

154. löggjafarþing 2023–2024.
Þingskjal x — x. mál.
Stjórnarfrumvarp.

Frumvarp til laga

um lagareldi

Frá matvælaráðherra.

1. ÞÁTTUR Gildissvið, stjórnýsla o.fl.

I. KAFLI Markmið, gildissvið og orðskýringar.

1. gr.

Markmið.

Markmið laga þessara er að skapa skilyrði til sjálfbærrar uppbyggingar lagareldis og efla þannig verðmætasköpun, atvinnulíf og byggð í landinu. Skal leitast við að tryggja vernd vistkerfa, sjávarbotns og vatnshlota sem og líffræðilega fjölbreytni, velferð eldisfiska og gæði framleiðslu. Við framkvæmd laganna skal byggt á vistkerfisnálgun og varúðarnálgun.

Leitast skal við að fyrirbyggja hugsanleg spjöll á villtum nytjastofnum og vistkerfi þeirra ásamt því að tryggja hagsmuni þeirra sem nýta villta nytjastofna. Til að ná því markmiði skal tryggt að eldisbúnaður og framkvæmd í lagareldi standist ströngustu staðla og kröfur sem gerðir eru til lagareldis. Skal þess ávallt gætt að sem minnst röskun verði á vistkerfi villtra nytjastofna og annarra villtra fiskstofna og að sjálfbærri nýtingu þeirra sé ekki stefnt í hættu.

2. gr.

Gildissvið og lagaskil.

Lög þessi gilda um sjókvíaeldi, landeldi og hafeldi. Lög þessi gilda ekki um ræktun og nýtingu sjávargróðurs, skelfiskrækt eða fiskrækt í ferskvatni samkvæmt lögum um fiskrækt.

3. gr.

Orðskýringar.

Í lögum þessum, reglugerðum og reglum, settum á grundvelli þeirra, er merking hugtaka sem hér segir:

- Afföll:** Dauði eldisfisks í eldiseiningum eða í sjó. Til affalla telst einnig förgun á fiski vegna sára, sjúkdóma og sníkjudýra.
- Áhættumat erfðablöndunar:** Mat á þeim fjölda frjórra eldislaxa sem strjúka úr eldi í sjó og vænta má að komi í ár og orsaki erfðablöndun við villta nytjastofna lax.
- Burðarþolsmat:** Mat á þoli vatnshlota eða annarra afmarkaðra hafsvæða til að taka á móti auknu lífrænu álagi af völdum sjókvíaeldis eða hafeldis án þess að það hafi óæskileg áhrif á vistkerfi og þannig að viðkomandi vatnshlot uppfylli umhverfismarkmið sem sett eru fyrir það samkvæmt lögum nr. 36/2011, um stjórn

- vatnamála. Hluti burðarþolsmats er að meta óæskileg staðbundin áhrif af sjókvíaeldi og hafeldi.
4. *Eldisfiskur*: Fiskur sem hefur verið alinn í lengri eða skemmri tíma í sjókvíaeldi, hafeldi eða í landeldi.
 5. *Eldiseining*: Eldisker, tankur, tjörn, stöðuvatn eða sambærilegar afmarkaðar einingar á landi. Sjókvíar eru ekki eldiseiningar í skilningi laga þessara.
 6. *Eldislax*: Lax sem hefur verið alinn í lengri eða skemmri tíma í sjókvíaeldi, hafeldi eða í landeldi.
 7. *Eldissvæði*: Svæði innan smitvarnasvæðis þar sem sjókvíaeldi eða hafeldi er leyft og afmarkað með sérstökum hnitum.
 8. *Fiskrækt*: Hvers konar aðgerðir sem ætla má að skapi eða auki fiskgengd í veiðivatni eða sjó.
 9. *Fiskstofn*: Hópur fiska sömu tegundar sem hrygnir á tilteknum stað og tíma en gerir það ekki í neinum mæli með öðrum hópum á öðrum stað eða tíma.
 10. *Fiskur*: Allur fiskur og önnur lagardýr óháð þroskastigi, þ.m.t. seiði, hrogn og svil.
 11. *Frjór lax*: Lax sem er fær um að framleiða frjóar kynfrumur.
 12. *Göngusilungur*: Silungur sem gengur á milli sjávar og ferskvatns, svo sem sjóbirtingur (urriði) og sjóbleikja (bleikja).
 13. *Hafbeit*: Slepping gönguseiða til sjógöngu og föngun þeirra sem fullvaxta fiska á sleppistað þegar þeir ganga úr sjó í ferskt vatn, annaðhvort til slátrunar eða flutnings í annað veiðivatn eða til endurveiði.
 14. *Hafeldi*: Sjókvíaeldi á svæðum sem eru hvort tveggja í senn utan friðunarsvæða skv. 7. gr. laga þessara og viðmiðunarlínu skv. 5. gr. laga nr. 79/1997 um veiðar í fiskveiðilandhelgi Íslands.
 15. *Hálf-lokaður eldisbúnaður*: Búnaður sem er opinn ofan sjávarmáls en með ógegndræpa girðingu utan um nótapoka þannig að fóðurleifum og úrgangi er safnað saman en ferskum sjó dælt inn fyrir girðinguna.
 16. *Hámarkslífmassi*: Hámark lífmassa samkvæmt burðarþolsmati eins og lífmassa hefur verið skipt niður á vatnshlot, smitvarnasvæði eða annað hafsvæði.
 17. *Heildarlaxafjöldi*: Heildarfjöldi frjórra laxa sem heimilt er að ala í sjó hverju sinni.
 18. *Kynbætur*: Markvisst val með tilliti til ákveðinna arfgengra eiginleika. Slíkir eiginleikar geta verið mikill vaxtarhraði eða síðbúinn kynþroski. Til undaneldis eru valdir fiskar sem sýna ákjósanlega eiginleika umfram aðra fiska í stofninum. Slíku vali er viðhaldið og það aukið með vali í hverri kynslóð.
 19. *Kynslóð*: Allir þeir fiskar sem settir eru út á sama ári á sama smitvarnasvæði.
 20. *Lagardýr*: Öll dýr með kalt blóð sem lifa og geta afkvæmi í sjó eða fersku vatni.
 21. *Lagareldi*: Sjókvíaeldi, landeldi og hafeldi.
 22. *Landeldi*: Geymsla, gæsla, fóðrun og önnur meðhöndlun fiska í eldiseiningum.
 23. *Landeldisstöð*: Starfsstöð á landi sem nýtt er í þágu landeldis.
 24. *Lax*: Fiskur af tegundinni *Salmo salar*.
 25. *Laxafjöldi*: Heimild rekstrarleyfishafa til eldis á frjóum laxi í sjó hverju sinni, mælt í fjölda frjórra laxa.
 26. *Laxahlutur*: Hlutdeild rekstrarleyfishafa í heildarlaxafjölda.
 27. *Laxfiskar*: Fiskar af laxfiskaætt (*Salmonidae*), m.a. tegundirnar lax (*Salmo salar*), urriði (*Salmo trutta*), bleikja (*Salvelinus alpinus*) og regnbogasilungur (*Oncorhynchus mykiss*).

28. *Leyfilegur lífmassi*: Leyfilegt hámark lífmassa fiskis sem rekstraraðili má ala hverju sinni að teknu tilliti til breytinga samkvæmt lögum þessum.
29. *Lífmassi*: Lífmassi er margfeldi fjölda og meðalþyngdar fiska.
30. *Lokaður eldisbúnaður*: Eldisbúnaður þar sem fiski er haldið í lokuðu rými í sjó eða söltu vatni, sjó- eða vatnsskiptum er stýrt og mögulegt er að endurnýta úrgang vegna eldisins með því að fjarlægja hann úr eldisbúnaðinum.
31. *Lús*: Sníkjudýr sem finnast á fiskum sjó og eru ýmist á eldisfiski eða villtum fiskum. Laxalús (*Lepeophtheirus salmonis*) er einkum á laxfiskum en fiskilús (*Caligus elongatus*) er á laxfiskum og öðrum fiskum.
32. *Ófrjór lax*: Lax sem er ófær um að framleiða frjóar kynfrumur.
33. *Sjókví*: Netpoki sem hangir í fljótandi grind eða er festur á grind sem komið er fyrir við yfirborð sjávar auk hvers konar annars búnaðar sem ætlaður er til sjókvíaeldis.
34. *Sjókvíaeldi*: Geymsla, gæsla, fóðrun og önnur meðhöndlun fiska í sjó, þ.m.t. eldi á fiskum í sjókvíum, hálf-lokuðum eða lokuðum eldisbúnaði.
35. *Sjókvíaeldisbyggðir*: Sveitarfélög sem hafa nána landfræðilega tengingu við smitvarnasvæði innan tiltekins landshluta.
36. *Sjókvíaeldisstöð*: Starfsstöð á eða við sjó sem nýtt er í þágu sjókvíaeldis. Sjókvíaeldisstöð getur verið sjókví, lokaður eldisbúnaður eða hálf-lokaður eldisbúnaður, fleki, fóðurlagnir og/eða annar sá búnaður sem er nauðsynlegur til reksturs sjókvíaeldis. Búnaðurinn getur verið sökkvanlegur eða fljótandi.
37. *Smitvarnasvæði*: Afmarkað svæði á sjó þar sem heimilt er að stunda sjókvíaeldi eða hafeldi á nánar tilgreindum eldissvæðum.
38. *Sníkjudýr*: Dýr sem lifir sníkjulífi á eða í fiski og getur valdið því skaða.
39. *Vatnshlot*: Eining vatns, svo sem allt það vatn sem er finna í stöðuvatni, á eða strandsjó.
40. *Veidivatn*: Á eða stöðuvatn sem veiði er í eða mætti í vera ef fiskur væri ræktaður þar.
41. *Villtir nytjastofnar*: Fiskstofn villtra fiska, hvort sem um er að ræða ferskvatnsfiska eða sjávarfiska, sem er nytjaður, eða kann að verða nytjaður, í íslenski fiskveiðilandhelgi, í ám eða vötnum.

II. KAFLI

Stjórnsýsla.

4. gr.

Stjórnsýsla.

Ráðherra fer með yfirstjórn mála samkvæmt lögum þessum, en framkvæmd stjórnsýslunnar er að öðru leyti í höndum Matvælastofnunar sem hefur eftirlit með að ákvæðum laganna sé framfylgt.

Ákvarðanir Matvælastofnunar er lúta að skráningarskyldu eða veitingu, og afturköllun rekstrarleyfis til lagareldis samkvæmt lögum þessum sæta kærnu til úrskurðarnefndar umhverfis- og auðlindamála. Sama gildir um ákvarðanir Matvælastofnunar er lúta að breytingu á heimildum vegna affalla, lúsar og stroks. Um aðild, kærufrest, málsmeðferð og annað er varðar kærna fer samkvæmt lögum um úrskurðarnefndina. Aðrar ákvarðanir sem Matvælastofnun tekur á grundvelli laga þessara sæta kærnu til ráðherra og fer um kærurnar samkvæmt ákvæðum stjórnsýslulaga.

Hafrannsóknastofnun er til ráðgjafar við framkvæmd laga þessara samkvæmt lögum um Hafrannsóknastofnun, rannsókn- og ráðgjafarstofnun hafs og vatna, nr. 112/2015.

2. ÞÁTTUR Sjúkvíaeldi

III. KAFLI

Umhverfisvernd og rannsóknir.

5. gr.

Burðarþolsmat, vöktun og rannsóknir.

Ráðherra ákveður fyrir hvaða vatnshlot eða önnur afmörkuð hafsvæði burðarþolsmat skuli gert og tímasetningu þess. Burðarþolsmat skal framkvæmt af Hafrannsóknastofnun.

Hafrannsóknastofnun skal meta áhrif af völdum álags frá sjúkvíaeldi með því að framkvæma tímabundnar rannsóknir á umhverfisáhrifum sjúkvíaeldis og vakta ástand vistkerfa innan vatnshlota eða annarra afmarkaðra hafsvæða sem þegar hafa verið metin til burðarþols. Endurskoða skal burðarþolsmat svo oft sem þurfa þykir, til dæmis ef niðurstöður vöktunar eða rannsókna gefa tilefni til, en eigi sjaldnar en á sex ára fresti. Hafrannsóknastofnun skal árlega birta niðurstöður vöktunar á áhrifum af völdum álags fyrir þau hafsvæði sem vöktuð voru árið áður. Rannsóknir og vöktun Hafrannsóknastofnunar á vatnshlotum eða öðrum afmörkuðum hafsvæðum koma ekki í stað eftirlits Umhverfisstofnunar og rekstrarleyfishafa á áhrifum af sjúkvíaeldi innan eldissvæða.

Matvælastofnun skal halda skrá um leyfilegan lífmassa smitvarnasvæða sem sýnir hámarkslífmassa samkvæmt burðarþolsmati hverju sinni. Lífmassi fisks í skrá Matvælastofnunar skal að hámarki samrýmast burðarþolsmati. Skráin skal að auki sýna breytingar sem verða á leyfilegum lífmassa hvers smitvarnasvæðis sem leiðir af breytingum skv. IX. og X. kafla laga þessara. Skráin skal birt opinberlega á vefsíðu Matvælastofnunar.

Skal Matvælastofnun, ef burðarþolsmat lækkar, aðlaga skrá sína fyrir hvert smitvarnasvæði til samræmis við burðarþolsmat, og skal gefa rekstrarleyfishöfum hæfilegan frest til aðlögunar. Um afleiðingar af hækkun burðarþolsmats fer skv. 32. gr. laga þessara. Hvorki skal tilgreina hámarkslífmassa í rekstrarleyfum samkvæmt lögum þessum né starfsleyfum sem gefin eru út samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir. Að loknum aðlögunarfresti samkvæmt þessari grein, sem ekki skal vera lengri en 18 mánuðir, er óheimilt að ala meiri fisk í vatnshloti eða öðru afmörkuðu hafsvæði en gildandi burðarþolsmat og skrá Matvælastofnunar segir til um.

Heimilt er að setja nánari ákvæði í reglugerð um framkvæmd, efni, meðferð, útgáfu og breytingu burðarþolsmats. Einnig er heimilt að setja nánari ákvæði í reglugerðum um skrá Matvælastofnunar skv. þessari grein.

6. gr.

Áhættumat erfðablöndunar.

Ráðherra skal, að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar, sem sett skal fram í áhættumati erfðablöndunar, ákveða með reglugerð heildarlaxafjölda fyrir frjóan lax sem ala má á hverjum tíma. Áhættumat erfðablöndunar skal byggjast á vistkerfis- og varúðarnálgun. Heimildir til að ala frjóan lax samkvæmt lögum þessum skulu miðast við það magn sem fram kemur í reglugerð.

Með áhættumatinu er áhætta af erfðablöndun frjórra eldislaxa við villta nytjastofna lax metin með líkani. Markmið þessa er að takmarka spjöll á villtum nytjastofnum. Áhættumat skal gefið út miðað við þann hámarksfjölda frjórra laxa sem mætti ala í sjó ef að hagkvæmstu skiptingu milli smitvarnasvæða væri fylgt. Áhættumat erfðablöndunar skal ekki skipt niður á

smitvarnasvæði af Hafrannsóknastofnun en getur tekið mið af skiptingu milli hafsvæða ef við á. Hluti ráðgjafar Hafrannsóknastofnunar í áhættumati erfðablöndunar er framsetning skiptihlutfalla vegna flutnings laxahluta milli smitvarnasvæða. Skiptihlutföll skulu ákveðin af ráðherra í reglugerð skv. 1. mgr. Áhættumatið skal byggt á þáttum eins og áætlun um fjölda strokufiska og endurkomuhlutfalli þeirra, áhrifum hafstrauma og dreifingu fiska, fjarlægð áa frá eldissvæðum, stofnstærð laxa í ám og öðru sem þýðingu kann að hafa.

Í áhættumati erfðablöndunar er heimilt að taka tillit til mótvægisáðgerða sem draga úr mögulegri erfðablöndun. Einungis skal tekið tillit til mótvægisáðgerða við gerð og notkun áhættumats erfðablöndunar ef fyrir liggur við gerð áhættumats erfðablöndunar að allir rekstrarleyfishafar sem ala frjóan lax á sama hafsvæði hafa samþykkt að rekstrarleyfum verði breytt þannig að skylda til viðkomandi mótvægisáðgerða verði hluti rekstrarleyfa. Ný rekstrarleyfi sem gefin eru út eftir að mótvægisáðgerðir hafa verið samþykktar skulu hafa að geyma skyldu til sömu mótvægisáðgerða.

Hafrannsóknastofnun skal endurskoða áhættumat svo oft sem þörf þykir, en þó eigi sjaldnar en a þriggja ára fresti.

Matvælastofnun skal, við útgáfu nýrrar reglugerðar um heildarlaxafjölda skv. 1. mgr., breyta skráningu á laxafjölda rekstrarleyfishafa miðað við laxahlut. Næsta útsetning fiska eftir útgáfu reglugerðar skv. 1. másl. skal taka mið af heildarlaxafjölda samkvæmt reglugerðinni.

Sé heildarlaxafjöldi bundinn tilteknum skilyrðum, t.d. um mótvægisáðgerðir, skal Matvælastofnun hafa eftirlit með að rekstrarleyfishafar fullnægi þeim skilyrðum.

Ráðherra skal setja nánari ákvæði í reglugerð um meðferð, útgáfu og breytingu rekstrarleyfa og mótvægisáðgerðir, hvaða stofnar villtra laxa í hvaða ám teljast til villtra nytjastofna, sem og framkvæmd vöktunar á fjölda frjórra laxa. Þar verði nánari ákvæði um afmörkun landshluta, meðferð, útgáfu og breytingu áhættumats. Reglugerðin skal taka tillit til bestu fánlegrar tækni. Ráðherra er einnig heimilt að kveða á í reglugerð um skiptingu heildarlaxafjölda milli landshluta og hömlur á flutningi laxahlutar og laxafjölda milli landshluta.

7. gr.

Friðunarsvæði.

Til verndunar villtum laxi er eldi laxfiska í sjókvíum óheimilt á eftirtöldum svæðum við strendur landsins:

1. Í Faxaflóa innan línu sem dregin er frá Garðskaga að Malarrifi á Snæfellsnesi.
2. Í Breiðafirði innan línu sem dregin er frá Hellissandi að Látrabjargi.
3. Í Húnaflóa og Skagafirði innan línu sem dregin er frá Geirólfsgrúp að Siglunesi.
4. Í Eyjafirði innan línu sem dregin er frá Siglunesi að Bjarnarfjalli.
5. Við Skjálfanda innan línu sem dregin er frá Bjarnarfjalli að Tjörnesstá.
6. Í Öxarfirði innan línu sem dregin er frá Tjörnesstá að Rauðanúpi.
7. Við Norðausturland innan línu sem dregin er frá Hraunhafnartanga að Fonti á Langanesi og frá Fonti að Glettinganesi.

Ráðherra getur í reglugerð kveðið með nánari hætti á um takmörk friðunarsvæða skv. 1. mgr. með vísan til hnita eða nákvæmari kennileita.

8. gr.

Upprunarakning lax og aðskilnaður í eldi.

Skylt er að halda skrá yfir uppruna eldislaxa sem byggist á gagnagrunni um erfðæfni hjá framleiðanda hrogn. Ráðherra skal setja nánari ákvæði í reglugerð um þær aðferðir sem skylt er að nota til að rekja uppruna eldislaxa til ákveðinna sjókvíaeldisstöðva og um framkvæmd þeirra.

Eldi ófrjórna laxa skal halda aðgreindu frá eldi frjórna laxa.

9. gr.

Sleppingar eldisfisks.

Óheimilt er að nýta eldisfisk sem alinn er til notkunar í sjókvíaeldi í fiskrækt eða hafbeit. Þó getur Hafrannsóknastofnun gert sleppitilraunir í óverulegum mæli, að fenginni umsögn Matvælastofnunar og Fiskistofu, og eftir atvikum annarra fagaðila, ef ástæða þykir til.

10. gr.

Tímabundnar rannsóknir Hafrannsóknastofnunar.

Hafrannsóknastofnun getur, sjálf eða í samvinnu við aðra, stundað tímabundnar rannsóknir í fiskveiðilandhelgi Íslands á eldi fiska, eldisaðferðum, atferli fiska í sjókvíaeldi, mannvirkjum, búnaði og heilbrigði fiska.

Ráðherra veitir samþykki fyrir rannsóknum skv. 1. mgr. samkvæmt umsókn þar sem fram koma m.a. upplýsingar um markmið og framkvæmd rannsóknarinnar.

Við slíkar rannsóknir skal gætt allra varúðarsjónarmiða vegna þeirrar eldisstarfsemi sem þegar er starfrækt á viðkomandi svæði og þess gætt að tilraunastarfsemi raski ekki eða auki rekstrarlega áhættu þeirrar starfsemi.

IV. KAFLI

Smitvarnasvæði og dýraheilbrigði.

11. gr.

Afmörkun smitvarnasvæða.

Afmarka skal tiltekin smitvarnasvæði þar sem stunda má sjókvíaeldi. Almennt skal miða við að hvert einstakt vatnshlot sé eitt smitvarnasvæði en þó er heimilt að skipta vatnshloti í fleiri en eitt smitvarnasvæði ef slíkt er mögulegt m.t.t. rekstraröryggis og smitvarna. Með sama hætti má ákveða að smitvarnasvæði nái yfir fleiri en eitt vatnshlot, eða hluta vatnshlota.

Að fenginni umsögn Matvælastofnunar skal ráðherra ákveða með reglugerð hvaða vatnshlot teljast smitvarnasvæði skv. 1. mgr. og hvernig smitvarnasvæði eru afmörkuð. Í þeim tilfellum þegar vatnshlot skiptist í fleiri en eitt smitvarnasvæði skal ráðherra einnig ákveða hvernig hámarkslífmassi viðkomandi vatnshlots skiptist milli smitvarnasvæða að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknarstofnunar.

12. gr.

Almennt um smitvarnasvæði.

Tilgangur með afmörkun smitvarnasvæða er að takmarka útbreiðslu sjúkdóma og sníkjudýra milli einstakra hafsvæða.

Á hverju smitvarnasvæði skal aðeins veita einum rekstrarleyfishafa rekstrar- og starfsleyfi til sjókvíaeldis. Rekstrarleyfishafa er óheimilt að starfrækja sjókvíaeldi á smitvarnasvæði þar sem annar rekstrarleyfishafi starfrækir sjókvíaeldi. Rekstrarleyfishafa er heimilt að starfrækja

sjókvíaeldi á fleiri en einu smitvarnasvæði svo fremi sem aðrir rekstrarleyfishafar starfræki ekki sjókvíaeldi á sömu svæðum.

Starfræki rekstrarleyfishafi sjókvíaeldi á fleiri en einu smitvarnasvæði skulu engu að síður sömu reglur gilda og endranær um flutning milli svæða á fiski, faratækjum, búnaði og öðru því sem getur borið smit eða sníkjudýr milli smitvarnasvæða.

Setja má ákvæði um lágmarksfjarlægð milli sjókvíaeldisstöðva og einstakra sjókvía í reglugerð.

13. gr.

Hvíld smitvarnasvæða.

Rekstrarleyfishafa er einungis heimilt að ala eina kynslóð fisks í einu á smitvarnasvæði. Rekstrarleyfishafa er skylt að hvíla smitvarnasvæði í tiltekinn hvíldartíma eftir að eldi kynslóðar lýkur. Þegar smitvarnasvæði er í hvíld er með öllu óheimilt að stunda þar sjókvíaeldi eða tengda starfsemi.

Í reglugerð má kveða á um skyldu til sótthreinsunar tækja og búnaðar á meðan á hvíld stendur og tiltekna starfsemi sem undanþegin er banni við starfsemi á hvíldartíma smitvarnasvæðis. Í reglugerð skal kveða á um lengd hvíldartíma.

14. gr.

Flutningar farartækja og búnaðar milli smitvarnasvæða.

Flutningur farartækja eða búnaðar á vegum rekstrarleyfishafa, hvaða nafni sem nefnist, milli smitvarnasvæða er óheimill nema samkvæmt leyfi Matvælastofnunar. Leyfi Matvælastofnunar er ávallt bundið skilyrði um sótthreinsun farartækja og búnaðar nema annað sé sérstaklega tekið fram af Matvælastofnun.

Leyfi sem Matvælastofnun veitir skv. 1. mgr. má veita í einstök skipti eða sem viðvarandi leyfi vegna skipulagðra og endurtekinna ferða um eða milli smitvarnasvæða.

Ákvæði þessarar greinar gilda einnig um flutning og ferðir farartækja eða búnaðar milli smitvarnasvæða og landeldisstöðva.

15. gr.

Útsetning og flutningur eldisfisks.

Matvælastofnun veitir heimild til útsetningar fisks m.t.t. fjölda fisks og lífmassa og tímasetningar á einstökum eldissvæðum. Rekstrarleyfishafi skal sækja um heimild til útsetningar fisks í sjókvía til Matvælastofnunar fyrirfram og eigi síðar en 5 dögum fyrir áætlaða útsetningu. Rekstrarleyfishafi skal afhenda Matvælastofnun heilsufarsyfirlýsingu dýralæknis áður en heimild er veitt fyrir útsetningu.

Flutningur eldistegunda, sem ekki eru tilgreindar í rekstrarleyfi, milli eldissvæða, svo og flutningur á öllum fiski milli smitvarnasvæða eða ótengdra vatnshlota, er óheimill.

Flutningur fisks á milli sjókvía innan smitvarnasvæðis er tilkynningarskyldur til Matvælastofnunar og skal skráður af rekstrarleyfishafa.

16. gr.

Talning upp úr sjókví.

Rekstrarleyfishafa er skylt að telja allan fisk upp úr sjókví að kröfu Matvælastofnunar sé ríkt tilefni til. Talning skal fara þannig fram að Matvælastofnun geti fylgst með talningu með áreiðanlegum hætti. Ráðherra getur sett ákvæði í reglugerð um skilyrði og aðferðir við talningu upp úr sjókví.

17. gr.

Béttleiki og fjöldi fiska í sjókvíum.

Rekstrarleyfishafa ber að sjá til þess að fjöldi fiska og béttleiki fisks í sjókvíum sé ávallt í samræmi við ákvæði rekstrarleyfis og annarra reglna. Setja skal í reglugerð ákvæði um hámarksþéttleika fiska í sjókvíum og útreikning á þéttleika.

18. gr.

Skimun og bólusetning við sjúkdómum.

Rekstrarleyfishafa er skylt að láta fara fram reglulega skimun fyrir tilkynningarskyldum sjúkdómum hjá fiski í sjókvíum. Rekstrarleyfishafa er óheimilt að taka við fiskum til útsetningar nema niðurstaða úr skimun fyrir flutning liggi fyrir og að sú niðurstaða staðfesti að fiskar séu ekki smitaðir af tilkynningarskyldum sjúkdómum.

Ráðherra skal með reglugerð kveða á fyrir hvaða sjúkdómum skuli bólusetja, sem og um framkvæmd skimunar og bólusetningar.

19. gr.

Bann við eldi tiltekinna eldistegunda.

Að fenginni umsögn Matvælastofnunar og Hafrannsóknastofnunar getur ráðherra með reglugerð bannað eldi tiltekinna fisktegunda, tiltekinna fiskstofna eða fisks með tiltekna erfðaeiginleika vegna atriða sem varða dýravelferð eða vistkerfi.

20. gr.

Innflutningur á notuðum eldisbúnaði og flutningstækjum.

Innflutningur á notuðum eldisbúnaði til sjókvíaeldis er óheimill. Til slíks búnaðar teljast m.a. sjókvíar, eldisker, tankar, nætur, fóðrarar og fiskidælur. Þó er heimilt að flytja inn notuð vísindatæki og tæknibúnað, m.a. tæki til flutnings sem sannanlega er hægt að sóttreinsa að mati Matvælastofnunar. Einnig getur Matvælastofnun með sömu skilyrðum heimilað innflutning á öðrum eldisbúnaði enda telji Matvælastofnun ekki líklegt að smitefni berist með honum sem valda dýrasjúkdómum. Sækja skal um leyfi fyrir innflutningi á notuðum vísindatækjum, tæknibúnaði og eldisbúnaði til Matvælastofnunar sem getur heimilað innflutning að fenginni jákvæðri umsögn fisksjúkdómanefndar.

Sækja skal um leyfi til Matvælastofnunar fyrir innflutningi á brunnbátum og öðrum tækjum til flutnings á fiski. Matvælastofnun getur heimilað innflutning að fenginni jákvæðri umsögn fisksjúkdómanefndar. Matvælastofnun getur bannað innflutning á brunnbátum og öðrum tækjum sem kunna að hafa verið notuð í tengslum við tilkynningarskylda sjúkdóma eða sníkjudýr.

21. gr.

Brunnbátar og sóttreinsun.

Brunnbátar og önnur tæki til flutnings á fiski skulu vera lokuð og yfirbyggð. Brunnbátar skulu hafa búnað sem gerir þeim kleift að sigla með lokaða brunna sem geta lokað fyrir inntöku og fráveitu á sjó.

Öll flutningstæki, farartæki og búnað skal vera hægt að sóttreinsa með fullnægjandi hætti.

Ráðherra skal í reglugerð setja nánari fyrirhætti um notkun, eiginleika og sóttreinsun flutningstækja, farartækja og búnaðar sem notaður er í sjókvíaeldi.

22. gr.

Hættusvæði vegna sjúkdóma eða sníkjudýra í sjókvíaeldi.

Komi upp tilkynningarskyldur atburður vegna sjúkdóma eða sníkjudýra samkvæmt lögum þessum, lögum um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006 eða öðrum reglum sem gilda um sjókvíaeldi, þá getur Matvælastofnun ákveðið að viðkomandi smitvarnasvæði sé hættusvæði. Þá er Matvælastofnun einnig heimilt að ákveða að nærliggjandi smitvarnasvæði séu áhættusvæði vegna sama atburðar sem og allt svæði innan tiltekinnar fjarlægðar frá eldissvæði eða sjókvíaeldisstöð.

Sé svæði skilgreint sem hættusvæði skal leita samþykkis Matvælastofnunar fyrir allri umferð á vegum rekstrarleyfishafa um svæðið, slátrun og förgun fisks sem og aðgerða sem rekstrarleyfishafi hyggst grípa til vegna tilkynningarskylds atburðar.

Heimilt er að setja í reglugerð nánari ákvæði um heimildir Matvælastofnunar til ráðstafana og takmarkana á hættusvæðum og áhættusvæðum.

23. gr.

Lög um varnir gegn fisksjúkdómum. Lög um dýravelferð

Að öðru leyti en greinir í lögum þessum skulu lög um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006 gilda um varnir og viðbrögð gegn fisksjúkdómum og sníkjudýrum í sjókvíaeldi.

Að öðru leyti en greinir í lögum þessum skulu lög um velferð dýra nr. 55/2013 gilda um velferð fiska í sjókvíaeldi.

V. KAFLI

Úthlutun smitvarnasvæða og rekstrarleyfi.

24. gr.

Úthlutun smitvarnasvæða

Þegar burðarþolsmat hefur verið gert fyrir vatnshlot eða önnur afmörkuð hafsvæði er ráðherra heimilt að úthluta smitvarnasvæðum í viðkomandi vatnshloti eða hafsvæði. Ráðherra ákveður hvenær smitvarnasvæðum er úthlutað og hversu mörgum er úthlutað hverju sinni.

Smitvarnasvæði skal úthlutað til umsækjanda með útboði og skulu umsækjendur tilgreina í tilboði, auk annarra upplýsinga, þá tilboðsfjárhæð sem þeir eru reiðubúnir að greiða fyrir úthlutun viðkomandi smitvarnasvæðis. Heimilt er að gera kröfu um lágmarkstilboðsfjárhæð í útboðinu. Tilboðsfjárhæð rennur í ríkissjóð.

Við mat á tilboðum kemur m.a. til skoðunar upphæð tilboðs, reynsla af sjókvíaeldisstarfsemi, fjárhagslegur styrkur, mælikvarðar sem mæla hvernig tilboðsgjafi hefur stundað annan rekstur sinn, s.s. nýtingu þegar útgefinna rekstrarleyfa, og upplýsingar um það hvernig tilboðsgjafi hyggst stunda reksturinn, m.a. út frá umhverfissjónarmiðum. Ávallt skal heimilt að víkja frá hæsta boði ef að aðrir þættir en tilboðsfjárhæð mæla með því að öðru tilboði sé tekið. Auglýsa skal opinberlega úthlutun smitvarnasvæða.

Komi í ljós að umsækjandi uppfyllir ekki skilmála úthlutunar eða forsendur fyrir henni bresta af öðrum ástæðum er heimilt að úthluta smitvarnasvæðum að nýju samkvæmt þessari grein.

Úthlutun smitvarnasvæða samkvæmt lögum þessum myndar ekki eignarrétt eða óafturkallanlegt forræði einstakra aðila til einstakra smitvarnasvæða eða yfir heimildum til eldis á smitvarnasvæðum. Hafi aðili, sem fengið hefur smitvarnasvæði til úthlutunar, ekki fengið gefið út rekstrarleyfi til starfsemi á viðkomandi smitvarnasvæði innan fimm ára frá úthlutun, skal úthlutun til viðkomandi aðila falla niður og jafnframt er heimilt að úthluta

svæðinu að nýju án bóta eða endurgreiðslu. Glati aðili rekstrarleyfi til sjókvíaeldis á tilteknu smitvarnasvæði glatar sami aðili einnig öllum rétti til smitvarnasvæðis og er heimilt að úthluta því að nýju.

Ráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði um auglýsingu og úthlutun smitvarnasvæða, skilmála úthlutunar, hvað teljist hagstæðasta tilboð og afturköllun tilboðs.

25. gr.

Rekstrarleyfi.

Til starfrækslu sjókvíaeldis þarf rekstrarleyfi sem Matvælastofnun veitir og starfsleyfi sem Umhverfisstofnun veitir. Rekstrarleyfi er gefið út fyrir hvert og eitt smitvarnasvæði og veitir heimild til sjókvíaeldis á öllum eldissvæðum innan viðkomandi smitvarnasvæðis. Umsækjandi skal uppfylla kröfur sem gerðar eru um vernd vistkerfa og vatnshlota, heilbrigði fiska og afurða þeirra, um forvarnir og varnir gegn tilteknum sjúkdómum í fiskum, um velferð fiska og um varnir gegn stroki.

26. gr.

Móttaka og afgreiðsla umsókna.

Áður en sótt er um rekstrar- og starfsleyfi til Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar skal umsækjandi afla staðfestingar frá Skipulagsstofnun um hvort gera þurfi umhverfismat vegna framkvæmda og starfsemi sem gert er ráð fyrir samkvæmt umsókn rekstrar- og starfsleyfi.

Þegar ákvörðun Skipulagsstofnunar um að framkvæmd sé ekki matsskyld eða álit stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdar liggur fyrir skal umsækjandi afhenda Matvælastofnun umsóknir um leyfi skv. 25. gr. og skulu þær afgreiddar samhliða, sbr. þó 11. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021.

Rekstrarleyfi og starfsleyfi verða ekki gefin út til sjókvíaeldis nema að fyrir liggji strandsvæðaskipulag samkvæmt lögum um skipulag haf- og strandsvæða. Heimilt er að sækja um rekstrarleyfi þrátt fyrir að umsókn samræmist ekki gildandi strandsvæðaskipulagi en Matvælastofnun er óheimilt að auglýsa tillögu að rekstrarleyfi fyrr en nauðsynlegar breytingar hafa verið gerðar á strandsvæðaskipulagi.

Matvælastofnun skal framsenda umsókn um starfsleyfi fyrir sjókvíaeldi til Umhverfisstofnunar til meðferðar samkvæmt lögum nr. 7/1998, um hollustuhætti og mengunarvarnir. Hvor stofnun um sig skal tilkynna umsækjanda hvort umsókn telst fullnægjandi, innan tveggja mánaða frá því að umsókn berst. Þegar Umhverfisstofnun hefur gefið út starfsleyfi skal það sent Matvælastofnun. Matvælastofnun afhendir umsækjanda útgefin starfs- og rekstrarleyfi samtímis. Sé starfsleyfi sem útgefið er af Umhverfisstofnun endurútféð eða endurskoðað skal Umhverfisstofnun afhenda umsækjanda starfsleyfið.

27. gr.

Umsókn um rekstrarleyfi.

Umsókn um rekstrarleyfi til sjókvíaeldis skal vera skrifleg. Í henni skulu m.a. koma fram upplýsingar um eignaraðild að sjókvíaeldisstöð, sem og raunverulega eigendur rekstrarleyfishafa sem eiga meira en 10% í rekstrarleyfishafa ef hann er lögaðili, að umsækjandi hafi fullnægjandi fagþekkingu á viðkomandi sviði, að tillaga að innra eftirlit sjókvíaeldisstöðvar og eldisbúnaður standist kröfur sem nánar er kveðið á um í lögum þessum eða reglugerðum, um stærð og framleiðslumagn mælt í lífmassa og laxahlut, ef við á, eldistegundir, eldisstofna, hlutfall frjórna laxa og ófrjórna laxa í eldi og eldisaðferðir. Einnig

skal fylgja umsókn afrit af ákvörðun Skipulagsstofnunar um að framkvæmd sé ekki matsskyld eða álit stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdar samkvæmt lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Umsókn skv. 1. mgr. skulu fylgja gögn um úthlutun smitvarnasvæðis skv. 24. gr. ef við á. Þá skal umsókn tilgreina hvaða eldissvæði hafa verið afmörkuð á viðkomandi smitvarnasvæði. Umsókn skal einnig fylgja eldisáætlun og rekstraráætlun sem sýnir m.a. uppbyggingarferil eldis og öflun hrogna, seiða og fiska, svo og önnur gögn sem Matvælastofnun telur nauðsynleg til að meta hvort skilyrði til útgáfu rekstrarleyfis séu fyrir hendi.

Umsókn um rekstrarleyfi skal fylgja áætlun um fjárfestingar í búnaði ásamt staðfestingu á stöðu eigin fjár og eiginfjárhlutfalli umsækjanda þegar umsókn er lögð fram. Eiginfjárhlutfall skal vera að lágmarki 30% að teknu tilliti til fjárfestinga í búnaði samkvæmt áætlun.

28. gr.

Afstaða Matvælastofnunar.

Sé fyrirhuguð starfsemi háð mati á umhverfisáhrifum skal Matvælastofnun fyrir útgáfu rekstrarleyfis kynna sér matsskýrslu framkvæmdaraðila og leggja álit Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum hennar til grundvallar við afgreiðslu rekstrarleyfis. Matvælastofnun skal taka saman greinargerð um afgreiðslu rekstrarleyfis þar sem gerð er grein fyrir samræmi milli rekstrarleyfis og niðurstöðu álits Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum. Hafi Skipulagsstofnun sett skilyrði um mótvægisáðgerðir eða vöktun, sbr. 24. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021, skal það koma fram í leyfinu. Matvælastofnun skal í greinargerðinni einnig taka tillit til tengdra leyfisveitinga þegar tilefni er til, ef um það er fjallað í álit Skipulagsstofnunar. Sé framkvæmd ekki háð mati á umhverfisáhrifum samkvæmt ákvörðun Skipulagsstofnunar skal Matvælastofnun fyrir útgáfu rekstrarleyfis kynna sér tilkynningu framkvæmdaraðila og ákvörðun um matsskyldu og kanna hvort framkvæmdin sé í samræmi við tilkynnta framkvæmd.

Matvælastofnun skal taka tillit til áhættumats erfðablöndunar og burðarþolsmats fyrir viðkomandi smitvarnasvæði og taka rökstudda afstöðu til sjúkdómstengdra þátta sem kunna að fylgja starfsemi sjókvíaeldis.

29. gr.

Auglýsing tillögu að rekstrarleyfi. Birting rekstrarleyfis.

Matvælastofnun skal vinna tillögur að rekstrarleyfum og auglýsa opinberlega hvers efnis þær eru og hvar megi nálgast þær. Matvælastofnun og Umhverfisstofnun skulu auglýsa tillögu að rekstrar- og starfsleyfi á sama tíma. Heimilt er að gera skriflegar athugasemdir við tillögur Matvælastofnunar innan fjögurra vikna frá auglýsingu.

Matvælastofnun skal innan tveggja mánaða frá því að frestur rann út til að gera athugasemdir við tillögur að rekstrarleyfi taka ákvörðun um útgáfu rekstrarleyfis. Matvælastofnun skal tilkynna Umhverfisstofnun, umsækjanda um rekstrarleyfi og þeim sem hafa gert athugasemdir við umsóknina um afgreiðslu rekstrarleyfis.

Matvælastofnun skal auglýsa á vefsíðu sinni útgáfu rekstrarleyfa. Birting á vefsíðu Matvælastofnunar telst vera opinber birting. Matvælastofnun skal birta ákvörðun sína um útgáfu leyfis innan tveggja vikna frá afgreiðslu þess. Í auglýsingunni skal tilgreina hvar greinargerð um afgreiðslu leyfis er aðgengileg og leiðbeina um kærheimild og kærufrest.

30. gr.

Efni og útgáfa rekstrarleyfis.

Telji Matvælastofnun að umsókn um rekstrarleyfi fullnægi skilyrðum laga þessara, og eftir auglýsingu tillögu að rekstrarleyfi skv. 30. gr., skal stofnunin gefa út rekstrarleyfi.

Í rekstrarleyfi skal kveðið á um leyfilegar tegundir í eldi, leyfilega eldisstofna, mótvægisáðgerðir, sem og fjölda og staðsetningu eldissvæða innan viðkomandi smitvarnasvæðis. Í rekstrarleyfi skal hvorki tilgreina hámarkslífmassa smitvarnasvæðis né leyfilegan lífmassa hverju sinni sem skal einungis tilgreindur í skrá skv. 3. mgr. 5. gr. Með sama hætti skal ekki tilgreina laxahlut í rekstrarleyfi sem skal einungis tilgreindur í skrá skv. 1. mgr. 38. gr. Í rekstrarleyfi fyrir laxeldi skal kveðið á um hvort um sé að ræða eldi á frjóum laxi eða ófrjóum laxi.

Skilyrði fyrir útgáfu rekstrarleyfis er að fyrirhuguð starfsemi samræmist skipulagi á svæðinu samkvæmt skipulagslögum eða lögum um skipulag haf- og strandsvæða. Það er jafnframt skilyrði að framkvæmdir við sjókvíar, sjókvíaeldisstöðvar og önnur mannvirki samræmist lögum um mannvirki eftir því sem við á.

Ráðherra er í reglugerð heimilt að mæla fyrir um nánari skilyrði sem setja má í rekstrarleyfi.

Matvælastofnun skal aðlaga umsókn um rekstrarleyfi til sjókvíaeldis, sem felur í sér meira umfang en viðkomandi smitvarnasvæði þolir samkvæmt burðarþolsmati, að hámarkslífmassa viðkomandi smitvarnasvæðis.

Matvælastofnun skal hafna umsókn ef umsækjandi leggur ekki fram þau gögn sem kveðið er á um í 27. gr., enda hafi umsækjanda verið gefinn hæfilegur frestur til að leggja fram þau gögn sem vantar.

31. gr.

Afmörkun nýrra eldissvæða.

Rekstrarleyfishafi getur sótt um það til Matvælastofnunar að rekstrarleyfi verði breytt hvað varðar eldissvæði á því smitvarnasvæði sem hann hefur rekstrarleyfi til að starfa á. Áður en Matvælastofnun tekur umsókn um breytt rekstrarleyfi til afgreiðslu skal gætt ákvæða 26. gr.

32. gr.

Úthlutun aukins burðarþols.

Ef endurskoðun Hafrannsóknastofnunar á burðarþolsmati vatnshlots eða annarra hafsvæða skv. 5. gr. leiðir til hækkunar burðarþolsmats er rekstrarleyfishafa, sem þegar hefur fengið rekstrarleyfi á þeim smitvarnasvæðum sem verða fyrir áhrifum af hækkun burðarþolsmats, heimilt að sækja um hækkun á leyfilegum lífmassa til Matvælastofnunar en slík hækkun getur þó aldrei orðið meiri en hámarkslífmassi hverju sinni.

Um umsókn skv. 1. mgr. skal að öðru leyti fara eftir ákvæðum þessa kafla. Skal sérstaklega höfð til hliðsjónar fyrri rekstrar- og eldissaga rekstraraðila. Ráðherra skal heimilt að setja nánari ákvæði í reglugerð um þau atriði sem tekið skal tillit til við afgreiðslu umsóknar um hækkun á leyfilegum lífmassa.

Þegar umsókn um aukinn leyfilegan lífmassa skv. þessari grein hefur verið afgreidd skal skrá nýjan leyfilegan lífmassa í skrá Matvælastofnunar skv. 5. gr. laga þessara.

33. gr.

Ótímabundin rekstrarleyfi.

Uppfylli rekstrarleyfishafi öll skilyrði laga þessara og reglna settum með stoð í þeim skal rekstrarleyfi til sjókvíaeldis vera ótímabundið. Rekstrarleyfi skulu sæta breytingum samkvæmt lögum og reglum á hverjum tíma sem og afturköllun skv. XII. kafla laga þessara.

VI. KAFLI

Starfræksla sjókvíaeldisstöðva og eftirlit.

34. gr.

Upphaf starfsemi.

Óheimilt er að hefja rekstur samkvæmt rekstrarleyfi fyrir en Matvælastofnun hefur gert úttekt á sjókvíaeldisstöðvum sem starfræktar verða samkvæmt leyfinu og m.a. staðfest að framkvæmd og eldisbúnaður standist ströngustu staðla sem gerðir eru fyrir sjókvíaeldismannvirki. Markmið úttektar er að staðreyna eftir föngum að rekstrarleyfishafi sé fær um að fullnægja skilyrðum laga þessara og skilmálum rekstrarleyfis.

Óheimilt er að flytja eldisfisk eða seiði í sjókvíaeldisstöð fyrir en rekstrarleyfi er fengið og úttekt hefur farið fram.

Sjókvíaeldisstöðvar skulu hafa stöðvarskírteini útgefið af faggiltri skoðunarstofu og skal skírteinið aðeins gilda fyrir eina sjókvíaeldisstöð á tilteknum stað. Í stöðvarskírteini skulu koma fram upplýsingar um hönnun, ástand og samsetningu búnaðar sjókvíaeldisstöðvar og vottun um að búnaður uppfylli kröfur laga og gildandi staðla.

Ráðherra skal setja nánari reglur um upphaf starfsemi, m.a. um staðarúttekt, matsgreiningar festinga, meginhluti og stöðvarskírteini með reglugerð.

35. gr.

Innra eftirlit.

Rekstrarleyfishafi ber ábyrgð á því að sett sé á fót og starfrækt innra eftirlit með starfseminni, þ.m.t. fiskum og heilbrigði þeirra, mannvirkjum og búnaði. Innra eftirlit skal tryggja að starfsemin sé í samræmi við ákvæði laga og stjórnvaldsfyrirmæla eða rekstrarleyfi sem eru veitt samkvæmt þeim. Rekstrarleyfishafi skal sannprófa að eftirlit og úrbætur séu í samræmi við reglur um innra eftirlit.

Innra eftirlit sjókvíaeldisstöðvar skal m.a. fela í sér vöktun á viðkomu sníkjudýra í eldinu í samræmi við leiðbeiningar sem fram koma í reglugerð sem ráðherra setur. Niðurstöður vöktunar skulu sendar Matvælastofnun sem birta skal þær opinberlega. Á grundvelli vöktunar getur rekstrarleyfishafi ákveðið að grípa til aðgerða til að stemma stigu við útbreiðslu sníkjudýra. Ákvörðun um aðgerðir skulu sendar til Matvælastofnunar og skulu þær rökstuddar af þjónustudýralækni rekstrarleyfishafa. Matvælastofnun skal innan þriggja virkra daga taka afstöðu til aðgerða og getur innan þess frests synjað um beitingu fyrirhugaðra aðgerða. Matvælastofnun er heimilt að leita umsagnar fisksjúkdómanefndar og Hafrannsóknastofnunar áður en afstaða er tekin til aðgerða rekstrarleyfishafa. Rekstrarleyfishafi sjókvíaeldisstöðvar skal, sem hluta af innra eftirliti, starfrækja gæðakerfi þar sem fram koma verklagsreglur, m.a. um hjálfun starfsmanna og viðbragðsáætlanir. Leyfishafi skal sannreyna að verklagsreglur og viðbragðsáætlanir uppfylli markmið og gera nauðsynlegar úrbætur.

Rekstrarleyfishafi skal, ótilkvaddur, senda Matvælastofnun skriflega staðfestingu um að farið sé að innri reglum í starfsemi rekstrarleyfishafa. Skulu slíkar staðfestingar sendar Matvælastofnun eigi sjaldnar en mánaðarlega á því formi sem Matvælastofnun ákveður.

Matvælastofnun skal sannreyna með reglulegum hætti að framkvæmd innra eftirlits með starfseminni sé í samræmi við lög og reglur.

Ráðherra setur frekari ákvæði um innra eftirlit í reglugerð, þ.m.t. um viðbragðsáætlanir og skyldu rekstrarleyfishafa til starfrækslu gæðakerfis.

36. gr.

Eftirlit og skýrslugjöf.

Matvælastofnun skal hafa eftirlit með sjókvíaeldi og sjókvíaeldisstöðvum í samræmi við fyrirmæli laga þessara. Eftirlitið skal ná til rekstrar- og fiskeldisþátta í starfsemi sjókvíaeldisstöðvanna og þess að skilyrði í rekstrarleyfi séu haldin. Eftirlit með heilbrigði og velferð fiska og heilnæmi eldisafurða skal einnig framkvæmt af Matvælastofnun í samræmi við lög þar að lútandi. Eftirlit Matvælastofnunar skal vera reglubundið en einnig áhættumiðað þannig að eftirlit skuli almennt vera í hlutfalli við áhættu í rekstri rekstrarleyfishafa, þ.m.t. þannig að stærri sjókvíaeldisstöðvar sæti meira eftirliti en minni sjókvíaeldisstöðvar allt eftir nánari ákvörðun Matvælastofnunar.

Til að Matvælastofnun geti framkvæmt eftirlit skv. 1. mgr. skal rekstrarleyfishafi vikulega gefa Matvælastofnun skýrslu um starfsemi sína. Þar skulu m.a. koma fram upplýsingar um framleiðslumagn stöðvar af slátruðum fiski, eldisrými, fóðurnotkun, birgðir af fiski mældar í lífmassa og fjölda, uppruna fisks, sjúkdóma, sníkjudýr og önnur óhöpp í rekstri, svo og önnur þau atriði sem stofnuninni eru nauðsynleg til virks eftirlits samkvæmt lögum þessum. Þá skal færð atvikaskrá þar sem öll frávik eru skráð daglega um starfsemina í sjókvíaeldisstöðvum samkvæmt reglugerð sem ráðherra setur. Matvælastofnun er heimilt að kalla eftir frekari gögnum en hér greinir þegar tilefni er til. Matvælastofnun er heimilt að framkvæma upplýsingaöflun með rafrænum hætti og skylda rekstrarleyfishafa til að skrá upplýsingarnar í gagnagrunn sem stofnunin leggur til.

Rekstrarleyfishafi skal vinna framleiðsluáætlun til 24 mánaða sem send skal Matvælastofnun til samþykktar eigi síðar en 1. mars ár hvert. Í framleiðsluáætlun skulu m.a. koma fram upplýsingar um útsetningu seiða og fiska á tímabilinu, smitvarnasvæði, eldissvæði og sjókvíaeldisstöðvar sem rekstrarleyfishafi hyggst nota á tímabilinu, fyrirhugað umfang starfsemi í hverri sjókvíaeldisstöð og fyrirhugaða slátrun og vinnslu á fiski á tímabilinu.

Ráðherra skal í reglugerð mæla nánar fyrir um eftirlitshlutverk Matvælastofnunar. Matvælastofnun er heimilt að fela aðilum sem hlotið hafa faggildingu samkvæmt lögum um faggildingu o.fl. að annast framkvæmd eftirlitsins samkvæmt sérstökum samningi. Þeir skulu bundnir þagnarskyldu um það sem þeir fá vitneskju um við framkvæmd eftirlitsins og leynt á að fara. Um þagnarskylduna gilda ákvæði X. kafla stjórnáætlunarlaga og skal brot á þeim varða refsingu skv. XIV. kafla almennra hegningarlaga.

Matvælastofnun skal heimill óheftur aðgangur til skoðunar og eftirlits, þar á meðal til töku sýna og myndatöku, að atvikaskrá rekstrarleyfishafa og að öllum þeim stöðum sem lög þessi og stjórnvaldsreglur ná yfir og er stofnuninni heimilt að leita aðstoðar lögreglu ef með þarf. Þá skal rekstrarleyfishafi veita Matvælastofnun aðgang að upptökum úr eftirlitsmyndavélum og afrit af myndefni sé þess óskað.

Matvælastofnun getur, með hæfilegum fyrirvara sem ákveða má í reglugerð, gert kröfu um að fá aðgang að myndavélum og öðrum eftirlitskerfum rekstrarleyfishafa til þess að fylgjast með eldi í rauntíma. Rekstrarleyfishafa er skylt að hafa yfir að ráða búnaði til þess að Matvælastofnun geti fengið nauðsynlegan aðgang samkvæmt þessari málsgrein.

Matvælastofnun og Umhverfisstofnun skulu útbúa og birta sameiginlegar almennar starfsreglur varðandi samræmda framkvæmd eftirlits beggja stofnana á starfsemi

rekstrarleyfishafa samkvæmt lögum þessum. Sé samræmd framkvæmd eftirlits ekki fýsileg skal gerð grein fyrir þeirri afstöðu og hún birt með sama hætti.

Rekstrarleyfishafa er skylt að veita aðstoð við framkvæmd eftirlitsins og veita allar upplýsingar sem nauðsynlegar eru vegna eftirlits með framkvæmd laga þessara og ber að afhenda endurgjaldslaust sýni sem talin eru nauðsynleg til eftirlits. Rekstrarleyfishafa er skylt að veita Matvælastofnun endurgjaldslausan aðgang að tækjum og búnaði, þ.m.t. farartækjum til flutnings í sjókvíaeldisstöðvar, án fyrirvara til þess að framkvæma megi eftirlit.

37. gr.

Búnaður sem ekki er í notkun.

Þegar notkun búnaðar lýkur skal rekstrarleyfishafi fjarlægja allan slíkan búnað af eldissvæði að kröfu Matvælastofnunar. Rekstrarleyfishafi getur óskað eftir undanþágu frá Matvælastofnun frá skyldu til að fjarlægja búnað skv. þessari grein enda verði búnaðurinn fyrirsjáanlega notaður til sjókvíaeldis á næstu 20 mánuðum frá þeim tíma talið þegar síðustu notkun lauk eða ef viðkomandi búnaður yrði augljóslega ekki til þess að torvelda aðra nýtingu viðkomandi eldissvæðis.

VII. KAFLI

Laxahlutur.

38. gr.

Skráning laxahlutar o.fl.

Matvælastofnun heldur skrá yfir laxahlut einstakra rekstrarleyfishafa sem og laxafjölda rekstrarleyfishafa miðað við heildarlaxafjölda hverju sinni. Laxafjöldi skal skráður á tiltekið smitvarnasvæði. Enginn má ala frjóan lax í sjókvíaeldi án skráningar í skrá Matvælastofnunar. Skráin skal birt opinberlega á vefsíðu Matvælastofnunar.

Úthlutun og skráning laxahlutar samkvæmt lögum þessum myndar ekki eignarrétt eða óafturkallanlegt forræði einstakra aðila yfir heimildum til eldis á frjóum laxi.

39. gr.

Framsal og flutningur laxafjölda milli smitvarnasvæða

Rekstrarleyfishöfum er heimilt að flytja laxafjölda á milli smitvarnasvæða enda sé staðfestingar Matvælastofnunar á flutningnum aflað fyrirfram og skal slík staðfesting gefin út eigi síðar en viku eftir að Matvælastofnun hafa borist öll gögn til þess að staðfesta megi flutning milli smitvarnasvæða. Að teknu tillit til skiptihlutfalls áhættumats erfðablöndunar getur laxafjöldi viðkomandi rekstrarleyfishafa breyst við flutning milli smitvarnasvæða. Matvælastofnun skal í staðfestingu sinni skv. 1. málsl. tilgreina breytingu á laxafjölda við flutning milli smitvarnasvæða.

Rekstrarleyfishöfum er heimilt að framselja laxahlut til annarra rekstrarleyfishafa með sömu skilyrðum og breytingum og greinir í 1. mgr. Í tilkynningu til Matvælastofnar um flutning milli rekstrarleyfishafa skal greint frá kaupverði eða leiguverði laxahlutar. Rekstrarleyfishöfum skal með sama hætti heimilt að leigja laxahlut til annarra rekstrarleyfishafa, þó ekki til eldis meira en tveggja kynslóða í senn sem aldar eru óslitið af leigutaka að teknu tilliti til hvíldartíma. Að því loknu skal leigusala skylt að selja viðkomandi laxahlut eða nýta hana til eigin eldis.

Hafi rekstrarleyfishafi veðsett rekstrarleyfi sitt ásamt laxahlut skal rekstrarleyfishafi afla samþykkis veðhafa áður en sótt er um framsal eða leigu laxahlutar til Matvælastofnunar. Rekstrarleyfishafi eða veðhafi geta óskað eftir því að veðsetningar rekstrarleyfis sé getið í skrá

skv. 1. mgr. Rétt skráning veðsetningar er á ábyrgð veðsala og veðhafa en ekki Matvælastofnunar.

40. gr.

Innköllun og útboð laxahlutar.

Sé laxahlutur ekki nýttur samfelld í tvö ár, í heild eða hluta, annaðhvort með eigin notum réttthafa eða útleigu, skal innkalla samsvarandi laxahlut án endurgjalds og sá laxahlutur færður á nafn Matvælastofnunar í skráningu skv. 1. mgr. 38. gr. Sama gildir ef réttthafi laxahlutar hefur glatað öllum rekstrarleyfum til sjókvíaeldis. Innkallaður laxahlutur skv. 1. másl., ásamt laxahlut sem rekstrarleyfishafi hefur glatað skv. VIII. kafla, telst vera óráðstafaður laxahlutur. Þrátt fyrir ákvæði 1. másl. skal rekstrarleyfishafa, sem keypt hefur laxahlut í útboði Matvælastofnunar skv. 2. mgr. heimilt að fresta nýtingu viðkomandi laxahlutar í þrjú ár í stað tveggja ára en gildir það einungis um fyrsta þriggja ára tímabil að lokinni úthlutun.

Óráðstöfuðum laxahlut skal úthlutað til umsækjanda með útboði og skulu bjóðendur tilgreina tilboðsfjárhæð í tilboði sínu. Einungis aðilar sem fengið hafa úthlutað smitvarnasvæði til sjókvíaeldis hafa rétt á að bjóða í laxahlut. Tilboðsfjárhæð rennur í ríkissjóð.

Ráðherra skal setja nánari reglur um innköllun og útboð skv. þessari grein í reglugerð en heimilt er að kveða á um sömu skilyrði og viðmið og gilda við útboð smitvarnasvæða.

41. gr.

Aukning heildarlaxafjölda vegna nýrra svæða

Aukist heildarlaxafjöldi vegna afmörkunar nýrra smitvarnasvæða skal sú viðbót ekki koma til aukningar á laxafjölda þeirra rekstrarleyfishafa sem þegar hafa yfir að ráða laxahlut heldur skal sú viðbót við heildarlaxafjölda sem þannig verður til mynda óráðstafaðan laxahlut sem skal boðinn út.

Bæði rekstrarleyfishafar á eldri smitvarnasvæðum sem og rekstrarleyfishafar á nýjum smitvarnasvæðum geta boðið í óráðstafaðan laxahlut skv. 1. mgr. en ráðherra getur þó ákveðið í reglugerð að óráðstafaður laxahlutur skv. 1. mgr. verði aðeins nýttur í heild eða hluta á hinum nýju smitvarnasvæðum sem um ræðir.

VIII. KAFLI

Strok.

42. gr.

Bann við stroki.

Skylt er að halda eldisfisk innan sjókvía og skylt að nýtast við búnað sem kemur í veg fyrir strok. Rekstrarleyfishafa er skylt að grípa til allra nauðsynlegra ráðstafana til að koma í veg fyrir strok, sem og viðhafa verkferla sem vakta strok og ástand sjókvía.

Ráðherra er í reglugerð heimilt að setja nánari skilyrði um þær kröfur sem gerðar eru til rekstraraðila samkvæmt þessari grein.

43. gr.

Tilkynning um strok og fyrstu viðbrögð.

Rekstrarleyfishafi sem hefur ástæðu til að ætla að eldisfiskur geti strokið eða hafi strokið skal án tafar tilkynna slíkan atburð til Matvælastofnunar. Rekstrarleyfishafa ber að tilkynna um öll þau frávik sem leitt geta til stroks, þ.m.t. öll göt á netpokum. Rekstrarleyfishafi skal án tafar hefja leit að orsökum, meta umfang og koma í veg fyrir frekara strok. Þegar tilkynning

berst Matvælastofnun skal hún að eigin frumkvæði kanna hvort stök hafi átt sér stað. Staðfesti Matvælastofnun stök eldisfisks skal stofnunin tryggja að brugðist sé við í samræmi við 45. og 46. gr.

Ef fiskar með eldiseinkenni, eða sem grunur er um að séu af eldisuppruna, veiðast í ám eða veiðivötnum ber stjórn veiðifélags eða veiðiréttarhafa þar sem veiðifélag hefur ekki verið stofnað, að tilkynna um slíkt til Matvælastofnunar.

44. gr.

Veiði innan 200 metra frá stökstað.

Rekstrarleyfishafa er skylt að grípa til allra þeirra ráðstafana, sem nauðsynlegar eru og í hans valdi standa, til þess að varna því að slíkur atburður, sem greinir í 1. mgr. 43. gr., valdi vistfræðilegu tjóni. Er honum í því skyni m.a. skylt, þrátt fyrir friðun á villtum fiski á svæðinu og án tillits til réttar eigenda sjávarjarða í netlögum, að gera allt sem í hans valdi stendur til að veiddur verði slíkur fiskur á svæði innan 200 metra frá stökstað. Skal hver sjókvíaeldisstöð eiga og viðhalda nauðsynlegum búnaði í því skyni sem tekur mið af stærð eldisfisks á hverjum tíma. Veiðar þær sem hér um ræðir skulu ávallt fara fram í samráði við fulltrúa Matvælastofnunar.

Skylda til veiða skv. 1. mgr. takmarkast við þrjá sólarhringa frá því að ljóst er að fiskur hafi sloppið út, ef slíkur atburður gerist á göngutíma innlendra stofna laxfiska, en veiðitíminn í slíkum tilvikum skal að öðru leyti háður ákvörðun Matvælastofnunar, sem leita skal ráðgjafar hjá Hafrannsóknastofnun.

Ef rekstrarleyfishafi hefur ekki hafið aðgerðir skv. 1. mgr. innan tólf klukkustunda frá því að ljóst er að eldisfiskur slapp út getur Matvælastofnun, ef þörf krefur, gefið út almenna heimild til veiða á svæðinu með sömu skilyrðum og fram koma í 1. mgr.

Allan kostnað Matvælastofnunar og annarra stjórnvalda vegna nauðsynlegra aðgerða samkvæmt þessari grein skal rekstrarleyfishafi greiða.

Ráðherra skal í reglugerð setja nánari fyrirmæli um grein þessa, m.a. um hvernig staðið skuli að veiðum og um kröfur til nauðsynlegs búnaðar.

45. gr.

Veiði í veiðiám eða vötnum.

Ef atburður verður sem greinir í 1. mgr. 44. gr. gr., skal Matvælastofnun, í samráði við Fiskistofu og viðeigandi veiðifélög eða veiðiréttarhafa þar sem veiðifélag hefur ekki verið stofnað, ákvarða hvort leita skuli að stökufiski í veiðiám eða vötnum og hann fjarlægður.

Sé talin nauðsyn á því að fara í þær aðgerðir sem 1. mgr. greinir, skal Fiskistofa hafa samráð við stjórn veiðifélags, eða veiðiréttarhafa þar sem veiðifélag hefur ekki verið stofnað, um aðgerðir skv. 1. mgr.

Allan kostnað Matvælastofnunar og annarra stjórnvalda vegna nauðsynlegra aðgerða samkvæmt þessari grein skal rekstrarleyfishafi greiða.

Ráðherra skal í reglugerð setja nánari fyrirmæli um grein þessa, m.a. um hvernig staðið skuli að veiðum í veiðiám og vötnum.

46. gr.

Upprunagreining eldisfiska.

Fiskur sem veiðist í aðgerðum samkvæmt 2. mgr. 43., 44. og 45. gr. skal afhentur Hafrannsóknastofnun til nauðsynlegrar sýnatöku til að greina uppruna.

Allan kostnað Hafrannsóknastofnunar vegna nauðsynlegra aðgerða samkvæmt 1. mgr. skal rekstrarleyfishafi greiða. Ef niðurstöður sýnatöku vegna aðgerða samkvæmt 2. mgr. 43. gr. leiða í ljós að rekja megi uppruna fisks til ákveðins rekstrarleyfishafa skal viðkomandi rekstrarleyfishafi greiða nauðsynlegan sýnatökukostnað en að öðrum kosti skal ríkissjóður greiða kostnað sýnatökunnar.

47. gr.

Upplýsingar um strok.

Rekstrarleyfishafi skal innan viku frá tilkynningu, sbr. 43. gr. laga þessara, senda Matvælastofnun skýrslu þar sem að lágmarki skulu koma fram eftirfarandi atriði:

- a) áætluð tímasetning og staðsetning stroks,
- b) líkleg dagsetning strokatburðar,
- c) líklegur fjöldi fiska sem strauk,
- d) líklegt hlutfall kynþroska fisks,
- e) líkleg orsök stroks að mati rekstrarleyfishafa.

Matvælastofnun skal birta greinargerð um árangur af veiðum skv. 44. og 45. gr.

Matvælastofnun skal birta upplýsingar úr skýrslum samkvæmt 1. og 2. mgr. með opinberum hætti.

Matvælastofnun getur krafist rekstrarleyfishafa um frekari upplýsingar en greinir í lögum þessum eða reglugerð þegar ástæða er til.

48. gr.

Lækkun laxahlutar vegna þekts strokatburðar.

Fyrir hvern strokinn frjóan lax sem finnst í ám sem eru hluti af áhættumati erfðablöndunar, skal laxahlutur viðkomandi rekstraraðila skerðast sem nemur hlutfalli 500 fiska af heildarlaxafjölda á þeim tíma þegar strokatburður á sér stað.

Fyrir hvern strokinn frjóan lax sem finnst í ám sem ekki eru hluti af áhættumati erfðablöndunar skal laxahlutur viðkomandi rekstraraðila skerðast sem nemur hlutfalli 100 fiska af heildarlaxafjölda á þeim tíma þegar strokatburður á sér stað.

Ef að strokatburður verður þegar meðaltalsstærð frjórna laxa í viðkomandi sjókví er undir 1 kg. þá skal reikna fjölda fiska til skerðingar sem er margfeldi endurkomuhlutfalls og áætlaðs fjölda strokinna fiska. Laxahlutur viðkomandi rekstraraðila skal skerðast sem nemur reiknuðum fjölda fiska skv. 1. málsl. margfölduðum með hlutfalli 100 fiska af heildarlaxafjölda á þeim tíma þegar strokatburður á sér stað. Ráðherra skal setja ákvæði í reglugerð um endurkomuhlutfall að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar. Matvælastofnun er heimilt er að fresta skerðingu samkvæmt þessari málsgrein þar til slátrað eða talið er upp úr þeirri sjókví þar sem strokatburður átti sér stað.

Stroknir frjóir laxar sem rekstrarleyfishafi veiðir skv. 44. gr. eða sem veiðast við vöktun í fiskiteljara skulu ekki teljast með til takmörkunar skv. 1. og 2. mgr.

Hafi laxahlutur, sem nýttur var þegar strokatburður átti sér stað, verið framseldur eða leigður eftir strokatburð, þá skal lækkun laxahlutar koma fyrst til frádráttar af eftirstandandi laxahlut framseljanda eða leigusala en ef sá eftirstandandi laxahlutur hrekkur ekki til, þá hjá viðkomandi framsalshafa eða leigutaka.

49. gr.

Lækkun laxahlutar vegna óþekkts strokatburðar.

Við lok eldis hvefrrar kynslóðar skal telja alla fiska sem er slátrað og sá fjöldi borinn saman við fjölda útsettra fiska að frádregnum samanlögðum afföllum og þekktu stroki. Ef að mismunur er annarsvegar á milli fjölda fiska sem slátrað er við lok eldis á tiltekinni kynslóð og hins vegar fjölda útsettra fiska, að frádregnum samanlögðum afföllum og fjölda fiska sem vitað er að hafa strokið, þá skal sá mismunur teljast óþekkt strok. Þegar óþekkt strok er reiknað skal notast við lægri óvissumörk í fjölda útsettra fiska og skal notast við talningarbúnað við útsetningu fiska sem fullnægir lágmarksskilyrðum um nákvæmni samkvæmt reglugerð

Laxahlutur viðkomandi rekstraraðila skal skerðast sem nemur hlutfalli reiknaðs fjölda fiska skv. 1. mgr. af heildarlaxafjölda á þeim tíma þegar strokatburður á sér stað.

Skerðing á laxahlut viðkomandi rekstraraðila á hverju smitvarnasvæði sem koma til skv. þessari grein eru varanlegar. Við ákvörðun lækkunar samkvæmt þessari grein skal tekið tillit til þekktra strokatburða samkvæmt 48. gr.

50. gr.

Óviðráðanleg ytri atvik sem leiða til strokatburðar.

Í undantekningartilfellum er Matvælastofnun heimilt við útreikning á lækkun laxahlutar að taka tillit til óviðráðanlegra atvika utan stjórnunarsviðs rekstrarleyfishafa og sem ekki teljast hluti af fyrirsjáanlegri áhættu í rekstri sjókvíaeldis. Fárviðri, hafís og saknæmar aðgerðir þriðja aðila sem er ótengdur rekstrarleyfishafa skulu m.a. teljast til slíkra óviðráðanlegra ytri atvika. Atvik sem varða vistkerfi viðkomandi smitvarnasvæðis eða starfsmenn, verkataka og þjónustuaðila á vegum rekstrarleyfishafa skulu ekki teljast til óviðráðanlegra ytri atvika.

51. gr.

Aðrar skyldur rekstrarleyfishafa

Rekstrarleyfishafa er skylt að notast við talningarbúnað við útsetningu fiska sem fullnægir lágmarksskilyrðum um nákvæmni samkvæmt reglugerð.

Í reglugerð má kveða á um lágmarksstærð útsettra fiska og skal þá miða við minnsta fisk í útsetningu en ekki meðaltalsstærð fiska.

Frávik frá væntri fóðurnotkun skal tilkynna Matvælastofnun. Í reglugerð skal skilgreina hvað telst til fráviks í fóðurnotkun.

IX. KAFLI

Afföll.

52. gr.

Reglulegt eftirlit með afföllum.

Rekstrarleyfishafa er skylt að halda afföllum á hverju smitvarnasvæði í lágmarki og huga að allri velferð fiska í sjókvíaeldi. Rekstrarleyfishafa er skylt að fjarlægja dauðan fisk og lífrænar leifar fiska reglulega úr sjókvíum. Sama gildir um fiska sem þarf að farga vegna sára eða sjúkdóma. Rekstrarleyfishafi skal skrá fjölda og þyngd fiska sem og þyngd lífrænna leifa sem eru fjarlægðar. Lífrænar leifar skulu umreiknaðar í fjölda fiska eftir fyrirmælum Matvælastofnunar.

Ráðherra getur kveðið á um í reglugerð að fjarlægja skuli dauðan, særðan eða sjúkan fisk sem og lífrænar leifar fiska úr sjókvíum daglega eða sjaldnar. Í reglugerð má einnig kveða á um frestun skyldu til að fjarlægja dauðan, særðan eða sjúkan fisk sem og lífrænar leifar fiska,

s.s. vegna veðurskilyrða. Þegar sérstaklega stendur á, eða ef þörf er á auknu eftirliti á tilteknu tímabili, getur Matvælastofnun mælt fyrir um að fjarlægja skuli dauðan, særðan eða sjúkan fisk sem og lífrænar leifar fiska oftár en daglega.

Ráðherra er heimilt að setja ákvæði í reglugerð um að fyrstu kynslóðir ófrjós lax sem rekstrarleyfishafi elur séu undanþegnar ákvæðum þessa kafla. Sama gildir þegar eldi hefst fyrst í hálf-lokuðum búnaði eða lokuðum búnaði hjá tilteknum rekstraraðila.

53. gr.

Upplýsingar um afföll.

Rekstrarleyfishafi skal senda Matvælastofnun skýrslu um afföll vikulega. Matvælastofnun getur krafð rekstrarleyfishafa um frekari upplýsingar en greinir í lögum þessum eða reglugerð þegar ástæða er til.

Upplýsingar í skýrslu um afföll skv. 1. mgr. skulu að lágmarki tilgreina eftirfarandi:

- sjókví eða aðra staðsetningu þar sem afföll áttu sér stað,
- dagsetningu þegar dauðir fiskar og lífrænar leifar fiska voru fjarlægðar,
- fjölda fiska sem voru fjarlægðir,
- þyngd fiska og lífrænna leifa fiska og vigtunaraðferð,
- líklegar ástæður affalla að mati rekstrarleyfishafa.

Matvælastofnun skal birta upplýsingar úr skýrslum samkvæmt 1. mgr. með opinberum hætti.

54. gr.

Breytingar á leyfilegum lífmassa vegna affalla.

Matvælastofnun skal reikna afföll á smitvarnasvæði fyrir hverja kynslóð eldisfisks á smitvarnasvæði. Afföll skulu reiknuð í fjölda fiska. Afföll á hverju smitvarnasvæði skulu vera afföll alls sjókvíaeldis á viðkomandi smitvarnasvæði, óháð fjölda eldisvæða og sjókvíaeldisstöðva.

Leyfilegur lífmassi á smitvarnasvæði skal vera 3% hærri en að öðrum kosti væri heimilt ef að afföll síðustu kynslóðar á viðkomandi smitvarnasvæði voru 10% eða lægri.

Leyfilegur lífmassi á smitvarnasvæði skal vera óbreyttur ef afföll síðustu kynslóðar á viðkomandi smitvarnasvæði voru hærri en 10% en lægri en 20%.

Leyfilegur lífmassi á smitvarnasvæði skal vera 3% lægri en að öðrum kosti væri heimilt ef afföll síðustu kynslóðar á viðkomandi smitvarnasvæði voru 20% eða hærri.

Leyfilegur lífmassi samkvæmt þessari grein verður aldrei meiri en hámarkslífmassi samkvæmt burðarþolsmati segir til um. Breytingar á leyfilegum lífmassa samkvæmt þessari grein skulu miðast við leyfilegan lífmassa hverju sinni eins og hann hefur áður breyst en ekki hámarkslífmassa. Breytingar samkvæmt þessari grein skulu jafnframt miðast við hæsta hlutfall leyfilegs lífmassa sem nýtt er af kynslóð þegar breyting á sér stað. Takmarkanir eða aukning á heimildum á hverju smitvarnasvæði skv. þessari grein er til viðbótar við aðrar takmarkanir eða aukningu skv. lögum þessum, m.a. vegna lúsar eða stroks.

Hafi ekki reynst mögulegt að hækka leyfilegan lífmassa skv. 1. mgr. vegna þess að hámarkslífmassa var þegar náð þegar hækkun hefði annars átt að koma til framkvæmda skal Matvælastofnun færa slíka hækkun á móti þeim lækkunum sem síðar kunna að koma til, þó þannig að ekki er hægt að færa slíka hækkun á móti lækkunum ef meira en 5 ár er síðan heimild til hækkunar varð fyrst til.

Komi til breytingar á hámarkslífmassa samkvæmt þessum kafla og X. kafla um lúsasmit á sama tíma, þá skal skerðing samkvæmt þessum kafla nema 1,5% í stað 3%.

55. gr.

Óviðráðanleg ytri atvik sem leiða til affalla.

Í undantekningartilfellum er Matvælastofnun heimilt við útreikning framleiðslutakmarkana samkvæmt þessum kafla að taka tillit til óviðráðanlegra atvika utan stjórnunarsviðs rekstrarleyfishafa og sem ekki teljast hluti af eðlilegri áhættu í rekstri sjókvíaeldis. Fárviðri, hafís og saknæmar aðgerðir þriðja aðila sem er ótengdur rekstrarleyfishafa skulu m.a. teljast til slíkra óviðráðanlegra ytri atvika. Atvik sem varða sjúkdóma, sníkjudýr, vistkerfi viðkomandi smitvarnasvæðis eða starfsmenn og þjónustuaðila rekstrarleyfishafa skulu ekki teljast til óviðráðanlegra ytri atvika.

X. KAFLI

Lús.

56. gr.

Reglulegt eftirlit og viðbrögð við lús.

Rekstrarleyfishafa er skylt að halda lús á hverju smitvarnasvæði í lágmarki og er skylt að fylgjast með lúsasmiti. Rekstrarleyfishafi skal tilkynna niðurstöður lúsatalningar til Matvælastofnunar. Rekstrarleyfishafar skulu starfa eftir forvarna- og viðbragðsáætlun vegna lúsasmits sem samþykkt er af Matvælastofnun og skal forvarna- og viðbragðsáætlun fela í sér aðgerðir vegna viðkomu lúsa í sjókvíaeldi.

Matvælastofnun er heimilt að krefjast lúsatalningar og fylgjast með lúsatalningu rekstrarleyfishafa, þ.m.t. við óboðað eftirlit. Þá er Matvælastofnun heimilt, á eigin vegum eða með aðkomu faggilds eftirlitsaðila, að framkvæma lúsatalningu á kostnaðar rekstrarleyfishafa.

Heimilt er að setja í reglugerð hámark á fjölda lyfjameðferða og hámark meðferða með hverju einstöku lyfi. Rekstrarleyfishafi skal ávallt hafa aðgang að búnaði til þess að meðhöndla eða fjarlægja lús án lyfjameðhöndlunar á þeim árstíma þegar hitastig í sjó er til þess fallið að lús geti fjölgað sér.

Ráðherra er heimilt með reglugerð að kveða á um að rekstrarleyfishafar skuli grípa til sérstakra aðgerða ef rannsóknir Hafrannsóknastofnunar gefa tilefni til að ætla megi að mikil hætta sé á lúsasmiti.

Í reglugerð er heimilt að kveða á um undanskilja megi einstök smitvarnasvæði frá vöktun ef málefnalegar ástæður sem snúa að velferð fiska eiga við og ef ekki hefur orðið vart við lúsasmit á tilteknu tímabili.

57. gr.

Upplýsingar um lús.

Rekstrarleyfishafi skal senda Matvælastofnun upplýsingar um lúsatalningu, sbr. 1. mgr. 56. gr., eigi síðar en þremur dögum eftir talningu. Matvælastofnun getur krafist rekstrarleyfishafa um frekari upplýsingar en greinir í lögum þessum eða reglugerð þegar ástæða er til.

Upplýsingar um lúsasmit skv. 1. mgr. skulu að lágmarki tilgreina eftirfarandi:

- talningu lúsa í einstökum sjókvíum,
- sjávarhita,
- dagsetningu vöktunar,

- aðgerðir sem rekstrarleyfishafi hefur ráðist í samkvæmt viðbragðsáætlun,
- árangur í aðgerðum gegn lúsasmiti.

Matvælastofnun skal birta upplýsingar úr skýrslum samkvæmt 1. mgr. með opinberum hætti.

58. gr.

Punktakerfi.

Punktar skulu skráðir á smitvarnasvæði vegna fjölda lúsasmita sem fer yfir tiltekin mörk og vegna fjölda lyfjameðferða gegn lús. Matvælastofnun skal halda opinbera skrá yfir punkta sem skráðir eru fyrir hverja kynslóð fisks í sjókvíaeldi. Taki aðgerðir aðeins til hluta sjókvíaeldisstarfsemi á smitvarnasvæði, þá skal fjöldi punkta skerðast að tiltölu og skal þá miða við fjölda sjókvía sem sætir meðhöndlun.

Ráðherra skal ákveða með reglugerð viðmið um fjölda lúsa á hverjum fiski vegna punktakerfis, tímasetningu talninga, og fjölda lyfjameðferða gegn lús sem varða skráningu punkta á smitvarnasvæði, sem og þann fjölda punkta sem skráður skal í hverju tilfelli.

59. gr.

Breyting leyfilegs lífmassa vegna lúsasmits og meðhöndlunar.

Leyfilegur lífmassi hvers smitvarnasvæðis skal vera 5% hærri en að öðrum kosti væri heimilt ef punktar skv. 59. gr. voru færri en fjórir vegna eldis undanfarandi kynslóðar.

Leyfilegur lífmassi hvers smitvarnasvæðis skal vera óbreyttur frá næsta undanfarandi affallatímabili ef punktar skv. 59. gr. voru fjórir til átta vegna eldis undanfarandi kynslóðar.

Leyfilegur lífmassi hvers smitvarnasvæðis skal vera 5% lægri en að öðrum kosti væri heimilt ef punktar skv. 59. gr. voru fleiri en átta vegna eldis undanfarandi kynslóðar.

Leyfilegur lífmassi samkvæmt þessari grein getur aldrei orðið meira en hámarkslífmassi samkvæmt burðarþolsmati segir til um.

Breytingar á hverju smitvarnasvæði sem koma til skv. þessari grein skulu vera varanlegar og koma aðeins til breytinga ef punktafjöldi breytist skv. 1.-3. mgr. eða ef nýr rekstrarleyfishafi hefur sjókvíaeldi á viðkomandi smitvarnasvæði.

Breytingar á lífmassa samkvæmt þessara grein skulu miðast við leyfilegan lífmassa hverju sinni eins og hann hefur áður breyst en ekki upphaflegan hámarkslífmassa. Breytingar samkvæmt þessari grein skulu jafnframt miðast við hlutfall leyfilegs lífmassa sem nýttur er hverju sinni þegar breyting á sér stað.

Hafi ekki reynst mögulegt að hækka leyfilegan lífmassa skv. 1. mgr. vegna þess að hámarkslífmassa var þegar náð þegar hækkun hefði annars átt að koma til framkvæmda skal Matvælastofnun færa slíka hækkun á móti þeim lækkunum sem síðar kunna að koma til, þó þannig að ekki er hægt að færa slíka hækkun á móti lækkunum ef meira en 5 ár er síðan heimild til hækkunar varð fyrst til.

Breytingar á hverju smitvarnasvæði skv. þessari grein koma til viðbótar við aðrar breytingar skv. lögum þessum, m.a. vegna affalla eða stroks.

60. gr.

Fjarlæging lúsasmitaðs fisks.

Rekstrarleyfishafa er óheimilt að ala eldisfisk í einstökum sjókvíum þegar fjöldi lúsa á fiski er yfir viðmiðunarmörkum þrátt fyrir að tilraunir til lyfjameðhöndlunar og meðhöndlunar með búnaði hafi verið gerðar. Fari fjöldi lúsa yfir viðmiðunarmörk þrátt fyrir meðhöndlunir skulu

allir fiskar fjarlægðir úr sjókví. Sé fiskur kominn yfir viðmiðunarþyngd er Matvælastofnun heimilt að skylda rekstrarleyfishafa til að slátra öllum fiski yfir viðmiðunarþyngd án lyfjameðferðar eða annarrar meðferðar.

Ráðherra skal setja ákvæði í reglugerð þar sem kveðið er á um hvernig skoðun fisks fer fram og hver viðmiðunarmörk lúsasmits skulu vera. Í reglugerð skal kveða á um skilyrði fyrir förgun fisks, samhæfingu milli rekstrarleyfishafa vegna lúsasmits ef við á, heimildir til að fyrirskipa slátrun og förgun sem og skyldu til frekari meðhöndlunar við lús. Í reglugerð má m.a. kveða á um að skoða skuli úrtak fiska og stærð úrtaks. Við ákvörðun viðmiðunarmarka lúsasmits í reglugerð má m.a. kveða á um tiltekinn hámarksfjölda lúsa sem finnst á fiski. Í reglugerð skal ennfremur tilgreind viðmiðunarþyngd fisks til slátrunar sbr. 1. mgr.

Rekstrarleyfishafi skal skila tillögu til Matvælastofnunar um förgun fisks sem er fjarlægður úr sjókvíum samkvæmt þessari grein og skal samþykki Matvælastofnunar á aðferð við förgun liggja fyrir áður en fiskur er fjarlægður úr sjókvíum.

XI. KAFLI Kynþroska lax.

61. gr.

Eldi kynþroska eldislax.

Rekstrarleyfishafi skal seinka kynþroska frjós eldislax svo lengi sem verða má. Óheimilt er að ala frjóan eldislax þannig að áætlað hlutfall kynþroska eldislax í tiltekinni kynslóð eldislax eða í tiltekinni sjókví sé yfir 1% af áætluðum heildarfjölda eldisfisks í viðkomandi kynslóð eða sjókví.

Fari hlutfall kynþroska fisks í sjókví yfir 5% af áætluðum heildarfjölda eldisfisks í viðkomandi sjókví skulu allir kynþroska fiskar fjarlægðir úr sjókví. Fari hlutfall kynþroska fisks í sjókví yfir 3% af áætluðum heildarfjölda eldisfisks í viðkomandi sjókví á tímabilinu júní til nóvember skulu allir kynþroska fiskar fjarlægðir úr sjókví.

Rekstrarleyfishafi skal skila tillögu til Matvælastofnunar um förgun eða slátrun fisks sem er fjarlægður úr sjókvíum samkvæmt þessari grein og skal samþykki Matvælastofnunar á aðferð við förgun eða slátrun liggja fyrir áður en fiskur er fjarlægður úr sjókvíum. Matvælastofnun er heimilt gera kröfu um förgun eða slátrun innan ákveðinna tímamarka.

Ráðherra skal setja ákvæði í reglugerð þar sem kveðið er á um hvernig skoðun fisks fer fram, tímafrest til slátrunar og hvernig heildarfjöldi kynþroska eldisfisks skal áætlaður. Í reglugerð má m.a. kveða á um að skoða skuli úrtak fiska og stærð úrtaks.

62. gr.

Aðgerðir til að seinka kynþroska.

Rekstrarleyfishafi skal viðhafa áætlun til að koma í veg fyrir og seinka kynþroska eldislax. Skal áætlun rekstrarleyfishafa send Matvælastofnun til samþykktar.

Ráðherra er heimilt með reglugerð að kveða á um skyldu til ljósastýringar eða annarra aðgerða til að fresta eða koma í veg fyrir kynþroska.

63. gr.

Sérstakt eftirlit vegna kynþroska fisks.

Við slátrun skal rekstrarleyfishafi hafa eftirlit með hlutfalli kynþroska lax af slátruðum laxi og skal rekstrarleyfishafi veita Matvælastofnun allar upplýsingar þar að lútandi. Matvælastofnun er jafnframt heimilt að hafa eftirlit með kynþroska laxa bæði í sjókvíum og í slátruhúsum. Kynþroska lax skal tekinn frá við slátrun og talinn sérstaklega.

Sé ástæða til að ætla að hlutfall kynþroska eldislax sé orðið hærra en 0,5% í sjókví skal rekstrarleyfishafi grípa til sérstakra aðgerða til þess að koma í veg fyrir strok, m.a. aukinni tíðni köfunar eða myndatöku til að kanna ástand sjókvía og eldisbúnaðar.

XII. KAFLI

Afturköllun rekstrarleyfis til sjókvíaeldis.

64. gr.

Forsendubrestur.

Rekstrarleyfishafi skal innan fimm ára frá fyrstu útgáfu rekstrarleyfis nýta a.m.k. einu sinni 30% af hámarkslífmassa viðkomandi smitvarnasvæðis. Ef starfsemi rekstrarleyfishafa nær ekki viðmiði skv. 1. másl. skal Matvælastofnun fella rekstrarleyfið úr gildi. Matvælastofnun getur veitt undanþágu frá 1. másl. ef málefnaleg sjónarmið búa að baki töfinni, þó ekki lengur en 12 mánuði.

Að loknu upphafstímabili skv. 1. mgr. skal Matvælastofnun fella úr gildi rekstrarleyfi ef starfsemi á smitvarnasvæði stöðvast í tvö ár eða ef mesta nýting leyfilegs lífmassa á hverju ári er undir 50% að meðaltali á ári á fimm ára tímabili.

Áður en gripið er til afturköllunar leyfis skv. 1. og 2. mgr. skal Matvælastofnun veita rekstrarleyfishafa skriflega viðvörðun og hæfilegan frest til úrbóta.

Hafi rekstrarleyfishafi glatað meira en 40% af upphaflegum leyfilegum lífmassa smitvarnasvæðis vegna skerðinga skv. IX. og X. kafla laga þessara skal Matvælastofnun fella rekstrarleyfi úr gildi.

Fyrirgeri rekstrarleyfishafi rétti sínum til rekstrarleyfis samkvæmt þessari grein telst rekstrarleyfishafi hafa glatað rétti til að starfa á viðkomandi smitvarnasvæði, óháð því hvort að starfsleyfi sé í gildi eða ekki skv. lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir, og má bjóða smitvarnasvæðið út að nýju.

65. gr.

Afturköllun rekstrarleyfis til sjókvíaeldis.

Matvælastofnun getur afturkallað rekstrarleyfi ef leyfishafi eða starfsmenn hans brjóta gegn ákvæðum laga þessara eða stjórnvaldsfyrirmælum sem sett eru á grundvelli þeirra. Einnig er heimilt að afturkalla leyfi ef leyfishafi eða starfsmenn hans brjóta gegn skilyrðum rekstrarleyfis eða skilyrðum þess er að öðru leyti ekki fullnægt. Þá er og heimilt að afturkalla rekstrarleyfi ef leyfishafi verður ófær um að stunda rekstur.

Áður en gripið er til afturköllunar leyfis skv. 1. mgr. skal Matvælastofnun veita rekstrarleyfishafa skriflega viðvörðun og hæfilegan frest til úrbóta nema um mjög alvarlegt eða ítrekað brot sé að ræða.

Fyrirgeri rekstrarleyfishafi rétti sínum til rekstrarleyfis samkvæmt þessari grein telst viðkomandi rekstrarleyfishafi hafa glatað rétti til að starfa á viðkomandi smitvarnasvæði, óháð því hvort að starfsleyfi sé í gildi eða ekki skv. lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir, og má bjóða smitvarnasvæðið út að nýju.

XIII. KAFLI

Umhverfissjóður sjókvíaeldis.

66. gr.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis er sjálfstæður sjóður sem heyrir undir ráðherra. Ákvarðanir stjórnar eru endanlegar á stjórnarsýslustigi. Markmið sjóðsins er að lágmarka umhverfisáhrif sjókvíaeldis og efla menntun á sviði sjókvíaeldis. Með sjóðnum skal greiða kostnað við rannsóknir vegna burðarþolsmats, vöktunar og annarra verkefna sem stjórn sjóðsins ákveður.

67. gr.

Stjórn Umhverfissjóðs sjókvíaeldis.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis lýtur fjögurra manna stjórn sem ráðherra skipar til fjögurra ára í senn. Einn stjórnarmaður skal skipaður samkvæmt tilnefningu Landssambands sjókvíaeldisstöðva, einn samkvæmt tilnefningu Landssambands veiðifélaga og einn samkvæmt tilnefningu ráðherra sem fer með umhverfismál. Ráðherra skal skipa formann sjóðsins án tilnefningar og skal atkvæði hans ráða úrslitum ef atkvæði falla jafnt. Varamenn skal skipa með sama hætti.

68. gr.

Verkefni stjórnar.

Stjórn Umhverfissjóðs sjókvíaeldis hefur yfirumsjón með starfsemi hans í samræmi við lög þessi og reglugerð setta samkvæmt þeim. Verkefni stjórnar eru að:

- a. skila ársreikningum og reglulegu yfirliti um starfsemi sjóðsins til ráðherra,
- b. taka ákvarðanir um forgangsröðun verkefna og greiðslur úr sjóðnum,
- c. taka ákvarðanir um ávöxtun eigin fjár,
- d. tryggja að upplýsingar og gögn sem unnin eru á vegum sjóðsins séu aðgengileg almenningi.

69. gr.

Ráðstöfunarfé Umhverfissjóðs sjókvíaeldis.

Ráðstöfunarfé Umhverfissjóðs sjókvíaeldis er:

- a. árleg fjárveiting á grundvelli fjárheimildar í fjárlögum,
- b. arður af eigin fé

70. gr.

Árgjald Umhverfissjóðs sjókvíaeldis.

Rekstrarleyfishafi skal greiða árlegt gjald að upphæð 15 SDR fyrir hvert tonn hámarkslífmassa hvers smitvarnasvæðis sem hann hefur rekstrarleyfi fyrir. Við álagningu skv. 72. gr. skal umreikna gjaldið í íslenskar krónur og skal miða við miðgengi íslensku krónunnar. Gjaldið rennur í ríkissjóð.

71. gr.

Álagning og innheimta árgjalds

Matvælastofnun annast álagningu og innheimtu árgjalds skv. 71. gr. Ráðherra er þó heimilt að fela innheimtumönnum ríkissjóðs eða öðrum aðilum innheimtu þess.

Eigi síðar en 30. ágúst ár hvert skal Matvælastofnun hafa lokið álagningu á gjaldendur skv. 71. gr. og skal gjaldendum tilkynnt bréflæga um hana.

Gjöld skv. 71. gr. vegna yfirstandandi almanaksárs falla í gjalddaga 1. október ár hvert. Ef gjöld eru ekki greidd innan 30 daga frá gjalddaga skal greiða dráttarvexti af þeim skv. III. kafla laga um vexti og verðtryggingu. Álagning gjalds er aðfararhæfa ákvörðun. Matvælastofnun getur krafist fullnustu með aðfarargerð þegar liðnir eru 30 dagar frá gjalddaga.

72. gr.

Skipting úthlutunarfjáar.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis skal veita 80% af árlegu úthlutunarfé til Hafrannsóknarstofnunar. Skal því úthlutunarfé varið til gerðar og endurskoðunar burðarþolsmats og áhættumats erfðablöndunar og tengdra rannsókna, allt samkvæmt nánari ákvörðun Hafrannsóknastofnunar.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis skal úthluta 20% af árlegu úthlutunarfé til styrktar rannsóknar- og menntaverkaefnum tengdum sjókvíaeldi á vegum annarra en Hafrannsóknastofnunar. Auglýsa skal eigi sjaldnar en árlega eftir umsóknum um styrki skv. þessari málsgrein.

73. gr.

Skattaleg meðferð gjalds.

Gjald samkvæmt XIII. kafla laga þessara telst rekstrarkostnaður skv. 1. tölul. 31. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003.

74. gr.

Reglugerðarheimild. Kostnaður af rekstri. Skattskylda.

Ráðherra er heimilt að setja með reglugerð nánari ákvæði um starfsemi Umhverfissjóðs sjókvíaeldis, þ.m.t. um málsmeðferð og reglur um greiðslur úr sjóðnum.

Allur kostnaður af starfsemi Umhverfissjóðs sjókvíaeldis greiðist af sjóðnum.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis skal vera undanþeginn skattskyldu skv. 4. gr., sbr. og 5. mgr. 71. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003.

XIV. KAFLI

Samfélagssjóður sjókvíaeldis.

75. gr.

Gjaldskylda.

Skyldu til greiðslu sérstaks gjalds vegna sjókvíaeldis og Samfélagssjóðs sjókvíaeldis ber rekstrarleyfishafi samkvæmt lögum þessum.

76. gr.

Fjárhæð gjalds.

Rekstrarleyfishafi skal mánaðarlega greiða gjald í ríkissjóð. Matvælastofnun skal ákvarða og birta fjárhæð gjaldsins með auglýsingu eigi síðar en 15. dag hvers mánaðar til að öðlast gildi fyrir komandi almanaksmánuð.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm slátraðs lax skal miðast við nýjasta mánaðarmeðaltal alþjóðlegs markaðsverðs á eldislaxi næsta almanaksmánuð fyrir ákvörðunardag skv. 1. mgr. og nema því hlutfalli af þeim stofni sem hér segir:

1. 0,04% þegar verð er lægra en 6 evrur á kílógramm,
2. 2% þegar verð er 6 evrur á kílógramm eða hærra en þó lægra en 7 evrur á kílógramm,
3. 3,6% þegar verð er 7 evrur á kílógramm eða hærra en þó lægra en 8 evrur á kílógramm,
4. 5,2% þegar verð er 8 evrur á kílógramm eða hærra en þó lægra en 9 evrur á kílógramm,
5. 6,8% þegar verð er 9 evrur á kílógramm eða hærra en þó lægra en 10 evrur á kílógramm,
6. 7,6% þegar verð er 10 evrur á kílógramm eða hærra en þó lægra en 11 evrur á kílógramm,
7. 8% þegar verð er 11 evrur á kílógramm eða hærra.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm af slátruðum laxi sem alinn er í sjó með lokuðum eldisbúnaði skal nema 25% af gjaldi skv. 2. mgr.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm af slátruðum laxi sem alinn er í sjó með hálf-lokuðum eldisbúnaði skal nema 40% af gjaldi skv. 2. mgr.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm af slátruðum laxi sem alinn var skemur en 12 mánuði í sjó skal nema 50% af gjaldi skv. 2. mgr.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm af slátruðum laxi sem alinn er með búnaði, tækni eða aðferð sem líkleg er til að draga úr umhverfisáhrifum eða auka dýravelferð, samkvæmt fyrirfram skilgreindum viðmiðum í reglugerð, skal nema 50% af gjaldi skv. 2. mgr. eða öðru hlutfalli sem sett er fram í reglugerð.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm af slátruðum laxi sem aðeins er alinn einn vetur í sjó, þannig að slátrun fari fram eigi síðar en 20. október ári eftir útsetningu fisks, skal nema 30% af gjaldi skv. 2. mgr.

Eigi fleiri en ein framleiðsluaðferð við samkvæmt 3.-7. mgr. skal lægsta gjaldahlutfall gilda. Fyrsta kynslóð fisks í starfsemi rekstrarleyfishafa sem alin er með þeim aðferðum sem um ræðir í 3.-7. mgr. skal þó vera undanþegin gjaldi.

Með alþjóðlegu markaðsverði í 2. mgr. er átt við verð á slægðum eldislaxi með haus. Við umreikning úr evrum í íslenskar krónur skal miða við miðgengi í hverjum mánuði fyrir sig.

Fjárhæð gjalds á hvert kílógramm slátraðs regnbogasilungs og ófrjós lax skal nema helmingi af gjaldi skv. þessari grein og kemur sú lækkun til viðbótar við aðra lækkun gjalds skv. 3.-7. mgr.

77. gr.

Gjaldstofn, framtalskylda og söfnun upplýsinga.

Stofn til álagningar gjalds samkvæmt XIV. kafla laga þessara er þyngd afurða við slátrun, upp úr sjó, miðað við slægðan fisk.

Rekstrarleyfishafa er skylt að skila sérstakri greinargerð um alla slátrun eldisfisks frá sjókvíaeldisstöð á því formi og með þeim hætti sem Matvælastofnun ákveður. Skila skal greinargerðinni eigi síðar en 10. dag hvers mánaðar vegna slátrunar undanfarandi almanaksmánaðar. Heimilt er að ákveða að skil á skýrslum skuli vera með rafrænum hætti og málsmeðferð rafræn eftir því sem við á.

Sé upplýsingum ekki skilað eða ef upplýsingar sem látnar eru í té reynast ófullnægjandi eða ótrúverðugar skal skora á viðkomandi að bæta úr. Verði ekki brugðist við áskorun innan hæfilegs frests eða skýringar reynast ótrúverðugar skal áætla framleiðslumagn

rekstrarleyfishafa og skal miða við að það skuli vera svo ríflegt að ekki sé hætt á því að það sé lægra en það er í raun og veru og ákvarða gjaldstofn í samræmi við þá áætlun.

Í tengslum við eftirlit og athuganir einstakra mála er einstaklingum og lögaðilum skylt að láta Matvælastofnun í té allar upplýsingar og gögn sem talin eru nauðsynleg. Skiptir ekki máli í því sambandi hvort upplýsingarnar varða þann aðila sem beiðninni er beint til eða þau skipti annarra aðila við hann sem hann getur veitt upplýsingar um og varða athuganir og eftirlit Matvælastofnunar. Lagaákvæði um þagnarskyldu takmarka ekki skyldu til þess að veita upplýsingar og gögn sem hér um ræðir.

Ráðherra skal í reglugerð kveða á um slægingarstuðul sem notast skal við útreikning gjaldstofns samkvæmt ákvæði þessu.

78. gr.

Álagning.

Matvælastofnun leggur á gjald samkvæmt lögum þessum. Gjaldið skal lagt á 12 sinnum á ári, þ.e. 25. dag hvers mánaðar vegna slátrunar undanfarandi almanaks mánaðar. Gjald dagi skal vera 10 dögum eftir álagningardag.

79. gr.

Innheimta.

Innheimtumenn ríkissjóðs innheimta gjald samkvæmt XIV. kafla laga þessara og fer ríkisskattstjóri með samræmingar- og eftirlitshlutverk við innheimtu þess, sbr. 1. mgr. 111. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003.

Eindagi er 14 dögum frá gjalddaga og skal greiða dráttarvexti af því sem gjaldfallið er frá þeim tíma skv. III. kafla laga um vexti og verðtryggingu.

Kröfum um greiðslu gjalds samkvæmt lögum þessum fylgir lögveð ríkissjóðs í fasteignum og lausafé rekstrarleyfishafa í fjögur ár frá gjalddaga. Lögveðið nær einnig til dráttarvaxta og innheimtukostnaðar.

Matvælastofnun skal birta opinberlega allar upplýsingar um álagðar fjárhæðir gjaldstofns samkvæmt lögum þessum.

80. gr.

Skattaleg meðferð gjalds.

Gjald samkvæmt XIV. kafla laga þessara telst ekki sem rekstrarkostnaður skv. 1. tölul. 31. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003. 31. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003.

81. gr.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis og skipting úthlutunarffjár.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis er opinber sjóður sem heyrir undir ráðherra. Sjóðurinn hefur það hlutverk að styrkja sjókvíaeldisbyggðir og þar með samfélög og stöðir atvinnulífs á þeim svæðum.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis lýtur yfirstjórn þriggja einstaklinga sem ráðherra skipar til fjögurra ára í senn, einn samkvæmt tilnefningu ráðherra sem fer með fjárreiður ríkisins og fjármál, einn úr hópi sveitarstjórnarfólks í sjókvíaeldisbyggðum samkvæmt tilnefningu Sambands íslenskra sveitarfélaga og einn án tilnefningar sem vera skal formaður.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis hefur yfirumsjón með rekstri hans í samræmi við lög þessi og reglugerð setta samkvæmt þeim. Stjórnin skilar ársreikningi og reglulegu yfirliti um störf sín til ráðherra og tekur ákvarðanir um úthlutanir og útgjöld. Ákvarðanir stjórnar eru

endanlegar á stjórnarsýslustigi. Ráðherra ákveður þóknun stjórnarmanna. Kostnaður af rekstri sjóðsins greiðist af tekjum hans. Úthlutað skal úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis að lágmarki einu sinni á ári. Úthlutun úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis fer fram að frumkvæði stjórnar og án umsóknar frá sjókvíaeldisbyggðum.

Úthlutanir úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis skulu skiptast annars vegar á milli landshluta og hins vegar sjókvíaeldisbyggða innan viðkomandi landshluta. Einungis sjókvíaeldisbyggðir eiga rétt til úthlutana úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis. Við útreikning á skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða skal fyrst reikna hlutdeild sjókvíaeldis innan hvers landshluta í heildargjaldstofni til álagningar gjalds samkvæmt XIV. kafla laga þessara, sbr. 78. gr., og skal miða við kjördæmaskipan þegar landshlutar eru ákvarðaðir. Þegar hlutfall hvers landshluta hefur verið reiknað út skal því næst reikna skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða í viðkomandi landshluta og skal skiptingin taka mið af umfangi sjókvíaeldis í hverri sjókvíaeldisbyggð.

Ráðstöfunarfé sjóðsins er fjárveiting hverju sinni af fjárlögum.

Ráðherra skal með reglugerð setja nánari ákvæði um starfsemi sjóðsins, þ.m.t. um málsmeðferð, útreikning úthlutunarfjár og skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða. Ráðherra skal jafnframt kveða á um með reglugerð hvaða sveitarfélög teljist til sjókvíaeldisbyggða.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis skal vera undanþeginn skattskyldu skv. 4. gr., sbr. og 5. mgr. 71. gr. laga um tekjuskatt, nr. 90/2003.

3. ÞÁTTUR

Landeldi

XV. KAFLI

Smitvarnir og dýraheilbrigði.

82. gr.

Flutningar og ferðir farartækja eða búnaðar milli landeldisstöðva.

Flutningur og ferðir farartækja eða búnaðar, hvaða nafni sem nefnist og hvort heldur sem er á vegum rekstrarleyfishafa eða annarra, milli landeldisstöðva er óheimill nema samkvæmt leyfi Matvælastofnunar. Leyfi Matvælastofnunar er ávallt bundið skilyrði um sóthreinsun farartækja og búnaðar nema annað sé sérstaklega tekið fram af Matvælastofnun.

Leyfi sem Matvælastofnun veitir skv. 1. mgr. má veita í einstök skipti eða sem viðvarandi leyfi vegna skipulagðra og endurtekinnna ferða milli landeldisstöðva.

Ákvæði þessarar greinar gilda einungis að því marki sem farartæki eða búnaður hefur verið í beinni snertingu við fisk.

83. gr.

Flutningur eldisfisks til og frá landeldisstöð.

Allur flutningur á fiski til og frá landeldisstöð, hvort heldur sem er á vegum rekstrarleyfishafa eða annarra, er háður leyfi Matvælastofnunar. Matvælastofnun skal að jafnaði krefjast heilsufarsyfirlýsingar dýralæknis áður en heimild er veitt fyrir flutningi. Leyfi sem Matvælastofnun veitir samkvæmt þessari málsgrein má veita í einstök skipti eða sem viðvarandi leyfi vegna skipulagðra og endurtekinnna flutnings. Komi ekki annað fram í leyfi Matvælastofnunar skal sá sem afhendir fisk til flutnings bera á byrgð á að flutningur til viðtakanda sé heimill og í samræmi við lög.

Flutningur eldistegunda til landeldisstöðvar, sem ekki eru tilgreindar í rekstrarleyfi eða skráningu viðkomandi landeldisstöðvar, er óheimill.

Rekstrarleyfishafi eða skráningarskyldur aðili í landeldi sem afhendir fisk sem nýta skal í sjókvíaeldi ber ábyrgð á að öllum lögum og reglum sé fylgt varðandi meðferð fisksins þar til hann er kominn í brunnbát en þá flyst ábyrgð yfir á rekstrarleyfishafa í sjókvíaeldi sem veita á fisknum viðtöku.

84. gr.

Talning upp úr eldiseiningum.

Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að telja allan fisk upp úr eldiseiningum að kröfu Matvælastofnunar ef ríkt tilefni er til. Talning skal fara þannig fram að Matvælastofnun geti fylgst með talningu með áreiðanlegum hætti. Ráðherra getur sett ákvæði í reglugerð um skilyrði og aðferðir við talningu upp úr eldiseiningum.

85. gr.

Þéttleiki og fjöldi fisks í landeldi.

Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila ber að sjá til þess að fjöldi fiska og þéttleiki fisks í eldiseiningum sé ávallt í samræmi við ákvæði rekstrarleyfis og annarra reglna. Setja skal í reglugerð ákvæði um hámarksþéttleika fiska í eldiseiningum og útreikning á þéttleika.

86. gr.

Skimun og bólusetning við sjúkdómum í landeldi.

Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að láta fara fram reglulega skimun fyrir tilkynningarskyldum sjúkdómum í fiski í landeldi. Rekstrarleyfishafa er óheimilt að afhenda eða taka við fiskum til eldis nema niðurstaða úr skimun fyrir flutning liggi fyrir og að sú niðurstaða staðfesti að fiskar séu ekki smitaðir af tilkynningarskyldum sjúkdómum.

Ráðherra skal með reglugerð kveða á um fyrir hvaða sjúkdómum skuli bólusetja, sem og um framkvæmd skimunar og bólusetningar.

87. gr.

Meðhöndlun frárennslis frá landeldisstöð.

Rekstrarleyfishafi skal fylgjast með efnainnihaldi í frárennslis landeldisstöðvar. Matvælastofnun getur skyldað rekstrarleyfishafa og skráningarskyldan aðila til þess að sía frárennslis sérstaklega eða beita öðrum viðurkenndum aðferðum við hreinsun frárennslisvatns til þess að takmarka skaðlegt efni og smitefni í frárennslisvatni. Í reglugerð skal tilgreina þau efni sem fylgst skal með í frárennslisvatni og þær aðferðir sem beita skal við að síun og aðra hreinsun frárennslisvatns.

88. gr.

Reglulegt eftirlit með afföllum í landeldi.

Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að halda afföllum í hverri eldiseiningu í lágmarki og huga að allri velferð fiska í landeldi. Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að fjarlægja dauðan fisk og lífrænar leifar fiska reglulega úr eldiseiningum. Rekstrarleyfishafi skal skrá fjölda og þyngd fiska sem og þyngd lífrænna leifa sem eru fjarlægðar. Lífrænar leifar skulu umreiknaðar í fjölda fiska eftir fyrirmælum Matvælastofnunar.

Ráðherra getur kveðið á um í reglugerð að fjarlægja skuli dauðan fisk og lífrænar leifar fiska úr eldiseiningum daglega eða sjaldnar. Þegar sérstaklega stendur á, eða ef þörf er á auknu eftirliti á tilteknu tímabili, getur Matvælastofnun mælt fyrir um að fjarlægja skuli dauðan fisk og lífrænar leifar fiska oftár en daglega.

89. gr.

Upplýsingar um afföll í landeldi.

Rekstrarleyfishafi skal senda Matvælastofnun skýrslu um afföll vikulega. Matvælastofnun getur krafðið rekstrarleyfishafa um frekari upplýsingar en greinir í lögum þessum eða reglugerð þegar ástæða er til.

Upplýsingar í skýrslu um afföll skv. 1. mgr. skulu að lágmarki tilgreina eftirfarandi:

- a. Aldur og þroskastig dauðra fiska,
- b. eldiseiningu eða aðra staðsetningu þar sem afföll áttu sér stað,
- c. dagsetningu þegar dauðir fiskar og lífrænar leifar fiska voru fjarlægðar,
- d. fjölda fiska sem voru fjarlægðir,
- e. þyngd fiska og lífrænna leifar fiska og vigtunaraðferð,
- f. líklegar ástæður affalla að mati rekstrarleyfishafa.

Matvælastofnun skal birta upplýsingar úr skýrslum samkvæmt 1. mgr. með opinberum hætti.

90. gr.

Innflutningur á notuðum eldisbúnaði og flutningstækjum.

Innflutningur á notuðum eldisbúnaði til landeldis er óheimill. Til slíks búnaðar teljast m.a. eldisker, tankar, fóðrarar og fiskidælur. Þó er heimilt að flytja inn notuð vísindatæki og tæknibúnað, m.a. tæki til flutnings sem sannanlega er hægt að sótthreinsa að mati Matvælastofnunar. Einnig getur Matvælastofnun með sömu skilyrðum heimilað innflutning á öðrum eldisbúnaði enda telji Matvælastofnun ekki líklegt að smitefni berist með honum sem valda dýrasjúkdómum. Sækja skal um leyfi fyrir innflutningi á notuðum vísindatækjum, tæknibúnaði og eldisbúnaði til Matvælastofnunar sem getur heimilað innflutning að fenginni jákvæðri umsögn fisksjúkdómanefndar.

Sækja skal um leyfi til Matvælastofnunar fyrir innflutningi tækja til flutnings á fiski. Matvælastofnun getur heimilað innflutning að fenginni jákvæðri umsögn fisksjúkdómanefndar. Matvælastofnun getur bannað innflutning á tækjum sem kunna að hafa verið notuð í tengslum við tilkynningarskylda sjúkdóma eða sníkjudýr.

91. gr.

Flutningstæki og sótthreinsun í landeldi.

Tæki til flutnings á fiski skulu vera lokuð og yfirbyggð. Öll flutningstæki, farartæki og búnað skal vera hægt að sótthreinsa með fullnægjandi hætti.

Ráðherra skal í reglugerð setja nánari fyrirmæli um notkun, eiginleika og sótthreinsun flutningstækja, farartækja og búnaðar sem notaður er í landeldi.

92. gr.

Hættusvæði vegna sjúkdóma eða sníkjudýra í landeldi.

Komi upp tilkynningarskyldur atburður vegna sjúkdóma eða sníkjudýra samkvæmt lögum þessum, lögum um varnir gegn fisksjúkdómum, nr. 60/2006 eða öðrum reglum sem gilda um landeldi, skal Matvælastofnun heimilt að ákveða að viðkomandi landeldisstöð sé hættusvæði.

Þá skal Matvælastofnun einnig heimilt að ákveða að allt svæði innan tiltekinnar fjarlægðar frá landeldisstöð sé áhættusvæði.

Sé svæði skilgreint sem hættusvæði skal leita fyrirfram samþykkis Matvælastofnunar fyrir allri umferð rekstrarleyfishafa um svæðið, slátrun og förgun fisks sem og aðgerða sem rekstrarleyfishafi hyggst grípa til vegna tilkynningarskylds atburðar. Heimilt er að setja í reglugerð nánari ákvæði um heimildir Matvælastofnunar til ráðstafana og takmarkana á hættusvæðum og áhættusvæðum.

93. gr.

Lög um varnir gegn fisksjúkdómum.

Að öðru leyti en greinir í lögum þessum skulu lög um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006 gilda um varnir og viðbrögð gegn fisksjúkdómum og sníkjudýrum í landeldi.

Að öðru leyti en greinir í lögum þessum skulu lög um velferð dýra nr. 55/2013 gilda um velferð fiska í landeldi.

XVI. KAFLI

Rekstrarleyfi til landeldis

94. gr.

Rekstrarleyfi fyrir landeldi.

Til starfrækslu landeldis þarf rekstrarleyfi sem Matvælastofnun veitir og starfsleyfi sem Umhverfisstofnun veitir.

Umsækjandi skal uppfylla kröfur sem gerðar eru um vernd vistkerfa og vatnshlota, heilbrigði fiska og afurða þeirra, um forvarnir og varnir gegn tilteknum sjúkdómum í fiskum, um velferð fiska og um varnir gegn stroki.

95. gr.

Skráningarskylda.

Ráðherra er heimilt að kveða á um í reglugerð að starfræksla landeldisstöðva, þar sem hámarkslífsmassi er allt að 20 tonnum á hverjum tíma og starfræksla er ekki háð mati á umhverfisáhrifum samkvæmt ákvörðun Skipulagsstofnunar samkvæmt lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana, sé háð skráningarskyldu í stað útgáfu rekstrarleyfis.

Ráðherra er heimilt að setja í reglugerð kröfur, skilyrði og skilmála sem gilda fyrir starfsemi og eru forsenda skráningar, þ.m.t. kröfur um strokvarnir, innra eftirlit, úttektir þegar nauðsyn ber til, skýrslugjöf til Matvælastofnunar og að stofnuninni sé heimilt að afla upplýsinga rafrænt og skylda skráningaraðila til að skrá upplýsingar í gagnagrunn sem stofnunin leggur til. Aðili sem er skráningarskyldur skv. 1. mgr. skal skrá starfsemi sína hjá Matvælastofnun. Matvælastofnun skal staðfesta skráningu rekstraraðila og leiðbeina honum um hvaða reglur gilda um starfsemina.

Óheimilt er að flytja fisk í skráningarskylda landeldisstöð áður en staðfesting Matvælastofnunar á skráningu hefur verið gefin út.

96. gr.

Móttaka og afgreiðsla umsókna um rekstrarleyfi fyrir landeldi.

Áður en sótt er um rekstrar- og starfsleyfi til landeldis til Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar skal umsækjandi afla staðfestingar frá Skipulagsstofnun um hvort gera þurfi umhverfismat vegna framkvæmda og starfsemi sem gert er ráð fyrir samkvæmt umsókn rekstrar- og starfsleyfi.

Þegar ákvörðun Skipulagsstofnunar um að framkvæmd sé ekki matsskyld eða álit stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdar liggur fyrir skal umsækjandi afhenda Matvælastofnun umsóknir um leyfi skv. 94. gr. og skulu þær afgreiddar samhliða, sbr. þó 11. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021.

Matvælastofnun skal framsenda umsókn um starfsleyfi til landeldis til Umhverfisstofnunar til meðferðar samkvæmt lögum nr. 7/1998, um hollustuhætti og mengunarvarnir. Hvor stofnun um sig skal tilkynna umsækjanda hvort umsókn telst fullnægjandi, innan mánaðar frá því að umsókn berst. Þegar Umhverfisstofnun hefur gefið út starfsleyfi skal það sent Matvælastofnun. Matvælastofnun afhendir umsækjanda útgefin starfs- og rekstrarleyfi samtímis.

97. gr.

Umsókn um rekstrarleyfi fyrir landeldi.

Umsókn um rekstrarleyfi til landeldis skal vera skrifleg. Í henni skulu m.a. koma fram upplýsingar um eignaraðild að landeldisstöð, sem og raunverulega eigendur rekstrarleyfishafa sem eiga meira en 10% í rekstrarleyfishafa ef hann er lögaðili, að umsækjandi hafi fullnægjandi fagþekkingu á viðkomandi sviði, að innra eftirlit landeldisstöðvar og eldisbúnaður standist kröfur sem nánar er kveðið á um í lögum þessum eða reglugerð um landeldi, um stærð og framleiðslumagn mælt í lífmassa, eldistegundir, eldisstofna, og eldisaðferðir. Einnig skal fylgja umsókn afrit af ákvörðun Skipulagsstofnunar um að framkvæmd sé ekki matsskyld eða álit stofnunarinnar um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdar samkvæmt lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Umsókn skv. 1. mgr. skulu fylgja gögn um heimild til afnota af landi eða vatni. Umsókn skal einnig fylgja eldisáætlun og rekstraráætlun sem sýnir m.a. uppbyggingarferil eldis og öflun fiska, svo og önnur gögn sem Matvælastofnun telur nauðsynleg til að meta hvort skilyrði til útgáfu rekstrarleyfis séu fyrir hendi, s.s. nýtingarleyfi vegna vatns og jarðsjávar. Sé áframeldi á fiski fyrirhugað í sjókvíaeldi eða hafeldi skal ennfremur tilgreina mögulega viðtakendur fisks frá landeldisstöð. Þá skal tilgreina hvernig rekstrarleyfishafi hyggst losa úrgang frá landeldisstöð og hvaða heimilda hefur verið aflað í því skyni.

98. gr.

Afstaða Matvælastofnunar.

Sé fyrirhuguð starfsemi háð mati á umhverfisáhrifum skal Matvælastofnun fyrir útgáfu rekstrarleyfis kynna sér matsskýrslu framkvæmdaraðila og leggja álit Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum hennar til grundvallar við afgreiðslu rekstrarleyfis. Matvælastofnun skal taka saman greinargerð um afgreiðslu rekstrarleyfis þar sem gerð er grein fyrir samræmi milli rekstrarleyfis og niðurstöðu álits Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum. Hafi Skipulagsstofnun sett skilyrði um mótvægisáðgerðir eða vöktun, sbr. 24. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021, skal það koma fram í leyfinu. Matvælastofnun skal í greinargerðinni einnig taka tillit til tengdra leyfisveitinga þegar tilefni er til ef um það er fjallað í álit Skipulagsstofnunar, s.s. til nýtingarleyfa vegna vatns og jarðsjávar. Sé framkvæmd ekki háð mati á umhverfisáhrifum samkvæmt ákvörðun Skipulagsstofnunar skal Matvælastofnun fyrir útgáfu rekstrarleyfis kynna sér tilkynningu framkvæmdaraðila og ákvörðun um matsskyldu og kanna hvort framkvæmdin sé í samræmi við tilkynnta framkvæmd.

Matvælastofnun skal taka rökstudda afstöðu til sjúkdómstengdra þátta sem kunna að fylgja starfsemi landeldis.

99. gr.

Auglýsing tillögu að rekstrarleyfi. Birting rekstrarleyfis.

Matvælastofnun skal vinna tillögur að rekstrarleyfum fyrir landeldi og auglýsa opinberlega hvers efnis þær eru og hvar megi nálgast þær. Matvælastofnun og Umhverfisstofnun skulu auglýsa tillögu að rekstrar- og starfsleyfi á sama tíma. Heimilt er að gera skriflegar athugasemdir við tillögur Matvælastofnunar innan fjögurra vikna frá auglýsingu.

Matvælastofnun skal innan tveggja mánaða frá því að frestur rann út til að gera athugasemdir við tillögur að rekstrarleyfi taka ákvörðun um útgáfu rekstrarleyfis. Matvælastofnun skal tilkynna Umhverfisstofnun, umsækjanda um rekstrarleyfi og þeim sem hafa gert athugasemdir við umsóknina um afgreiðslu rekstrarleyfis.

Matvælastofnun skal auglýsa á vefsíðu sinni útgáfu og gildistöku rekstrarleyfa. Birting á vefsíðu Matvælastofnunar telst vera opinber birting. Matvælastofnun skal birta ákvörðun sína um útgáfu leyfis innan tveggja vikna frá afgreiðslu þess. Í auglýsingunni skal tilgreina hvar greinargerð um afgreiðslu leyfis er aðgengileg og tilgreina um kærueimild og kærufrest.

100. gr.

Efni og útgáfa rekstrarleyfis.

Telji Matvælastofnun að umsókn um rekstrarleyfi fullnægi skilyrðum laga þessara, og eftir auglýsingu tillögu að rekstrarleyfi skv. 99. gr., skal stofnunin gefa út rekstrarleyfi.

Í rekstrarleyfi skulu vera ákvæði um umfang landeldis mælt í leyfilegum lífmassa. Þá skal í rekstrarleyfi kveðið á um leyfilegar tegundir í eldi og leyfilega eldisstofna. Ráðherra skal setja nánari ákvæði í reglugerð um þær aðferðir sem skylt er að nota til að rekja uppruna eldislaxa til ákveðinna landeldisstöðva og um framkvæmd þeirra.

Skilyrði fyrir útgáfu rekstrarleyfis er að fyrirhuguð starfsemi samræmist skipulagi á svæðinu samkvæmt skipulagslögum.

Ráðherra er í reglugerð heimilt að mæla fyrir um nánari skilyrði sem setja má í rekstrarleyfi.

Matvælastofnun skal hafna umsókn ef umsækjandi leggur ekki fram þau gögn sem kveðið er á um í 97. gr., enda hafi umsækjanda verið gefinn hæfilegur frestur til að leggja fram þau gögn sem vantar.

101. gr.

Ótímabundin rekstrarleyfi.

Uppfylli rekstrarleyfishafi eða skráningarskyldur aðili öll skilyrði laga þessara og reglna settum með stoð í þeim skal rekstrarleyfi til landeldis og skráning vegna landeldis vera ótímabundin. Rekstrarleyfi og skráning skulu sæta breytingum samkvæmt lögum og reglum á hverjum tíma sem og afturköllun og afskráningu skv. XVIII. kafla laga þessara.

XVII. KAFLI

Starfræksla landeldisstöðva og eftirlit.

102. gr.

Upphaf starfsemi.

Óheimilt er að hefja rekstur landeldis samkvæmt rekstrarleyfi fyrr en Matvælastofnun hefur gert úttekt á landeldisstöðvum sem starfræktar verða samkvæmt leyfinu og m.a. staðfest að framkvæmd og eldisbúnaður standist ströngustu staðla. Markmið úttektar er að staðreyna eftir föngum að rekstrarleyfishafi sé fær um að fullnægja skilyrðum laga þessara og skilmálum rekstrarleyfis.

Óheimilt er að flytja fisk eða hrogn í landeldisstöð fyrr en rekstrarleyfi er fengið og úttekt hefur farið fram.

Landeldisstöðvar skulu hafa stöðvarskírteini útgefið af faggiltri skoðunarstofu og skal skírteinið aðeins gilda fyrir eina landeldisstöð á tilteknum stað. Í stöðvarskírteini skulu koma fram upplýsingar um hönnun, ástand og samsetningu búnaðar landeldisstöðvar og vottun um að búnaður uppfylli kröfur laga og gildandi staðla.

Ráðherra skal setja nánari reglur um upphaf starfsemi, m.a. um staðarúttekt, meginíhluti og stöðvarskírteini með reglugerð. Kveða má í reglugerð um undanþágu smærri landeldisstöðva frá kvöð um stöðvarskírteini.

103. gr.

Bann við stroki úr landeldi.

Skylt er að halda eldisfisk innan eldiseininga og skylt er að notast við búnað sem kemur í veg fyrir strok. Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að viðhafa verkferla sem vakta strok og ástand eldiseininga sem og lagna sem liggja að og frá eldiseiningum.

Ráðherra er í reglugerð heimilt að setja nánari skilyrði um þær kröfur sem gerðar eru til rekstraraðila samkvæmt þessari grein.

104. gr.

Innra eftirlit með landeldi.

Rekstrarleyfishafi ber ábyrgð á því að sett sé á fót og starfrækt innra eftirlit með starfseminni, þ.m.t. fiskum og heilbrigði þeirra, mannvirkjum og búnaði. Innra eftirlit skal tryggja að starfsemin sé í samræmi við ákvæði laga og stjórnvaldsfyrirmæla eða rekstrarleyfi sem eru veitt samkvæmt þeim. Rekstrarleyfishafi skal sannprófa að eftirlit og úrbætur séu í samræmi við reglur um innra eftirlit.

Rekstrarleyfishafi landeldisstöðvar skal, sem hluta af innra eftirliti, starfrækja gæðakerfi þar sem fram koma verklagsreglur, m.a. um hjálfun starfsmanna og viðbragðsáætlanir. Leyfishafi skal sannreyna að verklagsreglur og viðbragðsáætlanir uppfylli markmið og gera nauðsynlegar úrbætur.

Rekstrarleyfishafi skal, ótilkvaddur, senda Matvælastofnun skriflega staðfestingu um að farið sé að innri reglum í starfsemi rekstrarleyfishafa. Skulu slíkar staðfestingar sendar Matvælastofnun eigi sjaldnar en hálfárslega. Matvælastofnun skal sannreyna með reglulegum hætti að framkvæmd innra eftirlits með starfseminni sé í samræmi við lög og reglur.

Ráðherra setur frekari ákvæði um innra eftirlit í reglugerð, þ.m.t. um viðbragðsáætlanir og skyldu rekstrarleyfishafa til starfrækslu gæðakerfis.

105. gr.

Eftirlit og skýrslugjöf í landeldi

Matvælastofnun skal hafa eftirlit með landeldi og landeldisstöðvum í samræmi við fyrirmæli laga þessara. Eftirlitið skal ná til rekstrar- og fiskeldisþátta í starfsemi landeldisstöðvanna og þess að skilyrði í rekstrarleyfi séu haldin. Eftirlit með heilbrigði og velferð fiska og heilnæmi eldisafurða skal einnig framkvæmt af Matvælastofnun í samræmi við lög þar að lútandi. Eftirlit Matvælastofnunar skal vera reglubundið en einnig áhættumiðað þannig að eftirlit skuli almennt vera í hlutfalli við áhættu í rekstri rekstrarleyfishafa, þ.m.t. þannig að stærri landeldisstöðvar sæti meira eftirliti en minni landeldisstöðvar allt eftir nánari ákvörðun Matvælastofnunar.

Til að Matvælastofnun geti framkvæmt eftirlit skv. 1. mgr. skal rekstrarleyfishafi gefa Matvælastofnun skýrslu um starfsemi sína með reglulegum hætti. Þar skulu m.a. koma fram upplýsingar um framleiðslumagn stöðvar af slátruðum fiski, eldisrými, fóðurnotkun, birgðir af fiski mældar í lífmassa og fjölda, uppruna fisks, sjúkdóma, og önnur óhöpp í rekstri, svo og önnur þau atriði sem stofnuninni eru nauðsynleg til virks eftirlits samkvæmt lögum þessum. Þá skal færð dagbók um starfsemina í landeldisstöðvum samkvæmt reglugerð sem ráðherra setur. Matvælastofnun er heimilt að kalla eftir frekari gögnum en hér greinir þegar tilefni er til. Matvælastofnun er heimilt að framkvæma upplýsingaöflun með rafrænum hætti og skylda rekstrarleyfishafa til að skrá upplýsingarnar í gagnagrunn sem stofnunin leggur til. Matvælastofnun er heimilt að draga úr tíðni og umfangi upplýsingagjafar hjá rekstrarleyfishöfum sem framleiða minna en 100 tonn á ári.

Ráðherra skal í reglugerð mæla nánar fyrir um eftirlitshlutverk Matvælastofnunar. Matvælastofnun er heimilt að fela aðilum sem hlotið hafa faggildingu samkvæmt lögum um faggildingu o.fl. að annast framkvæmd eftirlitsins samkvæmt sérstökum samningi. Þeir skulu bundnir þagnarskyldu um það sem þeir fá vitneskju um við framkvæmd eftirlitsins og leynt á að fara. Um þagnarskylduna gilda ákvæði X. kafla stjórnisýslulaga og skal brot á þeim varða refsingu skv. XIV. kafla almennra hegningarlaga.

Matvælastofnun skal heimill óheftur aðgangur til skoðunar og eftirlits, þar á meðal til töku sýna og myndatöku, að dagbók rekstrarleyfishafa og að öllum þeim stöðum sem lög þessi og stjórnvaldsreglur ná yfir og er stofnuninni heimilt að leita aðstoðar lögreglu ef með þarf.

Matvælastofnun og Umhverfisstofnun skulu útbúa og birta sameiginlegar almennar starfsreglur varðandi samræmda framkvæmd eftirlits beggja stofnana á starfsemi rekstrarleyfishafa samkvæmt lögum þessum.

Rekstrarleyfishafa og skráningarskyldum aðila er skylt að veita aðstoð við framkvæmd eftirlitsins og veita allar upplýsingar sem nauðsynlegar eru vegna eftirlits með framkvæmd laga þessara og ber að afhenda endurgjaldslausu sýni sem talin eru nauðsynleg til eftirlits. Rekstrarleyfishafa er skylt að veita Matvælastofnun endurgjaldslausan aðgang að tækjum og búnaði án fyrirvara til þess að framkvæma megi eftirlit.

XVIII. KAFLI

Afturköllun rekstrarleyfis til landeldis.

106. gr.

Afturköllun rekstrarleyfis til landeldis.

Matvælastofnun getur afturkallað rekstrarleyfi ef leyfishafi eða starfsmenn hans brjóta gegn ákvæðum laga þessara eða stjórnvaldsfyrirmælum sem sett eru á grundvelli þeirra. Einnig er heimilt að afturkalla leyfi ef leyfishafi eða starfsmenn hans brjóta gegn skilyrðum

rekstrarleyfis eða skilyrðum þess er að öðru leyti ekki fullnægt. Þá er og heimilt að afturkalla rekstrarleyfi ef leyfishafi verður ófær um að stunda rekstur.

Áður en gripið er til afturköllunar leyfis skv. 1. mgr. skal Matvælastofnun veita rekstrarleyfishafa skriflega viðvörðun og hæfilegan frest til úrbóta nema um mjög alvarlegt eða ítrekað brot sé að ræða.

107. gr.

Afskráning smærri landeldistöðva.

Matvælastofnun er heimilt að afskrá skráða starfsemi verði aðili uppvís að því að vanrækja þær kröfur sem gilda um skráningu eða brjóta að öðru leyti gegn skilyrðum og skilmálum skráningarinnar. Matvælastofnun ber að senda skráningaraðila tilkynningu um tilefni afskráningar.

4. ÞÁTTUR

Hafeldi

XIX. KAFLI

Almennt um hafeldi.

108. gr.

Almennt um hafeldi.

Ákvæði 2. þáttar laga þessara um sjókvíaelði skulu gilda um hafeldi með þeim breytingum sem leiðir af ákvæðum 4. þáttar laga þessara. Sama gildir um ákvæði 5. þáttar.

Engin rekstrarleyfi eða tilraunaleyfi til hafeldis skulu gefin út fyrr en að loknum grunnrannsóknum samkvæmt XX. kafla laga þessara. Engin rekstrarleyfi til hafeldis með frjóan lax má gefa út fyrr en burðarþolsmat skv. 109. gr. og áhættumat skv. 110. gr. liggur fyrir. Tilraunaleyfi má gefa út án þess að burðarþolsmat skv. 109. gr. og áhættumat erfðablöndunar skv. 110. gr. liggi fyrir. Með umsókn um rekstrarleyfi eða tilraunaleyfi til hafeldis skal fylgja staðfesting á grunnrannsóknum fyrir viðkomandi smitvarnasvæði skv. XX. kafla.

109. gr.

Burðarþolsmat og afmörkun smitvarnasvæða.

Um burðarþolsmat vatnshlota og annarra afmarkaðra hafsvæða vegna hafeldis fer skv. 5. gr. laga þessara. Heimilt er að burðarþolsmeta smitvarnasvæði til hafeldis utan skilgreindra vatnshlota.

Afmarka skal tiltekin smitvarnasvæði þar sem stunda má hafeldi og um slíka afmörkun fer að öðru leyti skv. 11. gr. Heimilt er að skipta vatnshlotti í fleiri en eitt smitvarnasvæði.

110. gr.

Áhættumat erfðablöndunar.

Eftir að grunnrannsóknum skv. XX. kafla er lokið fyrir eitt eða fleiri smitvarnasvæði í hafeldi skal Hafrannsóknastofnun endurskoða áhættumat erfðablöndunar skv. 6. gr. laga þessara og, ef við á, gefa út nýtt áhættumat erfðablöndunar sem tekur tillit til mögulegs hafeldis á viðkomandi smitvarnasvæðum.

Aukist heildarlaxafjöldi vegna endurskoðunar skv. 1. mgr. skal sú viðbót ekki koma til aukningar á laxafjölda þeirra rekstrarleyfishafa sem þegar hafa yfir að ráða laxahlut heldur skal sú viðbót við heildarlaxafjölda mynda óráðstafaðan laxahlut sem skal boðinn út.

Óráðstafaður laxahlutur skv. 2. mgr. verður aðeins nýttur til hafeldis. Ráðherra getur kveðið á um nánari skilyrði fyrir þátttöku í útboði laxahlutar sem nýtast á við hafeldi.

111. gr.

Tilraunaleyfi í hafeldi.

Eftir að grunnrannsóknnum skv. XX. kafla er lokið, og óháð því hvort að burðarþolsmat eða áhættumat erfðablöndunar hafi farið fram skv. 109. gr. og 110. gr., er Matvælastofnun heimilt að veita tilraunaleyfi vegna afturkræfra tilrauna með búnað sem ætlaður er til hafeldis. Áður en tilraunaleyfi er gefið út skal Matvælastofnun leita umsagna Hafrannsóknastofnunar og Umhverfisstofnunar og er Matvælastofnun óheimilt að gefa út tilraunaleyfi ef einhver umsagnaraðila leggst gegn því. Matvælastofnun skal þó heimilt að gefa út tilraunaleyfi með breytingum og skilyrðum sem taka tillit til athugasemda umsagnaraðila.

Við tilraunir á notkun búnaðar skv. 1. mgr. er heimilt að nýta fisk, m.a. frjóan lax, enda sé í öllum tilfellum um takmarkaðan fjölda fiska að ræða.

Skilyrði fyrir tilraunaleyfi er að umsækjandi hafi keypt váttryggingu með þeim skilmálum sem koma fram í 127. gr.

Að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar skal ráðherra setja nánari reglur um tilraunaleyfi í reglugerð, m.a. um kröfur til búnaðar, skyldur tilraunaleyfishafa til að fjarlægja búnað að lokinni notkun, fjölda fiska sem nýta má við tilraunir á búnaði og váttryggingu tilraunaleyfishafa.

112. gr.

Tímabundin undanþága frá greiðslu gjalds.

Ákvæði XIII. kafla um greiðslu gjalds til ríkissjóðs vegna Umhverfissjóðs sjókvíaeldis og ákvæði XIV. kafla um greiðslu gjalds til ríkissjóðs vegna Samfélagssjóðs sjókvíaeldis gilda einnig um hafeldi, þó þannig að greiðsluskylda rekstrarleyfishafa í hafeldi hefist fyrst að loknu eldi þriggja kynslóða fisks en í síðasta lagi 6 árum frá fyrstu útsetningu fisks í hafeldi hjá viðkomandi rekstrarleyfishafa.

XX. KAFLI

Rannsóknir vegna hafeldis.

113. gr.

Rannsóknir á mögulegum svæðum til hafeldis

Hafrannsóknastofnun getur, sjálf eða í samvinnu við aðra, stundað grunnrannsóknir í fiskveiðilandhelgi Íslands á mögulegum svæðum til hafeldis og áhrifum hafeldis á vistkerfi og villta stofna auk rannsókna á öðrum atriðum sem varða hafeldi. Til þess að rannsóknir geti talist grunnrannsóknir sem skila má sem fylgigögnum með umsókn til rekstrarleyfis í hafeldi, þá þurfa slíkar rannsóknir að hafa verið unnar af Hafrannsóknastofnun eða í samvinnu við Hafrannsóknastofnun.

Ráðherra veitir leyfi til rannsókna skv. 1. mgr. samkvæmt umsókn þar sem fram koma m.a. upplýsingar um markmið og framkvæmd rannsóknarinnar.

Ráðherra getur beint því til Hafrannsóknastofnunar að stofnunin hefji rannsóknir sem miði að því að finna hentug svæði til hafeldis í íslenskri efnahagslögsögu með ákvörðun þar að lútandi.

114. gr.

Markmið rannsókna

Markmið með rannsóknum skv. 1. mgr. 114. gr. er að mögulegum svæðum til hafeldis sé valin staðsetning þar sem ræktunarskilyrði fisks eru sem best og þar sem minnst áhrif verða af hafeldi á vistkerfi, villta stofna og sjávarbotn. Jafnframt skulu umhverfisþættir sem lúta að rekstraröryggi, s.s. straumar og ölduhæð, rannsakaðir sem og atriði sem lúta að velferð fiska, s.s. álag vegna sníkjudýra og sjúkdóma.

Ráðherra getur kveðið á í reglugerð um aðra þætti sem skulu rannsakaðir í grunnrannsóknum skv. 1. mgr.

115. gr.

Afmörkun og lok rannsókna

Hafrannsóknastofnun skal afmarka rannsókn hverju sinni, bæði m.t.t. landfræðilegrar afmörkunar rannsókna, tímasetningar og tímalengd rannsókna sem og annarra atriða sem máli skipta við rannsókn á svæðum til hafeldis.

Hafrannsóknarstofnun metur hvenær rannsóknum er lokið og hvenær þær hafa náð markmiðum sínum, sbr. 114. gr. laga þessara.

116. gr.

Samvinna við Hafrannsóknastofnun og meðferð kostnaðar

Einkaaðili eða opinber aðili sem óskar eftir samvinnu við Hafrannsóknastofnun við gerð grunnrannsókna skv. þessum kafla skal sækja um heimild til slíkrar samvinnu til ráðherra. Með umsókn skv. 1. másl. skulu fylgja gögn um reynslu umsækjanda, fjármögnun rannsókna, búnað sem ætlaður er til rannsókna, markmið með rannsóknunum og annað sem máli skiptir.

Ráðherra aflar bindandi umsagnar Hafrannsóknastofnunar um umsókn um samvinnu áður en ákvörðun er tekin um hvort af samvinnu verður.

Ákveði ráðherra að skilyrði séu fyrir samvinnu Hafrannsóknastofnunar við einkaaðila skal ráðherra tilkynna umsækjanda og Hafrannsóknastofnun um þá niðurstöðu. Skulu umsækjandi og Hafrannsóknastofnun gera með sér samning um samvinnu við þær rannsóknir sem um ræðir, m.a. um greiðslu umsækjanda á kostnaði við rannsóknir og tryggingu fyrir greiðslu slíks kostnaðar.

Kostnaður sem umsækjandi hefur lagt út með greiðslum til Hafrannsóknastofnunar skv. þessari grein skal koma til frádráttar tilboðsfjárhæð ef umsækjandi býður í smitvarnasvæði við úthlutun þeirra skv. 24. gr. laga þessara. Frádráttur skv. 1. másl. miðast enn fremur við að kostnaður umsækjanda sé fimmfaldaður þegar frádráttur er reiknaður, þó að hámarki jafnhár tilboðsfjárhæð hverju sinni. Kostnað skv. þessari grein má aðeins nýta einu sinni til tilboðs í smitvarnasvæði en kostnaður sem ekki nýtist til frádráttar við fyrsta tilboð má nýta við síðari tilboð.

5. ÞÁTTUR Sameiginleg ákvæði

XXI. KAFLI Ýmis sameiginleg ákvæði.

117. gr.

Engin bótaskylda vegna aðgerða í þágu dýravelferðar og vistkerfis.

Ákvarðanir Matvælastofnunar um förgun, slátrun eða aðra meðferð fiska sem miða að því að tryggja dýravelferð eða vernda vistkerfi skapar hvorki Matvælastofnun, íslenska ríkinu né öðrum stjórnvöldum bótaskyldu og verða rekstrarleyfishafar og aðrir að þola slíkar aðgerðir bóta laust.

118. gr.

Myndupptökur og persónuupplýsingar.

Eftirlitsmönnum Matvælastofnunar er heimilt að nota fjarstýrð loftför í eftirlitsstörfum sínum sem eru búin myndavélum til upptöku eða annan fjarstýrðan búnað sem getur safnað upplýsingum. Matvælastofnun er heimilt að vinna upplýsingar sem þannig er aflað í eftirlitstilgangi eða til söfnunar, úrvinnslu og útgáfu upplýsinga í samræmi við hlutverk stofnunarinnar samkvæmt lögum þessum. Skal gæta þess að einungis séu framkvæmdar upptökur á þeim stöðum sem nauðsynlegt er talið vegna almannahagsmuna og til þess að eftirlitsmenn Matvælastofnunar geti uppfyllt eftirlitsskyldu sína. Matvælastofnun skal tilkynna með almennum og opinberum hætti um fyrirhugað eftirlit með fjarstýrðum loftförum.

Persónuupplýsingum sem safnast við upptökum skal eytt þegar ekki er lengur málefnaleg ástæða til að varðveita þær en í síðasta lagi þegar heimild til að beita viðurlögum við háttsemi fellur niður. Verði eftirlitsmenn Matvælastofnunar áskynja um ætlað brot gegn lögum um lagareldi í upplýsingum sem verða til samkvæmt framangreindu er stofnuninni heimilt að varðveita upplýsingarnar þar til máli telst lokið. Hafi máli lokið með beitingu stjórnsluviðurlaga telst því lokið þegar frestur til að höfða dómsmál er runninn út eða endanlegur dómur hefur fallið um það.

Matvælastofnun er ekki heimilt að láta í té upplýsingar sem verða til við upptökur nema til lögreglu vegna rannsóknar á ætluðu broti.

119. gr.

Þjónustuaðilar.

Rekstrarleyfishafa er aðeins heimilt að skipta við verktaka eða þjónustuaðila sem uppfylla kröfur sem gerðar eru til slíkra aðila varðandi öryggi, hreinlæti, hollustuhætti, mengunarvarnir, strokvarnir, smitvarnir og dýravelferð samkvæmt þeim stöðlum, lögum og reglum sem gilda um starfsemi viðkomandi verktaka eða þjónustuaðila. Áður en rekstrarleyfishafi þiggur þjónustu verktaka eða þjónustuaðila skal rekstrarleyfishafi afla skriflegrar staðfestingar frá slíkum verktaka eða þjónustuaðila um að viðeigandi kröfur séu uppfylltar. Slíkar staðfestingar skulu endurnýjaðar eigi sjaldnar en á 12 mánaða fresti.

Rekstrarleyfishafa er óheimilt að skipta við þjónustuaðila eða verktaka nema að viðkomandi uppfylli að lágmarki sömu kröfur og gerðar væru til rekstrarleyfishafa ef hann annaðist sömu þjónustu eða verk sjálfur. Rekstrarleyfishafi ber beina ábyrgð á vinnu og háttsemi þjónustuaðila og verktaka. Rekstrarleyfishafi ber ábyrgð á að þjónustuaðilar og verktakar fari eftir ákvæðum laga þessara með sama hætti og rekstrarleyfishafi sjálfur. Allar

athafnir slíkra aðila í þágu rekstrarleyfishafa skulu skoðast sem athafnir rekstrarleyfishafa sjálfs. Brjótí þjónustuaðilar eða verktakar gegn ákvæðum laga þessara hefur það sömu afleiðingar fyrir rekstraraðila og ef rekstraraðili sjálfur hefði gerst brotlegur.

Ráðherra er í reglugerð heimilt að setja nánari skilyrði um þær kröfur sem gerðar eru til þjónustuaðila samkvæmt þessari grein. Í reglugerð má kveða á um skyldu þjónustuaðila og verktaka til þess að fá fyrir fram skráningu hjá Matvælastofnun áður en viðkomandi aðilar taka að sér þjónustu í þágu rekstrarleyfishafa.

120. gr.

Framsal og veðsetning rekstrarleyfis.

Framsal og leiga á rekstrarleyfi, án skriflegs samþykkis Matvælastofnunar, er óheimil. Veiti Matvælastofnun skriflegt samþykki skv. 1. másl. þá skal framsalshafi eða leigutaki uppfylla öll sömu skilyrði og framseljandi eða leigusali gera samkvæmt lögum þessum. Veðsetning á rekstrarleyfi er heimil án samþykkis Matvælastofnunar. Sama gildir um veðsetningu laxahlutar. Við fullnustu veðréttar skal veðhafi, eða annar framsalshafi eftir því sem við á, uppfylla öll skilyrði sem gerð eru til rekstrarleyfishafa samkvæmt lögum þessum.

Matvælastofnun er heimilt að birta opinberlega upplýsingar um framsöl, leigu og veðsetningar rekstrarleyfa.

XXII. KAFLI

Skil og birting upplýsinga.

121. gr.

Skil á gögnum og upplýsingum.

Matvælastofnun skal starfrækja miðlægt gagnakerfi sem móttækur öll gögn og upplýsingar frá rekstrarleyfishafa vegna skráningar samkvæmt lögum þessum, þ.m.t. gögn vegna umsókna, eftirlits, skýrsluskila og annarra tilkynninga.

Aðgang að miðlægu gagnkerfi hafa Hafrannsóknastofnun, Skipulagsstofnun, Umhverfisstofnun, Fiskistofa og önnur þau stjórnvöld og stofnanir sem rekstrarleyfishafa er skylt að skila gögnum til lögum samkvæmt.

122. gr.

Birting upplýsinga úr eftirliti og um framleiðslu.

Heimilt er að birta opinberlega upplýsingar úr eftirliti Matvælastofnunar og upplýsingar úr rekstrarleyfum og framleiðsluskýrslum einstakra rekstrarleyfishafa og skráningarskyldra aðila skv. 2. mgr. 36. gr.

Upplýsingar um strok, tilkynningarskylda sjúkdóma og sníkjudýr, svo sem um lús, mikil afföll eldisfiska eða slæma meðferð á eldisfiski, skal Matvælastofnun birta opinberlega ef slíks verður vart.

Matvælastofnun skal á vefsíðu sinni birta með samandregnum hætti tölfræði og aðrar upplýsingar sem byggir á upplýsingum og skýrsluskilum rekstrarleyfishafa. Skulu slíkar upplýsingar uppfærðar með reglulegum hætti á vefsíðu Matvælastofnunar.

Ráðherra skal setja ákvæði í reglugerð um opinbera birtingu upplýsinga. Slíkar reglur skulu kveða nánar á um framsetningu og inntak birtingarinnar, m.a. að birtingin sé rafræn og innan hvaða tímamarka skuli birta slíkar upplýsingar.

123. gr.

Önnur birting upplýsinga.

Matvælastofnun er heimilt, m.a. með fréttatilkynningu, að greina opinberlega frá niðurstöðum eftirlits og ákvörðunum sem fela í sér:

- afturköllun eða niðurfellingu rekstrarleyfis sem og ákvörðun Matvælastofnunar um afskráningu,
- ákvörðun um úrbætur sem unnar eru á kostnað rekstrarleyfishafa eða skráningarskylds aðila,
- álagningu dagsekta,
- ákvörðun um álagningu stjórnvaldssekta.

XXIII. KAFLI

Gjaldtaka og váttrygging.

124. gr.

Gjaldtaka vegna umsókna.

Við móttöku Matvælastofnunar á umsókn um rekstrarleyfi, tilraunaleyfi og rekstrarleyfi til bráðabirgða samkvæmt lögum þessum skulu umsækjendur greiða Matvælastofnun staðfestingargjald auk tímagjalds við vinnslu umsókna. Ráðherra staðfestir, að fengnum tillögum Matvælastofnunar, gjaldskrá fyrir veitta þjónustu sem stofnuninni er falið að annast í tengslum við afgreiðslu á umsóknum um rekstrarleyfi samkvæmt lögum þessum. Umsóknir um rekstrarleyfi skulu ekki teknar til afgreiðslu fyrr en þjónustugjald hefur verið greitt.

Skráningarskyldur aðili skal greiða þjónustugjald samkvæmt gjaldskrá Matvælastofnunar vegna þess kostnaðar sem fellur til við afgreiðslu skráningarinnar. Fyrir úttekt Matvælastofnunar á starfsemi skráningarskylds aðila og framkvæmd eftirlits skal greitt þjónustugjald samkvæmt gjaldskrá stofnunarinnar.

125. gr.

Gjaldtaka vegna eftirlits og þjónustuverkefna samkvæmt lögum þessum.

Fyrir eftirlit, umsýslu og skjalaskoðun Matvælastofnunar eða faggiltra eftirlitsaðila á hennar vegum skal greiða gjald sem ekki er hærra en raunkostnaður til að standa straum af eftirtöldum kostnaðarþáttum:

- a. launum starfsfólks sem sinnir störfum vegna eftirlits, umsýslu og skjalaskoðunar,
- b. öðrum kostnaði vegna starfsfólks, þ.m.t. kostnaði af aðstöðu, áhöldum, búnaði, þjálfun og ferðalögum, svo og tengdum kostnaði,
- c. kostnaði vegna sýnatöku opinberra eftirlitsaðila og kostnaði sem opinberar rannsóknastofur innheimta vegna sýnatöku, greiningar, prófunar og sjúkdómsgreininga sem framkvæmdar eru á opinberum rannsóknastofum.

Ráðherra er heimilt að setja reglugerð um eftirlit, umsýslu og skjalaskoðun Matvælastofnunar og skal hann gefa út gjaldskrá fyrir eftirlit Matvælastofnunar að fengnum tillögum stofnunarinnar.

Við gerð reglugerðar og gjaldskrár opinberra eftirlitsaðila er heimilt að taka tillit til eftirfarandi atriða:

- a. hvers konar fyrirtæki um er að ræða og viðkomandi áhættuþátta,
- b. hagsmuna fyrirtækja með litla framleiðslu,
- c. hefðbundinna aðferða við framleiðslu, vinnslu og dreifingu,

d. þarfa fyrirtækja með aðsetur á svæðum sem líða fyrir landfræðilegar takmarkanir.

Matvælastofnun skal afla umsagnar hlutaðeigandi hagsmunasamtaka og kynna þeim efni og forsendur reglugerðar og/eða gjaldskrár stofnunarinnar með a.m.k. eins mánaðar fyrirvara. Hafi umsagnir þeirra ekki borist Matvælastofnun að mánuði liðnum er ráðherra þó heimilt að setja reglugerð og gjaldskrá án umsagna þeirra.

Eftirlitsgjald skal greiða samkvæmt framlögðum reikningi opinbers eftirlitsaðila.

Innheimta má eftirlitsgjaldið með fjárnámi án undangengins dóms eða sáttar. Opinberum eftirlitsaðilum er heimilt að krefjast dráttarvaxta af ógreiddri fjárkröfu vegna eftirlits frá og með gjalddaga fram að greiðsludegi.

126. gr.

Kostnaður vegna þvingunarúrræða.

Opinber eftirlitsaðili getur ákveðið að rekstrarleyfishafi eða skráningarskyldur aðili skuli greiða allan kostnað vegna þvingunarúrræða sem framkvæmd eru samkvæmt lögum þessum. Opinberum eftirlitsaðilum er heimilt að krefjast dráttarvaxta af kostnaði vegna þvingunarúrræða frá og með þeim degi þegar kostnaður féll til og fram að greiðsludegi. Innheimta má slíkan kostnað með fjárnámi án dóms eða sáttar.

127. gr.

Vátrygging.

Fyrir útgáfu rekstrarleyfis skal umsækjandi leggja fram sönnun þess að hann hafi keypt ábyrgðartryggingu hjá vátryggingafélagi. Ábyrgðartrygging takmarkast við að greiða þann kostnað sem til fellur við að fjarlægja búnað rekstrarleyfishafa sem hætt hefur starfsemi, búnað sem ekki er lengur í notkun sbr. 37. gr., viðgerð á búnaði, hreinsun eldissvæðis og nauðsynlegar ráðstafanir vegna sjúkdómahættu. Ábyrgðartrygging skal gilda út gildistíma rekstrarleyfis og í tvö ár að gildistíma loknum. Ráðherra getur sett nánari ákvæði um trygginguna í reglugerð.

XXIV. KAFLI

Reglugerðarheimild, refsíákvæði o.fl.

128. gr.

Reglugerðarheimild o.fl.

Ráðherra setur nánari reglur um framkvæmd laga þessara með reglugerð. Þar skal m.a. kveðið á um útgáfu rekstrarleyfa, merkingar á fiskum, fóðurnotkun, endurnýjun eldisbúnaðar, úttekt á sjókvíaeldisstöðvum og landeldisstöðvum, eftirlit með starfsemi sjókvíaeldisstöðva og landeldisstöðva, flutning eldistegunda milli sjókvíaeldisstöðva og landeldisstöðva, flutning fisks milli ótengdra vatnshlota o.fl.

Matvælastofnun er, eftir því sem þörf krefur, heimilt að setja svæðis- eða tímabundnar reglur á grundvelli slíkra reglugerða.

Ráðherra er heimilt að kveða í reglugerð á um skyldu til notkunar ófrjós fisks í sjókvíaeldi, þ.m.t. ófrjós lax.

129. gr.

Skaðabætur til veiðiréttarhafa.

Ef sannað þykir að missir eldisfisks úr sjókvíaeldisstöð eða landeldisstöð valdi tjóni á hagsmunum veiðiréttarhafa, sem verndar njóta samkvæmt lax- og silungsveiðilögum, skal viðkomandi rekstrarleyfishafi eða skráningarskyldur aðili bæta tjónið á grundvelli mats skv.

VII. kafla laga um lax- og silungsveiði. Hið sama á við um tjón annarra þeirra sem hafbeit, fiskeldi eða fiskrækt stunda.

Ef sannað þykir að starfsemi samkvæmt lögum þessum valdi tjóni í veiðivatni samkvæmt lax- og silungsveiðilögum í öðrum tilvikum en þeim sem greinir í 2. mgr. skal það tjón bætt eftir mati skv. VII. kafla þeirra laga, ef eigi semur.

130. gr.

Dagsektir.

Fari rekstrarleyfishafi eða skráningarskyldur aðili ekki að fyrirmælum Matvælastofnunar samkvæmt lögum þessum, reglugerðum settum samkvæmt þeim eða skilyrðum í rekstrarleyfi innan tiltekins frests getur stofnunin ákveðið að viðkomandi greiði dagsektir þar til úr verður bætt. Ákvörðun um dagsektir skal tilkynnt viðkomandi aðila.

Dagsektir mega nema allt að 1.000.000 kr. á sólarhring. Við ákvörðun um fjárhæð dagsekta skal m.a. taka tillit til þess hve aðkallandi úrbæturnar eru og hversu stór og umsvifamikill viðkomandi atvinnurekstur er m.t.t. veltu.

Dagsektir skulu renna í ríkissjóð.

Aðila er heimilt að kæra ákvörðun Matvælastofnunar um beitingu dagsekta til ráðuneytisins innan fjórtán daga frá því að honum er tilkynnt ákvörðunin. Ráðuneytið skal kveða upp úrskurð eins fljótt og unnt er og að jafnaði innan mánaðar frá því að kæra berst.

Ákvarðanir Matvælastofnunar um dagsektir eru aðfararhæfar. Málskot til ráðuneytisins frestar aðför.

131. gr.

Úrbætur á kostnað rekstrarleyfishafa.

Matvælastofnun er heimilt á kostnað rekstrarleyfishafa að láta fjarlægja búnað sjókvíaeldisstöðvar sem hætt hefur starfsemi, gera við búnað og hreinsa eldissvæði og gera aðrar nauðsynlegar ráðstafanir vegna sjúkdómahættu fari hann ekki að fyrirmælum Matvælastofnunar samkvæmt lögum þessum, reglugerðum settum samkvæmt þeim eða skilyrðum í rekstrarleyfi. Með sama hætti getur Matvælastofnun látið slátra eldisfiski og hreinsað eldissvæði á kostnað rekstrarleyfishafa þegar hann hefur ekki farið að ákvæðum laga og reglugerða um leyfilegan fjölda frjórna laxa eða lífmassa fisks samkvæmt rekstrarleyfi. Ráðherra skal setja nánari reglur um framkvæmdina með reglugerð. Skal kostnaður þá greiddur til bráðabirgða af Matvælastofnun en innheimtast síðar hjá rekstrarleyfishafa eða úr ábyrgðartryggingu hans. Kostnað má innheimta með fjárnámi.

132. gr.

Starfsemi án rekstrarleyfis eða staðfestrar skráningar.

Ef lagareldi er stundað eða landeldisstöð eða sjókvíaeldisstöð er rekin án þess að rekstrarleyfi eða staðfest skráning sé í gildi skal Matvælastofnun stöðva starfsemina. Eftir þörfum ber lögreglu að veita Matvælastofnun liðsinni í því skyni. Matvælastofnun er heimilt að slátra eða farga fiski, fjarlægja búnað sem notaður hefur verið til starfseminnar og gera aðrar nauðsynlegar ráðstafanir á kostnað þess aðila sem rekið hefur rekstrarleyfisskylda starfsemi án leyfis. Fiskar sem hæfir eru til manneldis skulu seldir og andvirðið, að frádregnum kostnaði Matvælastofnunar við söluna og kostnaði við aðrar ráðstafanir við stöðvun rekstrarins, skal renna í ríkissjóð hafi aðili hafið starfsemi án rekstrarleyfis eða skráningar en ella til fyrirverandi rekstraraðila.

Sé rekstrarleyfi fellt úr gildi getur Matvælastofnun í sérstökum undantekningartilvikum, enda mæli ríkar ástæður með því, gefið út rekstrarleyfi til bráðabirgða til allt að eins árs berist umsókn þess efnis frá handhafa þess leyfis sem var fellt úr gildi innan þriggja vikna frá því að leyfi var fellt úr gildi. Umsókn um rekstrarleyfi til bráðabirgða skal afgreidd eins fljótt og mögulegt er og eigi síðar en fjórum vikum eftir að umsókn berst. Í umsókn skal tilgreina með skýrum hætti tilgang rekstrarleyfis til bráðabirgða, ástæður þess og fyrirhugaðar aðgerðir á gildistíma bráðabirgðaleyfisins. Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. skal Matvælastofnun ekki stöðva rekstur fyrr en fyrir liggur hvort sótt verði um rekstrarleyfi til bráðabirgða. Berist umsókn um rekstrarleyfi til bráðabirgða skal ekki stöðva rekstur meðan umsókn er til meðferðar.

Rekstrarleyfi til bráðabirgða skal vera efnislega innan marka þess leyfis sem áður var í gildi. Ákvörðun um rekstrarleyfi til bráðabirgða skal byggja á gögnum sem aflað hefur verið við undirbúning þess rekstrarleyfis sem fellt var úr gildi. Þá getur Matvælastofnun sett rekstrarleyfi til bráðabirgða þau skilyrði sem þörf er á svo að tilgangur leyfisins náist, svo sem um samdrátt þeirrar starfsemi sem þegar er fyrir hendi, um tímafresti vegna úrbóta eða um tímamörk málhöfðunar eða annarra athafna fyrir dómi sem eru á forræði aðila. Sé rekstrarleyfi fellt úr gildi vegna annmarka á umhverfismati samkvæmt lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana skal Matvælastofnun auk framangreindra skilyrða tryggja að rekstrarleyfi til bráðabirgða sé bundið þeim skilyrðum sem kveðið er á um í 2. mgr. 25. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021. Rekstrarleyfi til bráðabirgða samkvæmt þessari grein er heimilt að endurútgefa einu sinni.

Matvælastofnun skal vinna tillögur að rekstrarleyfum til bráðabirgða og auglýsa opinberlega hvers efnis þær eru og hvar megi nálgast þær. Heimilt er að gera skriflegar athugasemdir við tillögur Matvælastofnunar innan viku frá auglýsingu. Matvælastofnun skal tilkynna Umhverfisstofnun, umsækjanda um rekstrarleyfi til bráðabirgða og þeim sem hafa gert athugasemdir við tillögu um afgreiðslu rekstrarleyfis til bráðabirgða. Matvælastofnun skal auglýsa á vefsíðu sinni útgáfu og gildistöku rekstrarleyfis til bráðabirgða. Birting á vefsíðu Matvælastofnunar telst vera opinber birting. Í auglýsingunni skal tilgreina hvar greinargerð um afgreiðslu leyfis er aðgengileg og tilgreina um kærueheimild og kærufrest.

Ákvörðun Matvælastofnunar um veitingu rekstrarleyfis til bráðabirgða er kæránleg til úrskurðarnefndar umhverfis- og auðlindamála innan mánaðar frá því að ákvörðun var birt opinberlega. Ráðherra er heimilt að kveða í reglugerð nánar á um umsókn, málsmeðferð og skilyrði sem þurfa að vera fyrir hendi fyrir veitingu rekstrarleyfis til bráðabirgða samkvæmt þessari grein.

133. gr.

Stjórnvaldssektir.

Matvælastofnun getur lagt stjórnvaldssektir á aðila sem brýtur gegn einhverju eftirtalinna ákvæða laga þessara um:

1. hámark lífmassa í eldi á hverjum tíma skv. 3. mgr. 5. gr og 2. mgr. 100. gr.,
2. hámarksfjöldi fjölda fiska í eldi á hverjum tíma skv. 5. mgr. 6. gr.,
3. eldi í sjókvíum á friðunarsvæðum skv. 7. gr.,
4. bann við sleppingum kynbættis eldisfisks í fiskrækt eða hafbeit skv. 9. gr.,
5. banni við sjókvíaeldi fleiri en eins aðila á smitvarnasvæði skv. 2. mgr. 12. gr.,
6. hvíld smitvarnasvæða skv. 1. mgr. 13. gr.,
7. banni eldi fleiri en einnar kynslóðar í senn á smitvarnasvæði skv. 1. mgr. 13. gr.,
8. bann við flutningi farartækja eða búnaðar milli svæða skv. 14. gr. og 82. gr.,

9. bann við flutningi og sleppingum fisks skv. 2. og 3. mgr. 15. gr. og 1. og 2. mgr. 83. gr.,
10. bann við móttöku eða afhendingu fiska án skimunar með niðurstöðu um smitleysi skv. 1. mgr. 18. gr. og 1. mgr. 86. gr.,
11. bann við innflutningi á notuðum eldisbúnaði án leyfis Matvælastofnunar skv. 1. mgr. 20. gr. og 1. mgr. 90. gr.,
12. banni við eldi fisks ef lúsasmit er yfir viðmiðunarmörkum skv. 1. mgr. 60. gr.,
13. bann við eldi kynþroska fisks skv. 1. mgr. 61. gr.,
14. bann við flutningi fisks í sjókvíaeldisstöð eða landeldisstöð án rekstrarleyfis skv. 2. mgr. 34. gr. og 2. mgr. 102. gr. eða staðfestrar skráningar skv. 3. mgr. 102. gr.,
15. skyldu til að tilkynna um stök á fiski og beita sér fyrir veiðum á strokufiski skv. 1. mgr. 43. gr. og 1. mgr. 44. gr.,
16. bann við framsali og leigu á rekstrarleyfi án skriflegs samþykkis Matvælastofnunar skv. 1. mgr. 120. gr.,
17. skyldu til að viðhafa verkferla í landeldi sem vakta stök og ástand eldiseininga sem og lagna sem liggja að og frá eldiseiningum skv. 103. gr.,
18. bann við viðskiptum við þjónustuaðila sem ekki uppfylla sömu kröfur og rekstrarleyfishafi skv. 2. mgr. 119. gr.
19. Ráðherra er heimilt með reglugerð að ákveða viðmið um fjárhæð stjórnvaldssekta vegna brota á einstökum ákvæðum laga þessara og reglugerðum settum samkvæmt þeim innan þess ramma sem ákveðinn er í 2. mgr.

Sektir geta numið allt að 10% af heildarveltu síðasta rekstrarárs hjá hinum leyfisskylda aðila. Við ákvörðun um hlutfall skal m.a. taka tillit til eðlis, umfangs og alvarleika brots, hvað það hefur staðið lengi, samstarfsvilja hins brotlega aðila og hvort um ítrekað brot er að ræða. Jafnframt skal líta til þess hvort ætla megi að brotið hafi verið framið í þágu hagsmuna fyrirtækisins. Matvælastofnun er heimilt að ákveða hærri sektir hafi aðili hagnast á broti. Skal upphæð stjórnvaldssektar þá ákveðin sem allt að tvöfalt margfeldi af hagnaði aðila.

Sekt fyrir hvern kynþroska fisks sem finnst við slátrun, og sem ekki hefur verið fargað eða slátrað að tilmælum Matvælastofnunar, skal nema kr. 50 á hvern kynþroska fisk. Frá sektarfjárhæð sem reiknuð er skv. 1. másl. skal draga frá fjölda fiska sem er heildarfjöldi slátraðra fiska í viðkomandi skipti, margfaldaður með 0,5%.

Unnt er að lækka sektir ef einstaklingur eða lögaðili hefur haft frumkvæði að því að láta Matvælastofnun í té upplýsingar eða gögn sem að mati stofnunarinnar eru mikilvæg til að upplýsa brotið og að uppfylltum nánari skilyrðum sem Matvælastofnun mælir fyrir um í reglum.

Gjalddagi stjórnvaldssektar er 30 dögum eftir að ákvörðun um sektina var tekin. Hafi stjórnvaldssekt ekki verið greidd innan 15 daga frá gjalddaga skal greiða dráttarvexti af fjárhæð sektarinnar frá gjalddaga. Ákvörðun Matvælastofnunar um stjórnvaldssekt er aðfararhæf og renna sektir í ríkissjóð að frádregnum kostnaði við álagningu og innheimtu. Um ákvörðun og útreikning dráttarvaxta fer eftir lögum um vexti og verðtryggingu.

Stjórnvaldssektum skal beitt óháð því hvort lögbrot eru framin af ásetningi eða gáleysi.

Ákvörðun Matvælastofnunar er endanleg á stjórnsýslustigi. Aðili máls getur skotið ákvörðun um stjórnvaldssekt til dómstóla og er málshöfðunarfrestur þrjú mánuðir frá því að tilkynnt var um ákvörðun. Málskot frestar aðför.

134. gr.

Sátt

Hafi aðili brotið gegn ákvæðum laga þessara eða ákvörðunum Matvælastofnunar á grundvelli þeirra er Matvælastofnun heimilt að ljúka málinu með sátt gangist hinn brotlegi aðili við broti og óski eftir því að ljúka málinu með þeim hætti, enda sé ekki um að ræða meiri háttar brot. Slík sátt getur eftir atvikum falið í sér að hinn brotlegi greiði stjórnvaldssekt. Sátt er bindandi fyrir málsaðila þegar hann hefur samþykkt og staðfest efni hennar með undirskrift sinni. Matvælastofnun er heimilt að setja reglur um framkvæmd þessa ákvæðis.

135. gr.

Réttur einstaklinga til að fella ekki á sig sök.

Í máli sem beinist að einstaklingi og lokið getur með álagningu stjórnvaldssekta eða kæru til lögreglu hefur maður, sem rökstuddur grunur leikur á að hafi gerst sekur um lögbrot, rétt til að neita að svara spurningum eða afhenda gögn eða muni nema hægt sé að útiloka að það geti haft þýðingu fyrir ákvörðun um brot hans. Matvælastofnun skal leiðbeina hinum grunaða um þennan rétt.

136. gr.

Um refsingar.

Það varðar stjórnarmenn og framkvæmdastjóra rekstrarleyfishafa sektum eða fangelsi allt að tveimur árum, ef sakir eru miklar:

- a. ef eldisfiskur sleppur úr sjókvíaeldisstöð þar sem umbúnaði við sjókvíaeldið hefur verið áfátt vegna athafna eða athafnaleysis þeirra sem framið hefur verið af ásetningi eða gáleysi,
- b. ef þeir brjóta gegn ákvæðum 1. mgr. 43. gr. og 44. gr. af ásetningi eða gáleysi,
- c. ef sjókvíaeldisstöðvar gefa ekki lögboðnar skýrslur um starfsemi sína eða veita eftirlitsmönnum rangar upplýsingar.

137. gr.

Valdmörk stofnana.

Umhverfisstofnun skal ekki hafa heimild til að beita þvingunar- og refsíúrræðum samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir vegna sömu atvika og kynnu að varða þvingunar- og refsíúrræðum af hálfu Matvælastofnunar samkvæmt lögum þessum. Umhverfisstofnun er þó rétt og skylt að koma gögnum, upplýsingum og ábendingum á framfæri við Matvælastofnun sem kynnu að verða þess valdandi að Matvælastofnun beiti þvingunar- og refsíúrræðum.

XXV. KAFLI

Gildistökuákvæði.

138. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. september 2024. Jafnframt falla úr gildi frá sama tíma lög nr. 71/2008, um fiskeldi, með síðari breytingum og lög nr. 89/2019, um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóð, með síðari breytingum.

139. gr.

Breyting á öðrum lögum

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á öðrum lögum:

- 1) *Lög um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006*: Á eftir 35. gr. laganna kemur ný grein 35. gr. a. svo hljóðandi:

Fiskiteljarar

Hverjum þeim sem starfrækir búnað með fastri staðsetningu til talningar, myndunar eða flokkunar fisks í ám skal skylt að láta Hafrannsóknastofnun, Fiskistofu og Matvælastofnun í té gögn úr viðkomandi búnaði.

Að fengnu leyfi Fiskistofu getur Hafrannsóknastofnun í samráði við landeigendur og veiðiréttarhafa látið setja upp búnað skv. 1. mgr. Ákvæði 34. gr. og 35. gr. laga þessara skulu gilda um uppsetningu slíks búnaðar eftir því sem við á. Veiti veiðiréttarhafar ekki heimild til uppsetningar búnaðar skv. 1. mgr. skal villtur nytjastofn í viðkomandi á ekki vera hluti áhættumats erfðablöndunar samkvæmt lögum um lagareldi enda séu þá kröfur um mótvægisáðgerðir samkvæmt áhættumati erfðablöndunar ekki uppfylltar.

Ráðherra er heimilt með reglugerð að kveða á um kröfur sem gerðar eru til búnaðar skv. 1. mgr. og hvernig farið skuli með fisk og annað það sem flokkað er með viðkomandi búnaði. Hafrannsóknastofnun skal árlega birta niðurstöður úr upplýsingasöfnun samkvæmt þessari grein.

- 2) *Lög um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006*:

- a) 2. mgr. 4. gr. laganna orðast svo:

Matvælastofnun til ráðgjafar við framkvæmd laganna er fisksjúkdómanefnd. Ráðherra skipar þriggja manna fisksjúkdómanefnd: einn samkvæmt tilnefningu Tilraunastöðvar Háskóla Íslands í meinafræði að Keldum, sem jafnframt skal vera formaður nefndarinnar, einn samkvæmt tilnefningu Hafrannsóknastofnunar og einn samkvæmt tilnefningu Fiskistofu. Varamenn skulu skipaðir með sama hætti. Matvælastofnun skal hafa forgöngu um að stundaðar séu fisksjúkdómarannsóknir og gera tillögur til ráðherra um aðferðir til varnar gegn útbreiðslu fisksjúkdóma, sem getur um í lögum þessum, og annað er að fisksjúkdómum lýtur.

- b) 10. gr. laganna ásamt fyrirsögn orðast svo:

Viðbrögð vegna sjúkdóma í veiðivatni eða fiskeldisstöð.

Ef upp kemur smitandi sjúkdómur í veiðivatni eða í fiskeldisstöð er Matvælastofnun heimilt, að höfðu samráði við fisksjúkdómanefnd og með hliðsjón af lögum um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim, að grípa til nauðsynlegra ráðstafana til að hefta útbreiðslu þeirra. Við framkvæmd slíkra ráðstafana skal þar að auki og eftir föngum haft samráð við viðkomandi veiðifélag, veiðiréttarhafa, hafi veiðifélag ekki verið stofnað, eða rekstrarleyfishafa fiskeldis- eða hafbeitarstöðvar. Sé um að ræða ráðstafanir vegna sjúkdóma í sjókvíaelði skal leita samráðs um ráðstafanir við Hafrannsóknastofnun.

- c) Við 2. mgr. 11. gr. kemur nýr málslíður svohljóðandi:

Þá skal í reglugerð mælt fyrir um heimild Matvælastofnunar til útgáfu heilbrigðisvottorðs vegna útflutnings á lagardýrum.

- 3) *Lög um Rannsóknadeild fisksjúkdóma, nr. 50/1986*

- a) Orðin „útgáfu heilbrigðisvottorða“ falla brott úr 1. mgr. 2. gr.
 - b) 2. mgr. 2. gr. fellur brott.
 - c) 5. tölul. 5. gr. fellur brott.
 - d) 10. gr. fellur brott.
 - e) 3. másl. 1. mgr. 11. gr. fellur brott.
 - f) 14. gr. fellur brott.
 - g) 3. másl. 1. mgr. 16. gr. fellur brott.
 - h) 2. mgr. 16. gr. fellur brott.
- 4) *Lög um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri, nr. 34/1991*
- a) Við 2. gr. laganna bætist ný málsgrein, svohljóðandi:
Heimiluð lögsaga: Ísland, aðildarríki sammingsins um Evrópska efnahagssvæðið, aðildarríki stofnsammings Fríverslunarsamtaka Evrópu og Færeyjar.
 - b) Við 3. tölul. 1. mgr. 4. gr. bætist eftirfarandi:

Matvælastofnun og Umhverfisstofnun er einungis heimilt að gefa út rekstrarleyfi, tilraunaleyfi og starfsleyfi til lagareldis til eftirtalinna aðila:

- a. Ríkisborgara í heimilaðri lögsögu og annarra aðila í heimilaðri lögsögu.
- b. Lögaðila í heimilaðri lögsögu sem að öllu leyti eru í eigu aðila í heimilaðri lögsögu eða lögaðila í heimilaðri lögsögu sem uppfylla eftirfarandi skilyrði:
 - i. Eru undir yferráðum aðila í heimilaðri lögsögu.
 - ii. Eru ekki í eigu aðila utan heimilaðrar lögsögu að meira leyti en 25% sé miðað við hlutafé eða stofnfé.
 - iii. Eru að öðru leyti í eigu ríkisborgara í heimilaðri lögsögu eða lögaðila í heimilaðri lögsögu sem eru undir yferráðum aðila í heimilaðri lögsögu
- c. Lögaðila í heimilaðri lögsögu sem er undir yferráðum aðila lögaðila í heimilaðri lögsögu sem er í dreifðri eignaraðild þannig að enginn einn aðili eða tengdir aðilar eigi samanlagt meira en 10% sé miðað við hlutafé eða stofnfé, óháð því hvort viðkomandi er undir yferráðum aðila í heimilaðri lögsögu eða ekki.

Með aðila í heimilaðri lögsögu er í þessari grein átt við:

- a. ríkissjóð og sveitarfélög, svo og stofnanir, fyrirtæki og sjóði í heimilaðri lögsögu í fullri eigu þeirra;
- b. ríkisborgara í heimilaðri lögsögu sem eiga lögheimili í heimilaðri lögsögu; og
- c. lögaðila sem eiga heimili í heimilaðri lögsögu og eru að öllu leyti í eigu:
 - i. opinberra aðila í heimilaðri lögsögu,
 - ii. ríkisborgara í heimilaðri lögsögu sem eiga lögheimili í heimilaðri lögsögu; eða
 - iii. annarra lögaðila sem eiga heimili í heimilaðri lögsögu og eru að öllu leyti í eigu ríkisborgara í heimilaðri lögsögu sem eiga lögheimili í heimilaðri lögsögu.

Lúti rekstrarleyfishafi yferráðum annarra en aðila sem greinir í þessari grein skal Matvælastofnun fella rekstrarleyfi eða tilraunaleyfi úr gildi að gefnum 12 mánaða fresti til úrbóta. Sama gildir að breyttu breytanda um starfsleyfi Umhverfisstofnunar.

Ákvæði til bráðabirgða.

I.

Þrátt fyrir ákvæði 12. gr. skal tveimur eða fleiri rekstrarleyfishöfum vera heimilt að starfrækja sjókvíaeldi á sama smitvarnasvæði til 1. júlí 2028. Slíkt er háð því skilyrði að rekstrarleyfishafar viðhafi samræmda útsetningu fiska og seiða og hvíld eldissvæða innan smitvarnasvæðis. Jafnframt er það skilyrði að rekstrarleyfishafar vinni sameiginlega að smitvörnum, viðbrögðum við sjúkdómum og vöktun laxalúsar, allt í samræmi við ákvæði laga þessara. Öll rekstrarleyfi og starfsleyfi sem hafa að geyma heimildir sem myndu leiða til þess að fleiri en einn rekstrarleyfishafi hafi heimild til sjókvíaeldis á einu og sama smitvarnasvæðinu skulu felld úr gildi af Matvælastofnun eigi síðar en þann 1. júlí 2028.

Starfræki tveir eða fleiri rekstrarleyfishafar sjókvíaeldi á sama smitvarnasvæðinu eftir gildistöku laga þessara þá skulu reglur IX. kafla um afföll og X. kafla um lús gilda sameiginlega um slíka rekstrarleyfishafa þannig að afföll og lúsasmit verði metin sameiginlega á öllu smitvarnasvæðinu. Skerðing eða aukning leyfilegs lífmassa skal skiptast milli viðkomandi rekstrarleyfishafa í hlutfalli við leyfilegan lífmassa hvors um sig á viðkomandi smitvarnasvæði.

II.

Tilkynni rekstrarleyfishafi Matvælastofnun fyrir 1. júlí 2028 að hann hafi komist að samkomulagi við aðra rekstrarleyfishafa um að einn eða fleiri samkomulagsaðili hætti sjókvíeldi á tilteknu smitvarnasvæði gegn því að fá að hefja sjókvíaeldi á öðru smitvarnasvæði þá skulu Matvælastofnun og Umhverfisstofnun gefa út ný rekstrarleyfi og starfsleyfi til samkomulagsaðila sem endurspeglar samkomulag þeirra, enda sé samkomulagið og það fyrirkomulag rekstrarleyfa og sjókvíaeldis sem þar er gert ráð fyrir í samræmi við þau lög og reglur sem um starfsemina gilda. Ný rekstrar- og starfsleyfi sem gefin er út samkvæmt þessari grein skulu auglýst með hefðbundum hætti. Ný rekstrar- og starfsleyfi sem gefin eru út samkvæmt þessari grein skulu ekki háð umhverfismati framkvæmda enda rúmist framleiðsla samkvæmt nýjum rekstrar- og starfsleyfum innan eldri rekstrar- og starfsleyfa á viðkomandi smitvarnasvæðum. Þá skulu slík ný leyfi einnig vera í samræmi við strandsvæðaskipulag.

Þrátt fyrir ákvæði laga þessara getur ráðherra, án aðkomu eða umsagna Hafrannsóknastofnunar eða Matvælastofnunar, ákveðið skiptingu hafsvæða í smitvarnasvæði með reglugerð og gildir sú heimild til 1. júní 2029.

III.

Ef aðeins einn rekstrarleyfishafi er með starfsemi á tilteknu smitvarnasvæði eftir gildistöku laga þessara, þá skal miða við að lífmassi samkvæmt rekstrarleyfi sem þá er í gildi sé leyfilegur lífmassi samkvæmt lögum þessum en að rekstrarleyfishafa sé heimilt að sækja um hækkun á leyfilegum lífmassa skv. 32. gr. laga þessara.

Ef fleiri en einn aðili starfar á smitvarnasvæði eftir gildistöku laga þessara þá skal miða við að lífmassi samkvæmt rekstrarleyfi sem þá er í gildi sé leyfilegur lífmassi samkvæmt lögum þessum. Ekki er heimilt að hækka leyfilegan lífmassa rekstrarleyfishafa þegar fleiri en einn rekstrarleyfishafi starfar á smitvarnasvæði.

Ef aðeins einn rekstrarleyfishafi er með starfsemi á tilteknu smitvarnasvæði við gildistöku laga þessara þá ber viðkomandi rekstrarleyfishafa engu að síður að fara að ákvæðum laga

þessara varðandi afmörkun eldissvæða, samræmi við strandsvæðaskipulag og umhverfismat eftir því sem við á.

IV.

Um meðferð og afgreiðslu umsókna um rekstrarleyfi fyrir sjókvíaeldi, sem borist hafa Matvælastofnun fyrir 1. júlí 2023 og sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar fyrir gildistöku laga þessara, skal fara samkvæmt eldri lögum. Um meðferð og afgreiðslu umsókna um rekstrarleyfi fyrir sjókvíaeldi, sem borist hafa Matvælastofnun 1. júlí 2023 og síðar og sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar fyrir gildistöku laga þessara, skal fara samkvæmt lögum þessum.

V.

Þegar fyrsta reglugerð um heildarlaxafjölda liggur fyrir samkvæmt lögum þessum, sem miðar við fjölda fiska í stað lífmassa, skulu einstakir rekstrarleyfishafar hafa sama hlutfallslega rétt til eldis frjós lax í fiskum talið eins sömu rekstrarleyfishafar höfðu áður miðað við lífmassa frjós lax í tonnum talið.

VI.

Öll rekstrarleyfi skv. lögum nr. 71/2008 um fiskeldi sem eru í gildi við gildistöku laga þessara skulu breytast í ótímabundin leyfi við gildistöku laganna. Frá og með gildistöku laga þessara skal allt eldi í sjókvíum verða kynslóðaskipt með hvíldartíma milli kynslóða án þess að slíks sé sérstaklega getið í rekstrarleyfi.

VII.

Þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. 76. gr. skal fjárhæð gjalds fyrir hvert kílógramm slátraðs lax og regnbogasilungs nema því hlutfalli reiknistofnsins sem hér segir: 4/7 árið 2025, 5/7 árið 2026 og 6/7 árið 2027.

VIII.

Lög þessi skal endurskoða eigi síðar en 1. júní 2029. Við endurskoðun laganna skal m.a. skoða árangur af hvatakerfum tengdum lús, afföllum og stroki. Þá skal endurmeta stöðu laganna m.t.t. landeldis og hafeldis að fenginni reynslu af rannsóknum, framkvæmdum og rekstri, eftir því sem við á. Einnig skal endurskoða þrepaskiptingu gjalds skv. 2. mgr. 76. gr. og skal þá m.a. litið til þróunar heimsmarkaðsverðs á eldislaxi og rekstrarafkomu rekstrarleyfishafa.

IX.

Umhverfissjóður sjókvíaeldis samkvæmt lögum þessum er sami lögaðili og Umhverfissjóður sjókvíaeldis skv. lögum nr. 71/2008 um fiskeldi. Umsóknir um afgreiðslu umsókna um styrki úr umhverfissjóði sjókvíaeldis, sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar við gildistöku laga þessara fer samkvæmt lögum þessum. Þrátt fyrir ákvæði laga þessara um úthlutanir úr umhverfissjóði skal stjórn sjóðsins heimilt að ljúka greiðslum vegna umsókna um styrki sem hafa verið samþykktar fyrir gildistöku laga þessara.

Samfélagssjóður sjókvíaeldis er sami lögaðili og Fiskeldissjóður skv. lögum nr. 89/2019 um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóð sem felld eru úr gildi með lögum þessum. Umsóknir um styrki úr Fiskeldissjóði, sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar við gildistöku laga þessara, falla niður við gildistöku laga þessara. Þrátt fyrir ákvæði laga þessara um

úthlutanir úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis skal stjórn sjóðsins heimilt að ljúka greiðslum vegna umsókna um styrki sem hafa verið samþykktar af Fiskeldissjóði fyrir gildistöku laga þessara.

X.

Þrátt fyrir gildistökuákvæði laga þessara skal ráðherra heimilt, við birtingu laganna í stjórnartíðindum og að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar, sem sett skal fram í áhættumati erfðablöndunar, að ákveða með reglugerð heildarlaxafjölda fyrir frjóan lax sem ala má á hverjum tíma.

Þrátt fyrir gildistökuákvæði laga þessara skal ráðherra heimilt, við birtingu laganna í stjórnartíðindum og að fenginni umsögn Matvælastofnunar, að ákveða með reglugerð hvaða vatnshlot teljast smitvarnasvæði skv. 1. mgr. 11. gr. og hvernig smitvarnasvæði eru afmörkuð. Í þeim tilfellum þegar vatnshlot skiptist í fleiri en eitt smitvarnasvæði skal ráðherra einnig ákveða hvernig hámarkslífmassi viðkomandi vatnshlots skiptist milli smitvarnasvæða að fenginni ráðgjöf Hafrannsóknarstofnunar.

Greinargerð.

1. Inngangur.

Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnar Framsóknarflokks, Sjálfstæðisflokks og Vinstrihreyfingarinnar – græns framboðs frá nóvember 2021 segir að á kjörtímabilinu verði mótuð heildstæð stefna um uppbyggingu, umgjörð og gjaldtöku fiskeldis. Í stjórnarsáttmálanum er kveðið á um að við vinnuna verði lögð áhersla á tækifæri til atvinnusköpunar og mikilvægi þess að greinin byggist upp á grundvelli sjálfbærni, vísindalegrar þekkingar og verndar villtra laxastofna.

Þar sem talin var þörf á því að móta stefnu sem myndi ekki aðeins ná til fiskeldis í sjó var við upphaf stefnumótunarinnar tekin ákvörðun að mótuð yrði stefna fyrir eftirfarandi greinar lagareldis; sjókvíaeldi, landeldi, hafeldi og þörungarækt. Lagareldi er hugtak sem ekki var mörgum kunnugt fyrir löngu síðan en um er að ræða regnhlífarhugtak yfir ræktun lífvera í vatni, hvort um ræðir í sjó eða ferskvatni.

Til undirbúnings við mótun heildstæðrar stefnu framangreindra greina voru stigin þrjú megin skref. Í *fyrsta lagi* lagði matvælaráðherra í febrúar 2022 fram drög að áherslum og verklagi við stefnumótun á sviði matvæla. Þann 31. mars 2023 var þingsályktunartillaga matvælaráðherra um matvælastefnu til ársins 2040 samþykkt en þeirri stefnu er ætlað að vera leiðarstef fyrir matvælaframleiðslu hér á landi, þar með talið þá stefnumótun sem undir hana fellur. Í *öðru lagi* óskaði matvælaráðherra eftir því að Ríkisendurskoðun myndi framkvæma sérstaka stjórnsluúttekt á sjókvíaeldi þar sem fljótlega við stefnumótunarvinnu ráðuneytisins varð ljóst að annmarkar væru á umgjörð greinarinnar, s.s. varðandi löggjöf og getu stjórnvalda til að fylgja eftir vexti greinarinnar. Úttekt Ríkisendurskoðunar, sem var viðamikil og náði til lagaframkvæmdar, stjórnslu og eftirlits, var skilað í janúar 2023 (sjá nánari umfjöllun í kafla 2 að neðan). Í *þriðja og síðasta lagi* fól matvælaráðherra ráðgjafafyrirtækinu Boston Consulting Group, að undangengnu útboði, að vinna ítarlega skýrslu um greiningu á framtíðartækifærum og áskorunum lagareldis á Íslandi. Skýrslan kom út í febrúar 2023 og ber titilinn „Staða og framtíð lagareldis á Íslandi“. Skýrslan felur í sér ítarlega úttekt á stöðu lagareldis á Íslandi sem og samanburð við önnur lönd og fjallar m.a. um umhverfismál, verðmætasköpun og regluverk.

Við mótun lagareldisstefnunnar var horft til þeirra niðurstaðna sem fram komu í úttektum bæði Ríkisendurskoðunar og Boston Consulting Group. Vinna við stefnumótunina var svo í höndum sérfræðinga matvælaráðuneytisins en haft var náið samráð við skilgreinda hagaðila (sjá nánar í kafla 5). Drög að stefnumótun lagareldis til ársins 2040 voru birt á samráðsgátt stjórnvalda þann 4. október 2023. Í skjalinu er sett fram sameiginleg framtíðarsýn til ársins 2040 fyrir undirgreinar lagareldis (sjókvíaeldi, landeldi, hafeldi og þörungarækt) og fjallað um markmið hvernar greinar til að framtíðarsýnin geti orðið að veruleika. Megináherslur stefnunnar eru að lagareldi verði stjórnað á grundvelli skilgreindra mælikvarða sem koma í veg fyrir að greinin hafi neikvæð áhrif á umhverfi sitt s.s. á vistkerfi eða villta stofna. Í skjalinu er einnig að finna aðgerðaáætlun til ársins 2028 sem ætlað er að hrinda stefnunni í framkvæmd. Sú aðgerðaáætlun mun síðan verða uppfærð árlega á meðan stefnan er í gildi.

Í samræmi við aðgerðaáætlun til ársins 2028 er í bráðabirgðaákvæði við frumvarpið gert ráð fyrir að lögin verði endurskoðuð árið 2029 þegar reynsla er komin á framkvæmd laganna og áhrif þeirra. Þeir þættir sem helst hafa áhrif til endurskoðunar hvað varðar sjókvíaeldi eru ástand sjávarbotns, afföll, strokatburðir og umfang lúsasmits á tímabilinu frá gildistöku laganna til ársins 2029. Markmið frumvarpsins er að skapa hvata og aðhald sem stýrir starfsemi sjókvíaeldis í átt að þeirri framkvæmd sem best er í heiminum varðandi þessa rekstrarþætti. Hafi ástand sjávarbotns, afföll, strok eða lúsasmit staðið í stað eða færst til verra horfs en var fyrir gildistöku frumvarpsins er óhjákvæmilegt að ákvæðum laganna verði breytt til þess að stuðla að því að markmiðum stefnu lagareldis til 2040 verði náð. Hvort að og hvaða breytinga yrði þörf myndi tíminn leiða í ljós.

2. Tilefni og nauðsyn lagasetningar.

Markmið þessa frumvarps er að skapa lagareldi á Íslandi skilyrði til aukinnar verðmætasköpunar með sjálfbæra nýtingu og vistkerfisnálgun að leiðarljósi. Lagt er til að innleiddar verði aðgerðir stefnumótunardraga lagareldis sem hafa m.a. það að markmiði að lagareldi verði stjórnað á grundvelli skilgreindra mælikvarða sem koma í veg fyrir að greinin hafi neikvæð áhrif á umhverfi sitt, hvort heldur er á vistkerfi eða villta stofna, og sem tryggja að dýravelferð og sjúkdómar séu með besta hætti á heimsvísu. Til að ná þessu fram eru m.a. settir fram hagrænir hvatar sem ætlað er að stuðla að því að rekstraraðilar fjárfesti í besta fánlega búnaði, rekstraraðferðum og hæfu starfsfólki. Jafnframt hafi framkvæmd og frammistaða einstakra rekstraraðila áhrif á leyfi þeirra til rekstrar, til hækkunar framleiðslu eða lækkunar samkvæmt fylgni við einstaka mælikvarða.

Þær greinar sem stefnumótun lagareldis til ársins 2040 tók til var eins og áður segir sjókvíaeldi, landeldi, hafeldi og þörungarækt. Í frumvarpi þessu er fjallað um þrjár fyrstnefndu greinarnar en nauðsyn lagasetningarinnar er afar mismunandi milli greinanna þriggja líkt og fjallað er um hér að neðan í köflum 2.1 og 2.2. Ástæður þess að þörungarækt er ekki hluti frumvarpsins er einkum fólgin í því að illgerlegt er að láta eitt og sama regluverkið gilda um starfsemi þörungaræktar og fiskeldis vegna þess eðlismunar sem er á greinunum. Þannig er t.a.m. bæði tilgangur framleiðslunnar sem og framleiðsluaðferðirnar ólíkar milli greina þörungaræktar og fiskeldis.

Svo markmið frumvarpsins nái fram að ganga er nauðsynlegt að gera breytingar á lögum nr. 61/2006 um lax og silungsveiði, lögum nr. 60/2006 um varnir gegn fisksjúkdómum, lögum nr. 50/1986 um Rannsóknadeild fisksjúkdóma og lögum um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri nr. 34/1991.

2.1. Sjókvíaeldi

Sjókvíaeldi er sú grein lagareldis sem er komin lengst á veg m.t.t. framleiðslu og verðmætasköpunar af þeim atvinnugreinum sem þetta frumvarp nær til. Greinin á sér meira en fimm áratuga sögu, en það má segja að fyrir rúmlega áratug hafi fyrst orðið verulegur vöxtur í sjókvíeldi. Í dag hafa verið gefin út leyfi fyrir eldi á samtals 103 þúsund tonnum í sjó, þar af fyrir um 90 þúsund tonna eldi á frjóum laxi. Gefin hafa verið út leyfi á Vestfjörðum og Austfjörðum en miklar takmarkanir eru á staðsetningu sjókvíaeldis utan þeirra svæða vegna mögulegra umhverfisáhrifa, einkum vegna áhættu á blöndun við villta laxastofna og útbreiðslu sjúkdóma og sníkjudýra.

Vöxtur sjókvíaeldis síðastliðin ár hefur leitt til þess að atvinnugreinin er orðin mikilvæg stoð í efnahagi landsins en í dag eru útflutningsverðmæti hennar um 40 milljarðar árlega og starfa um 600 manns í atvinnugreininni. Ársframleiðsla í sjókvíaeldi hefur farið úr tæpum 4 þúsund tonnum í um 50 þúsund á tímabilinu 2014-2021. Aftur á móti dróst framleiðsla saman árið 2022 og reikna má með að framleiðsla verði enn minni árin 2023 og 2024. Framleiðslusamdrátturinn á sér ekki skýringar í ónægu rými atvinnugreinarinnar til framleiðslu m.v. útgefin leyfi, heldur í frávikum í starfsemi. Þau frávik eru til að mynda vegna sjúkdóma og sníkjudýra.

Árið 2008 samþykkti Alþingi lög nr. 71/2008 um fiskeldi sem sameinuðu í einn lagabálk ákvæði laga um eldi vatnafiska og eldi nytjastofna sjávar. Um var að ræða fyrstu heildarlöggjöf um fiskeldi og var markmið þeirra að skapa skilyrði til uppbyggingar fiskeldis og efla þannig atvinnulíf og byggð í landinu. Lögin endurspegluðu jafnframt það markmið að vöxtur atvinnugreinarinnar mætti ekki eiga sér stað á kostnað viðgangs og nýtingar villtra fiskistofna.

Tvær viðamiklar breytingar hafa verið gerðar á lögnum, annars vegar með lögum nr. 49/2014 og hins vegar með lögum nr. 101/2019 en með þeim voru innleiddar ýmsar mikilvægar breytingar á lagaramma sjókvíaeldis, s.s. burðarþol fjarða og áhættumat erfðablöndunar. Tilgangur breytinganna frá árinu 2019 var að styrkja lagaumgjörð og stjórnýslu sjókvíaeldis og ýta undir að sjókvíaeldi yrði sterk og öflug atvinnugrein þar sem sjálfbær þróun og vernd lífríkis yrði höfð að leiðarljósi. Með breytingunum var leitast við að ná aukinni sátt um uppbyggingu greinarinnar til framtíðar. Með breytingalögnum frá 2019 var enn fremur innleitt bráðabirgðaákvæði þess efnis að lög um fiskeldi skyldu endurskoðuð eigi síðar en 1. maí 2024.

Þrátt fyrir að framangreind löggjöf hafi fært marga til bóta hefur tíminn leitt í ljós að þau hafa ekki að fullu náð markmiðum sínum. Þessa sér stað í stjórnýsluúttekt Ríkisendurskoðunar þar sem sagði:

„Stjórnýsla og eftirlit með sjókvíaeldi hafa reynst veikburða og brotakennd og vart í stakk búin til að takast á við aukin umsvif greinarinnar á síðustu árum. Breytingum á lögum um fiskeldi sem var ætlað að stuðla að vexti og viðgangi greinarinnar í sátt við bæði samfélag og umhverfi var ekki fylgt eftir með því að styrkja stjórnýslu og eftirlit þeirra stofnana sem mæðir mest á. Þær breytingar sem gerðar voru á lögum um fiskeldi árin 2014 og 2019 hafa að takmörkuðu leyti náð markmiðum sínum. Hvorki hefur skapast aukin sátt um greinina né hafa eldissvæði eða heimildir til að nýta þann lífmassa sem talið er óhætt að ala á tilteknum hafsvæðum verið úthlutað með útbóði af hálfu matvælaráðherra. Við úttekt

Ríkisendurskoðunar kom raunar í ljós að hvorki hagsmunaaðilar, viðkomandi ráðuneyti né þær stofnanir sem koma að stjórnslu sjókvíaeldis eru fyllilega sátt við stöðu mála og þann ramma sem stjórnslu og skipulagi sjókvíaeldis hefur verið markaður.

Sambjöppun eignarhalds, stefnulaus uppbygging og rekstur sjókvía á svæðum sem vinna gegn því að auðlindin skili hámarks ávinningi fyrir ríkissjóð hefur fest sig í sessi án mikillar umræðu eða atbeina stjórnvalda. Verðmætum í formi eldissvæða og lífmassa hefur verið úthlutað til lengri tíma án endurgjalds og dæmi eru um að uppbygging sjókvíaeldis skarist á við aðra mikilvæga nýtingu strandsvæða, svo sem siglingaleiðir, helgunarsvæði fjarskipta- og raforkustrengja og við hvíta ljósgeira siglingavita.

Stjórnsluúttekt Ríkisendurskoðunar var viðamikil og komu fram 23 ábendingar sem beindust að þeim stofnunum sem hafa aðkomu að sjókvíaeldi, þ.e. matvælaráðuneytinu, umhverfis-, orku- og loftslagsmálaráðuneytinu, Matvælastofnun, Hafrannsóknastofnun, Umhverfisstofnun, Fiskistofu og Skipulagstofnun.

Til þess að bregðast við mörgum ábendingum Ríkisendurskoðunar er nauðsynlegt að breyta gildandi lögum um fiskeldi. Nauðsyn þess að breyta gildandi lögum um fiskeldi byggir einnig á áður nefndri stefnumótun lagareldis til ársins 2040. Í þeirri stefnumótun er sett fram metnaðarfull framtíðarsýn til ársins 2040 sem og markmið og aðgerðir sem nauðsynlegt er að fara í til þess að hún verði að veruleika. Við mótun á markmiðum stefnumótunarinnar var m.a. litið til stjórnsluúttektar Ríkisendurskoðunar, greiningarvinnu Boston Consulting Group, niðurstaðna starfshópa á vegum matvælaráðuneytisins um smitvarnir og strok, og athugasemda frá hagaðilum.

2.2. Landeldi og hafeldi

Eðli máls samkvæmt er nauðsyn og tilefni frumvarpsins talsvert annars eðlis þegar kemur að greinum landeldis og hafeldis. Landeldi er grein þar sem stór áform eru uppi en greinin er enn smá í sniðum samanborið við sjókvíaeldi. Regluverk greinarinnar byggir í dag að mestu leyti á lögum, nr. 71/2008 um fiskeldi, sem og samnefndri reglugerð nr. 540/2020. Núgildandi lagaákvæði um fiskeldi eru hins vegar einkum skrifuð með þarfir sjókvíaeldis í huga og ná illa utan um sérstöðu landeldis, s.s. þegar kemur að leyfisveitingum, eftirliti og dýravelferð.

Hafeldi er grein sem enn er á hugmyndastigi hér á landi en aukinn áhugi hefur verið á starfseminni síðastliðin ár. Til að komast að því hvort og hvar hafeldi sé vænlegt í íslensku lögsögu þarf að ráðast í fjölmargar og ítarlegar rannsóknir. Sníða þarf ramma utan um þær rannsóknir. Þá verður einnig að skapa ramma utan um leyfisveitingaferlið en miklu máli skiptir að fyrirsjáanleiki og skýr löggjöf sé fyrir hendi til að styðja við fyrstu skref greinarinnar.

2.3. Sjálfbær þróun

Við samningu frumvarpsins var sérstaklega litið til þriggja stöða sjálfbærrar þróunar, þ.e. umhverfis, samfélags og efnahags. Hugtakið sjálfbær þróun hefur verið skilgreind sem þróun sem mætir þörfum nútímans án þess að skerða möguleika komandi kynslóða á að mæta þörfum sínum (Gro Harlem Brundtland). Í sinni einföldustu mynd felst sjálfbærni í því að fyrirtæki, stofnanir og hverskyns skipulagsheildir axli ábyrgð og hafi uppbyggileg áhrif á umhverfi, stjórnarhætti og samfélag. Í uppbyggingu og stefnumótun er hugað að öllum þeim hagaðilum sem koma að rekstri skipulagsheilda á einn eða annað hátt. Sjálfbærni og samfélagsábyrgð eru þannig innleidd í kjarnastarfsemi rekstrareininga. Sjálfbærnihugsun er þannig aflagjafi og uppspretta nýrra viðskiptatækifæra sem veitir fyrirtækjum og stofnunum innblástur og kraft til að bæta árangur sinn og vera samkeppnishæfari á innlendum og erlendum mörkuðum.

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun voru samþykkt af fulltrúum allra aðildarríkja Sameinuðu þjóðanna í september árið 2015. Markmiðin, sem gilda á tímabilinu 2016-2030, eru 17 talsins með 169 undirmarkmið og taka bæði til innanlandsmála sem og alþjóðasamstarfs á gildistímanum. Aðalsmerki heimsmarkmiðanna er að þau eru algild og því hafa aðildarríkin skuldbundið sig til þess að vinna skipulega að innleiðingu markmiðanna bæði á innlendum og erlendum vettvangi út gildistíma þeirra. Heimsmarkmiðin eru samþætt og órjúfanleg og mynda jafnvægi milli þriggja stöða sjálfbærrar þróunar; hinnar efnahagslegu, félagslegu og umhverfislegu. Þá fela þau einnig í sér fimm meginþemu sem eru mannkynið, jörðin, hagsæld, friður og samstarf. Aðalinntak markmiðanna er jafnframt að engir einstaklingar eða hópar verði skildir eftir. Því er mikilvægt að ríki horfi ekki eingöngu til meðaltala við mælingar á árangri sínum heldur nálgist innleiðingu markmiðanna á heildstæðan hátt. Heimsmarkmiðin eru margþætt og metnaðarfull og krefjast skipulagðrar vinnu af hálfu stjórnvalda en einnig þátttöku og samstarfs ólíkra hagsmunaaðila. Þá eru innri tengsl og samþætt eðli markmiðanna afar þýðingarmikil fyrir framkvæmd þeirra. Sjálfbær nýting auðlinda vísar til þess að auðlind sé nýtt með þeim hætti að hún leiði ekki til langtíma hnignunar, og viðhaldi þannig getu auðlindar eða vistkerfis til að mæta þörfum komandi kynslóða. Stjórn nýtingar lifandi auðlinda sem byggir á vistkerfisnálgun felur í sér samþættingu á stjórnun lands, vatns, hafs og lífríkis, sem ýtir undir verndun og sjálfbæra nýtingu. Taka þarf tillit til allra þátta vistkerfis og mögulegra áhrifa nýtingar á einstaka þætti þess. Sem dæmi má nefna búsvæðaskerðingu, erfðablöndun, rýrnun stofna og virkni vistgerða. Einnig skipta samfélagslegir þættir og sjónarmið máli þar sem auðlindir eru sameign allra. Það þarf að vera skýrt hvar ábyrgð á nýtingu liggur og hvernig hægt er að styðja betur við að nýtingin sé sjálfbær, þar með talið að viðhalda líffræðilegri fjölbreytni, á öllum stigum nýtingar og stjórnunar.

3. Meginefni frumvarpsins.

Með frumvarpinu eru lögð til ný heildarlög um greinar lagareldis á Íslandi. Frumvarpið skiptist í fimm þætti;

- 1) Gildissvið, stjórnsýsla o.fl.
- 2) Sjúkvíaeldi
- 3) Landeldi
- 4) Hafeldi
- 5) Sameiginleg ákvæði.

Meginþættir frumvarpsins eru eðli máls samkvæmt þeir kaflar er lúta að sjúkvíaeldi, landeldi og hafeldi.

3.1. Sjúkvíaeldi

Með frumvarpi þessu eru lagðar til ýmsar breytingar frá núgildandi lögum um fiskeldi. Stefna stjórnvalda er að tryggja megi með betri hætti en áður að greinin hafi ekki neikvæð áhrif á umhverfi og dýravelferð. Skilgreindir mælikvarðar um framangreint og árangur rekstraraðila samkvæmt þeim mun þannig ráða miklu um heimild rekstrarleyfishafa til nýtingu á hámarkslífmassa á hverju svæði.

Meginefnisbreytingar eða nýmæli frumvarpsins frá gildandi lögum um fiskeldi eru eftirfarandi:

- Áhættumat erfðablöndunar gefið út í fjölda fiska
- Skýrara hlutverk Hafrannsóknastofnunar

- Lögfesting núgildandi friðunarsvæði og friðun Eyjafjarðar og Öxarfjarðar
- Áhættustýrt skipulag með innleiðingu smitvarnasvæða
- Breytt fyrirkomulag úthlutunar
- Breytt fyrirkomulag á útfærslu og framkvæmd áhættumats erfðablöndunar
- Aukið eftirlit Matvælastofnunar
- Lækkun laxahlutar vegna stroks
- Breytingar á leyfilegum lífmassa vegna affalla og lúsasmits
- Hertar reglur um kynþroska fisks
- Breyttar úthlutunarreglur og álagning vegna Umhverfissjóðs sjókvíaeldis
- Breytt álagning framleiðslugjalds
- Breytt fyrirkomulag Fiskeldissjóðs
- Skýrara hlutverk Fisksjúkdómanefndar
- Samræmd hugtakanotkun

Ýmis ákvæði úr núgildandi lögum er haldið óbreyttum eða breytt lítillega. Ákvæði í núgildandi lögum sem ekki eru talin þjóna tilgangi sínum lengur, ýmist vegna breyttra áherslna eða breytts fyrirkomulag, eru ekki tekin upp í frumvarp þetta. Sé breyting eða niðurfelling ákvæðis þess eðlis að nauðsynlegt þykir að gera grein frá því er slíkt gert í athugasemdum við einstakar greinar frumvarpsins.

3.1.1. Áhættumat erfðablöndunar gefið út í fjölda fiska

Samkvæmt núgildandi lögum um fiskeldi, nr. 71/2008, er áhættumat erfðablöndunar gefið út í magni frjórna laxa, mælt í lífmassa. Áhættumatið byggist á líkani sem hefur það að markmiði að geta spáð fyrir um dreifingu eldislaxa sem strjúka frá hverjum stökum eldisstað og áætlað hve mikið af þeim fiski mun ganga í hverja á. Þegar seiði eru sett út í sjó eru þau oft smá og því er lífmassi lágur þó svo fjöldinn sé mikill. Þegar fiskurinn vex eykst lífmassinn en fjöldi fiska helst nokkuð stöðugur. Þar sem það eru einstakir fiskar, óháð lífmassa þeirra, sem sleppa og fjölga sér er í frumvarpinu lagt til að áhættumat sé miðað við fjölda fiska.

Breyting úr lífmassa yfir í fjölda fiska getur jafnframt haft jákvæð áhrif á dýravelferð. Er þetta vegna þess að í núgildandi fyrirkomulagi geta rekstrarleyfishafar reiknað inn áætluð afföll útsettra seiða, sem leiðir til þess að sett séu fleiri seiði út í upphafi. Sé útsetning seiða miðuð við fjölda fiska hafa rekstraraðilar frekari hvata til að setja út heilbrigðari seiði.

3.1.2. Skýrara hlutverk Hafrannsóknastofnunar

Í frumvarpinu er lögð áhersla á að verkefni Hafrannsóknastofnunar er lúta að sjókvíaeldi séu einungis í formi rannsókna og ráðgjafar í samræmi við lög nr. 112/2015 um Hafrannsóknastofnun, rannsókna- og ráðgjafarstofnun hafs og vatna.

Hlutverk Hafrannsóknastofnunar samkvæmt núgildandi lögum hefur verið gagnrýnt nokkuð þar sem hlutverk stofnunarinnar er í mörgum tilvikum talið svipa til stjórnsýsluhlutverks en mikilvægt er að ekki leiki vafi á stjórnsýslulegri stöðu stofnunarinnar. Þessi gagnrýni kom t.a.m. fram í stjórnsýsluúttekt Ríkisendurskoðunar sem benti á að úthlutun og skipting á hámarkslífmassa á milli fjarða sé ákvörðun um skiptingu verðmæta milli svæða og í sumum tilfellum fyrirtækja sem hljóti að teljast stjórnvaldsákvörðun. Það sama eigi einnig við um skiptingu eldissvæða.

Til að bregðast við framangreindu er í frumvarpi þessu lagt til að verkefni Hafrannsóknastofnunar er lúta t.a.m. að áhættumati erfðablöndunar og burðarþolsmati séu í

formi ráðgjafar. Hin endanlega stjórnvaldsákvörðun mun eftir atvikum vera í höndum stjórnvalda eða ráðherra.

3.1.3. Lögfesting friðunarsvæða og friðun Eyjafjarðar og Öxarfjarðar

Í frumvarpinu er lagt til að lögfest verði þau friðunarsvæði þar sem eldi laxfiska er nú óheimilt skv. auglýsingu nr. 460/2004. Sú auglýsing var sett samkvæmt heimild í þágildandi lögum nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði sem kvað á um að landbúnaðarráðherra gæti að fenginni umsögn dýralæknis fisksjúkdóma, veiðimálanefndar, veiðimálastjóra og Veiðimálastofnunar takmarkað eða bannað fiskeldi, hafbeit eða ákveðnar eldisaðferðir í einstaka fjörðum, flóum eða landsvæðum sem teldust sérlega viðkvæm gagnvart slíkri starfsemi. Nær bannið til eldis á öllum laxfiskum, þ.e. til eldis á Atlantshafslaxi, regnbogasilungi, bleikju og urriða. Auglýsingin var gerð af Veiðimálastofnun og var breyting á auglýsingu nr. 226/2001 en sú auglýsing takmarkaði aðeins eldi á frjóum laxi en með breytingunni 2004 lagði Veiðimálastjóri til að ákvæðið yrði útvíkkað og styrkt og næði til eldis á öllum laxfiskum, þ.e. til eldis á Atlantshafslaxi, regnbogasilungi, bleikju og urriða. Varð þetta til þess að auglýsingin frá 2004 takmarkaði eldi allra laxfiska innan umræddra fimm svæða. Umræddri aðgerð var þannig ætlað að draga úr áhættu af völdum mögulegs stroks úr sjókvíaeldi, lágmarka hættu sem kann að stafa af dreifingu sjúkdóma og sníkjudýra og vernda stofna sjógenginnar bleikju og urriða fyrir áhrifum af völdum sjókvíaeldis.

Þar sem friðunarsvæði auglýsingar nr. 460/2004 eru afar mikilvæg til að lágmarka áhrif sjókvíaeldis á umhverfi sitt og villta stofna, þykir rétt að þau verði lögfest. Þannig hvíli friðunarsvæðin á sterkari réttarheimild en auglýsing veitir. Með frumvarpinu er jafnframt lagt til að friðunarsvæðin verði útvíkkuð með þeim hætti að undir þau falli einnig Eyjafjörður og Öxarfjörður. Áður hefur farið fram athugun á því innan matvælaráðuneytisins (þá atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið) hvort friða ætti fleiri svæði en tilgreind eru í áðurnefndri auglýsingu. Sú athugun fór fram á árinu 2021 og var þá m.a. aflað umsagnar frá Hafrannsóknastofnun um hvort rétt væri að takmarka eða banna fiskeldi eða ákveðnar eldisaðferðir í sjókvíum í Eyjafirði innan línu sem dregin yrði frá Siglunesi í vestri að Bjarnarfjalli handan fjarðar. Í umsögn Hafrannsóknastofnunar kom fram það álit stofnunarinnar að tilefni væri til þess að banna fiskeldi í sjókvíum í Eyjafirði meðal annars vegna stöðu villtra stofna laxfiska, þá sérstaklega bleikju og hugsanlegra neikvæðra vistfræðilegra áhrifa á lífríki fjarðarins. Í svari stofnunarinnar var jafnframt tiltekið að líkt og með aðra ráðgjöf stofnunarinnar væri um varúðarnálgun að ræða þar sem náttúran nyti vafans í því skyni að nýting auðlinda væri með sjálfbærum hætti.

Eftir að fyrrnefnd athugun ráðuneytisins fór fram hafa tveir stórir strokatburðir átt sér stað hér á landi. Annar þeirra uppgötvaðist í ágúst 2023 þegar talið er að yfir 3 þúsund laxar í sláturstærð hafi strokið úr sjókvíum Arctic Fish í Kvígindisdal í Patrekfirði. Fljótlega fór að bera á eldislaxi í ám og hefur eldislax fundist á stóru svæði frá Kálfá í suðri að Fnjóská í norðri. Hin víðtæka dreifing þessara strokulaxa nær því inn á friðunarsvæði beggja vegna Vestfjarða þar sem eldi er heimilað. Í ljósi þess hvernig afleiðingar þessa atburðar hafa komið fram í víðtækri dreifingu um landið, þykir rétt að bæta Eyjafirði og Öxarfirði við þau svæði sem eru þegar friðuð með umræddri auglýsingu. Ef viðlíka atburður ætti sér stað í Eyjafirði eða Öxarfirði með sambærilegri dreifingu strokulaxa til vesturs og austurs frá strokustað, þá er þar að finna margar af mikilvægustu laxveiðiám landsins í Skagafirði, við Húnaflóa og í Vopnafirði.

Í samráðsferli því sem felst í stefnumótunarferlinu, hafa einstaklingar og hagaðilar sent inn athugasemdir í samráðsgátt stjórnvalda. Þar bárust alls 85 umsagnir þar sem 10 þeirra koma frá aðilum sem kalla eftir því að nógildandi friðunarsvæði verði látið ná yfir Eyjafjörð.

Ljóst er að með lögfestingu nógildandi friðunarsvæða samkvæmt fyrrgreindri auglýsingu, ásamt þeirri útvíkkun sem felst í friðun Eyjafjarðar og Öxarfjarðar, er verið að takmarka tækifæri til starfsemi sjókvíaldis verulega. Vöxtur í greininni verður því að miklu leiti bundinn við þau svæði sem eru í dag utan nógildandi friðunarsvæðis og starfsemi hefur þegar verið hafin. Tilgangurinn með friðunarsvæðunum er að draga úr hættu á erfðablöndun við villta laxastofna, vernda vistkerfi þeirra fjarða sem friðunarinnar njóta, lágmarka útbreiðslu á sjúkdómum og sníkjudýrum auk þess að vernda stofna sjógenginnar bleikju og urriða fyrir áhrifum fiskeldis í opnum sjókvíum.

Með þessu frumvarpi er jafnframt lagt til að felld sé úr gildi heimild ráðherra til að takmarka eða banna fiskeldi á ákveðnum svæðum, sbr. 6. gr. nógildandi laga um fiskeldi nr. 71/2008. Slík ákvarðanatöku yrði þess í stað í höndum löggjafarvaldsins enda um stóra og mikilvæga ákvörðun að ræða sem snertir ólíka hagsmunahópa í þjóðfélaginu.

3.1.4. Áhættustýrt skipulag með innleiðingu smitvarnarsvæða

Reynsla annarra þjóða af sjókvíeldi hefur sýnt að skipulag rekstrarleyfa getur ráðið miklu um rekstraröryggi, smitvarnir, dýravelferð og framleiðslugæði afurða. Að öllum líkindum er blóðþorrafaraldur (ISA) í Færeyjum, sem kom fyrst upp árið 2000, skýrasta dæmið um það hvaða áhrif skipulag rekstrarleyfa getur haft. Á þeim tíma störfuðu margir rekstraraðilar innan sama svæðis en fáum árum eftir að faraldurinn kom upp dróst framleiðsla Færeyja í eldislaxi saman um 90%. Eftir þessa miklu röskun á rekstri sjókvíaldis, með tilheyrandi neikvæðum áhrifum á dýravelferð og samfélag, voru rekstrarleyfi í Færeyjum endurskipulögð svo nú starfar aðeins einn aðili á hverju skilgreindu svæði. Hefur þetta skilað þeim árangri að blóðþorri (ISA) hefur ekki komið upp í verulegum mæli eftir þá endurskipulagningu. Með sama hætti eru sterkar vísbendingar frá Noregi um að dýraheilbrigði og framleiðslugæði séu lakari þar sem fleiri aðilar starfa á sama svæði líkt og kemur fram í nýlegri skýrslu frá Ríkisendurskoðun Noregs.¹ Á þeim svæðum eru t.a.m. hærri afföll, meiri útbreiðsla sjúkdóma og meiri lús líkt.

Blóðþorri var í fyrsta sinn staðfestur í laxeldi á Íslandi í nóvember 2021 en fram að því hafði almenn staða heilbrigðis verið góð. Þetta var í fyrsta sinn sem alvarlegur veirusjúkdómur kom upp og þurfti að tæma öll smituð svæði í Reyðarfirði og Berufirði og setja í hvíld. Faraldsfræðilegar rannsóknir leiddu í ljós að veiran hafði tekið sér far með eldisbúnaði sem hafði farið á milli fjarða vikunnar áður en veirusmitið uppgötvaðist. Í kjölfar smitsins skipaði matvælaráðherra starfshóp sem falið var að rýna nógildandi regluverk þegar kemur að smitvörnum í sjókvíeldi og vega og meta hvort þörf væri á breyttri nálgun á Íslandi. Hópurinn samanstóð af fulltrúum frá Matvælastofnun, Hafrannsóknastofnun, Tilraunastöð Háskóla Íslands í meinafræði að Keldum og Samtökum fyrirtækja í sjávarútvegi en matvælaráðuneytið átti tvo fulltrúa í hópnum. Hópurinn hélt alls 13 fundi og skilaði tillögum sínum til matvælaráðherra í janúar 2023 í formi minnisblaðs en þær snéru að breytingum á regluverki, viðbragðsáætlunum, eftirliti, vöktun og skipulagningu á starfsemi sjókvíaldis.

¹ <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/NO-2022-2023/myndighetenes-arbeid-med-fiskehelse-og-fiskevelferd-i-havbruksnaringen.pdf>

Meðal mikilvægustu tillagna hópsins er innleiðing smitvarnasvæða. Í gildandi lögum er að finna hugtakið „sjókvíaeldissvæði“ sem er skilgreint sem fjörður eða afmarkað hafsvæði fyrir sjókvíaeldi þar sem aðeins er gert ráð fyrir einum árgangi eldisfisks hverju sinni. Samkvæmt skilgreiningu hugtaksins er jafnframt gert ráð fyrir þeim möguleika að fleiri en einn rekstrarleyfishafi geti starfrækt sjókvíaeldi á sama sjókvíaeldissvæði með skilyrtri samræmingu í útsetningu seiða og hvíld svæðisins.

Áðurnefndur starfshópur taldi brýnt að breyta hugtakinu „sjókvíaeldissvæði“ í „smitvarnasvæði“ til þess leggja áherslu á tilgang þess og bæta við skilgreininguna að fjarlægð milli sjókvíaeldisstöðva á mismunandi smitvarnasvæðum verði að lágmarki 5 km. Starfshópurinn lagði til skiptingu fjarða í ákveðinn fjölda smitvarnasvæða en í ljósi flókans samspils leyfisveitinga og umsókna í Ísafjarðardjúpi, náðist ekki samstaða innan hópsins að leggja fram þá tillögu að aðeins einn rekstraraðili fái starfað innan hvers smitvarnasvæðis. Því ályktaði starfshópurinn í þá veru að mögulega geti fleiri en einn aðili starfað innan smitvarnasvæðis með því skilyrði að leyfishafar viðhafi samræmda útsetningu seiða og hvíld eldissvæða innan smitvarnasvæðis. Jafnframt að skilyrt sé að leyfishafar vinni sameiginlega að smitvörnum, viðbrögðum við sjúkdómum og vöktun laxalúsar.

Í stefnumótun matvælaráðuneytisins og í þeim frumvarpsdrögum sem hér er fjallað um, er aftur á móti gengið lengra en þessar tillögur starfshópsins gera ráð fyrir með því að aðeins einum rekstrarleyfishafa verði heimilt að starfrækja sjókvíaeldi á hverju smitvarnasvæði. Í bráðabirgðaákvæði I er þó er gert er ráð fyrir því að tveimur eða fleiri rekstraraðilum verði heimilt að starfrækja sjókvíaeldi á sama smitvarnasvæði til 1. júlí 2028 með þeim skilyrðum að allt skipulag og framkvæmd reksturs, smitavarna og vöktun laxalúsar sé samræmd. Rétt er að taka fram að samvinna samkeppnisaðila sem hér er lýst felur í sér eðlisbundna áhættu. Að óbreyttu gerir frumvarpið ráð fyrir því að öll leyfi sem svo háttar um, verði felld úr gildi 1. júlí 2028.

Ef aðeins einn aðili er á hverju smitvarnasvæði er auðveldara að ákvarða upptök frávíka í rekstri. Þannig er auðveldara að ákvarða nauðsynlegar úrbætur og viðurlög vegna slíkra frávíka. Með sama hætti yrði auðveldara að mæla jákvæðan árangur og umbuna rekstraraðilum eftir því sem við á. Einnig má halda því fram að það er aukin hvatning fyrir rekstraraðila til að stunda starfsemi sína á ábyrgan hátt þar sem lífrænt álag er undir hverjum og einum komið. Áætlanir um að aðeins einn rekstraraðili sé á hverju smitvarnasvæði ríma vel við þær ábendingar og tillögur sem komu fram í stjórnsýsluúttekt Ríkisendurskoðunar og skýrslu Boston Consulting Group. Þannig sagði í úttekt Ríkisendurskoðunar að marka þyrfti skýra stefnu um mögulega endurskipulagningu fyrirliggjandi eldissvæða og endurskoðun þeirra rekstrarleyfa sem þeim fylgja m.t.t. þess að ná fram bestu heildarnýtingu auðlindarinnar. Í skýrslu Boston Consulting Group er bent á það flækjustig og þær takmarkanir sem það hefur í för með sér að fleiri en einn rekstraraðili séu með starfsemi í sama firði, m.a. þar sem erfiðara er að veita sveigjanleika á tilfærslu leyfilegs lífmassa.

3.1.5. Breytt fyrirkomulag úthlutunar

Með frumvarpinu er lagt til nýtt fyrirkomulag úthlutunnar. Samkvæmt núgildandi lögum getur ráðherra úthlutað eldissvæðum þegar burðarþolsmat, áhættumat um erfðablöndun og svæðaskipting Hafrannsóknastofnunar liggur fyrir. Til að ná fram markmiðum frumvarps þessa, m.a. um að aðeins einn rekstrarleyfishafi sé á hverju smitvarnasvæði, er nauðsynlegt að heimild ráðherra til úthlutunar nái til smitvarnasvæðis en ekki eldissvæðis.

Ef fyrirætlun þess aðila sem fær smitvarnasvæðinu úthlutað er að ala frjóan lax er honum nauðsynlegt að hafa yfir að ráða laxahlut. Í frumvarpinu er kveðið á um að ef heildarlaxafjöldi

eykst vegna afmörkunar nýrra smitvarnasvæða þá skal sú viðbót ekki koma til aukningar á laxafjölda þeirra rekstrarleyfishafa sem þegar hafa yfir að ráða laxahlut heldur skal sú viðbót mynda óráðstafaðan laxahlut sem boðin skal út. Bæði rekstrarleyfishafar á eldri smitvarnasvæðum sem og rekstrarleyfishafar á hinu nýja smitvarnasvæði geta boðið í óráðstafaðan laxahlut en ráðherra getur þó ákveðið í reglugerð að óráðstafaður laxahlutur verði aðeins nýttur í heild eða hluta á hinu nýju smitvarnasvæði. Með þessu móti er hinum nýja rekstrarleyfishafa smitvarnasvæðisins gert kleift að komast yfir laxahlut sem þarf til að ala frjóan lax á smitvarnasvæði.

Um fyrirkomulag úthlutunnar vísast að öðru leyti til athugasemda við V. kafla frumvarps þessa sem og athugasemda við einstaka ákvæði þess kafla.

3.1.6. Breytt fyrirkomulag á útfærslu og framkvæmd áhættumats erfðablöndunar

Frumvarpið leggur til að áfram verði byggt á áhættumati erfðablöndunar frá Hafrannsóknastofnun við stjórn eldis á frjóum laxi en með verulegum breytingum á útfærslu og framkvæmd varðandi þær takmarkanir sem af áhættumatinu leiða.

Í fyrsta lagi er lagt til að ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar taki til fjölda fiska í stað hámarkslífmassa (sjá einnig umfjöllun í kafla 3.1.1.). Hámarkslífmassi er margfeldi af fjölda fiska og meðalþyngd þeirra. Í ljósi þess að áhættumat erfðablöndunar er einkum ætlað að meta líkur á stroki og afleiðingar þess, þá er talið rétt að miða við fjölda fiska frekar en margfeldi af meðalþyngd þeirra. Í grófum dráttum má segja að verið sé að mæta þeirri hugsun að meiri hættu sé af stroki mikils fjölda fiska heldur en fárra þungra fiska. Hugsu má sér dæmi þar sem 1.000 tonn af fiski er í sjókví. Annars vegar geta þetta t.d. verið 2.000 fiskar sem hver vegur 5 kg en hins vegar 2.500 fiskar sem hver vegur 4 kg. Almenn tætti miða við að verra væri að 2.500 fiskar strykju heldur en 2000 fiskar þótt að lífmassinn væri í þessu dæmi sá sami, eða 10 tonn. Styður þetta við þá tillögu frumvarpsins að miða frekar við fjölda fiska heldur en lífmassa. Því skal þó haldið til haga að lífmassi getur einnig verið gagnleg nálgun þar sem líkur á því að lax sé kynþroska aukast almennt með þyngd. Þannig gæti orðið meiri umhverfisskaði af stroki fárra stórra laxa heldur en margra smárra enda þeir stóru almennt líklegri til þess að leita upp í ár þar sem villta nytjastofna er að finna. Í öllu falli er þó lagt til að miðað verði við hámarksfjölda fiska þegar kemur að takmörkunum vegna áhættumats erfðablöndunar í stað hámarkslífmassa. Hafrannsóknastofnun ber ábyrgð á breytingu útreikninga við breytingu á ráðgjöf úr hámarkslífmassa yfir í hámarksfjölda en eðli máls samkvæmt má búast við að sá umreikningur muni að einhverju leyti snúast um að ákvarða meðalþyngd laxa í sjó enda meðalþyngdin margfölduð með fjölda fiska til að finna hámarkslífmassa. Fleiri breytur koma þó til skoðunar og er ákvörðun þeirra breyta hluti af ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar með sama hætti.

Í öðru lagi er lagt til að Hafrannsóknastofnun leggi ekki til skiptingu á hámarksfjölda laxa milli einstakra fjarða eins og nú er gert, sbr. auglýsingu nr. 268/2022. Ein breytan í útreikningum Hafrannsóknastofnunar er fjarlægð frá veiðiám líkt og fram kemur í fylgiskjali með auglýsingu nr. 268/2022. Af því leiðir að fleiri laxa má ala í fjörðum sem fjær eru laxveiðiám heldur en fjörðum sem eru nær laxveiðiám. Með öðrum orðum, þá myndu bæði hámarkslífmassi og hámarksfjöldi laxa, sem leyfilegt er að ala í sjókvíaeldi, vera hærri eftir því sem eldi er fjær ám þar sem villta nytjastofna er að finna. Af þessu leiðir jafnframt að leyfilegur fjöldi fiska er ekki föst stærð heldur breytileg tala sem tekur mið af staðsetningu eldis hverju sinni. Því er lagt til í frumvarpinu að ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar, sem sett er fram í áhættumat erfðablöndunar, setji annars vegar fram hámarksfjölda laxa sem ala má við gefnar forsendur, sem og skiptahlutfall sem felur í sér fastan umreikningstuðul milli annars

vegar hámarksfjölda laxa og hins vegar einstakra fjarða eða smitvarnasvæða. Þannig mætti hugsa sér sem dæmi að hámarksfjöldi laxa samkvæmt ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar væri 50 milljónir fiska. Tiltekinn rekstrarleyfishafi hefði heimild til þess að ala 10% af þeirri tölu, eða 5 milljónir fiska. Ef að viðkomandi rekstrarleyfishafi myndi setja alla þá fiska út í sjó í t.d. Patreksfirði, þá væri stuðullinn 1, þ.e. hann fengi að setja alla fiskana þar út. Ef að sami rekstrarleyfishafi ætlaði þess í stað að setja 5 milljónir fiska út í sjó í Ísafjarðardjúpi, þá yrði stuðullinn að öllum líkindum lægri en 1 og því væru færri en 5 milljónir fiska sem hægt væri að setja út þar. Ástæðan væri sú að Ísafjarðardjúp er nær ám með villtum nytjastofnum heldur en Patreksfjörður.

Í þriðja lagi er lögð til breyting sem felur í sér að í stað auglýsingar um staðfestingu ráðherra á áhættumati erfðablöndunar þá setji ráðherra reglugerð um heildarlaxafjölda. Ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar, sem ekki yrði bindandi, myndi verða sett fram í áhættumati erfðablöndunar með hámarksfjölda laxa en ráðherra myndi síðan setja heildarlaxafjölda í reglugerð sem einnig yrði hámarkstala fjölda laxa og myndi einnig fela í sér skiptahlutfall milli einstakra fjarða eða smitvarnasvæða. Oftast mætti búast við því að hámarksfjöldi laxa samkvæmt áhættumati erfðablöndunar yrði sá sami og heildarlaxafjölda en ráðherra gæti við setningu reglugerðar haft markmið laganna í huga sem, líkt og fyrr segir geta stangast á, a.m.k. til skamms tíma hverju sinni. Ráðherra gæti t.d. ákveðið í reglugerð að heildarlaxafjöldi yrði hærri en ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar segði til um ef að styðja þyrfti við framleiðslu og samfélag þar sem sjókvíaelði er stunda. Þá gæti ráðherra einnig ákveðið að heildarlaxafjöldi yrði lægri en ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar segði til um ef að ráðherra teldi brýnt að vinna gegn stroki eða öðrum óæskilegum áhrifum sjókvíaeldis. Hér yrði um hagsmunamat að ræða sem tæki mið af áherslum ráðherra hverju sinni sem og aðstæðum í umhverfi og samfélagi. Líklegra verður þó að teljast, ef marka má reynslu af sambærilegum kringumstæðum úr fiskveiðistjórnunarkerfinu þar sem ráðgjöf hefur verið fylgt með örfáum undantekningum frá árinu 2000, að ráðherra staðfesti ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar um leyfilegan heildarlaxafjölda hverju sinni.

Í fjórða lagi er lagt til að leyfilegur lífmassi í núverandi rekstrarleyfum til eldis á frjóum laxi verði umreiknaður, hvað hlutfall varðar, í fjölda laxa. Með öðrum orðum, ef að tiltekinn rekstrarleyfishafi hefur í dag heimild sem næmi 20.000 tonnum, eða 18,78% af núgildandi 106.500 tonna hámarkslífmassa, þá myndi sami rekstrarleyfishafi öðlast rétt til eldis á 18,78% af þeim heildarfjölda laxa sem fram kæmi í reglugerð um heildarlaxafjölda og væri sú tala laxahlutur viðkomandi rekstrarleyfishafa samkvæmt lögnum. Margfeldi laxahlutar við heildarlaxafjölda gefur svo laxafjölda viðkomandi rekstrarleyfishafa sem er sá fjöldi laxa sem rekstrarleyfishafi getur haft í sjó á hverjum tíma. Laxafjöldi breytist svo með skiptahlutfalli eftir því hvar það er nýtt, sbr. framangreint.

Í fimmta lagi er rétt að hafa í huga að tímasetningar og tímafrestir geta leitt til þess að samtala þeirra laxa sem eru í sjó getur farið tímabundið farið yfir heildarlaxafjölda hverju sinni. Gerist það einkum vegna þess að almennt yrði t.d. miðað við að rekstrarleyfishafar fengju að ljúka eldi á tiltekinni kynslóð laxa áður en lækun á laxafjölda kæmi til framkvæmda vegna lækunar á heildarlaxafjölda samkvæmt reglugerð ráðherra. Þó má hugsa sér tilfelli þar sem mikil lækun verður á heildarlaxafjölda og talið verður eðlilegt að dregið verði hratt úr fjölda laxa í sjó. Rétt væri að Matvælastofnun hefði t.d. forsendur áhættumats erfðablöndunar í huga þegar hæfilegur aðlögunartími væri ákveðinn.

Í sjötta lagi eru með breytingum frumvarpsins skapaðar forsendur til skilvirkari nýtingar á eldisheimildum en nú er samkvæmt gildandi lögum. Einkum gerist það með því að

rekstrarleyfishafa er nú gert kleift að flytja heimildir sínar til eldis á laxi milli smitvarnasvæða og eldissvæða sem hann hefur yfir að ráða. Þá er jafnframt búinn til grundvöllur fyrir framsali og leigu laxahlutar milli rekstrarleyfishafa. Þannig gætu rekstrarleyfishafar t.d. samið um að flytja laxahlut tímabundið milli smitvarnasvæða með leigu ef að einstakir rekstrarleyfishafar búa tímabundið við takmarkanir s.s. vegna hvíldar smitvarnasvæða, skorts á seiðum eða þ.u.l. Þá er hægt að semja um varanlegt framsal á laxahlut ef að rekstraraðili hyggur t.d. á breytingar sínum rekstri til frambúðar. Í öllu falli þurfa rekstrarleyfishafar að hafa í gildi rekstrarleyfi og starfsleyfi sem heimila eldi á laxi á viðkomandi svæðum og þurfa að fara að ákvæðum laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Í sjöunda lagi, og í framhaldi af því sem segir hér næst að ofan um skilvirka nýtingu laxahlutar, er gert ráð fyrir að ráðherra geti með reglugerð skilgreint tiltekna landshluta með þeim hætti að flutningur heimilda frá viðkomandi landshluta sé óheimill þótt að flutningur laxahlutar innan landshlutans sé frjál. Mætti hugsa sér að ráðherra myndi t.d. banna flutning laxahlutar milli Austfjarða og Vestfjarða en einnig að ráðherra gæti bannað flutning laxahlutar af hafeldissvæðum til Austfjarða eða Vestfjarða. Í fyrra tilfellinu kynni rökstuðningur ráðherra vera sá að styðja við byggðafestu og atvinnulíf en í síðara tilfellinu kynni rökstuðningurinn að vera sá að tryggja forsendur nýsköpunar og aukna umhverfisvernd með nýtingu laxahlutar í hafeldi.

Í áttunda lagi er gert ráð fyrir að ónýttur laxahlutur verði innkallaður ef að laxahlutur er ekki nýttur af viðkomandi rekstrarleyfishafa eða leigutaka í tvö ár samfellt eða ef rekstrarleyfishafi hefur glatað öllum rekstrarleyfum sínum til sjókvíaeldis. Nýti leigutaki ekki laxahlut með útsetningu fisks innan tveggja ára frá því að notum leigusala lauk þá sætir laxahlutur innköllun. Er því nauðsynlegt að rekstrarleyfishafar skipuleggi rekstur sinn vel, bæði með tímanlegri eigin nýtingu og skipulagningu leigu vel fram í tímann. Hér verður að hafa í huga að frumvarpið gerir ráð fyrir að rekstrarleyfishafar útbúi tveggja ára framleiðsluáætlanir og væri nýting laxahlutar án efa eitt af þeim atriðum sem rekstrarleyfishafar þyrftu að hafa í huga. Þá er lagt til að Matvælastofnun bjóði út óráðstafaðan laxahlut samkvæmt nánari fyrirmælum í reglugerð.

Í níunda lagi er lagt til að skapist meira svigrúm til eldis á frjóum laxi, með afmörkun nýrra smitvarnasvæða utan þeirra svæða sem þegar hefur verið úthlutað laxahlut, verði slík aukning í laxahlut boðin út í stað þess að falla þeim rekstrarleyfishöfum í skaut sem fyrir eru. Almenna reglan verði svo að allir rekstrarleyfishafar geti boðið í laxahlut en heimilt sé að kveða um það í reglugerð að sú aukning í laxahlut sem verður til við afmörkun nýrra svæða verði einungis nýtt á þeim svæðum.

3.1.7. Aukið eftirlit Matvælastofnunar

Ýmsar ábendingar hafa borist um hvað megi betur fara í núverandi stjórnslukerfi frá Ríkisendurskoðun, rekstraraðilum og viðkomandi stofnunum. Í skýrslu Ríkisendurskoðunar frá janúar 2023 kom m.a. fram að auka þurfi eftirlitsheimildir Matvælastofnunar og samhæfa þyrfti eftirlit Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar. Viðbrögð Matvælastofnunar við skýrslu Ríkisendurskoðunar fólust m.a. í því að fiskeldisdeild stofnunarinnar lagði fram fimm ára stefnumarkmið þar sem gerð er grein fyrir verkefnum sem stuðla að eflingu eftirlits en um leið var bent á þá staðreynd að aukið eftirlit kallar á aukin fjárframlög þannig að sinna megi öllum verkefnum með skilvirkum hætti. Loks er vert að benda á að í minnisblaði sem starfshópur um smitvarnir í sjókvíaeldi sendi matvælaráðherra í janúar 2023 er að finna ábendingar um bætt eftirlit í sjókvíaeldi er miða að því að efla smitvarnir og viðbrögð við sjúkdómum en flestar ábendingar hópsins um innleiðingu þeirra beinast að Matvælastofnun.

Með þetta að leiðarljósi, og sér í lagi ábendingar Ríkisendurskoðunar, lagði matvælaráðuneytið fram tillögur við gerð fjármálaáætlunar fyrir árin 2024-2028 um eflingu fiskeldissviðs Matvælastofnunar. Bent var á að fiskeldi hefur verið í gríðarlegum vexti undanfarin ár en stjórnýsla málaflokksins hefur ekki eflst til samræmis við það. Því væri nauðsynlegt að verja auknum fjármunum til m.a. eftirlits, leyfisveitinga og rannsókna til að skapa grundvöll fyrir frekari vöxt og jafnframt forða tjóni sem getur orðið vegna ónógrar umhverfisvöktunar og skorti á rannsóknum og eftirliti.

Í samþykktari fjármálaáætlun 2024-2028 er gert ráð fyrir að útgjaldarammi málefna sviðs sjávarútvegs og fiskeldis aukist um 1.224 m. kr. frá fjárlögum 2023 til 2028. Gert er ráð fyrir því að með þessu aukist framlag til Matvælastofnunar vegna verkefna á sviði fiskeldis um 140 m. kr. 2024, 190 m. kr. 2025, 240 m. kr. 2026 og haldist þannig í útgjaldaramma til ársins 2028. Hefur Matvælastofnun þegar sett fram áætlun um nýtingu þessa fjármagns og eflingu starfseminnar. Þar er m.a. gert ráð fyrir því að ráðnir verði inn 12 starfsmenn og er það ferli þegar hafið.

Í frumvarpinu er að finna fjölmörg ákvæði sem miða að því að efla eftirlit Matvælastofnunar og er stofnuninni ætlað stórt hlutverk. Í 14. gr. eru settar á takmarkanir á flutninga farartækja og búnaðar á milli smitvarnarsvæða sem er óheimill án leyfis Matvælastofnunar. Í 15. gr. er tiltekið að Matvælastofnun verði að heimila útsetningu fiska í eldiskvíar og að allur flutningur á fiski á milli sjókvíaeldisstöðva innan smitvarnarsvæðis sé háður leyfi Matvælastofnunar. Í 16. gr. er gert ráð fyrir heimild Matvælastofnunar til að krefjast talningar fisks upp úr sjókví í tilviki strokatburðar. Í 20. gr. er heimild Matvælastofnunar að banna innflutning á bátum og búnaði sem hafa verið notuð í tengslum við tilkynningarskylda sjúkdóma eða sníkjudýr. 22. gr. kveður á um hættusvæði í kringum sjókvíar, komi upp tilkynningarskyldur atburður, og að öll umferð og aðgerðir rekstraraðila á svæðinu eru háðar samþykki frá Matvælastofnun. Í 36. gr. er kveðið á um eftirlit og skýrslugjöf til Matvælastofnunar. Þar er áskilið að rekstraraðili sendi árlega inn framleiðsluáætlun sína sem nær til 24 mánaða en þetta gefur Matvælastofnun yfirsýn varðandi fyrirhugaða starfsemi hans og tækifæri til skipulagningar eftirlits. Í greininni er einnig talað um vikulega skýrslu rekstraraðila sem lýsir starfsemi hans og Matvælastofnun heimilað að kalla eftir frekari gögnum ef ástæða þykir til. Greinin veitir Matvælastofnun óheftan aðgang til skoðunar, eftirlits, sýnatöku, myndatöku og aðgang að atvikaskrá ásamt aðgangi að upptökum úr eftirlitsmyndavélum. Greinin skyldar jafnframt rekstraraðila til að veita fyrirvaralausn og endurgjaldslausn aðgang að farartækjum til flutnings í sjókvíaeldisstöðvar svo framkvæma megi eftirlit. Í 43. – 44. gr. er ábyrgð og umsjón með strokatburðum færð frá Fiskistofu til Matvælastofnunar og rekstrarleyfishafar tilkynna nú grunsemdir um stök til Matvælastofnunar sem stýrir aðgerðum vegna tilrauna til endurveiði í sjó. Í 45. gr. er kveðið á um samráð Matvælastofnunar og Fiskistofu, veiðifélaga og veiðiréttarhafa, hvort leit eftir strokufiski færist upp í ár og vatnasvæði á landi. Í greinum 56 og 57 er að finna auknar heimildir Matvælastofnunar hvað varðar eftirlit með lús og lúsatalningum, þ.m.t. óboðað eftirlit. Í 60. gr. er að finna heimildir Matvælastofnunar til að fyrirskipa frekari meðhöndlun vegna lúsar en jafnframt slátrun og förgun, reynist árangur af meðhöndlun ekki fullnægjandi. Í greinum 61. – 63 er fjallað um kynþroska lax í eldi og er Matvælastofnun ætlað að hafa eftirlit með áætlun rekstrarleyfishafa og framgangi hennar í þeirri viðleitni að koma í veg fyrir og seinka kynþroska. Í reglugerð verður kveðið á um þetta eftirlit þar sem hægt verður að fyrirskipa slátrun á kynþroska fiski en Matvælastofnun fær heimildir til eftirlits með hlutfalli kynþroska í eldiskvíum og í sláturhúsum.

3.1.8. Lækkun laxahlutar vegna stroks

Samkvæmt núgildandi lögum um fiskeldi koma einkum þrennskonar viðurlög til greina fyrir rekstrarleyfishafa þegar eldisfiskur sleppur. Um er að ræða mögulegar stjórnvaldssektir, afturköllun rekstrarleyfis og beiting refsinga. Framangreind viðurlög koma einkum til skoðunar í umfangsmiklum og alvarlegum strokatburðum. Segir sem dæmi að Matvælastofnun sé heimilt í tilviki stjórnvaldssekta að fella mál niður í stað þess að leggja á stjórnvaldssekt ef brot eru smávægileg. Að sama skapi kemur afturköllun rekstrarleyfis aðeins til skoðunar í tilviki þess sem eldisfiskur sleppur ítrekað frá fiskeldsstöð.

Strok frjórna laxa getur haft verulega alvarlegar afleiðingar á sjálfbærni villtra stofna. Á það ekki aðeins við um stóra strokatburði heldur geta minni atburðir jafnframt haft alvarlegar afleiðingar. Fer það svo sem eftir því hvenær tíma árs laxarnir strjúka og hver stærð þeirra sé við strok. Þegar kemur að stroki eldisfiska er því brýnt að engin frávik séu án afleiðinga. Með frumvarpi þessu er lagt til að finnist eldislax í ám verði laxahlutur þess rekstraraðila, sem rekja má eldislaxinn til, skertur um ákveðið margfeldi fiska. Það margfeldi verður mismunandi eftir því hvort um er að ræða ár sem er hluti af áhættumati erfðablöndunar eða ekki, þ.e.a.s. eftir því hvort áin hafi að geyma villtan nytjastofn eða ekki. Erfiðara getur verið að finna eldislax sem strokið hefur snemma á áveiskeiðinu, þar sem hann er þá líkari villtum laxi. Þykir rétt að í slíkum tilvikum skuli skerðing á laxahlut rekstraraðila miðast við áætlað endurkomuhlutfall úr snemmbúnum strokatburðum almennt og áætlaðs fjölda strokinna laxa frá rekstraraðila. Til að hvetja rekstraraðila til skjótra viðbragða verða í framangreindu kerfi ekki taldir með þeir eldislaxar sem fangaðir eru í árvökum eða í veiðiaðgerðum innan 200 metra frá strokstað.

Með frumvarpi þessu er jafnframt lagt til að laxahlutur rekstrarleyfishafa verði skertur í þeim tilvikum þar sem mismunur er á fjölda útsettra fiska og slátraðra fiska að frádregnum samanlögðum afföllum og fjölda fiska sem vitað er að hafa strokið. Með þessu er sett hlutlæg ábyrgð á rekstrarleyfishafa sem byggir á uppgefnum tölum um útsetningu, slátrun, strok og afföll. Við útreikninginn verður gert ráð fyrir óvissumörkum við útsetningu seiða.

3.1.9. Breytingar á leyfilegum lífmassa vegna affalla og lúsasmits

Hér á landi, sem og í öðrum löndum þar sem sjókvíaeldi er stundað, hafa afföll og sjávarlús verið með stærri áskorunum greinarinnar. Eftir því sem sjókvíaeldi hefur vaxið hér á landi hafa hækkandi afföll og lústatölur sýnt vel þá nauðsyn að gripið sé til ráðstafana til að tryggja bættu dýravelferð svo að greinin geti byggst upp á sjálfbæran hátt.

Lúsasmit

Lúsasmit hefur ágerst hér á landi eftir því sem framleiðslan hefur vaxið. Álagið af laxa- og fiskilús á eldisdýr er streituvaldandi, sem líkt og aðrir sjúkdómsvaldar, veikir ónæmiskerfi fiskanna og gerir þá móttækilega fyrir hvers kyns smitsjúkdómum, svo sem veirusjúkdómum en einnig tækifærissýklum eins og bakteríum sem berast í sár fiska og auka verulega umfang þeirra. Álag vegna lúsasmits getur enn fremur valdið lysterleysi hjá fiskum, sem hefur áhrif á vöxt hans og almennt heilsufar.

Hér á landi var fyrst meðhöndlað gegn lúsasmiti á Íslandi árið 2017, en síðan þá hefur það verið gert nokkuð reglulega, þó umtalsverður munur sé milli ára. Til að meðhöndla lús eru nokkrar aðferðir. Hægt er að nýta mekanískar aðferðir til að fjarlægja lús en það eru aðferðir eins og t.d. ferskvatnsmeðhöndlun og hitameðferð. Einnig er hægt að beita lyfjameðferðum gegn lús, bæði með lyfjafóðri og lyfjaböðun. Lyfjameðhöndlun er minna streituvaldandi fyrir

fiskinn en mekanískar meðhöndlunir en hætta er á að lúsin myndi ónæmi gegn lyfjum. Þá getur lyfjameðhöndlun haft í för með sér neikvæð umhverfisáhrif. Mekanískum aðferðum er eingöngu hægt að beita þegar sjávarhiti er hagstæður. Til lengri tíma litið er mikilvægt að halda lyfjameðhöndlunum í lágmarki svo að ekki komi upp sú staða að ónæmi gegn lúsalyfjum verði það mikið að ekki verði hægt að beita lyfjum, líkt og reynsla annarra landa hefur sýnt.

Með hliðsjón af framangreindu er með frumvarpi þessu er lagt til að tekið verði upp kerfi sambærilegt og er í gildi í Færeyjum. Um er að ræða kerfi þar sem gefnir eru punktar þegar annars vegar fjöldi lúsa fer fram úr tilteknu viðmiði og hins vegar þegar lyfjameðhöndlun er beitt. Heildarpunktafjöldi kynslóðarinnar ákvarðar síðan hvort að breyting verði á heimild rekstrarleyfishafa til nýtingar á hámarkslífmassa smitvarnarsvæðis þegar næsta kynslóð er sett út. Markmiðið með innleiðingu kerfisins er að efla snemmtækar aðgerðir og að halda lúsafjölda og meðhöndlunum í lágmarki til þess að hægja á þróun ónæmis hjá lúsum gegn lyfjum.

Afföll

Eðli máls samkvæmt gefa afföll í sjókvíaeldi sterka vísbendingu um dýravelferð. Afföll á eldisfiski í sjókvíum á Íslandi hafa hingað til aðallega stafað frá ólífvænlegum seiðum sem sett eru út í kvíar, t.d. þegar sigling frá seiðaeldisstöð að eldissvæði er löng eða aðlögun seiða að lífi í sjó er ábótavant, en einnig geta sjúkdómar, laxalúsameðferðir og lök umhverfisskilyrði leitt af sér afföll.

Afföll eldisfiska og vandamál tengd þeim eru ekki einskorðuð við sjókvíaeldi hér á landi. Í nýlegri úttekt Ríkisendurskoðunar Noregs um velferð eldisfiska var m.a. fjallað um afföll í sjókvíaeldi þar í landi.² Meðal niðurstaðna úttektarinnar var að lagaramminn í Noregi tryggði ekki með nægjanlegum hætti velferð eldisfiska.

Í gildandi regluverki hér á landi hafa ekki verið sett fyrir fram skilgreind viðmið vegna affalla eldisdýra. Eðli máls samkvæmt er það hagur rekstrarleyfishafa að halda afföllum í lágmarki enda geta mikil afföll haft veruleg áhrif á rekstrarafkomu. Þrátt fyrir að ábyrgð á afföllum verði þannig fyrst og síðast hjá rekstraraðilum er eðlilegt að stjórnvöld grípi inn í framleiðslumöguleika rekstrarleyfishafa þegar afföll fara yfir ákveðin mörk. Með þeim hætti myndast enn frekari hvati hjá rekstrarleyfishöfum til að tryggja að afföllum sé haldið í lágmarki. Með frumvarpi þessu er því lagt til að innleitt verði hvatakerfi sem tekur mið af afföllum hvernar kynslóðar sem sett eru út á eintaka smitvarnarsvæði. Séu afföll kynslóðarinnar yfir tilteknum viðmiðum þá skerðist heimild rekstrarleyfishafa til nýtingar á hámarkslífmassa svæðisins. Að sama skapi getur leyfilegur lífmassi svæðisins hækkað séu afföll undir tilteknum viðmiðum, en þó þannig að hann verður aldrei meiri en hámarkslífmassi samkvæmt burðarþolsmati segir til um. Leyfilegur lífmassi getur þó einnig staðið í stað milli kynslóða séu afföll á ákveðnu bili.

3.1.10. Hertar reglur um kynþroska fisks

Stór strokatburður uppgötvaðist í ágúst 2023 úr sjókvíum Arctic Fish í Kvígindisdal í Patreksfirði og er talið að yfir 3 þúsund laxar í sláturstærð hafi strokið. Fljótlega fór að bera á

² <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/NO-2022-2023/myndighetenes-arbeid-med-fiskehelse-og-fiskevelferd-i-havbruksnaringen.pdf>

eldislaxi í ám og hefur eldislax fundist á stóru svæði frá Kálfá í suðri að Fnjóská í norðri. Í gang fóru umfangsmiklar aðgerðir, reynt var að veiða strokufiska og þeir síðan færðir Hafrannsóknastofnun til erfðagreiningar sem gerir kleift að rekja einstaka fiska á kvíar rekstraraðila. Í ljós kom að stór hluti þessara strokufiska reyndust vera kynþroska sem þótti varpa ljósi á þá ástæðu sem lág að baki víðtækrar útbreiðslu þeirra. Þótti þessi háí kynþroski vera vísbending um að ljósastýring, sem er mótvægisáðgerð sem miðar að því að halda kynþroska í lágmarki og hefur verið bundin í rekstrarleyfi fyrirtækja, hafi verið ábótavant. Nánari skoðun á laxi á milli mismunandi rekstraraðila, bæði í kvíum á svæðinu og í sláturhúsum, þykir styðja við þessa kenningu. Í gildandi lögum er ekkert fjallað um kynþroska en þar sem lágur kynþroski er enn fremur mikilvæg breyta við útreikninga Hafrannsóknastofnunar á áhættumati erfðablöndunar, hefur nú verið settur fram sérstakur kafli um kynþroska lax (XI. kafli) og í honum eru þrjár greinar. Í þeim er tiltekið að rekstrarleyfishafa verður skylt að viðhafa áætlun til að koma í veg fyrir og seinka kynþroska eldislax en fari hlutfall hans yfir ákveðin mörk skuli allir kynþroska fiskar fjarlægðir úr eldiskvíum. Þá er lagt til að Matvælastofnun hafi heimild til að hafa eftirlit með hlutfalli kynþroska við slátrun þar sem hlutfallssýni verður tekið af slátruðum fisk á eldissvæði og hlutfall kynþroska fisks athugaður. Í frumvarpinu er jafnframt að finna sektarákvæði þar sem heimilt verður að sekta fyrir hvern kynþroska fisk sem finnst í sláturhúsum.

3.1.11. *Breyttar úthlutunarreglur og álagning vegna Umhverfissjóðs sjókvíaeldis*

Ein af ábendingum Ríkisendurskoðunar í stjórnsluúttekt sinni á sjókvíaeldi var að taka þyrfti starfsemi Umhverfissjóðs sjókvíaeldis og fjármögnun lögbundinna verkefna til skoðunar. Ríkisendurskoðun taldi að skýra þyrfti hvaða verkefni Umhverfissjóður sjókvíaeldis ætti að fjármagna, m.t.t. vöktunar og rannsókna á lífrænu álagi vegna sjókvíaeldis. Var í athugasemdum Ríkisendurskoðunar komið inn á að eðlilegt væri að greinarmunur væri gerður á lögbundnum verkefnum Hafrannsóknastofnunar og annarra verkefna. Í því tilliti þyrfti að taka til skoðunar hvort fjármögnun lögbundinna verkefna Hafrannsóknastofnunar þurfa að vera tryggari en nú er en mat Ríkisendurskoðunar var að nauðsynlegt væri að Hafrannsóknastofnun fengi fasta fjármögnun vegna burðarþolsrannsókna og vöktunar.

Til að bregðast við ábendingum Ríkisendurskoðunar er með frumvarpi þessu lagt til að úthlutun úr Umhverfissjóði sjókvíaeldis verði breytt. Lagt er til að ákveðið hlutfall af úthlutunarfé sjóðsins skuli ávallt veitt til tiltekinnna verkefna Hafrannsóknastofnunar og tengdra rannsókna vegna þeirra. Með þessu móti þurfi Hafrannsóknastofnun ekki að sækja um styrk í sjóðinn.

Með núverandi fyrirkomulagi er óljóst hversu hátt hlutfall af úthlutunarfé sjóðsins rennur til lögbundinna verkefna Hafrannsóknastofnunar. Þetta gerir að verkum að fyrirsjáanleiki úthlutunar fjárveitinga er lítill og því erfitt fyrir Hafrannsóknastofnun að skipuleggja verkefni fram í tímann. Að sama skapi er núgildandi fyrirkomulag óheppilegt fyrir aðra umsækjendur þar sem umsóknir Hafrannsóknastofnunar hafa undantekningarlaust hlotið stóran hlut úr sjóðnum. Því hefur verið erfitt fyrir umsækjendur að vita hvaða fjárhæð standi þeim í reynd til boða úr sjóðnum.

Með frumvarpi þessu er einnig lagt til að eitt markmiða sjóðsins verði að efla menntun á sviði sjókvíaeldis en ljóst er að á komandi árum mun þörf fyrir hæft starfsfólk og aukið menntunarstig í greininni aukast verulega. Er því lagt til að stjórn sjóðsins sé heimilt að úthluta styrkjum til menntaverkefna tengdum sjókvíaeldi.

Með frumvarpinu er einnig lögð til sú breyting að rekstrarleyfishafi skuli greiða gjald fyrir hvert tonn hámarkslífmassa hvers smitvarnasvæðis sem hann hefur rekstrarleyfi fyrir. Fjárhæð

gjaldsins verður því óháð eldistegundum og eldisaðferðum líkt og í gildandi lögum þar sem gjaldtakan er mismunandi eftir því hvort um sé að ræða eldi á ófrjóum eða frjóum laxi, regnbogasilungi eða hvort eldið fari fram í lokuðum búnaði. Er þessi breyting nauðsynleg þar sem í frumvarpi þessu er gert ráð fyrir því að rekstrarleyfishafi geti t.d. alið regnbogasilung og frjóan lax á sama smitvarnasvæðinu, svo lengi sem það er innan marka leyfilegs lífmassa og að öðrum skilyrðum uppfylltum.

Eftir sem áður mun ráðstöfunarfé sjóðsins ráðast af árlegri fjárveitingu á grundvelli fjárheimildar í fjárlögum. Til þess að markmið frumvarpsins ná fram að ganga er afar brýnt að ráðstöfunarfé sjóðsins hverju sinni sé í samræmi við innheimt gjöld enda eru þær rannsóknir sem sjóðnum er ætlað að styrkja ein af grunnforsendum sjálfbærar uppbyggingar greinarinnar. Grundvöllur og rökstuðningur gjaldtökunnar er enda fjármögnun sjóðsins. Sem dæmi má nefna að árið 2023 hafði sjóðurinn 188 m. kr. til úthlutunar þó að innheimt gjöld hefðu numið um 335 m. kr. árið á undan.

3.1.12. Breytt álagning framleiðslugjalds

Með frumvarpinu er lagt upp með að aðferðafræði við álagningu framleiðslugjalds verði að meginstefnu óbreytt frá því sem nú er. Gjaldtakan er nú sett fram í lögum, nr. 89/2019, um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóðs sem lagt er til að falli úr gildi. Aðferðafræðin byggir á því að innheimt er stigvaxandi og magnbundið verðmætagjald og að gjaldið verði greitt fyrir hvert framleitt kíló af slægðum laxi í hlutfalli við verð á heimsmarkaði hverju sinni. Tafla 1 sýnir hvernig gjaldið (á verðlagi hvers árs) hefur þróast síðan að það kom til framkvæmda en núverandi gjald er innleitt í áföngum og kemur inn að fullu á sjö árum.

	2020 (1/7)	2021 (2/7)	2022 (3/7)	2023 (4/7 spá)
Framleiðslugjald	53.355.607	151.183.763	441.075.204	647.653.890
Framleiðsla lax (HOG)	28.718	39.609	38.265	35.333

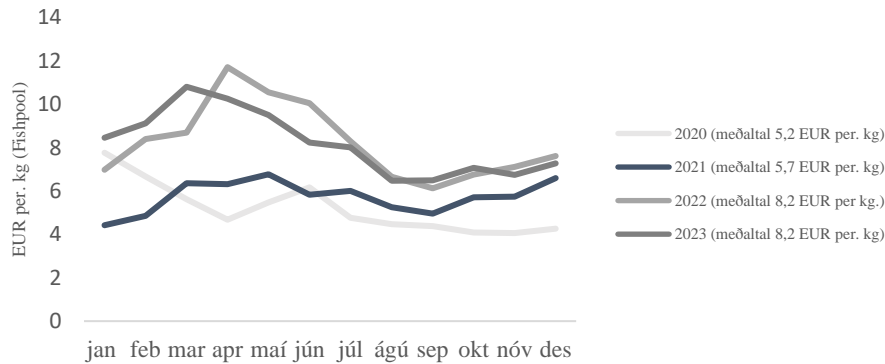
Tafla 1 – Framleiðslugjald og framleiðsla af lax (HOG – head on and gutted) í tonnum. Heimild: Matvælastofnun, Fiskistofa og spá matvælaráðuneytisins

Lagt er til að gerðar verði þrjár breytingar á aðferðafræði gjaldtökunnar:

a) Í frumvarpinu er lagt til að þrepum verði fjölgað úr þremur í sjö. Núverandi fyrirkomulag var samþykkt á vorþingi 2019 og kom til framkvæmda árið 2020. Gjaldið er stigvaxandi og magnbundið verðmætagjald sem byggir á þremur föstum gjaldhlutföllum eða þrepum m.v. verðþróun á eldislaxi samkvæmt heimsmarkaðsverði (Fish Pool Index). Þannig leggst 3,5% gjald á söluverðmæti hvers kíló af slægðum laxi ef verð er 4,8 evrur per. kg. eða hærra, ef verð er á bilinu 4,3 - 4,8 evrur er gjaldið 2% af söluverðmæti og ef verð er lægra en 4,2 evrur per. kg. reiknast gjaldið 0,5% af söluverðmætum. Í núverandi fyrirkomulagi er miðað við nýjasta 12 mánaða meðalverð samkvæmt heimsmarkaðsverði.

Í frumvarpinu er lagt til að þrepum gjaldsins verði fjölgað í sjö og gjaldið verði á bilinu 0,4% - 8% af söluverðmæti hvers kíló af slægðum laxi. Gert er ráð fyrir að gjaldhlutfallið taki breytingum á verðbilinu frá 6 evrum á kg. til 11 evra á kg. Þessi aðferðafræði myndi almennt leiða til þess að gjaldtakan sveiflast betur í takt við afkomu greinarinnar. Verð eru mjög breytileg eins og sjá má á mynd 1.

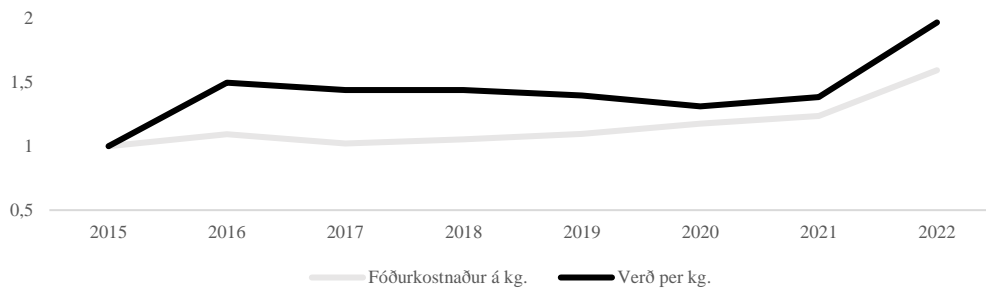
Þróun á heimsmarkaðsverði (2020-2023)

Mynd 1: Heimild Fish Pool Index

Þannig hafa verið hækkað mikið síðan gjaldtakan kom til framkvæmda, en fylgni er á milli verðs á laxi og öðrum hrávörum t.d. fóðri, sem er langstærsti kostnaðarliður fiskeldisfyrirtækja. Mynd 2 sýnir ákveðna fylgni í Noregi milli fóðurstofna á hvert kg og heimsmarkaðsverðs.

Fóðurstofna og heimsmarkaðsverði (vísitala, 2015=1)

Mynd 2: Heimild: Fiskistofa Noregs og Fishpool index

Framleiðslukostnaðurinn hefur hækkað samhliða hærri verðum. Eðlilegt er að taka tillit til þróunar á framleiðslukostnaði og því er lagt til í þessu frumvarpi að innheimta gjalds þegar verð undir 6 evrum á kg verði í lágmarki. Eins er lagt til í bráðabirgðaákvæði VIII að gjöldin verði endurskoðuð m.t.t. þrepaskiptingar eigi síðar en 1. júlí 2029 og skal þá litið til þróunar á heimsmarkaðsverði og rekstrarafkomu greinarinnar. Breytingunum er ætlað að stuðla að því að gjaldið lækki í árferði þar sem verð á eldislaxi er lágt, t.d. undir framleiðslukostnaði, en á

móti hækki gjaldið ef verð er hátt. Er þá gert ráð fyrir að gjaldið hækki umfram það sem mögulegt er í dag.

b) Jafnframt er lagt til að horfið verði frá því að miða við meðaltals heimsmarkaðsverðs á nýjasta 12 mánaða tímabil en þess í stað þess verði horft til meðaltals hvers mánaðar. Þetta gerir gjaldið næmara fyrir breytingum á heimsmarkaðsverði en það er mjög breytilegt milli mánaða og ára líkt og mynd 2 sýnir.

Gjaldið ætti því eftir breytinguna að taka í ríkari mæli mið af tekjum rekstraraðila á hverju tíma. Við gjaldtöku og skattlagningu þykir æskilegt að innheimta gjald með sem minnstri töf enda betra að innheimta gjöld og skatta í samræmi við tekjur og hagnað hvers tíma. Í ljósi þess að upplýsingar um heimsmarkaðsverð eru aðgengilegar, er auðvelt að notast við mánaðarlegar upplýsingar í stað þess að miða við heimsmarkaðsverð fyrra árs.

c) Breytingar á skattalegri meðferð gjaldsins

Í núgildandi lögum er gjaldið talið sem rekstrarkostnaður. Í frumvarpinu er lagt til að horfið verði frá því og kemur gjaldið því ekki til frádráttar frá tekjuskatti samkvæmt frumvarpinu.

Þegar áhrif breytinganna sem lagðar eru til með frumvarpinu eru heimfærð til síðustu fjögurra ára má sjá í töflu 2 hér að neðan að gjaldið hefði oftast verið í 0,4% verðmætahlutfalli eða samtals 16 mánuði af 48 m.v. mánaðarlegt heimsmarkaðsverð á tímabilinu. Vert er að taka fram að verðmætahlutföll eru ekki að öllu leyti sambærileg þar sem gjaldið verður ekki talið til rekstrarkostnaðar samkvæmt frumvarpinu, en hefur verið það hingað til. Tafla 2 ber þó með sér að breytingar sem eru boðaðar í frumvarpinu geta bæði leitt til hækkunar og lækkunar.

Verðmætahlutfall	Mánuðir (2020, 2021, 2022 og 23)
0,4%	16
2,0%	13
3,6%	6
5,2%	6
6,8%	2
7,6%	4
8,0%	1
Samtals	48

Tafla 2: Útreikningar matvælaráðuneytisins

Markmiðið með ofangreindum breytingum er að taka betur tillit til verðsveiflna og þannig ná að færa gjaldtökuna nær því að endurspegla tekjumyndun rekstraraðila á hverjum tíma. Líkt og áður hefur verið fjallað um er heimsmarkaðsverð breytilegt en á þessu 48 mánaða tímabili fór verð lægst niður í 4,1 evru á kg. en hæst upp í 11,7 evrur á kg.

Samkvæmt núgildandi löggjöf er markmið gjaldtökunnar einkum tvíþætt. Í fyrsta lagi að tryggja ríkissjóði beint endurgjald vegna nýtingar hafsvæða í íslenskri lögsögu sem geti jafnframt staðið móti kostnaði ríkisins við stjórnslu og í öðru lagi að styrkja innviðauppbyggingu sveitarfélaga þar sem fiskeldi í sjókvíum er stundað. Með frumvarpi

Þessu er lagt til að markmið gjalddökunnar felist jafnframt í því að lágmarka umhverfisáhrif og ná fram bættri dýravelferð enda feli gjalddakan í sér ríka fjárhagslega hvata þess efnis.

Með frumvarpinu er því lagt til að gjaldið innifeli hvata til taka upp framleiðsluaðferðir sem að draga úr þeirri kerfislegu áhættu sem fólgin er í að ala fisk í opnum sjókvíum. Í því sambandi má m.a. benda á hvata til að innleiða lokaðan eldisbúnað, eldi á ófrjóum laxi, útsetningu stærri seiða, hvata til að stytta eldistíma í sjókvíum og hvata til nýtingar annarra tæknilausna sem ekki eru sérstaklega útlistaðar í frumvarpinu en hafa sama tilgang. Hér er gerð tilraun til að taka tillit til nýjunga sem ekki eru endilega augljósar en kunna að skila bættri umgengni og aukinni dýravelferð.

Umhverfishvatarnir fela í sér hagræna hvata til fjárfestinga í búnaði, þekkingu og þróun lausna sem flýta fyrir notkun á framleiðsluaðferðum sem stuðla að bættri umgengni umhverfis og betri dýravelferð. Þar má nefna minna lífrænt álag og minni hættu á stroki ásamt minni afföllum. Markmiðið er þannig að veita rekstraraðilum fjárhagslegt svigrúm til að standa undir fjárfestingum og þróunarkostnaði sem þarf til að hafa jákvæð áhrif á umhverfi og dýravelferð. Þeir rekstraraðilar sem ekki sjá hag sinn í að stunda starfsemi sína með bættem framleiðsluaðferðum þurfa aftur á móti að greiða hærri gjöld og eru jafnframt líklegri til að verða fyrir skerðingu á leyfilegum lífmassaheimildum eða laxahlut, sbr. umfjöllun í VII.–X. kafla frumvarpsins.

Þeir umhverfishvatar sem lagðir eru til með frumvarpinu krefjast viðbótarfjárfestingar af hálfu rekstraraðila auk þess sem þeim getur fylgt rekstrarleg áhætta. Sumar þeirra leiða sem nefndar eru hafa ekki verið fullreynðar sem skapar óvissu um fjárfestinguna sem slíka. Þá er líklegt að rekstraraðilar hafi minni þekkingu á notkun nýrra eldisaðferða sem mögulega orsakar tímabundið verri rekstrarniðurstöðu. Því er ákveðin áhætta fyrir rekstraraðila að fara út í aðrar eldisaðferðir sem eru minna útbreiddar s.s. lokaðan búnað, hálf-lokaðan búnað eða ófrjóan lax. Fjárhagslegir hvatar auka hins vegar líkur á að rekstraraðilar nýti eldisaðferðir sem draga úr mögulegum umhverfissáhrifum og bæta dýravelferð. Er því lagt upp með að rekstraraðilar séu undanþegnir gjaldinu við eldi fyrstu kynslóðar fisks þar sem notaður er sá búnaður eða rekstraraðferðir sem hafa verið nefndar. Að sama skapi er lagt upp með að rekstraraðilar sem nota tiltekna eldisaðferðir eða tiltekinn búnað séu, við eldi fyrstu kynslóðar, undanþegnir skerðingu á lífmassa vegna affalla.

Samkeppnishæfni m.t.t. breyttrar álagningar

Við gerð þessa frumvarps var sérstaklega horft til samkeppnishæfni atvinnugreinarinnar í víðu samhengi. Var einkum litið til tveggja þátta. Annars vegar rekstrarumhverfis atvinnugreinarinnar og hins vegar gjalddöku á sjókvíaeldi í Noregi og Færeyjum. KPMG ehf. (hér eftir „KPMG“) var fengið til aðstoðar við afmarkaða hluta þessa frumvarps. Fól aðstoð KPMG að meginstefnu í sér að framkvæma útreikninga á greiðslu sértækra gjalda á félög í sjókvíaeldi í Noregi, Færeyjum og Íslandi. Markmið með þeirri aðstoð var að fá samanburðarhæft dæmi um gjaldheimtuna milli þessara þriggja landa. Útreikningar KPMG byggðu á fyrirframgefnum forsendum í samráði við Matvælaráðuneytið, sem lagðar voru fram til að einfalda samanburð milli landa. Þá takmarkaðist samanburðurinn við hin sértæku gjöld á félög í sjókvíaeldi en tók ekki mið af heildarskattlagningu félaga í hverju landi fyrir sig.

Noregur

Í Noregi hefur bein tekjuöflun stjórnvalda af laxeldi fyrst og fremst verið tvíþætt. Annars vegar með gjalddöku sem byggist á útboðum og hins vegar með framleiðslugjaldi sem byrjað

var að innheimta þegar framleiðsla var orðin rúmlega milljón tonn. Þrisvar sinnum hafa Norðmenn farið í virk útbod á aukningu á lífmassa; árin 2018, 2020 og 2022. Einnig var farið í viðbótarútbod 2023 vegna þess lífmassa sem ekki seldist á uppboði 2022.

Ár	Tonn	Verð	Meðalverð
2022	26.644	48.627.988.710	1.825.101
2023	8.243	19.200.000.000	2.329.249

Tafla 3: Útbod á lífmassa í Noregi, tonn, verð ISK og meðalverð per tonn ISK. Heimild: Fiskistofa Noregs

Tafla 3 sýnir niðurstöður útbodsins, en samtals 2022 var selt 26.644 tonn og var meðalverð á tonnið um 1,8 milljón kr.

Hið magnbundna framleiðslugjald sem numið hefur 6 kr. á hvert kg. (0,4 NOK) hefur verið innheimt frá árinu 2020 en það var hækkað í 12 kr. á hvert kg. (0,9 NOK) árið 2023³. Nýlega var kynntur til sögunnar sérstakur auðlindarentuskattur sem nemur um 25% af hagnað sem myndast í þeim hluta framleiðsluferlisins sem á sér stað út á sjó.⁴ Markmiðið með breytingunum er að nálgast beinan hagnaði af auðlindanýtingu. Þessi aðferðafræði er nokkuð flókin og henni fylgir talsverð óvissa þar sem verið er að reyna að nálgast kostnað, fjárfestingar og tekjur milli mismunandi framleiðslueininga innan sama fyrirtækis. Síðan auðlindarentuskatturinn var kynntur hefur skapast mikil óvissa um raunverulegt umfang hans, sem gerir rekstraraðilum erfitt að gera langtímaáætlanir.

Færeyjar

Í Færeyjum byrjaði sérstök gjaldtaka á sjókvíldisstarfsemi árið 2014, en það ár var framleiðsla tæplega 90 þúsund tonn. Gjaldtakan byggði í upphafi á stigvaxandi magnbundnu verðmættagjaldi og var hún fyrirmynd gjaldtökunnar hér á landi. Í Færeyjum hafa þó nýlega verið gerðar breytingar á gjaldinu sem felast í því að horft er til mismunar á framleiðslukostnaði og heimsmarkaðsverði.⁵ Framleiðslukostnaðurinn er fenginn frá rekstraraðilum og stjórnvöldum svo falið að reikna út nálgun fyrir þann hluta framleiðslukostnaðarins sem kemur til vegna eldisstarfseminnar út á sjó. Áfram er stuðst við þrepaskiptingu eftir heimsmarkaðsverði en núna er hlutfallið á bilinu 0,5%-20% af söliverðmæti slægðs lax, allt eftir því hversu mikill munur er á milli nálgæðs framleiðslukostnaðar og heimsmarkaðsverðs. Í lagafrumvarpinu er aðferðafræðin útskýrð á þann veg að ef það er mikill munur á framleiðslukostnaði og heimsmarkaðsverði, þá séu breytingarnar til verulegrar hækkunar, en ef munurinn er lítill séu þær til lækkunar.⁶ Í frumvarpinu eru settar fram sviðsmyndir fyrir árin 2020, 2021, 2022 og áætlun fyrir 2023 og

³ Skatteetaten (2023)

⁴ Lovvedak 83 (2022-2023) breytingar á skattalögum 31.mai 2023.

⁵ Lögtingslóg nr. 64 frá 15. mai 2014 um loyvisgjald á alivinnu, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 75 frá 1. juni 2023

⁶ Uppskot til lögtingslóg um broyting í lögtingslóg um loyvisgjald á alivinnu, LM-093/2022, 28.mars 2023.

2024. Þar kemur fram að breyting hefði leitt til lægri gjalda árin 2020 og 2021 heldur en innheimtust samkvæmt eldra fyrirkomulag í Færeyjum. Breytt gjaldtaka hefði þó leitt til hærri gjalda árið 2022 og mun gera það miðað við áætlanir fyrir árin 2023 og 2024.

Samanburður

Við gerð þessa frumvarps var horft til þeirra breytinga sem átt hafa sér stað í Færeyjum og Noregi. Segja má að þær breytingar sem gerðar hafi verið í báðum löndum feli í sér meiri óvissu þar sem í báðum tilvikum er gerð tilraun til að fá nálgaðan hagnað og framleiðslukostnað á aðeins einu stigi framleiðsluferilsins. Fyrirtæki í sjókvíaeldi eru með a.m.k. þrjá framleiðsluferla þ.e. seiðaframleiðslu, eldi í sjó og að því loknu slátrun og sölu. Með því að ætla að einangra hluta þessa ferlis kann að skapast óvissa og ónákvæmni um hvar kostnaður og tekjur verða til innan mismunandi framleiðslueininga einstakra fyrirtækja. Slíkt skapar ákveðið ógagnsæi og kallar á mikinn eftirlitskostnað af hálfu stjórnvalda. Í Noregi hefur t.d. verið sett upp sérstök verðlagsnefnd. Þá getur skapast áhætta varðandi lögmæti álagningar hverju sinni ef illa tekst til við nálgun að framleiðslukostnaði. Stjórnvöld eru ekki endilega best til þess fallin að meta nálgæða milliverðlagningu og kostnað milli mismunandi eininga í starfsemi sjókvíeldis. Var það metið svo við gerð þessa frumvarps að betra væri að halda í sömu gagnsæju aðferðafræði og áður en að fjölga þrepum líkt og er lýst hér að ofan.

Í greiningu KPMG var samanburður gerður á gjaldtökunni milli Færeyja, Noregs og Íslands. Sett var upp dæmi um fyrirtæki sem framleiddi 20.000 tonn af slægðum laxi. Gefnar voru ákveðnar forsendur um kostnað fyrirtækisins, fjárfestingar og verð afurða. Eins var tekið tillit til annarra sérstakra gjalda á atvinnugreinina eins og umhverfisgjaldsins á Íslandi og fasta framleiðslugjaldsins í Noregi. Í niðurstöðum greiningarinnar kom fram að gjaldtakan í Noregi árið 2023 yrði svipuð eða hærri á Íslandi miðað við þær breytingar sem lagðar eru til frumvarpinu. Þó þarf að hafa í huga að margar forsendur eru til grundvallar skattheimtunni í Noregi. Gjaldtaka í Færeyjum er hins vegar mun sveiflukenndari. Í árferði þegar verð eru lág er gjaldið þannig lægra eða sambærilegt en það yrði hér, en mun hærra þegar verð eru há, t.d. væri gjaldið mun hærra en hér árið 2023.

Í samanburðinum er ekki tekið tillit til mögulegrar notkunar umhverfishvata sem gert er ráð fyrir í frumvarpinu. Því má ætla að ef rekstraraðilar hér á landi tileinka sér nýjar og umhverfisvænni aðferðir verði gjaldið lægra en bæði í Noregi og Færeyjum. Engir slíkir hvatar eru til staðar í Færeyjum og Noregi.

Vert er þó að taka fram að horfa þarf til skatta og gjaldaumhverfis á milli landanna í víðara samhengi en lagt er upp með hér að ofan. Í Færeyjum er t.a.m. 18% tekjuskattur á fyrirtæki, 22% í Noregi en 20% á Íslandi. Þá eru engin sambærileg gjöld vegna þjónustu við hafnir í Noregi og Færeyjum líkt og á Íslandi.

Þróun sjókvíaeldis er skemur á veg komin á Íslandi en í þeim löndum sem hér hafa verið notuð til samanburðar. Samkvæmt ársreikningum fyrirtækjanna var lagt mat á afkomu greinarinnar hér á landi. Samkvæmt henni er rekstrarniðurstaða (EBIT) árið 2022 aðeins jákvæð hjá tveimur af sex fyrirtækjum sem störfuðu í sjókvíaeldi. Mikið yfurfæranlegt tap er til staðar hjá fyrirtækjum í atvinnugreininni. Afleiðingin af þessu er sú að aðeins eitt fyrirtæki af sex sem eru með rekstrarleyfi í sjókvíaeldi skilaði rekstrarafkomu umfram gjöld, þ.e. er greiddi tekjuskatt. Heilt yfir er sjókvíaeldi arðbær atvinnugrein og mun greinin á næstu árum

skila jákvæðum rekstrarniðurstöðum ef framleiðsluspár ganga eftir. Eftirspurn eftir leyfum í sjókvíaeldi á Íslandi er enn til staðar og hafa bæði nýir erlendir aðilar og íslenskir fjárfestar komið inn á síðustu árum.

Sjókvíaeldi er fjármagnsfræk atvinnugrein, mikill stofnkostnaður er í seiðaframleiðslu, búnaði á sjó og sláturframleiðslu. Miklar fjárfestingar hafa verið í atvinnugreininni hingað til, en samkvæmt ársreikningum fyrirtækjanna má áætla að fjárfestingar hafi numið um 35-40 milljörðum á tímabilinu 2018-2022. Samkvæmt áætlunum rekstraraðila er gert ráð fyrir að fjárfestingar í atvinnugreininni á árunum 2023-2030 verði um 137 milljarðar. Áætlanirnar gera ráð fyrir fjárfestingum í starfsemi út á sjó (kvíar, kvíafestingar, akkeri, þjónustubátar, fóðurkerfi, myndavélakerfi og ýmis annar tækjabúnaður), í uppbyggingu seiðaframleiðslu, slátur- og vinnsluhúsum, en einnig er gert ráð fyrir fóðurframleiðslu síðar á tímabilinu. Ljóst er því að enn er mikil fjárfestingarþörf til frekari uppbyggingar.

Við gerð þessa frumvarp var horft til þess að gjaldtakan megi ekki vera svo íþyngjandi að rekstraaðilar hafi ekki fjárhagslegt svigrúm og hvata til að standa undir þeim fjárfestingum og þróunarkostnaði sem þarf til að byggja upp sjálfbæran rekstur. Eins og áður segir er það eitt markmiða frumvarpsins að rekstraraðilar tileinki sér umhverfisvænni aðferðir eins og kostur er. Í ljósi þess sem hér hefur verið reifað er lagt upp með að breytingarnar á gjaldtökunni komi inn í skrefum til ársins 2028, þ.e. að gjaldið komi til framkvæmda 2025 en reiknistofn gjaldsins nemi það ár 4/7, 5/7 árið 2026 og 6/7 2027, sbr. bráðbirgðaákvæði í frumvarpi þessu. Einnig er lagt upp með að endurskoða eigi gjaldið eigi síðar en 1. júní 2029 sbr. bráðabirgðaákvæði VIII, skal þá m.a. litið til þróunar á heimsmarkaðsverði og framleiðslukostnaðar.

3.1.13. Breytt fyrirkomulag Fiskeldissjóðs

Með frumvarpinu er lagt til breytt fyrirkomulag Fiskeldissjóðs. Markmið sjóðsins samkvæmt gildandi lögum er að styrkja uppbyggingu innviða þar sem fiskeldi í sjókvíum er stundað og þar með styrkja samfélög og stoðir atvinnulífs á þeim svæðum. Sveitarfélög þar sem sjókvíaeldi er stundað hafa gagnrýnt fyrirkomulag úthlutunar sjóðsins og hefur gagnrýnin að meginefninu til varðað eftirfarandi: 1) Sveitarfélög þurfa að sækja um í samkeppnissjóð, þ.e. sveitarfélög þurfa að keppa um takmarkaða fjármuni. Tími og fjármunir fara í gerð umsókna um fjárfestingarverkefni en sveitarfélög eru misjöfn að stærð og hafa því mismunandi burði fyrir slíkt ferli; 2) Sveitarfélög hafa lítinn fyrirsjáanleika varðandi úthlutun, t.d. þegar kemur að umsóknum um styrki til stórra fjárfestingarverkefna. Slík verkefni eru oftast unnin yfir lengra tímabil, þ.e.a.s. taka meira en ár, en fjármunum sjóðsins er úthlutað árlega og engin trygging er fyrir því að verkefni fái aftur úthlutun að ári. Við framkvæmd slíkra fjárfestingarverkefna getur fjöldi atriða, sem ekki eru á valdi sveitarfélaga, orðið þess valdandi að töf verði á styrktum verkefnum s.s. veður, vinnuafllsskortur, töf í skipulagsmálum og fleiri atriði; 3) Sveitarfélög telja mörg hver að núverandi fyrirkomulag sé of miðstýrt að því leyti að það sé ekki endilega heppilegasta fyrirkomulagið að stjórn þriggja aðila meti innviða- og fjárfestingarþörf einstakra sveitarfélaga.

Ofangreind gagnrýni rímar einnig við ábendingar sem fram komu í stjórnarsýsluúttekt Ríkisendurskoðanda á málefnum sjókvíaeldis sem og skýrslu Boston Consulting Group um stöðu og framtíð lagareldis á Ísland. Matvælaráðuneytið tekur undir þær ábendingar sem fram hafa komið en benda má á að aðeins fjögur af fjórtán verkefnum sem fengu úthlutað úr sjóðnum 2021 og 2022 er formlega lokið, þ.e. hafa skilað lokaskýrslu og þar með fengið fullan styrk. Þar af leiðandi er fjöldi verkefna sem enn hefur ekki fengið að fullu greitt úr sjóðnum

vegna t.d. tafa á verkefnum. Yfirsýn og umsýsla er jafnframt óljós í þessum efnum, t.d. ákvarðanir um það hvenær verkefni er formlega lokið. Eins er töluverður kostnaður við að starfrækja sjóðinn.

Með hliðsjón af framangreindu þykir því rétt að hverfa frá núverandi úthlutunarfyrrirkomulagi sjóðsins. Þess í stað verði úthlutað í samræmi við fyrirfram skilgreinda mælikvarða og sveitarfélögum svo í sjálfsvald sett hvernig þau verja fjármunum sem þau hljóta. Við útreikning á skiptingunni verði í fyrsta lagi litið til hlutdeildar sjókvíaeldis innan hvers landshluta í heildargjaldstofni til álagningar gjalds. Þegar hlutfall hvers landshluta hefur verið reiknað út skal því næst reikna skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða samkvæmt nánari fyrirmælum sem sett verða í reglugerð.

Áfram er gert ráð fyrir að sjóðurinn muni njóta framlaga af fjárlögum sem svari til þriðjungs tekna af gjaldi því sem ráðgert er að heimtist í ríkissjóð.

Með frumvarpi þessu er jafnframt lagt til að heiti sjóðsins verði breytt úr Fiskeldissjóði í Samfélagssjóð sjókvíaeldis þar sem það heiti þykir ná betur utan um hlutverk sjóðsins.

3.1.14. Skýrara hlutverk fisksjúkdómanefndar

Í stjórnýsluúttekt Ríkisendurskoðunar er ábending þess efnis að skýra þurfi betur hlutverk og stöðu fisksjúkdómanefndar gagnvart Matvælastofnun svo hún geti sem best þjónað tilgangi sínum og haldi sjálfstæði sínu gagnvart stofnuninni. Í úttektinni er bent á að samskipti nefndarinnar við Matvælastofnun séu mikil og að ráðgjöfin sé að hluta til byggð á upplýsingum frá stofnuninni sjálfri. Með frumvarpi þessu er því lagt til að skipun í nefndina verði breytt svo aukin fjarlægð sé milli Matvælastofnunar og nefndarinnar. Með frumvarpinu er lagt til að ráðherra skipi þriggja manna nefnd, einn samkvæmt tilnefningu Tilraunastöðvar Háskóla Íslands í meinafræði að Keldum, sem jafnframt skal vera formaður nefndarinnar, einn samkvæmt tilnefningu Hafrannsóknastofnunar og einn samkvæmt tilnefningu Fiskistofu.

Enn fremur gerir frumvarpið ráð fyrir að hlutverki nefndarinnar verði breytt þegar kemur að meðhöndlun rekstraraðila vegna sníkjudýra. Samkvæmt núgildandi lögum nr. 60/2006 um varnir gegn fisksjúkdómum er Matvælastofnun heimilt, að höfðu samráði við fisksjúkdómanefnd og með hliðsjón af lögum um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim, að grípa til nauðsynlegra ráðstafana til að hefta útbreiðslu sníkjudýra. Í dag er framkvæmdin sú að það er á herðum rekstraraðila að viðhafa innra eftirlit sem felur m.a. í sér vöktun á viðkomu sníkjudýra. Í þessari skyldu felst m.a. að rekstrarleyfishafa ber að hafa í gildi viðbragðsáætlun sem feli m.a. í sér aðgerðir vegna viðkomu sníkjudýra í eldinu. Fari fjöldi lúsa yfir ákveðið viðmið skal viðbragðsáætlunin virkjuð og tillaga að aðgerð send Matvælastofnun. Getur viðbragð rekstrarleyfishafa t.a.m. falist í ósk um lyfjameðhöndlun.

Þegar tekin er afstaða til tillagna rekstrarleyfishafa skal Matvælastofnun samkvæmt núgildandi lögum um varnir gegn fisksjúkdómum hafa samráð við fisksjúkdómanefnd. Tekur fisksjúkdómanefnd málið fyrir og veitir Matvælastofnun ráðgjöf, með tilliti til aðstæðna hverju sinni, um hvort veita beri heimild til lyfjameðhöndlunar. Sömuleiðis skal Matvælastofnun samkvæmt gildandi lögum um fiskeldi leita umsagnar Hafrannsóknastofnunar áður en ákvörðun er tekin.

Til þess að tryggja velferð eldisfiska og lágmarka áhrif á göngufiska er nauðsynlegt þegar upp kemur sníkjudýrafaraldur að hægt sé að grípa tímanlega inn í ferlið svo lágmarka megi útbreiðslu. Það ferli sem líst var hér að framan getur tekið langan tíma. Með frumvarpi þessu

er því lögð til sú breyting að Matvælastofnun hafi þrjá daga til að taka afstöðu til þeirra aðgerða sem rekstrarleyfishafi leggur til og getur innan þess frests synjað um beitingu fyrirhugaðra aðgerða. Enn fremur er sú breyting lögð til að Matvælastofnun sé heimilt en ekki skylt að leita umsagnar Fisksjúkdómanefndar og Hafrannsóknastofnunar áður en afstaða er tekin.

3.1.15. Samræmd hugtakanotkun

Í stjórnsluúttekt Ríkisendurskoðunar er bent á að brýnt sé að samræma notkun á hugtökunum „burðarþolsmat“ og „sjókvíaeldissvæði“. Samkvæmt núgildandi lögum er hugtakið burðarþolsmat skilgreint sem mat á þoli fjarða eða afmarkaðra hafsvæða til að taka á móti auknu lífrænu álagi án þess að það hafi óæskileg áhrif á lífríkið og viðkomandi vatnshlot. Í tilteknum ákvæðum laga nr. 49/2014, sem breyttu lögum um fiskeldi nr. 71/2008, er aftur á móti gjarnan vísað til burðarþolsmats fyrir viðkomandi sjókvíaeldissvæði. Vísa t.a.m. bæði 10. og 15. gr. núgildandi laga nr. 71/2008, til burðarþols sjókvíaeldissvæða.

Með frumvarpi þessu er lagt til að burðarþolsmat Hafrannsóknastofnunnar nái til vatnshlota eða annarra afmarkaðra hafsvæða. Hugtakið vatnshlot er í frumvarpi þessu skilgreint með sama hætti og hugtakið er skilgreint í lögum um stjórn vatnamála nr. 36/2011, þ.e. eining vatns, svo sem allt það vatn sem er finna í stöðuvatni, á eða strandsjó. Með því að vísa til annara afmarkaðra hafsvæða er tryggt að burðarþolsmat geti farið fram fyrir svæði sem ekki hafa verið skilgreind sem vatnshlot. Þá er lagt til að hugtakið sjókvíaeldissvæði verði fellt úr lögum og þess í stað notað hugtakið smitvarnasvæði þar sem það þykir ná betur fram tilgangi ákvæðisins. Ekki er þó einungis um breytingu á heiti hugtaksins heldur er með frumvarpinu jafnframt lögð til sú breyting að aðeins einum rekstrarleyfishafa er heimilt að starfrækja sjókvíaeldi á hverju smitvarnasvæði en hugtakið sjókvíaeldissvæði heimilar fleirum en einum rekstrarleyfishafa að starfa á svæðinu sé útsetning og hvíld svæðisins samræmd.

Líkt og kemur fram í 11. gr. frumvarpsins skal almennt miða við að hvert einstakt vatnshlot sé eitt smitvarnasvæði en þó er heimilt að skipta vatnshloti í fleiri en eitt smitvarnasvæði ef slíkt er mögulegt m.t.t. rekstraröryggis og smitvarna. Með sama hætti má ákveða að smitvarnasvæði nái yfir fleiri en eitt vatnshlot, eða hluta vatnshlota.

3.2. Landeldi

Með þessu frumvarpi er í fyrsta sinn fjallað sérstaklega um landeldi og er það gert í þriðja þætti frumvarpsins sem skiptist í fjóra kafla. Viðamesti hluti umfjöllunarinnar varðar smitvarnir og dýraheilbrigði og er að finna í XV. kafla eða alls 10 greinar en að öðru leyti gilda áfram ákvæði laga um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006 og ákvæði laga um velferð dýra nr. 50/2013. Um starfrækslu og eftirlit landeldisstöðva er fjallað í XVII. kafla. Um útgáfu rekstrarleyfis til landeldis og afturköllun þess er síðan fjallað um í köflum XVI og XVIII. Hér er reynt að draga fram þau sérkenni sem skilja að landeldi frá sjókvíaeldi sem helgast af ólíku eldisumhverfi og ólíkum áskorunum, jafnt fyrir rekstraraðila og Matvælastofnun sem annast eftirlit með framkvæmd þessara laga.

3.3. Hafeldi

Í fjórða þætti frumvarpsins er fjallað um hafeldi sem skiptist í tvo kafla; XIX. kafli (Almennt um hafeldi) og XX. kafli (Rannsóknir vegna hafeldis).

Í fyrrnefnda kaflanum er almennt fjallað um skilyrði þess að hafeldi geti hafist hér á landi. Grunnforsendur hafeldis, líkt og sjókvíaeldis, eru að fyrir hendi sé burðarþolsmetið vatnshlot eða annað afmarkað hafsvæði, afmarkað smitvarnasvæði og áhættumat erfðablöndunar. Í

kaflanum er jafnframt tekið fram að ákvæði annars þáttar frumvarpsins, sem lýtur að sjókvíaeldi, skuli gilda um sjókvíaeldi. Þannig lítur t.a.m. úthlutun smitvarnasvæðis og umsókn um rekstrarleyfi til hafeldis sömu skilyrðum og fjallað er um þar. Þá er í kaflanum kveðið á um tilraunaleyfi í hafselði.

Í XIX. kafla er einnig að finna ákvæði um hvernig gjaldtöku með hafeldi skuli háttáð. Ljóst er að hafeldi krefst verulegra fjárfestinga og því mikilvægt að fyrirsjáanleiki sé fyrir hendi um mögulega gjaldtöku með greininni. Í ákvæðinu er kveðið á um að greiða skuli annars vegar gjald til ríkissjóðs skv. ákvæðum XIII. kafla sem fjallar um Umhverfissjóð sjókvíaeldis sem og skv. ákvæðum XIV. kafla sem fjallar um Samfélagssjóð sjókvíaeldis. Greiðsluskylda rekstrarleyfishafa hafeldis hefst þó ekki fyrr en að loknu eldi þriggja kynslóða fisks en í síðasta lagi sex árum frá fyrstu útsetningu.

Í XX. kafla er með ítarlegum hætti fjallað um rannsóknir vegna hafeldis. Til að komast að því hvort og hvar hafeldi sé vænlegt í íslenskri lögsögu þarf að ráðast í fjölmargar og ítarlegar rannsóknir. Í kaflanum er kveðið á um að Hafrannsóknastofnun geti sjálf, eða í samvinnu við aðra stundað grunnrannsóknir á mögulegum svæðum til hafeldis. Óski einkaaðili eða opinber aðili eftir samvinnu við Hafrannsóknastofnun við gerð slíkra rannsókna skal hann sækja um heimild til slíkrar samvinnu til ráðherra. Sé það mat ráðherra að skilyrði séu fyrir samvinnu skal umsækjandi og Hafrannsóknastofnun gera með sér samning um samvinnuna þar sem m.a. er fjallað um greiðslu umsækjanda á kostnaði.

Sem hvati fyrir aðila til að leggja í slíkan kostnað er í kaflanum kveðið á um að kostnaðar af grunnrannsóknum skuli koma til frádráttar tilboðsjárhæð aðilans ef hann býður í smitvarnasvæðið við úthlutun. Miðað verður við að kostnaður umsækjanda verði fimmfaldaður þegar frádráttur er reiknaður.

4. Samræmi við stjórnarskrá og alþjóðlegar skuldbindingar.

Við samningu frumvarpsins hefur þess verið gætt að efni þess samrýmist stjórnarskrá og alþjóðlegum skuldbindingum íslenska ríkisins.

Með frumvarpinu er lögð til heildarumgjörð um lagareldi. Frumvarpið hefur að geyma reglur m.a. um þau skilyrði sem þarf að uppfylla til að stunda atvinnurekstur á þessu sviði og reglur sem leyfishafar í greininni þurfa að fylgja í starfsemi sinni. Slíkar reglur fela eðli máls samkvæmt í sér takmarkanir á atvinnufrelsi og þurfa sem slíkar að uppfylla þær kröfur sem gerðar eru til takmarkana á atvinnufrelsi samkvæmt 75. gr. stjórnarskrárinnar. Eftir atvikum verða atvinnuréttindi jafnframt metin til fjárhagslegra gæða og geta þá einnig notið verndar eignarréttarákvæðis 72. gr. stjórnarskrárinnar. Undir slíka vernd kunna m.a. að geta fallið réttmætar væntingar leyfishafa til að hann haldi áfram leyfi til atvinnustarfseminnar meðan hann uppfyllir þau skilyrði sem því eru sett.

Efni frumvarpsins tekur mið af framangreindum reglum stjórnarskrárinnar og er í samræmi við þær. Í frumvarpinu er með skýrum hætti kveðið á um þau skilyrði sem þarf að uppfylla til að geta hlotið leyfi til að stunda lagareldi. Efni þessara skilyrða tekur mið af þeim almannahagsmunum sem búa þeim að baki. Þessir hagsmunir tengjast einkum dýravelferð, umhverfisvernd og sjálfbærni og því eftirliti sem nauðsynlegt er að viðhafa til að tryggja þá. Hið sama gildir um þær reglur sem gilda um starfsemi leyfishafa eftir að leyfi er gefið út, þ.m.t. um breytingar leyfa og afturköllun þeirra.

Í frumvarpinu er lagt til nýtt fyrirkomulag um framkvæmd áhættumats erfðablöndunar og nýtingu einstakra rekstrarleyfishafa á lífmassa smitvarnasvæða. Samkvæmt framangreindu getur laxahlutur einstakra rekstrarleyfishafa skerst vegna strokatburða og leyfileg nýting á lífmassa tekið breytingum m.t.t. affalla og lúsasmits. Reglur frumvarpsins um þetta efni eru í fullu samræmi við framangreind ákvæði stjórnarskrárinnar þar sem þær gera ráð fyrir því að leyfishafi haldi leyfi til atvinnustarfsemi meðan og að því marki sem hann uppfyllir þau skilyrði sem því eru sett. Í slíkum reglum felst því ekki að atvinnufrelsi eða eignarréttur leyfishafa sé takmarkaður umfram það sem heimilt er samkvæmt stjórnarskrá. Þvert á móti felst í slíkum reglum að sett eru skýr skilyrði með lögum fyrir því að leyfishafi haldi leyfi sínu sem um leið fela í sér afmörkun á inntaki þess. Tekið skal fram í því sambandi að leyfishafi getur að jafnaði ekki haft réttmætar væntingar til að halda leyfi sínu umfram það sem lög kváðu á um við útgáfu þess.

Þótt atvinnuréttindi falli undir vernd 72. gr. stjórnarskrárinnar að því marki sem þau verða metin til fjárhagslegra gæða er mikilvægt að taka fram að hvorki í gildandi lögum né í frumvarpinu er gert ráð fyrir því að leyfi útgefin á grundvelli þeirra myndi eign umfram það sem leiðir af þessari almennu vernd. Sérstaklega ber að taka fram að frumvarpinu er ekki ætlað að stofna til nýrra eignarréttinda fyrir þá aðila sem hafa eða öðlast leyfi til að stunda atvinnustarfsemi sem fellur undir þau. Réttindi aðila á grundvelli laganna ráðast af efni þeirra leyfa sem útgefin eru hverju sinni og þeim reglum sem um þau gilda á hverjum tíma. Leyfi samkvæmt lögnum fela í sér rétt til að stunda þá atvinnustarfsemi sem lögin taka til í samræmi við reglur þeirra en fela ekki í sér sjálfstæðan framleiðslu- eða nýtingarrétt sem aðskilinn verður frá þeirri starfsemi sem leyfishafi stundar. Sem dæmi má nefna að leyfi á grundvelli laganna felur í sér rétt til að stunda starfsemi en ekki rétt til tiltekins ávinnings af henni. Það ræðst af árangri starfseminnar hvort og að hvaða marki leyfishafi hefur af henni ávinning og engin afstaða er tekin til þess með útgáfu leyfis. Það er leyfishafa að meta áður en sótt er um leyfi eða starfsemi hafin hvort hann telur sig hafa hag af því að stunda leyfisskylda starfsemi að uppfylltum þeim skilyrðum og reglum sem mælt er fyrir um í frumvarpinu.

Við setningu reglna af því tagi sem hér eru lagðar til er verkefni löggjafans að tryggja að þær séu skýrar og fyrirsjáanlegar og að með þeim sé ekki gengið lengra en nauðsynlegt er til að tryggja þá almannahagsmuni sem reglunum er ætlað að þjóna. Í samræmi við það eru með frumvarpinu settar skýrar og fyrirsjáanlegar reglur um þau skilyrði sem uppfylla þarf við lagareldi til þess að það fái samrýmst undirliggjandi markmiðum frumvarpsins um dýravelferð, umhverfisvernd og sjálfbærni.

5. Samráð.

Við mótun stefnu lagareldis til ársins 2040 var haft samráð við hagsmunaaðila en líkt og áður segir byggir frumvarp þetta að miklu leyti á niðurstöðum þeirrar vinnu.

Í júní 2023 var skilgreindum hagaðilum boðið á kynningarfundum á vegum matvælaráðuneytisins þar sem fyrstu hugmyndir að áherslum stefnunnar voru kynntar. Í hópi hagaðila voru 77 einstaklingar frá 44 mismunandi lögaðilum, sveitarfélögum, opinberum stofnunum og hagsmunasamtökum. Þær hugmyndir sem þar voru kynntar var ætlað að vera útgangspunktur fyrir opna umræðu um hvaða leiðir skyldu valdar við mótun stefnunnar. Í kjölfar fundarins gafst hagsmunaaðilum kostur á að koma sjónarmiðum sínum skriflega á framfæri og bárust 32 umsagnir. Óskað eftir frekari umsögnum vegna Fiskeldissjóðs frá sveitarfélögum með erindi dagsett þann 1. september 2023. Bárust umsagnir frá sex sveitarfélögum.

Hagaðilar fengu svo kynningu á helstu atriðum stefnumótunarinnar þann 29. september 2023. Drög að stefnu lagareldis til ársins 2040 voru svo birt 4. október 2023 á samráðsgátt þar sem hagsmunaaðilum og öðrum gafst kostur á að koma athugasemdum sínum á framfæri. Alls bárust 84 umsagnir við stefnuna sem nýttust vel við samningu frumvarpsins.

Áform um lagasetningu ásamt frummati voru svo birt 22. október 2023 á samráðsgátt stjórnvalda. Samtals bárust 10 umsagnir um áformin og litið var til þeirra við samningu frumvarpsins.

Þá má jafnframt nefna að fleiri gögn sem nýttust við stefnumótunarvinnu lagareldis fóru í gegnum opið samráðsferli stjórnvalda. Má þar nefna skýrslu Boston Consulting Group sem birt var á samráðsgátt stjórnvalda þann 28. febrúar 2023 og skýrsla starfshóps um strok úr sjókvíaeldi sem birt var þann 22. júní 2023. Við fyrnefnda skjalið bárust 22 um sagnir en sex við hið síðarnefnda.

6. Mat á áhrifum.

6.1. Áhrif á sjálfbæra þróun

Í samræmi við bæði matvælastefnu og stefnu lagareldis til ársins 2040 er það leiðarstef frumvarpsins að framleiðsla afurða lagareldis standist öll viðmið um sjálfbærni nýtingar og hafi vísindi vistkerfisnálgunar og varúðar að leiðarljósi. Er með frumvarpinu jafnframt lögð rík áhersla á að velferð dýra sé tryggð eins og framast er kostur. Frammistaða hvers og eins rekstrarleyfishafa samkvæmt framangreindum mælikvörðum mun svo segja til um hvert umfang lagareldis verður hér á landi. Nánar er fjallað um sjálfbæra þróun í kafla 2.3.

6.1.1. Umhverfi

Frumvarp þetta og framkvæmd nýrra laga byggir á vistkerfis- og varúðarnálgun. Með því er leitast við að tryggja að starfsemi lagareldis valdi sem minnstum áhrifum á vistkerfi. Lagareldi hefur áhrif á umhverfi sitt líkt og önnur matvælaframleiðsla en þau áhrif má milda eftir því hvaða aðferðum er beitt í rekstri. Í stefnumótun stjórnvalda í málaflokknum var ekki lagt upp með töluleg áform um aukna framleiðslu afurða á ákveðnu árabili heldur að umfang atvinnugreinarinnar taki mið af umhverfinu og að ekki verði neikvæð áhrif á eldisdýrin. Markmið frumvarpsins er þannig að skapa lagareldi á Íslandi skilyrði til verðmætasköpunar innan ramma sjálfbærrar nýtingar og með vistkerfisnálgun að leiðarljósi. Lagt er til að innleiddar verði þær aðgerðir sem fram koma í drögum að stefnu fyrir lagareldi sem hafa m.a. það að markmiði að lagareldi verði stjórnað á grundvelli skilgreindra mælikvarða sem stuðla þar með að því að greinin hafi sem minnst áhrif á umhverfi sitt, vistkerfi eða villta stofna, og sem tryggja að dýravelferð og sjúkdómar séu með besta hætti á heimsvísu. Í 1. gr. frumvarpsins segir enn fremur að til að fyrirbyggja hugsanleg neikvæð áhrif á villta nytjastofna og vistkerfi þeirra skuli tryggt að eldisbúnaður og framkvæmd laganna standist ströngustu staðla og kröfur sem gerðar eru til lagareldis.

Með frumvarpinu er enn fremur áformuð lögfesting þeirra friðunarsvæða sem ákveðin voru árið 2004 með auglýsingu en að auki verði áhrifasvæði hennar víkkað út og nái yfir Eyjafjörð og Öxarfjörð. Þetta skýtur styrkari stöðum undir þau umhverfismarkmið sem auglýsingunni var ætlað að hafa og styður við skuldbindingar Íslands hvað varðar líffræðilega fjölbreytni og verndun villtra laxastofna. Lögfesting friðunarsvæðanna tryggir að allar framtíðarbreytingar á þeim verða aðeins fyrir tilstilli Alþingis.

6.1.2. Efnahagur

Lagareldi, þá aðallega laxeldi í sjó, hefur vaxið hratt síðustu ár. Árið 2022 var útflutningsverðmæti tæplega 49 milljarðar (þar sem lax er meginuppistaðan), í samanburði við um 5 milljarða árið 2013. Þar af leiðandi hefur útflutningsverðmæti tífaldast á stuttum tíma og stóð fiskeldi fyrir um 5% af heildarútflutningsverðmætum Íslands árið 2022. Fjöldi þeirra sem starfar í fiskeldi hefur aukist samhliða aukinni framleiðslu en árið 2022 voru starfsmenn í fiskeldi samtals um 650. Starfstöðvar í fiskeldi eru að langstærstum hluta staðsettar utan höfuðborgarsvæðisins, en rúmlega 83% starfa í fiskeldi eru á landsbyggðinni. Skilvirkt regluverk og eftirlit er forsenda þess að lagareldi geti vaxið í sátt við umhverfið og orðið fjórða efnahagstoðin á Íslandi. Lagareldi hefur alla burði til að vera í sambærilegri stærð og t.d. sjávarútvegur. Markmið með þessu frumvarpi er að skýra rammann svo greinin geti vaxið til framtíðar. Ef ekki er skilvirkt regluverk er hættu á að illa geti farið vegna umhverfissjónarmiða og dýravelferðar, t.a.m. vegna sjúkdóma eða sníkjudýra. Í bæði t.d. Chile og Færeyjum þurfti að gjörbreyta og endurskipuleggja allt regluverk eftir að mikið af frávikum komu upp s.s. vegna sjúkdóma og sníkjudýra. Markmið þessa frumvarps er að styrkja regluverk, rannsóknir og eftirlit þannig að skilyrði séu fyrir sjálfbærum vexti lagareldis.

6.1.3. Samfélag

Lagareldi er atvinnugrein sem er stunduð á landsbyggðinni og sjókvíaeldi hefur þegar haft mikil áhrif á sveitarfélög á Vestfjörðum og Austfjörðum sem sum hver hafa búið við einhæft og ótryggt atvinnulíf. Það er samfélagslega mikilvægt að greinin byggist upp með sjálfbærum hætti og efli leið efnahagslegan og samfélagslegan viðnámsþrótt byggðanna. Það er einnig samfélagslega mikilvægt að rekstraraðilar í sjókvíaeldi nái árangri í að bæta framkvæmd þannig að skilyrði skapist fyrir aukinni samfélagslegri sátt. Með skýrum ramma og hvatakerfum er talið að stuðlað sé að slíkum skilyrðum.

Í frumvarpinu er fjallað um Samfélagssjóð sjókvíaeldis sem er sjálfstæður opinber sjóður og hefur það hlutverk að efla sjókvíaeldisbyggðir og þar með skjóta stoðum undir þau samfélög og efla atvinnulíf þar sem sjókvíaeldi er stundað.

Eins mun aukið landeldi hafa áhrif á þeim svæðum þar sem það verður umsvifamest. Því er mikilvægt að greinin búi við skýrt regluverk, nái að vaxa með sjálfbærum hætti og verða samfélagslega mikilvæg.

6.2. Áhrif á stjórnýsly ríkis

Verði frumvarpið að lögum má gera ráð fyrir að verkefni stjórnýslunnar muni aukast talsvert. Að sama skapi munu eftirlitsheimildir þeirra stofnana sem einkum hafa með stjórnýsly lagareldis að gera aukast. Gerðar verða ríkari kröfur um tíðni endurskoðunar burðarþolsmats af hálfu Hafrannsóknastofnunar. Samkvæmt núgildandi lögum ber stofnuninni að endurskoða matið eins oft og þurfa þykir en verði frumvarpið samþykkt skal það gert eigi sjaldnar en á sex ára fresti. Þá er Hafrannsóknastofnun falin ýmis ný vöktunar- og rannsóknaverkefni og aukið ráðgjafahlutverk með frumvarpinu, s.s. um skiptingu hámarkslífmassa vatnshlots sé því skipt upp í fleiri en eitt smitvarnasvæði, kortlagningu á dreifingu sjávarlúsa og grunnrannsóknir vegna hafeldis. Eftirlitsverkefni Matvælastofnunar munu sömuleiðis aukast umtalsvert frá því sem er í dag líkt og fjallað er um í athugasemdum hér að ofan í kafla 3.1.7. Verkefni annarra stjórnýslustofnana sem koma að lagareldi munu að mestu haldast óbreytt frá gildandi lögum.

Í samþykktri fjármálaáætlun 2024-2028 er gert ráð fyrir að útgjaldarammi málefna sviðs sjávarútvegs og fiskeldis muni aukast um 1.224 m. kr. frá fjárlögum 2023 til 2028. Gert er ráð fyrir því að með þessu aukist framlag til stjórnsýslu, vöktunar og rannsókna á sviði fiskeldis um 300 m. kr. 2024, 400 m. kr. 2025, 500 m. kr. 2026 og haldist þannig í útgjaldaramma til ársins 2028. Þau verkefni sem framangreindum stofnunum eru falin með frumvarpi þessu taka mið af þessari stækkun útgjaldaramma sem er afar mikilvægur liður í því að markmið frumvarpsins náist.

6.3. Mat á fjárhagsáhrifum

Áætluð fjárhagsáhrif fyrir ríkið varða annars vegar auknar tekjur vegna áformaðra breytinga á framleiðslugjaldi svo og aukin útgjöld vegna aukinna verkefna ríkisstofnana.

6.3.1. Útgjaldabreytingar

Vænta má þess að breytingar á lögnum muni kalla á aukið eftirlit Matvælastofnunar sem og auknar rannsóknir hjá Hafrannsóknastofnun. Útgjöld þessara stofnana munu því aukast verði áformað frumvarp að lögum, s.s. vegna aukinna verkefna, tækjakaupa og ráðninga starfsmanna. Í fjármálaáætlun 2024-2028 er gert ráð fyrir að verja um 2,2 ma. kr. í að efla stjórnsýslu, rannsóknir og eftirlit með fiskeldi á tímabili áætlunarinnar. Aukin útgjöld munu jafnframt koma til hjá matvælaráðuneytinu vegna innleiðingar laganna, s.s. vegna reglugerðarbreytinga og aukinna verkefna. Er jafnframt gert ráð fyrir þeim kostnaði í fjármálaáætlun 2024-2028. Í fjárlagafrumvarpi 2024 er í samræmi við þetta gert ráð fyrir að veita samtals 270 m.kr. framlag til fyrrgreindra verkefna til eflingar stjórnsýslu, rannsókna og eftirlits með fiskeldi. Þá ber að nefna að fyrirhugað er að breyta fyrirkomulagi Umhverfissjóði sjókvíaeldis á þann veg að skýrara verði með hvaða hætti lögbundin verkefni Hafrannsóknastofnunar fái úthlutað úr sjóðnum. Ekki er gert ráð fyrir útgjaldaáhrifum vegna þessarar breytingar frá núgildandi fyrirkomulag.

6.3.2. Tekjubreytingar

Í frumvarpinu er lagt til að breytingar verði gerðar á framleiðslugjaldi. Í töflu 3 hér að neðan má sjá áætlaða spá um framleitt magn af slægðum regnbogasilungi og laxi (HOG) til ársins 2028 og áætlaða verðþróun á tímabilinu. Stuðst er við framvirk verð ársins 2024 og gert ráð fyrir 3% árshækkun á tímabilinu.

		Tekjuáhrif			
		2025	2026	2027	2028
Forsendur	Áætluð framleiðsla lax (HOG)	44.500.000	48.950.000	57.850.000	62.300.000
	Áætluð framleiðsla regnbogi	200.000	200.000	200.000	200.000
	Áætlað verð per kg (EUR)	7,9	8,1	8,2	8,4
	Áætlað verð per kg (ISK)	1174	1198	1222	1246
Frumvarp	Verðmætahlutfall	3,60%	5,20%	5,20%	5,20%
	Sólarlagsákvæði	57%	71%	86%	1
	Gjald per kg.	24,16	44,49	54,45	64,80
	Lax (Samtals)	1.074.944.796	2.177.658.998	3.150.082.726	4.036.952.170
	Regnbogi (Samtals)	2.415.606	4.448.742	5.445.260	6.479.859
	Áætlaðar tekjur	1.077.360.402	2.182.107.740	3.155.527.985	4.043.432.029
Núverandi löggjöf	Verðmætahlutfall	3,50%	3,50%	3,50%	3,50%
	Sólarlagsákvæði	86%	1	1	1
	Gjald per kg.	35,2	41,9	42,8	43,6
	Samtals gjald Lax	1.567.627.827	2.052.024.825	2.473.622.653	2.717.179.345
	Regnbogi	3.522.759	4.192.083	4.275.925	4.361.444
	Áætlaðar tekjur	1.571.150.586	2.056.216.909	2.477.898.578	2.721.540.789
Tekjuáhrif		- 493.790.184	125.890.831	677.629.407	1.321.891.240

Tafla 4: Áætlaðar tekjur og tekjuáhrif núgildandi laga og frumvarp. Heimild: Útreikningar matvælaráðuneytið

*Fyrir liggur frumvarp til laga um breytingu á ýmsum lögum vegna fjárlaga fyrir árið 2024 þar sem lögð er breyting á lögum nr. 89/2019 um að framleiðslugjaldið sé hækkað úr 3,5% í 5%. Verði það frumvarp að lögum gæti samanburðurinn tekið breytingum.

Tafla 4 sýnir áætlaðar tekjur og tekjuáhrif núgildandi fyrirkomulags og frumvarpsins (litað grátt í töflu). Við útreikning á tekjuáhrifum í töflu 4 er ekki gert ráð fyrir neinni lækkun ef að rekstraraðilar nýta sér framleiðsluáðferðir og tækni sem falla undir umhverfishvata. Einnig þarf að hafa í huga að breytingar eru í frumvarpinu sem gera ráð fyrir að gjaldið sé ekki frádráttarbært frá tekjuskatti. Það mun að öllum líkindum hafa áhrif til hækkunar á tekjum ríkissjóðs til lengri tími, en áhrifin eru óljós á tímabilinu til 2028 þar sem enn er mikið yfirfæranlegt tap í greininni.

Í töflu 5 er sett upp ákveðin sviðsmynd um hvernig tekjuáhrif umhverfishvatarnir gætu haft ef að rekstraraðilar tileinka sér að hluta búnað og framleiðsluáðferðir sem koma til lækkunar á gjaldinu. Notast eru við sömu forsendur og í töflu 4 en gert er ráð fyrir að 2025 verði 15 þúsund tonn framleitt í aðeins einn vetur í sjó, 2026 verði 10 þúsund tonn framleitt undir 12 mánuði, árið 2027 verði 15 þúsund tonn framleitt einn vetur í sjó, árið 2027 eru framleidd 10 þúsund tonn í minna en 12 mánuði í sjó og 10 þúsund í lokuðum búnaði. Þar má t.d. sjá að árið 2026 væri gjaldið um 360 milljónum lægra en ef engin framleiðsla félli undir umhverfishvatana.

Framleiðsla (kg)	Umhverfishvatar		
	Einn vetur í sjó	Mínna en 12 mánuðir	Lokaður búnaður
2025	15.000.000		
2026		10.000.000	
2027	15.000.000		
2028		10.000.000	10.000.000
Lækkun í hlutfalli			
2025	100%		
2026		100%	
2027	30%		
2028		50%	100%
Samtals lækkun			
2025 (24,16 per kg.)	362.340.942		
2026 (44,49 per kg.)		444.874.157	
2027 (54,45 per kg.)	245.036.686		
2028 (64,8 per kg.)		323.992.951	647.985.902
Samtals gjald m.t.t. umhverfishvata			
2025	715.019.460		
2026		1.737.233.583	
2027	2.910.491.300		
2028			3.071.453.176
Gjald án umhverfishvata			
2025			1.077.360.402
2026			2.182.107.740
2027			3.155.527.985
2028			4.043.432.029
Samtals lækkun á gjaldi			
2025			362.340.942
2026			444.874.157
2027			245.036.686
2028			971.978.853

Tafla 5: Sviðsmyndir vegna umhverfishvata

Þess ber að geta að mikil óvissa er í spám er varðar framleitt magn og þróun á heimsmarkaðsverði. Einnig fylgir óvissa um að hve miklu leiti rekstraraðilar muni nýta sér þá umhverfishvata sem lagt er upp með í þessu frumvarpi.

Þær breytingar sem lagt er til að gerðar verði á gjaldi skv. XIII kafla (Umhverfissjóður sjókvíaeldis) hafa í för með sér óverulegar breytingar fyrir ríkissjóð.

6.3.3. Áhrif á fjárhag sveitarfélaga

Stærstur hluti lagareldisstarfsemi fer fram utan höfuðborgarsvæðisins og ljóst er að vöxtur og uppgangur lagareldis, sérstaklega sjókvíaeldis hefur jákvæð áhrif á afkomu sveitarfélaga m.t.t til íbúabróunar og þar með útsvarstekna. Eins fylgir atvinnugreinunum ýmiskonar hafnsækin starfsemi. Með örrí íbúabróun fylgir einnig þó ýmiskonar aukinn þrýstingur á innviði sveitarfélaga.

Með frumvarpinu er gert ráð fyrir að sveitarfélög hafi meiri fyrirsjáanleika um hvernig úthlutun úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis verði háttáð ár hvert. Með þessu móti geta sveitarfélögin því gert betri tekjuáætlanir. Að sama skapi er með frumvarpinu lagt til að sveitarfélög fái aukið frelsi til að ráðstafa þeim fjármunum sem þeim er úthlutað hverju sinni úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis hverju sinni, en þau áður höfðu í gegnum Fiskeldissjóð. Sveitarfélög eru betur til þess fallin að meta hvernig fjármunum er varið en miðlæg sjóðsstjórn í Reykjavík. Því er þessi breyting því jákvæð fyrir fjárhag sveitarfélaga.

	Tekjuáhrif			
	2025	2026	2027	2028
Frumvarp	409.393.340	359.120.134	727.369.247	1.051.842.662
Núverandi löggiöf	409.393.340	523.716.862	685.405.636	825.966.193
Tekjuáhrif samfélagsjóðs	-	164.596.728	41.963.610	225.876.469

Tafla 6: Tekjuáhrif frumvarps á Samfélagssjóð sjókvíaeldis. Heimild: Útreikningar matvælaráðuneytisins

Tafla 6 sýnir áætluð tekjuáhrif á Samfélagssjóð sjókvíaeldis. En gert er ráð fyrir að 1/3 af fjármunum gjaldsins frá fyrra ári renni inn í sjóðinn.

6.4. Mat á jafnréttisáhrifum

Erfitt er að nálgast vinnumarkaðsgögn um hlut kynjanna í störfum tengd lagareldi en ráðuneytið hefur óskað eftir því að Hagstofan aðskilji tölfræði sem snýr að fiskeldi frá tölfræði sem snýr að sjávarútvegi. Fiskeldisfyrirtækin hafa sjálf í einverjum tilvikum tekið saman upplýsingar um hlutfall kvenna í viðkomandi fyrirtæki en skv. þeim gögnum er augljóst að þónokkur kynjahalli er hjá þeim sem starfa í greininni.

Með frumvarpinu er m.a. verið að leggja til hækkun framlaga í Samfélagssjóð sjókvíaeldis og Umhverfissjóð sjókvíaeldis en skv. kyngreindum gögnum sem safnað er í ráðuneytinu er árangurshlutfall þeirra sem sækja í sjóðina nokkuð jafnt á milli karla og kvenna. Með uppbyggingu og umgjörð greinarinnar má einnig ætla að fjölbreytt störf geti skapast fyrir öll kyn en fjölbreyttari atvinnutækifæri styðja við jafnrétti kynjanna.

Pá er með frumvarpinu verið að styrkja stjórnslu og eftirlit með fiskeldi en kynjahlutfall þeirra sérfræðinga sem sinna stjórnslu og eftirliti greinarinnar eru nokkuð jöfn.

Ekki er talið að frumvarpið muni hafa teljandi áhrif á stöðu kynjanna en þó talið að ákveðnir þættir innan frumvarpsins muni stuðla að auknu jafnrétti kynjanna.

6.5. Mat á áhrifum á persónuvernd

Í frumvarpinu er kveðið á um auknar eftirlitsheimildir Matvælastofnunar sem fela m.a. í sér söfnun upplýsinga með myndavélabúnaði. Ljóst er að sú vöktun er til er í eðli sínu rafræn vöktun og rafræn vinnsla persónuupplýsinga í skilningi laga um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga, nr. 90/2018, og þarf þar með að uppfylla skilyrði þeirra laga. Við samningu frumvarpsins var litið til laga um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga en í 14. gr. þeirra laga er fjallað um rafrænt eftirlit og skilyrði þess. Um rafrænt eftirlit gilda reglur nr. 837/2006, um rafræna vöktun og meðferð persónuupplýsinga sem verða til við rafræna vöktun. Þær heimildir sem kveðið er á um í frumvarpinu leiða af sér jákvæð áhrif, s.s. aukið eftirlit með dýravelferð og umhverfi. Verður því að telja jákvæð áhrif af frumvarpsbreytingunum vega mun þyngra en neikvæð. Við ákvörðun um hvort viðhafa skuli rafræna vöktun skal þó ávallt gengið úr skugga um hvort markmiðinu með slíkri vöktun sé unnt að ná með öðrum og vægari raunhæfum úrræðum. Við eftirlitið þarf ávallt að hafa í huga lög um persónuvernd og gæta þess að eftirlit sé í samræmi við tilgang heimildarinnar.

Um einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. þátt

Í fyrsta þætti laganna er að finna tvo kafla sem taka til allra þeirra greina lagareldis sem frumvarpið tekur til. Fjallar þátturinn m.a. um sameiginlegar reglur um markmið, gildissvið, orðskýringar og stjórnsýslu lagareldis.

Um I. kafla.

Í I. kafla er að finna ákvæði um markmið og gildissvið frumvarpsins, sbr. 1. og 2. gr. Þá eru í 3. gr. ítarlegar orðskýringar.

Um 1. gr.

Markmið laganna eru sett fram í 1. gr. frumvarpsins og byggja þau að mestu leyti á markmiðum sem sett eru fram í 1. gr. gildandi laga. Ákvæðið leitast við að telja þá þætti sem máli skipta við beitingu og túlkun laganna. Þannig er allt í senn lögð áhersla á markmið um uppbyggingu atvinnulífs og byggðar sem og að leitast skuli við að tryggja gæði framleiðslu, líffræðilega fjölbreytni, velferð dýra auk verndunar vistkerfa og villtra stofna. Enda þótt þessi markmið kunni að skarast í ýmsum tilfellum til skemmri tíma, þá er ljóst að til lengri tíma hljóta öll þessi atriði að haldast í hendur, enda verður langvarandi og traustur iðnaður ekki byggður upp nema á forsendum sjálfbærni, samfélagi og náttúru til heilla.

Hugtakið vistkerfisnálgun vísar til þess að umfang atvinnugreinarinnar skal takmarkast af þeim áhrifum sem hún kann að hafa á vistkerfið. Þær skorður sem burðarþolsmat og áhættumat erfðablöndunar setja varðandi framleiðslu rekstrarleyfishafa eru dæmi um vistkerfisnálgun. Vistkerfisnálgun er alþjóðlegt áherslumál og Ísland er aðili að mörgum alþjóðasamningum þar sem aðferðafræði og innleiðing vistkerfisnálgunar er lykilmál. Eitt stærsta dæmi um það er aðild Íslands að samningi Sameinuðu þjóðanna um líffræðilega fjölbreytni, en á COP-15 fundi samningsins í desember 2022 voru samþykkt metnaðarfull markmið, Global Biodiversity Framework, um verndun, sjálfbæra nýtingu og endurheimt líffræðilegrar fjölbreytni þar sem aðferðafræði vistkerfisnálgunar er lögð til grundvallar. Þar eru skilgreind annars vegar fjögur meginmarkmið til ársins 2050 og hins vegar 23 aðgerða- og málefnamarkmið til ársins 2030. Miklar áskoranir blasa við innleiðingu þessara markmiða t.d. um verndun 30% land- og hafsvæða þjóða fyrir árið 2030. Vistkerfisnálgun er aðferð til að ná fram samþættri stjórn á nýtingu náttúruauðlinda sem miðar að vernd og sjálfbærri nýtingu með sanngirni að leiðarljósi. Aðferðin grundvallast á vísindalegri þekkingu á hinum ólíku vistkerfum og starfsemi þeirra og tekur tillit til ólíkra hagsmuna við nýtingu náttúruauðlinda. Hún gerir kröfu til þess að fylgst sé með lykilþáttum vistkerfisins og að brugðist sé án tafar við breytingum á þeim. Þetta felur í sér að leggja þarf rækt við rannsóknir, sem og skráningu og flokkun lífríkisins, gera áætlanir um skipulega vernd þess, t.d. með neti verndarsvæða, og koma á árangursríkri vöktun lykilþátta lífríkisins. Vistkerfisnálgun felur jafnframt í sér að víðtækt samráð sé haft við alla hagsmunaaðila og almenning á öllum stigum ferilsins og við ákvarðanatöku um nýtingu og stjórnun auðlindanýtingar.

Með varúðarnálgun er átt við að þegar vafi er upp um áhrif starfsemi á umhverfi, þá verði hagsmunir rekstrarleyfishafa að víkja fyrir hagsmunum vistkerfis og náttúru. Varúðarreglan var sett fram sem 15. meginregla Ríó-yfirlýsingarinnar. Vísað er til hennar í inngangsorðum samningsins um líffræðilega fjölbreytni og í aðfaraorðum EES-samningsins og hún hefur

verið útfærð t.d. í 2. mgr. 2. gr. OSPAR-samningsins. Hún kemur fyrst og fremst til skoðunar þegar óvissa er til staðar eða þekkingarskortur um afleiðingar ákvarðana sem áhrif kunna að hafa á náttúruna. Varúðarregla er skilgreind í lögum um náttúruvernd. Samkvæmt því felur varúðarnálgun í sér að þegar tekin er ákvörðun á grundvelli laga þessara, án þess að fyrir liggi með nægilegri vissu hvaða áhrif hún hefur á náttúruna, skal leitast við að koma í veg fyrir mögulegt og verulegt tjón á náttúruverðmætum. Ef hætta er á alvarlegum eða óafturkræfum náttúruspjöllum skal skorti á vísindalegri þekkingu ekki beitt sem rökum til að fresta eða láta hjá líða að grípa til skilvirkra aðgerða sem geta komið í veg fyrir spjöllin eða dregið úr þeim.

Í 2. mgr. frumvarpsgreinarinnar er lögð sérstök áhersla á verndun villtra nytjastofna. Í framkvæmd er hér einkum átt við villta nytjastofna lax sem helst er talin stafa ógn af stroki fisks úr eldi. Endurspeglast þetta ákvæði m.a. í sérstökum kafla frumvarpsins um strok sem og ákvæðum laganna um áhættumat erfðablöndunar og þeim takmörkunum sem af því leiða.

Um 2. gr.

Gildissvið laganna tekur skv. 1. mgr. frumvarpsgreinarinnar til sjókvíaeldis, landeldis og hafeldis á fiski, sbr. einnig 3. gr. frumvarpsins varðandi orðskýringar. Lögin taka ekki til skeldýraræktar, þörungaræktar né fiskræktar skv. lögum nr. 58/2006 um fiskrækt. Við samningu frumvarpsins vógust á tvö sjónarmið, annars vegar sjónarmið um að frumvarpið yrði grundvöllur nýrra heildarlaga um alla ræktun og eldi lagardýra og annarra vatnalífvera og hins vegar sjónarmið um að slík almenn heildarlög yrðu of þung í vöfum og myndu illa ná til sérstakra aðstæðna í einstökum undirgreinum lagareldis. Hefur reynsla af gildandi lögum sýnt að mikil þörf hefur verið á að laga almennar reglur þeirra laga að einstökum atvinnugreinum, einkum hvað varðar sjókvíaeldi. Lög um fiskrækt eru sérlög sem lúta einkum að fiskrækt í veiðivötnum og eiga ákvæði þeirra laga um margt meiri samleið með lögum um lax og silungsveiði heldur en lögum um lagareldi. Ekki eru lagðar til breytingar á lögum um fiskrækt með lögum þessum. Þá eru ekki lagðar til neinar breytingar á lögum nr. 90/2011 um skeldýrarækt en í undanfarandi umsagnarferli komu fram ábendingar um að skeldýrarækt ætti samleið með almennum lögum um lagareldi. Niðurstaðan var þó sú að hrófla ekki við lögum um skeldýrarækt og gilda þau áfram óbreytt.

Hvað varðar þörungarækt þá eru reglur um ræktun smáþörunga og stórþörunga ekki að finna í frumvarpinu þrátt fyrir að stefnumótunarvinna hafi verið unnin fyrir báðar greinar eins og greinir í almennum athugasemdum með frumvarpinu. Ástæðan fyrir því að frumvarpið tekur ekki til þörungaræktar er einkum tvíþætt. Í fyrsta lagi hefðu ný lög um lagareldi orðið þyngri í vöfum en æskilegt væri ef þau hefðu einnig tekið til þörungaræktar. Í öðru lagi, þá virðast vaxtarmöguleikar þörungaræktar til framtíðar svo miklir að rétt sé að sérstök lög gildi um atvinnugreinina. Í öllu falli stóð aldrei til að settar yrðu sérstakar reglur um smáþörungarækt enda umhverfisáhrif smáþörungaræktar, eins og hún er nú stunduð, hverfandi samanborið við ýmsar aðrar greinar lagareldis. Þá eru einnig rök sem mæla með því að reglur um ræktun stórþörunga fari saman með vinnslu villtra stórþörunga.

Um 3. gr.

Orðskýringar eða skilgreiningar byggja að miklu leyti á eldri lögum. Nýjar orðskýringar og breytingar á einstökum orðskýringum skýra sig sjálfar og miða aðallega að því að ná fram aðgreiningu milli einstakra greina lagareldis sem frumvarpið tekur til.

Um II. kafla.

Í II. kafla frumvarpsins er finna sameiginlegar reglur um stjórnsýslu samkvæmt lögnum.

Um 4. gr.

Ákvæði 4. gr. frumvarpsins er að mestu leyti óbreytt frá gildandi lögum nr. 71/2008 um fiskeldi með einni meginbreytingu þó. Sú breytingu lýtur að því að lagt er til að samráðsnefnd um fiskeldi verði lögð niður. Ástæða þessa er sú að samráðsnefndin hefur ekki verið talin skila tilætluðum árangri sem raunverulegur og skilvirkur vettvangur til ráðgjafar í málefnum fiskeldis. Nefndina skipa t.a.m. aðilar sem að jafnaði eru á öndverðum meiði um hvaðeina sem lýtur að sjókvíaeldi en málefni sjókvíaeldis hafa verið það sem helst hefur verið fjallað um í nefndinni. Hafa allir þeir aðilar sem tilnefna fulltrúa í nefndina tækifæri á að koma skoðunum sínum á framfæri á öðrum vettvangi m.a. samskiptum við viðeigandi stjórnvöld.

Þá er gerð sú breyting að tekið er berum orðum fram að Hafrannsóknastofnun skuli vera til ráðgjafar um framkvæmd laganna.

Um 2. þátt

Annar þáttur laganna tekur til sjókvíaeldis. Sjókvíaeldi er sú grein lagareldis sem, eins og sakir standa, er hvað mest umdeild en greinin er einnig umfangsmesta undirgrein lagareldis. Í umræðu um sjókvíaeldi vegast annars vegar á sjónarmið um umhverfisáhrif greinarinnar en hins vegar samfélagsleg áhrif hennar. Í ljósi þess að atvinnugreinin er í senn mikilvæg og umdeild er nauðsynlegt að skýrar og framkvæmanlegar reglur gildi um hana. Ákvæði fyrsta og fimmta þáttar laganna gilda einnig um sjókvíaeldi.

Um III. kafla.

Í III. kafla er að finna ákvæði um umhverfisvernd og rannsóknir. Kaflinn byggir að miklu leyti á ákvæðum gildandi laga um burðarþolsmat og áhættumat erfðablöndunar. Þá er einnig að finna í kaflanum nýmæli í lögum s.s. um friðunarsvæði. Ekki er fjallað um stök í kaflanum heldur er fjallað um það í sérstökum kafla síðar í frumvarpinu.

Um 5. gr.

Í 5. gr. frumvarpsins er fjallað um burðarþolsmat. Ákvæðið byggir að miklu leyti á 6. gr. b í gildandi lögum nr. 71/2008 með nokkrum breytingum þó. Líkt og í gildandi lögum er það ráðherra sem á frumkvæði að burðarþolsmati en burðarþolsmatið er framkvæmt af Hafrannsóknastofnun. Samkvæmt gildandi lögum skal burðarþolsmeta „firði eða hafsvæði“ en samkvæmt frumvarpinu er lagt til að horft verði til vatnshlota við burðarþolsmat eða annara hafsvæða ef hafsvæði hefur ekki verið skilgreint sem vatnshlot. Vatnshlot er skilgreint í 3. gr. með sama hætti og hugtakið er skilgreint í lögum um stjórn vatnamála nr. 36/2011 en ákvæði þeirra laga innleiða hina svokölluðu vatnatilskipun, þ.e. tilskipun Evrópusambandsins um aðgerðaramma bandalagsins um stefnu í vatnamálum, 2000/60/EB. Er hér um að ræða breytingu til samræmingar en framkvæmd Hafrannsóknastofnunar mun í öllu falli hafa miðað við lög um stjórn vatnamála.

Samkvæmt tillögu frumvarpsins skal endurskoða burðarþolsmat á sex ára fresti. Setja má það í samhengi við endurskoðun vöktunaráætlana fyrir vatnshlot samkvæmt 1. mgr. 22. gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Þó er heimilt að endurskoða matið oftast ef að niðurstöður vöktunar gefa tilefni til. Samkvæmt gildandi lögum skyldi einungis endurskoða burðarþol „svo oft sem þurfa þykir“ og var það m.a. eitt af þeim atriðum sem Ríkisendurskoðun gerði athugasemdir við í skýrslu sinni.

Í lokamálslið 2. mgr. er nýmæli sem lýtur að því að taka af allan vafa um það að Hafrannsóknastofnun er ekki eftirlitsaðili með staðbundinni mengum frá sjókvíaeldisstöðvum.

Burðarþolsmat og annað mat Hafrannsóknastofnunar á vistfræðilegu ástandi vatnshlota er heildstætt mat sem skapar Hafrannsóknastofnun ekki eftirlitshlutverk með tilteknum rekstrarreiningum. Eftirlit með nærumhverfi er á verksviði Umhverfisstofnunar og ekki síst á ábyrgð rekstrarleyfishafa sjálfs.

Hámarkslífmassi samkvæmt burðarþolsmati setur skorður því magni fisks, mælt í lífmassa, sem rekstrarleyfishafi getur alið í sjó á hverjum tíma. Burðarþolsmat getur hins vegar breyst við endurskoðun Hafrannsóknastofnunar og verður rekstrarleyfishafi að sæta því að Matvælastofnun endurskoði heimildir rekstrarleyfishafa. Ólíkar reglur gilda hins vegar um afleiðingar annars vegar lækkunar burðarþolsmats og hins vegar hækkunar burðarþolsmats, sbr. nánar umfjöllun um 32. gr.

Þá eru í 3. og 4. mgr. að finna nýmæli sem lúta að því að Matvælastofnun haldi skrá um leyfilegan lífmassa sem og hámarkslífmassa smitvarnasvæða eins og hámarkslífmassa burðarþolsmats hefur verið skipt niður á smitvarnasvæði. Það er því ekki nauðsynlegt að breyta rekstrarleyfi vegna breytinga á hámarkslífmassa eða leyfilegum lífmassa tiltekins smitvarnasvæðis.

Um 6. gr.

Í 6. gr. frumvarpsins er fjallað um áhættumat erfðablöndunar. Samkvæmt ákvæðinu tekur áhættumat erfðablöndunar aðeins til frjós lax. Er ástæðan fyrir því tvíþætt, annars vegar er lax fyrirferðarmestur eldistegunda í núverandi sjókvíaeldi og hins vegar eru aðrar núverandi eldistegundir ólíklegri en lax til þess að hafa áhrif til erfðablöndunar við villta stofna. Áhættumat erfðablöndunar felur í sér aðferðafræði sem miðar að því finna það hámark frjós lax sem óhætt er að ala í sjó án þess að líkur séu á óásættanlegri erfðablöndun sem fari yfir ákveðin mörk.

Ákvæðið er nokkuð breytt frá gildandi lögum nr. 71/2008. Í fyrsta lagi skal niðurstaðan úr áhættumati erfðablöndunar ekki vera hámarkstala í lífmassa talin heldur í fjölda fiska. Er ástæðan fyrir þessu einkum sú að eðlilegra er að meta áhættu af stroki í fjölda fiska en ekki magni þeirra miðað við þyngd. Í öðru lagi er lagt til að sú tala frjórna laxa sem leiðir annars vegar af áhættumati erfðablöndunar og hins vegar ákvörðun ráðherra í reglugerð skuli nefnast „heildarlaxafjöldi“. Sú tala verður um leið grunnur að skipulagi framleiðsluheimilda í eldi á frjóum laxi. Í þriðja lagi er lagt til að breytingar á heimildum til eldis á frjóum laxi, þ.e. breyting á laxafjölda, skuli taka gildi með þeim hætti að rekstrarleyfishöfum verði leyft að ljúka eldi á þeim kynslóðum eldisfisks sem þegar er í sjó en við næstu útsetningu fiska skuli taka mið af heildarlaxafjölda samkvæmt reglugerð. Samkvæmt gildandi lögum skyldi „gefinn hæfilegur frestur til aðlögunar“ þegar áhættumati erfðablöndunar var breytt svo segja má að efnislega sé ekki um breytingu að ræða þótt að orðalagi sé breytt. Þá er nýmæli í lögnum sem lýtur að því að Hafrannsóknastofnun veiti einnig ráðgjöf um skiptihlutfall við flutning laxahlutar milli smitvarnasvæða.

Undirliggjandi þáttum áhættumats erfðablöndunar er lýst í 3. mgr. frumvarpsgreinarinnar og er ákvæðið nær óbreytt frá 2. másl. 2. mgr. 6. gr. a núgildandi laga.

Fjallað er um mótvægisáðgerðir í 3. mgr. frumvarpsgreinarinnar og byggir ákvæðið á 1. másl. 2. mgr. 6. gr. a núgildandi laga nr. 71/2008. Í núverandi framkvæmd hefur þótt óljóst hvernig mótvægisáðgerðir eigi að hafa áhrif á áhættumat erfðablöndunar, þ.e. í þeim tilfellum þegar einungis sumir rekstrarleyfishafar grípa til mótvægisáðgerða. Í frumvarpinu er reynt að bæta úr þessu með því að gera mótvægisáðgerðir að skyldu hjá öllum rekstrarleyfishöfum á sama hafsvæði, t.d. Austfjörðum, svo að taka megillit til þeirra í áhættumati erfðablöndunar. Þannig gæti Hafrannsóknastofnun t.d. gert tillögu til ráðherra um tvær tölur hámarksfjölda

frjórri laxa, þ.e. annars vegar tölu sem miðar við óbreytt ástand og svo hins vegar tölu sem byggir á því að allir rekstrarleyfishafar hafi gripið til mótvægisáðgerða. Oft kynni það að vera rekstrarleyfishöfum í hag að grípa til mótvægisáðgerða ef að slíkt þýddi hækkun á heildarlaxafjölda sem ráðherra ákvæði með reglugerð.

Um 7. gr.

Með 7. gr. frumvarpsins er lagt til að lögfest verði auglýsing nr. 460/2004 frá 27. maí 2004 en sú auglýsing leysti af hólmi eldri auglýsingu nr. 226/2001 sem var að mörgu leyti sambærileg núgildandi auglýsingu. Efnislega bannar auglýsingin eldi á laxfiskum (m.a. laxi, bleikju, urriða og regnbogasilungi) á tilteknum svæðum við landið, þ.e. Faxaflóa, Breiðafirði, Húnaflóa, Skagafirði, Skjálfanda, Þistilfirði, Bakkaflóa, Vopnafirði og Héraðsflóa. Auk þessara fjarða og flóa, gerir frumvarpið ráð fyrir því að Eyjafjörður og Öxarfjörður verði flokkuð sem friðunarsvæði og er það útvíkkun frá gildissviði auglýsingarinnar. Markmið auglýsingarinnar er að vernda villta laxastofna fyrir erfðablöndun við eldislax sem og að vernda villta stofna fyrir sjúkdómum og sníkjudýrum sem kynnu að fylgja eldi á laxi og öðrum eldisfiskum.

Líkt og fram kom við gerð fyrrgreindrar stefnumótunar um lagareldi þá er talið rétt að lögfesta efni auglýsingar 460/2004, einkum af tveimur ástæðum. Í fyrsta lagi er friðun hafsvæða gagnvart sjókvíaeldi mikilvægt málefni sem rétt er að fái þá vönduðu og lýðræðislegu umfjöllun sem felst í setningu laga á Alþingi. Verði ákveðið að breyta friðunarsvæðum í framtíðinni, hvort sem er til fjölgunar eða fækkunar, þá þyrfti slík breyting einnig að hljóta þinglega meðferð. Í öðru lagi þá felur bann við sjókvíaeldi á tilteknum svæðum í sér takmörkum á atvinnu- og athafnafrelsi sem rétt er að sé takmarkað með lögum en ekki auglýsingu, sbr. m.a. atvinnufrelsisákvæði 1. mgr. 75. gr. stjórnarskrárinnar.

Eins og berlega kom fram í athugasemdaferli vegna stefnumótunar í lagareldi þá er lögfesting friðunarsvæða á grundvelli auglýsingar nr. 460/2004 umdeild. Þannig hafa ýmsir aðilar talið að lengra eigi að ganga í friðun samkvæmt frumvarpinu, t.d. með því að friða Eyjafjörð og önnur svæði fyrir sjókvíaeldi. Þá hafa aðrir talið að ganga eigi skemur, t.d. með því að fækka friðunarsvæðum eða með því að heimila eldi á t.d. regnbogasilungi á friðunarsvæðum eða eldi í lokuðum eldisbúnaði.

Í frumvarpi þessu er lagt til að orðalagi og efni auglýsingar nr. 460/2004 verði haldið óbreyttu nema að því marki að Eyjafirði og Öxarfirði er bætt við þau svæði þar sem eldi laxfiska er óheimilt og að því marki sem leiðir af samræmingu við orðskýringar í 3. gr. frumvarpsins.

Um 8. gr.

Í 8. gr. frumvarpsins er að finna ákvæði sem byggir á ákvæði 2. mgr. 10. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ákvæðið ekki sérstakra skýringa.

Um 9. gr.

Í 9. gr. frumvarpsins kemur fram bann við sleppingum eldisfisks í fiskrækt eða hafbeit. Ákvæðið er efnislega sambærilegt við 1. mgr. 19. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Þá á ákvæðið sér einnig vissa samsvörun í ákvæðum 8., 9. og 10. gr. laga um fiskrækt nr. 58/2006. Tilgangur ákvæðisins er að taka af allan vafa um að eldisfisk eigi ekki að nota í fiskrækt eða hafbeit.

Um 10. gr.

Ákvæði 10. gr. frumvarpsins eru að mestu samhljóða 19. gr. a gildandi laga og þarfnast greinin ekki skýringa.

Um IV. kafla.

Í IV. kafla frumvarpsins er að finna reglur um smitvarnir og dýravelferð. Kaflinn sameinar ýmis ákvæði eldri laga í einn kafla auk þess að innihalda ýmis nýmæli.

Um 11. gr.

11. gr. frumvarpsins er nýmæli sem byggir þó að vissu leyti á 4. gr. a í gildandi lögum nr. 71/2008. Í frumvarpsgreininni er hugtakið smitvarnasvæði sett fram og tenging smitvarnasvæða við vatnshlot skýrð. Þá kemur fram að ráðherra ákveði afmörkun smitvarnasvæða með reglugerð að fenginni tillögu Matvælastofnunar. Ef að vatnshlot skiptist í fleiri en eitt smitvarnasvæði, þá þarf einnig ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar. Með sama hætti má ákveða að smitvarnasvæði nái yfir fleiri en eitt vatnshlot, eða hluta vatnshlota.

Eins og fram kom í stefnumótun í málefnum lagareldis, þá var eitt af þeim markmiðum hennar að koma á einstaklingsbundinni ábyrgð rekstrarleyfishafa. Þannig myndi einungis einn rekstrarleyfishafi starfa á hverju smitvarnasvæði og bera þannig ábyrgð á vörnum og viðbrögðum gegn sníkjudýrum og sjúkdómum á því svæði. Sama myndi einnig gilda um ábyrgð á ástandi vistkefa, en ólíkt sjúkdómum og sníkjudýrum þá er ástand vistkerfa metið á grundvelli vatnshlota eða annara afmarkaðra hafsvæða, en ekki smitvarnasvæða. Smitvarnasvæði er ein helsta grunneining í stjórnsýslu sjókvíaeldis samkvæmt frumvarpinu, sbr. önnur frumvarpsákvæði IV. og V. kafla. Sé litið til núverandi skipulags rekstrarleyfa, sem og fjölda rekstrarleyfishafa, er ekki talið raunhæft að koma á einstaklingsbundinni ábyrgð á ástandi vistkerfa í öllum einstökum vatnshlotum. M.ö.o. þá má búast við að í einhverjum fjörðum verði fleiri en einn aðili með starfsemi og beri þeir þannig í reynd sameiginlega ábyrgð á ástandi vistkerfa viðkomandi fjarðar eða vatnshlots m.t.t. áhrifa af sjókvíaeldi enda þótt viðkomandi rekstrarleyfishafar stundi starfsemi á ólíkum smitvarnasvæðum.

Um 12. gr.

12. gr. frumvarpsins er nýmæli. Í ákvæðinu er gerð grein fyrir tilgangi smitvarnasvæða og þeim reglum sem um það gilda. Líkt og rakið er að ofan í umfjöllun um 11. gr. frumvarpsins, þá er það eitt af markmiðum frumvarpsins að aðgreina ábyrgð einstakra rekstrarleyfishafa með því að heimila aðeins einum aðila að starfa á hverju smitvarnasvæði. Með því er gengið lengra en kveðið var á í skilgreiningu á „sjókvíaeldissvæðum“ samkvæmt gildandi lögum og einnig gengið lengra en starfshópur um varnir gegn sjúkdómum lagði til í minnisblaði í janúar 2023 en hvort tveggja gerði ráð fyrir að fleiri en einn aðili gæti starfað á „sjókvíaeldissvæðum“. Við samnings frumvarps þessa þótti réttlætunlegt að ganga lengra en áður í að koma á einstaklingsbundinni ábyrgð á smitvarnasvæðum, áður sjókvíaeldissvæðum, þar sem einstaklingsábyrgð styður við dýravelferð og vernd vistkerfa með því að gera eftirlit og eftirfylgni skilvirkari.

Í 3. mgr. frumvarpsákvæðisins er tekið fram að sömu reglur og gilda um flutning fiska og tækja milli smitvarnasvæða sem eru í rekstri hjá ólíkum rekstrarleyfishöfum skuli einnig gilda í þeim tilfellum þegar einn og sami rekstrarleyfishafi er með rekstur á fleiri en einu smitvarnasvæði. Tilgangur smitvarnasvæða næðist ekki nema sambærilegar skorður væru settar við starfsemi rekstrarleyfishafa í þeim tilfellum.

Um 13. gr.

Í 13. gr. frumvarpsins er nýmæli en ákvæði um hvíld sjókvíaeldissvæða er að finna í 46. gr. núverandi reglugerðar um fiskeldi nr. 540/2020. Í 2. mgr. 46. gr. reglugerðarinnar segir að „þegar eldi og slátrun hveðrar kynslóðar lýkur skal sjókvíaeldissvæði vera í hvíld í a.m.k. 90 daga“. Lagt er til í frumvarpinu að hvíldartími skuli áfram vera ákveðinn í reglugerð.

Þrátt fyrir að hvíldartími sé í frumvarpinu einkum skilgreindur út frá vörnum gegn sjúkdómum og sníkjudýrum, þá mun hvíldartími einnig nýtast til að gera hlé á lífrænu álagi frá sjókvíum og er því líka til þess fallinn að viðhalda góðu ástandi vistkerfa sjávarbotns.

Um 14. gr.

Ákvæði 14. gr. frumvarpsins tekur til flutnings búnaðar á milli smitvarnasvæða. Eins og hugtakið ber með sér, þá er hlutverk smitvarnasvæða að takmarka smit sjúkdóma og sníkjudýra á milli tiltekinna svæða. Ein möguleg smitleið er smit með búnaði og farartækjum. Sem nærtækt dæmi má nefna kenningu fisksjúkdómanefndar, sem vísað er til í fundargerð nefndarinnar frá 13. júní 2022, um að blóðþorrasmit á Austfjörðum árið 2021 hefði dreifst á milli svæða með tækjabúnaði. Frumvarpsgreinin er í samræmi við tillögur starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023.

Í frumvarpsgreininni er lagt til að leyfi Matvælastofnunar þurfi til flutnings búnaðar og farartækja milli smitvarnasvæða en að slíkt leyfi megi veita til lengri tíma með viðvarandi hætti ef Matvælastofnun telur skilyrði til slíks.

Um 15. gr.

Í 15. gr. frumvarpsins er fjallað um útsetningu fisks og flutning fisks milli smitvarnasvæða. Ákvæði 1. mgr. frumvarpsgreinarinnar er efnislega samhljóða 1. mgr. 46. gr. reglugerðar um fiskeldi nr. 540/2020 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

2. mgr. frumvarpsgreinarinnar er efnislega samhljóða 2. mgr. 19. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

3. mgr. frumvarpsgreinarinnar er nýmæli sem byggir á vinnu starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023 og þarfnast að öðru leyti ekki skýringa.

Um 16. gr.

Með frumvarpsgreininni er Matvælastofnun veitt heimild til að krefjast talningar upp úr sjókví. Ákvæðið er nýmæli. Tekið er fram að ríkt tilefni þurfi til enda getur rask við talningu haft neikvæð áhrif á velferð fiska. Meðal þess sem réttlætt gæti talningu væri rökstuddur grunur um verulegan strokatburð, alvarlegir sjúkdómar eða fjöldadauði.

Um 17. gr.

Ákvæðið er nýmæli í lögum og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 18. gr.

Ákvæðið er nýmæli í lögum. Skimun fyrir sjúkdómum er ein leið til þess að greina smitleiðir og koma í veg fyrir smit. Smitvarnir eru aftur mikilvægar bæði til að tryggja dýravelferð og rekstraröryggi.

Heimild til bólusetningar með samþykki Matvælastofnunar er nú að finna í reglugerð nr. 540/2020 um fiskeldi. Talin var þörf á að í lögum væri heimild til þess að krefjast

bólusetningar. Frumvarpsgreinin byggir ennfremur á tillögum starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023. Starfshópurinn var skipaður í kjölfar blóðþorrafaraldurs (ISA) á Austfjörðum árið 2021 en bólusetning eru ein þeirra aðferða sem kunna að nýtast í baráttu við blóðþorra og aðra tilkynningarskylda sjúkdóma.

Um 19. gr.

Ákvæðið er nýmæli í lögum. Tilgangur ákvæðisins er að veita lagagrundvöll fyrir mögulegu banni á eldi tiltekna tegunda fisks eða eldi fisks með tiltekna eiginleika. Þessu ákvæði yrði að öllum líkindum aðeins beitt í undantekningartilfellum og að fenginni ráðgjöf eða reynslu, innanlands eða utan.

Um 20. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 20. gr. gildandi laga nr. 71/2008 sem og tillögum starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023.

Um 21. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og byggir á tillögum starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023. Ákvæðið felur í sér tilteknar kröfur til brunnbáta og sóttthreinsunar, allt í þeim tilgangi að fækka smitleiðum.

Um 22. gr.

Frumvarpsgrein byggir á tillögum starfshóps um smitvarnir í sjókvíaeldi sem settar voru fram í minnisblaði í janúar 2023. Ákvæðið gerir ráð fyrir að Matvælastofnun geti ákveðið að tiltekið smitvarnasvæði sé hættusvæði ef upp kemur tilkynningarskyldur sjúkdómur á svæðinu eða atburður tengdur sníkjudýrum. Þá er einnig gert ráð fyrir að ákveða megi að nærliggjandi smitvarnasvæði sé áhættusvæði eða jafnvel að svæði í tiltekinni fjarlægð frá hættusvæði sé áhættusvæði. Með sama hætti gilda meiri takmarkanir á flutningum og umferð á hættusvæðum og áhættusvæðum en myndu almennt gilda. Aðrar reglur sem kynnu að verða settar í reglugerð lytu t.d. að sóttvörnum.

Um 23. gr.

Frumvarpsgreinin minnir á að þrátt fyrir ýmis ákvæði um smitvarnir og dýravelferð í lögnum, þá gilda enn fremur almenn lög um sama efni sem eru hinum sértæku ákvæðum frumvarpsins til fyllingar og stuðnings.

Um V. kafla.

Í V. kafla frumvarpsins hefst umfjöllun um skipulag og lagalegt ferli í leyfisveitingum sjókvíaeldis. Eins og nánar er rakið í umfjöllun um einstök ákvæði þá byggir stjórnsýsla í sjókvíaeldi mikið á hugtökunum vatnshlot, lífmassi, smitvarnasvæði og eldissvæði. Samantekið má lýsa skipulagi sjókvíaeldis sem hér segir samkvæmt frumvarpinu: (1) Fyrst gerir Hafrannsóknastofnun burðarþolsmat fyrir tiltekið vatnshlot, t.d. fjörð, sem ákvarðar hámarkslífmassa fisks sem þar má ala. (2) Næst skiptir ráðherra vatnshloti í smitvarnasvæði sem eiga að setja ramma utan um starfsemi rekstrarleyfishafa m.t.t. sjúkdóma- og sníkjudýrahættu. (3) Því næst úthlutar ráðherra smitvarnasvæðum með útboði til mögulegra rekstrarleyfishafa. (4) Næst óskar rekstrarleyfishafi eftir afstöðu Skipulagsstofnunar um hvort að fyrirhugaðar rekstur sé umhverfismatsskyldur og, eftir atvikum, ræðst í umhverfismat. (5) Eftir að ákvörðun Skipulagsstofnunar um umhverfismatsskyldu liggur fyrir, og eftir atvikum

álit Skipulagsstofnunar á umhverfismatsskýrslu, getur rekstrarleyfishafi sótt um rekstrarleyfi og starfsleyfi til Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar fyrir rekstri á eldissvæðum. (6) Heimilt er að sækja um rekstrarleyfi þrátt fyrir að umsókn samræmist ekki gildandi strandsvæðaskipulagi en Matvælastofnun er óheimilt að auglýsa tillögu að rekstrarleyfi fyrir en nauðsynlegar breytingar hafa verið gerðar á strandsvæðaskipulagi. (7) Að lokinni umfjöllun Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar, auk tillögu- og auglýsingarferlis, er gefið út rekstrarleyfi annars vegar og starfsleyfi hins vegar.

Um 24. gr.

Frumvarpsgreinin fjallar um úthlutun smitvarnasvæða. Ákvæðið byggir m.a. á 2.-5. mgr. 4. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 en er þó mikið breytt. 1. mgr. frumvarpsgreinarinnar þarfnast ekki sérstakra skýringa og má vísa til 5. og. 11. gr. frumvarpsins um burðarþol og smitvarnasvæði.

Í 2. mgr. er kveðið á um útboð smitvarnasvæða. Í reynd hefur flestum svæðum, sem skilgreind yrðu sem smitvarnasvæði ef frumvarpið yrði samþykkt, þegar verið úthlutað á grundvelli eldri laga og er útboðsskyldan því að nokkru fræðileg nema fleira komi til, s.s. burðarþolsmat fleiri hafsvæða, áform um hafeldi verði að veruleika o.s.frv.

Í 3. mgr. er fjallað um hina ýmsu þætti sem koma til við mat á tilboðum sem kunna að berast. Heimilt er að víkja frá hæsta boði enda mæli aðrir þættir með því, s.s. umhverfissjónarmið og rekstrarsaga viðkomandi tilboðsgjafa.

4. mgr. þarfnast ekki sérstakra skýringa.

5. mgr. frumvarpsgreinarinnar tekur af allan vafa að úthlutun smitvarnasvæða skapar ekki eignarrétt eða önnur óafturkræf réttindi yfir smitvarnasvæðum enda tilgangur smitvarnasvæða eingöngu að skapa ramma um varnir gegn sjúkdómum og sníkjudýrum sem og, eftir atvikum, sambærilegan ramma utan um hvíld vatnshlots og sjóvarbotns. Nýti aðili ekki smitvarnasvæði, eða ef hann glatar rekstrarleyfi sínu, þá glatar viðkomandi aðili einnig rétti til starfsemi á viðkomandi smitvarnasvæði sem er þá laust til úthlutunar að nýju.

6. mgr. þarfnast ekki skýringa.

Um 25. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 1. mgr. 4. gr. b og 1. mgr. 7. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Ákvæðið staðfestir að aðeins þeir sem hafa fengið starfsleyfi Umhverfisstofnunar og Matvælastofnunar megi starfrækja sjókvíaeldi. Þá er einnig kveðið á um að sjókvíaeldi verði aðeins stundað á eldissvæðum innan smitvarnasvæða.

2. mgr. er í samræmi við 2. másl. 2. mgr. 7. gr. gildandi laga og þarfnast ekki skýringar.

Um 26. gr.

Frumvarpsgreinin kveður á um að áður en sótt er um rekstrarleyfi og starfsleyfi skuli ákvörðun Skipulagsstofnunar um matskyldu eða, ef við á, álit á matsskýrslu, liggja fyrir. Í umhverfismati framkvæmda er m.a. fjallað um möguleg áhrif framkvæmdar á siglingar. Við gerð matsins er aflað umsagna frá aðilum sem hafa stjórnsluhlutverki að gegna þegar kemur að öryggi siglingamála, s.s. Samgöngustofu, Vegagerðinni og Landhelgisgæslunni. Í þeim umsögnum geta umræddir aðilar kveðið á um að framkvæmt skuli áhættumat siglingaöryggis og tekur þá álit Skipulagsstofnunar, eftir atvikum, til þess.

3. mgr. frumvarpsgreinarinnar er nýmæli. Í henni felst að hvorki rekstrarleyfi né starfsleyfi verði gefin út til sjókvíaeldis nema að fyrir liggja strandsvæðaskipulag samkvæmt lögum um skipulag haf- og strandsvæða. Þó að umsókn um rekstrarleyfi samrýmist ekki gildandi

strandsvæðaskipulagi er heimilt að senda slíka umsókn inn til Matvælastofnunar en Matvælastofnun er óheimilt að auglýsa tillögu að leyfinu fyrir en nauðsynlegar breytingar hafa verið gerðar á strandsvæðaskipulagi.

4. mgr. frumvarpsgreinarinnar er að miklu leyti samhljóða 2. mgr. 4. gr. b gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um 27. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 8. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Samkvæmt 27. gr. frumvarpsins er kveðið á um að áður en sótt er um rekstrar- og starfsleyfi til Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar skuli umsækjandi afla staðfestingar frá Skipulagsstofnun um hvort gera þurfi umhverfismat vegna framkvæmda sem fyrirhugað er að sækja um leyfi fyrir.

Um 28. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 2. og 3. mgr. 9. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Frumvarpsgreinin er einkum til áréttingar á mikilvægi umhverfismats vegna sjókvíældis og ekki síst því lykilhlutverki sem álit Skipulagsstofnunar gegnir. Ákvæðið þarfnast að öðru leyti ekki skýringa.

Um 29. gr.

Frumvarpsgreinin er að mestu leyti samhljóða 10. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 30. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 10. gr. gildandi laga nr. 71/2008 en er að nokkru leyti einfölduð. Ákvæði um endurskoðun rekstrarleyfis hafa verið felld úr frumvarpsgreininni. Þó er ein meiriháttar breyting að formi til en sú breyting felst í því að rekstrarleyfi er ekki gefið út til tiltekins tíma heldur er ótímabundið, sbr. nánar að hér að neðan. Greinin þarfnast að öðru leyti ekki skýringa.

Um 31. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og gerir ráð fyrir að rekstrarleyfishafi geti sótt um breytingar á eldissvæðum. Ákvæðið þarfnast ekki skýringa.

Um 32. gr.

Frumvarpsgreinin tekur til þeirrar stöðu þegar rekstrarleyfishafi hefur fengið smitvarnasvæði úthlutað og rekstrarleyfi útgefið með tilteknum hámarkslífmassa en Hafrannsóknastofnun gefur út nýtt burðarþolsmat sem hækkar burðarþol viðkomandi vatnshlots og þar með smitvarnasvæðis. Eldisrekstur rekstrarleyfishafa miðar á tíma hins vegar við eldra burðarþolsmat og viðeigandi hámarkslífmassa. Fáir rekstrarleyfishafi sjálfkrafa aukinn hámarkslífmassa þá væri hætt á að rekstrarleyfishafi myndi ekki ná að uppfylla skilyrði um nýtingu lífmassa og kynni því að missa leyfið. Því er farin sú leið að úthluta viðbótarlífmassa samkvæmt nýju burðarþolsmati eingöngu eftir ósk og umsókn rekstrarleyfishafa.

2. mgr. gerir tilteknar kröfur til umsóknar rekstrarleyfishafa. Eðlilegt er að aukning í rekstrarumfangi fari í gegnum sama ferli og á við í upphafi rekstrar. Ráðherra getur þó skýrt skilyrði og málsmeðferð við aukningu lífmassa í reglugerð.

Um 33. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli en lagt er til að rekstrarleyfi í sjókvíaeldi séu ótímabundin. Það er hins vegar ávallt skilyrði að rekstrarleyfishafi fari að öllum ákvæðum laganna og reglum settum með stoð í þeim svo hægt sé að líta á rekstrarleyfi sem ótímabundið. Ástæða þess að lagt er til að leyfi verði ótímabundin er fyrst og fremst sú að réttaráhrif gildistíma voru í reynd óljós samkvæmt eldri lögum. Þannig var leyfistíminn langur, eða 16 ár, auk þess sem gert var ráð fyrir að leyfum yrði úthlutað til sömu aðila við lok gildistíma, sbr. 3. mgr. 7. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Er miðað við það við samningu þessa frumvarps að réttast sé að rekstrarleyfishafar haldi leyfum ótímabundið en verði á móti að hlíta gildandi lögum á hverjum tíma og breytingum á þeim svo sem endranær. Þá er einnig við það miðað að skilyrði til afturköllunar eða niðurfellingar leyfis séu rýmri en ella þar sem ekki er um tiltekinn lokadag leyfis að ræða. Er hér miðað við það, sem eðlilegt er, að auknum og betri réttindum fylgi aukin ábyrgð og skyldur. Rekstrarleyfishafar þurfa því ekki að hafa áhyggjur af því að leyfi renni sjálfkrafa úr gildi á tilteknum degi en hins vegar verða þeir að þola að meiri kröfur séu gerðar til þess að þeir standi undir þeim kröfum sem gerðar eru til eldis og rekstrar þeirra lögum samkvæmt.

Um 34. gr.

Frumvarpsgreinin er að mestu í samræmi við 11. gr. gildandi laga og þarfnast ekki skýringar.

Um 35. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti í samræmi við 13. gr. a gildandi laga. Tvær megin breytingar er að finna í frumvarpsgreininni. Annars vegar er ábyrgð á viðbrögðum við sníkjudýrum færð frá Matvælastofnun og yfir á rekstrarleyfishafa en þó þannig að Matvælastofnun hefur tækifæri til þess að stöðva aðgerðir rekstrarleyfishafa ef þörf krefur. Hins vegar er kveðið á um að rekstrarleyfishafi skuli senda Matvælastofnun reglulegar tilkynningar um að farið sé að innri reglum. Það er ekki nóg að innri reglur séu til staðar heldur þarf að fara eftir þeim. Skulu stjórnendur rekstrarleyfishafa tryggja að það sé gert og staðfesta það við Matvælastofnun.

Um 36. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 14. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Í 1. mgr. frumvarpsgreinarinnar er hins vegar nýmæli sem kveður á um að eftirlit Matvælastofnunar skuli vera áhættumiðað. Í því felst að Matvælastofnun skuli hafa meira eftirlit með þeim rekstraraðilum sem búa við meiri áhættu í sínum rekstri, að hafa skuli meira eftirlit með tilteknum þáttum sem teljast sérstaklega áhættusamir og jafnvel auka eða draga úr eftirliti eftir árstíma o.s.frv. allt eftir áhættumati Matvælastofnunar. Áhættumiðað eftirlit felur einnig í sér skilvirka nýtingu á mannafla og þekkingu Matvælastofnunar á hverjum tíma þannig að áhættumeiri rekstraratriði séu ávallt í forgangi við eftirlit.

Í 3. mgr. er nýmæli sem felur í sér að rekstrarleyfishafi skuli árlega útbúa framleiðsluáætlun sem send skal Matvælastofnun til samþykktar. Er þessi áætlun hugsuð til þess að auðvelda eftirlit og forgangs röðun Matvælastofnunar en ekki til þess að Matvælastofnun komi að skipulagningu viðkomandi rekstrar. Matvælastofnun er þó rétt að synja samþykktar ef að fyrirhuguð framleiðsla er til þess fallin að valda því að rekstrarleyfishafi fari fram úr framleiðslutakmörkunum eða hyggi á aðgerðir sem líklegar eru til að fara í bága við lög eða

reglur. Framleiðsla rekstrarleyfishafa er þó sem endranær fyrst og síðast á ábyrgð rekstrarleyfishafa sjálfs. Leiðbeiningar Matvælastofnunar sem kunna að koma fram við samþykkt eða synjun framleiðsluáætlunar léttu í engu ábyrgð af rekstrarleyfishafa sjálfum.

Í 7. mgr. er nýmæli sem felur í sér tilmæli um aukna samræmingu í eftirliti og stjórnslu Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar. Núverandi rekstraraðilar hafa kvartað yfir því að Umhverfisstofnun og Matvælastofnun sinni, að einhverju marki, sama eftirlitinu og séu að óska eftir sömu gögnum. Ekki verður komist hjá einhverjum tvíverknaði en hins vegar er eðlilegt að ríkisstofnanir vinni saman að því marki sem hægt er. Með 7. mgr. frumvarpsgreinarinnar er ætlunin að tryggja samtal milli Matvælastofnunar og Umhverfisstofnunar en báðar stofnanir sinna grundvallarhlutverki í tengslum við eftirlit með sjókvíaeldi. Í frumvarpinu er ekki gerð tilraun til þess að gefa stofnunum fyrirmæli um hvernig eigi að ná fram aukinni samvinnu en hins vegar er stofnunum skylt að gera grein fyrir þeim atriðum sem koma í veg fyrir samstarf, ef einhver eru.

Um 37. gr.

Tilgangur ákvæðisins, sem er nýmæli, er að skylda rekstrarleyfishafa til þess að ganga frá búnaði sem ekki er í notkun. Þá er Matvælastofnun gefið færi á að veita undanþágu frá skyldu til að fjarlægja búnað. Ekki er talið að Matvælastofnun eigi að leggja strangt mat á skyldu til að fjarlægja búnað enda ljóst að dýrt getur verið að koma búnaði fyrir og því rétt að rekstraraðili njóti vafans nema viðkomandi búnaður sé þeim mun fyrirferðarmeiri eða valdi þeim mun meira ónæði fyrir aðra.

Um VII. kafla.

Í VII. kafla frumvarpsins er að finna nýmæli er lýtur að heimildum til eldis á frjóum laxi. Í kaflanum eru lagðar til verulegar breytingar á útfærslu og framkvæmd varðandi þær takmarkanir sem af áhættumati erfðablöndunar leiðir. Um efni kaflans vísast til almennra athugasemda við frumvarpið.

Um 38. gr.

Tilgangur frumvarpsgreinarinnar er að kveða á um skrá Matvælastofnunar sem skal geyma allar nauðsynlegar upplýsingar um skráningu laxahlutar, laxafjölda hvers árs, laxafjölda sem er nýtt hverju sinni, veðsetningu o.s.frv. Þá er tekið fram að skráning í skrá Matvælastofnunar er skilyrði fyrir eldi á frjóum laxi.

Í 2. mgr. er tekið fram að úthlutun og skráning laxahlutar samkvæmt frumvarpinu myndi ekki eignarrétt eða óafturkallanlegt forræði einstakra aðila yfir heimildum til eldis á frjóum laxi. Veðsetning og framsal þeirra rekstrarleyfisbundnu réttinda, sem felast í skráningu í skrá Matvælastofnunar um laxahlut, er alfarið á ábyrgð þeirra aðila sem um slíka gerninga semja. Að öðru leyti vísast í almennar athugasemdir frumvarpsins.

Um 39. gr.

Frumvarpsgreinin skýrir sig að mestu leyti sjálf. Um greinina er fjallað í almennum athugasemdum og vísast til þess sem þar segir. Í 2. mgr. segir að óheimilt sé að leigja laxahlut til annarra rekstrarleyfishafa lengur en tvær kynslóðir í senn. Sé miðað við að eldi tveggja kynslóða taki 3-4 ár, og að rekstrarleyfishafa sé heimilt að láta 2 ár líða án eigin nýtingar áður en laxahlutur er afturkallaður, þá er ljóst að rekstrarleyfishafi getur haldið á laxahlut í 5-6 ár án þess að nýta hann sjálfur áður en hann sætir innköllun. Ætti sá tími að vera nægur til

aðlögunar t.d. ef að rekstraraðili lendir í áföllum eða stendur í rekstrarbreytingum sem koma í veg fyrir eigin nýtingu laxahlutar til skamms tíma.

Um 40. gr.

Frumvarpsgreinin kveður á um innköllun laxahlutar. Þegar rætt er um nýtingu laxahlutar er átt við nýtingu í heild eða hluta. Sé aðili t.d. skráður fyrir laxahlut sem veitir viðkomandi rétt til eldis 5.000.000 fiska en viðkomandi aðili er einungis með 3.000.000 fiska í sjó hverju sinni í tvö ár samfellt, þá verður laxahlutur sem samsvarar 2.000.000 fiska innkallaður án endurgjalds. Hér er gert ráð fyrir óbreyttum heildarlaxafjölda á þeim tíma sem um ræðir. Laxahlutur er ekki eign viðkomandi rekstrarleyfishafa heldur í reynd takmörkun, sem á bara við um frjóan lax, á almennu rekstrarleyfi til sjókvíaeldis. Meðferð þeirrar takmörkunar, t.d. með flutningi mill svæða, framsali eða leigu er einungis hugsuð til þess að tryggja sem skilvirkasta nýtingu á heimildum til eldis á frjóum laxi. Það er samfélagslega óhagkvæmt að aðilar sitji á ónýttum laxahlut og mikilvægt að aðilar safni ekki laxahlut sem þeir ekki nýta enda útilokar slík söfnun réttinda aðra frá eldi á laxi. Þá verður einnig að horfa til þess að ákvæði um laxahlut eru í reynd almenn skerðing á atvinnufrelsi og þeir sem hafa rétt til laxahlutar því í forréttindastöðu. Innköllun laxahlutar er til þess fallin að hleypa nýjum aðilum að eldi frjórna laxa í gegnum útboð og innköllun er í því tilliti ætlað að vernda atvinnufrelsi almennt sem annars væri skert með því að tilteknir aðilar geti setið í lengri tíma á ónýttum laxahlut.

Í lokamálslið. 1. mgr. ákvæðisins kemur fram að aðili sem öðlast rétt til laxahlutar í gegnum útboð Matvælastofnunar hafi lengri tíma en ella til þess að nýta laxahlut fyrst eftir útboðið, eða þrjú ár í stað tveggja. Að loknu þriggja ára tímabili verður rekstrarleyfishafi að leigja hlutdeildina eða nýta hana sjálfur. Eftir það gilda almennar reglur um tveggja ára frest til nýtingar fyrir innköllun.

Í 2. mgr. kemur fram að auk rekstrarleyfishafa geti aðilar sem hafa fengið úthlutað smitvarnasvæði, en sem ekki eru komnir með rekstrarleyfi, einnig boðið í óráðstafaðan laxahlut.

Um 41. gr.

Frumvarpsgreinin þarfnast ekki sérstakra skýringa og vísast til almennra athugasemda við frumvarpið.

Um VIII. kafla.

Í VIII. kafla frumvarpsins er fjallað um strok og afleiðingar þess. Strok allra fiska er óæskilegt, hvort sem um er að ræða lax eða annan fisk. Í reynd hefur reynslan hins vegar verið sú að strok laxa hefur reynst áhættumest varðandi áhrif á villtan fisk. Kemur þar bæði til að eldi á laxi er langumfangsmesta eldið sem stundað er í sjó en einnig að lax sem alinn er í sjókvíum er almennt vel til þess fallinn að þrífast í íslenskri náttúru enda af sömu tegund (*Salmo salar*) og hinir villtu stofnar laxa sem fyrir eru í íslenskum ám.

Ákvæðum kaflans er ætlað að miða að því tryggja upplýsingagjöf um strok, kveða á um viðbrögð þegar upp kemur strok og, þegar kemur að stroki laxa, kveða á um skerðingu laxahlutar hjá viðkomandi aðila.

Um 42. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 1. og 2. mgr. 13. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Í ákvæðinu er kveðið á með skýrari hætti um skyldu rekstrarleyfishafa til halda eldisfisk innan sjókvía og

skyldu til að nýtast við búnað sem kemur í veg fyrir strok. Ákvæðinu er ætlað að taka allan vafa af um að strok sé óheimilt og sé ekki hluti af almennum rekstri sjókvíaeldis.

Um 43. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 1. mgr. 13. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Ákvæðið er ítarlegra og hlutverk stofnana hefur breyst. Markmiðið er að Matvælastofnun hafi yfirstjórnar- og samræmingarhlutverk í öllum málum sem snúa að stjórnsýslu sjókvíaeldis. Matvælastofnun getur hins vegar leitað til annarra stofnana, ekki síst Fiskistofu, vegna hlutverks Fiskistofu varðandi ár og villta stofna. Er með ákvæðinu jafnframt lögð skylda á veiðifélög eða veiðiréttarhafa að tilkynna um fiska sem eru með eldiseinkenni. Ákvæðið þarfnast að öðru leyti ekki sérstakra skýringa.

Um 44. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 2.-4. mgr. 13. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Hlutverk stofnana hefur breyst. Markmiðið er að Matvælastofnun hafi yfirstjórnar- og samræmingarhlutverk í öllum málum sem snúa að stjórnsýslu sjókvíaeldis.

Um 45. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á lokamálsliðum 2. mgr. 13. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Hlutverk stofnana hefur breyst. Markmiðið er að Matvælastofnun hafi yfirstjórnar- og samræmingarhlutverk í öllum málum sem snúa að stjórnsýslu sjókvíaeldis. Matvælastofnun getur hins vegar leitað til annarra stofnana, ekki síst Fiskistofu vegna hlutverks Fiskistofu varðandi ár og villta stofna. Ákvæðið þarfnast að öðru leyti ekki sérstakra skýringa.

Um 46. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli en henni er ætlað að eyða vafa um framkvæmd og kostnað við upprunagreiningu laxa sem veiddir eru vegna gruns um eldisuppruna. Samkvæmt orðalaginu gildir greinin þó um allan fisk.

Án sýnatöku og greiningar er sjaldnast vitað með fullvissu hvar tiltekinn lax á uppruna sinn enda lax sem nú er alinn í sjókvíum af sömu tegund og villtir laxar í íslenskum ám. Er þá helst að miða við sköpulag og ákomur á fiskinum til þess að meta líkur á því að tiltekinn fiskur sé úr eldi eða villtur. Í kjölfar strokatburðar hjá Arctic Fish (Arctic Sea Farm hf.) sem uppgötvaðist í ágúst 2023, sem varð til þess að laxar úr eldi gengu upp í fjölda veiðiáa, var fiskur veiddur í mörgum ám og afhentur Hafrannsóknastofnun til sýnatöku og upprunagreiningar. Hluti þeirra laxa sem Hafrannsóknastofnun fékk til sýnatöku var villtur fiskur en slíkt er óhjákvæmilegt vegna hinna miklu líkinda milli villtra laxa og eldislaxa. Þar sem hinar nauðsynlegu aðgerðir eru afleiðing strokatburðar frá rekstrarleyfishafa er lagt til að rekstrarleyfishafar greiði kostnað við alla greiningu fisks sem veiðast í slíkum aðgerðum, hvort sem niðurstaða greiningar leiðir í ljós að um eldisfisk eða villtan fisk er að ræða. Sé um að ræða tilkynningu veiðifélags eða veiðiréttarhafa um grun um eldisfisk skv. 2. mgr. 43. gr., og ekki eru hluti af aðgerðum skv. 45. gr., skal íslenska ríkið greiða kostnað af greiningu ef í ljós kemur að tiltekinn fiskur sé villtur en að öðrum kosti rekstrarleyfishafi sem ól viðkomandi fisk áður en hann strauk.

Um 47. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 48. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli sem lýtur að takmörkunum á eldisheimildum sem leiða af stroki á frjóum laxi. Frumvarpsgreinin tekur til þekktra strokatburða, s.s. þegar göt finnast á sjókvíum eða þegar fiskar frá tilteknum rekstrarleyfishafa finnast í ám. Um óþekkta strokatburði, þegar fjöldi fiska vantar í sjókvíar af óútskýrðum ástæðum, gildir ákvæði 49. gr. frumvarpsins.

Í 1. og 2. mgr. greinarinnar eru settar fram mismunandi takmarkanir eftir því hvort fiskur finnst í ám sem eru hluti af áhættumati erfðablöndunar eða ám sem ekki eru hluti áhættumats erfðablöndunar. Ástæða þessa greinarmunar er aðallega sú að stærri og mikilvægari stofna er að finna í ám sem eru hluti áhættumats erfðablöndunar, þ.e. villta nytjastofna. Áhrif af göngu eldislaxa í slíkar ár hefur bæði möguleg áhrif á villta laxa en einnig samfélag og réttindi þeirra sem slíka villta stofna nýta. Áhrif af göngu eldislaxa í smærri ár hefur möguleg áhrif á villta laxa en síður samfélagsleg áhrif.

Takmarkanir 1. og 2. mgr. greinarinnar virka þannig að fyrir hvern strokinn lax sem finnst í viðkomandi á, þá skerðist laxahlutur viðkomandi rekstraraðila fimmhundraðfalt eða hundraðfalt eftir því hvort viðkomandi á sé hluti áhættumats erfðablöndunar eða ekki. Skerðingin miðar við lækkan á laxahlut reiknað m.v. heildarlaxafjölda á þeim tíma þegar strok verður. Sem dæmi má taka að 300 eldislaxar gangi í ár þar sem villta nytjastofna er að finna. Þá er skerðingin, í fjölda fiska talið, 300 fiskar margfaldað með hlutfalli 500 fiska af heildarlaxafjölda á hverjum tíma. Ef að heildarlaxafjöldi er t.d. 50.000.000, þá er hlutfall 500 af þeim heildarlaxafjölda 0,001%. Það hlutfall, þ.e. 0,001%, er síðan margfaldað með fjölda fiska, þ.e. 300 í þessu dæmi, og er skerðingin því 0,3% af laxahlut viðkomandi rekstrarleyfishafa. Sé laxahlutur viðkomandi rekstrarleyfishafa t.d. 25% fyrir strokatburð, þá er það 24,7% eftir strokatburð, þ.e. 25%-0,3%. Þessi 0,3% hlutdeild sem þannig glatast viðkomandi rekstrarleyfishafa myndar svo aftur óráðstafaðan laxahlut í skrá Matvælastofnunar sem heimilt er að bjóða út.

Í 3. mgr. frumvarpsgreinarinnar er tekið á snemmbúnu stroki, þ.e. stroki þegar fiskur er smár og er líklegri til að leita til sjávar á fæðuslóð heldur en upp í ár. Miðað er við 1 kg í frumvarpinu þegar rætt er um snemmbúið strok. Fiskur sem strýkur snemma í eldisferli er ólíklegri til að finnast, bæði vegna þess að langstærstur hluti hans mun ekki snúa til baka í ár en einnig vegna þess að hann hefur ekki eldiseinkenni með sama hætti og fiskur sem alinn er lengi í sjókvíum, m.a. vegna ólíkrar fæðuöflunar og færri ákoma sem annars er líklegri til að sjást á eldri fiski í eldi. Er lagt til að þegar smár fiskur strýkur sé miðað við reiknaðar stærðir enda illmögulegt að finna viðkomandi fiska síðar meir. Þannig yrði bæði fjöldi strokinna fiska áætlaður sem og möguleg endurkoma slíkra fiska í ár. Að sumu leyti kann að vera erfitt að áætla fjölda strokinna fiska, en framleiðsluáætlanir og fódurgjöf, ásamt öðrum upplýsingum rekstrarleyfishafa sjálfs, myndu veita leiðbeiningu. Sé um verulegan strokatburð að ræða, þá væri Matvælastofnun rétt að krefjast talningar upp úr sjókví. Ef sérstökum erfiðleikum er háð að áætla strok, eða ef Matvælastofnun telur aðstæður að öðru leyti leyfa, þá getur Matvælastofnun frestað skerðingu samkvæmt þessari grein þar til talið er upp úr sjókví við slátrun.

Endurkomuhlutfall er matskennt en myndi byggja á ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar sem útfærð yrði í reglugerð. Með endurkomuhlutfalli er átt við þann fjölda fiska sem hefur haldið til sjávar í fæðuleit en snýr svo aftur upp í ár til að tímgastr. Almennt má búast við að endurkomuhlutfall sé mjög lágt, jafnvel í kringum 1% af þeim smáfiski sem strýkur. Sem dæmi um útreikning takmarkana sem leiðir af snemmbúnu stroki mætti hugsa sér að áætlaður fjöldi strokinna fiska sé 50.000. Endurkomuhlutfall, þ.e. sá fjöldi sem líklegur væri til að reyna

að ganga upp í ár væri 1,5% samkvæmt reglugerð. Sá fjöldi fiska sem þannig væri reiknaður væri 750 laxar, þ.e. 1,5% af 50.000. Sú tala yrði margfölduð með 100 og yrði skerðing á laxahlut viðkomandi rekstraraðila því 75.000 laxar.

Í 4. mgr. greinarinnar er sett fram heimild til þess að draga frá laxa í útreikningum ef að þeir veiðast í fiskiteljara eða við veiðar nálægt strokstað. Er tilgangur þessa frádráttar að hvetja til veiða og uppsetningar fiskiteljara.

Í 5. mgr. frumvarpsgreinarinnar er sett fram sú regla að leigutaki eða framsalshafi verði að þola skerðingu á sínum laxahlut ef að skerðing getur ekki komið til framkvæmda hjá leigusala eða framseljanda. Er eðlilegt að við gerninga sem snúa að laxeldisheimild að aðilar leiti staðfestingar hjá leigusala eða framseljanda um hvort yfirvofandi sé lækkun á laxahlut sem hefði áhrif á hina leigðu eða framseldu hlutdeild. Ef slík lækkun kæmi fram hjá leigutaka eða framsalshafa myndi slíkt, sem endranær, vera líklegt til að hafa áhrif á einkaréttarlega stöðu aðila enda hin framseldu réttindi ekki haldin þeim eiginleikum sem um var samið ef þau rýrast í höndum leigutaka eða framsalshafa vegna atvika sem varða leigusala eða framseljanda.

Um 49. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli sem lýtur að óþekktum strokatburðum. Með öðrum orðum þá þarf ekki að liggja fyrir tiltekinn strokatburður til þess að laxahlutur sé lækkaður, nóg er að skekkja sé á milli þeirra fiska sem eiga að vera í sjókví og svo þeirra fiska sem upp úr henni koma við slátrun. Sem dæmi mætti nefna að 5.000.000 fiskar hafi verið taldir fara ofan í sjókví við útsetningu. Á þeirri talningu eru skekkjumörk, hér 2%, og eru það lægri mörk. Fjöldi útsettra fiska, að teknu tillit til mögulegrar talningarskekkju, reiknast því 4.900.000 fiskar. Þekkt strok var svo áætlað t.d. 80.000 fiskar og lækkar því tala fiska í viðkomandi sjókví í 4.820.000. Að auki voru þekkt og reiknuð afföll 500.000 fiskar. Lækkar tala fiska í sjókvínni því úr 5.000.000 í 4.320.000 og hefur þá verið tekið tillit til talningarskekkju, þekktis stroks og affalla. Ef að fiskar við slátrun upp úr sjókvínni eru hins vegar einungis 4.000.000 þá er mismunur upp á 320.000 fiska. Sé aftur miðað við að heildarlaxafjöldi sé 50.000.000 fiskar þegar slátrað er úr kvínni þá eru 320.000 fiskar 0,64% af heildarlaxafjölda. Ef að viðkomandi rekstrarleyfishafi á 10% laxahlut, þá lækkar hún um 0,64% og verður 9,36% að lokinni lækkun. Þessi 0,64% hlutdeild sem þannig glatast viðkomandi rekstrarleyfishafa myndar svo aftur óráðstafaðan laxahlut í skrá Matvælastofnunar sem heimilt er að bjóða út.

Um 50. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og miðar að því að tilgreina tiltekin atvik sem undanskilið geta rekstrarleyfishafa áhrifum af strokatburðum hvað þennan kafla varðar. Meginreglan er að ábyrgð rekstrarleyfishafa er hlutlæg, þ.e. ekki þarf að sýna fram á sök rekstrarleyfishafa til þess að til lækkunar laxahlutar komi. Þá geta atvik sem eru hluti af eðlilegri og eðlisbundinni áhættu í rekstri sjókvíaeldis ekki verið óviðráðanlegir ytri atburður. Göt á netapoka vegna núnings við aðra hluti, árekstur einstaklings á vegum rekstrarleyfishafa á sjókví, blóðþorrafaraldur, þörungablómi og marglyttur eru ekki óviðráðanlegir ytri atburðir í skilningi ákvæðisins þótt sannanlega geti verið um illviðráðanlega atburði að ræða enda eru þetta áhættuþættir í sjókvíaeldi. Fárvirði (33 m/sek eða meira), hafís eða árekstur skemmtiferðaskips á sjókví eru hins vegar dæmi um óviðráðanlega ytri atburði sem rekstrarleyfishafi getur lítið gert til að sporna við í sínum áætlunum og rekstri. Þau atvik sem talist geta óviðráðanleg ytri atvik eru ekki tæmandi talin, en beiting ákvæðisins á þó aðeins við í algerum undantekningartilfellum.

Um 51. gr.

Frumvarpsgreinin þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um IX. kafla.

Í IX. kafla frumvarpsins er fjallað um afföll og afleiðingar þeirra. Svo sem greinir í orðskýringum fremst í frumvarpinu þá eiga afföll við um dauða eldisfisks í sjó, sem og förgun á fiski vegna sára, sjúkdóma og sníkjudýra. Afföll eru þannig nokkurs konar heildarmælikvarði á dýravelferð sem tekur til sjúkdóma, lúsasmits, vanfóðrunar o.fl. Almennt má gera ráð fyrir nokkrum afföllum í sjó og miðar frumvarpið við að allt að 20% afföll séu viðbúin afföll en að þegar yfir 20% sé komin ástæða til að grípa inn í. Nái rekstraraðili undir 10% meðalafföllum á hverri kynslóð á smitvarnasvæði, þá telst það góð niðurstaða.

Þrátt fyrir að kaflinn geri ráð fyrir ákveðnum afleiðingum vegna hárra affalla þá gilda sem endranær almennar reglur um dýravelferð og ber rekstrarleyfishafa að hlíta tilmælum dýralækna og Matvælastofnunar að öðru leyti lögum samkvæmt. Þannig er mögulegt að ekki komi til skerðingar samkvæmt ákvæðum þessa kafla, en rekstrarleyfishafi verði þó að grípa til aðgerða í sínum rekstri til að draga úr afföllum.

Um 52. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og þarfnast ekki sérstakra skýringa að öðru leyti en því að benda má á að í 3. mgr. er gert ráð fyrir að fyrstu tilraunir með nýjan búnað eða ófrjóan lax séu undanþegin skerðingarákvæðum kaflans. Í þessu felst hins vegar ekki að slíkar tilraunir séu undanþegnar almennum reglum um dýravelferð.

Um 53. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 54. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli sem lýtur að breytingu á hámarkslífmassa smitvarnasvæðis vegna affalla. Miðað er við afföll á öllu smitvarnasvæðinu, óháð fjölda eldisvæða eða sjókvíaeldisstöðva. Með öðrum þá er miðað við annars vegar þann fjölda fiska sem var settur út í sjó en hins vegar þann fjölda fiska sem drapst í sjó eða sem fargað var vegna sára, sjúkdóma og sníkjudýra. Afföll geta verið mjög mismunandi, bæði milli eldisvæða en jafnvel milli einstakra sjókvía. Hafi verið settir út 5.000.000 fiska í sjó í tiltekinni kynslóð en 500.000 þeirra drápust í sjó fyrir reglubundna eða áður fyrirhugaða slátrun, þá reiknast afföll 10%. Slátrun sem fer fram vegna þess að dýrum er ekki hugað líf telst til förgunar. Snemmbúin slátrun sem fer fram til þess að forðast afföll, og þannig að nýta má afurðir án meltugerðar, myndi ekki teljast förgun.

Hámarkslífmassi samkvæmt orðskýringum er hámarkslífmassi samkvæmt burðarþolsmati. Leyfilegur lífmassi er það hámark lífmassa sem ala má að teknu tilliti til breytinga skv. köflum IX og X, það er köflum um afföll og lús. Ástæða þessa að miðað er við breytingar á lífmassa en ekki laxahlut er að þessir kaflar taka ekki einungis til eldis á frjóum laxi heldur allra fiska, s.s. regnbogasilungs og ófrjórra laxa.

Affallaflokkar ákvæðisins eru þrír, þ.e. 10% afföll og lægri, afföll milli 10% og 20% og svo afföll sem eru 20% og hærri. Ef að afföll eru 10% eða lægri, þá hækkar leyfilegur lífmassi milli kynslóða. Ef að afföll eru á milli 10% og 20% þá breytist lífmassi ekki. Ef að afföll eru 20% eða meiri, þá lækkar leyfilegur lífmassi.

Breytingar miðast við breytingar frá einni kynslóð til annarrar. Sem dæmi mætti hugsa sér smitvarnasvæði með hámarkslífmassa upp á 10.000 tonn samkvæmt burðarþolsmati eins og því hefur verið skipt á viðkomandi smitvarnasvæði. Nái kynslóðin 10.000 tonna heildarlífmassa einhvern tímann á lífsskeiði sínu í sjó þá telst lífmassi smitvarnasvæðisins fullnýttur. Verði 25% afföll á smitvarnasvæðinu hjá einni kynslóð fisks, þá lækkar leyfilegur lífmassi smitvarnasvæðisins úr 10.000 um 3% og verður næst 9.700 tonn. Verði afföll næstu kynslóðar einnig 25%, þá lækkar leyfilegur lífmassi aftur um 3% úr 9.700 tonnum í 9.409 tonn og þannig ekki miðað við línulega lækkun.

Þá skal einnig tekið tillit til hlutfallslegrar nýtingar smitvarnasvæðisins í lífmassa talið. Í dæminu hér að ofan var miðað við hámarkslífmassa upp á 10.000 tonn og hæsta heildarlífmassa kynslóðar á líftíma hennar upp á 10.000 tonn sem fæli í sér fulla nýtingu á leyfilegum lífmassa. Ef hins vegar að hæsti heildarlífmassi kynslóðar á líftíma hennar næði t.d. einungis 7.500 tonnum, þá er lagt til að breyting yrði aðeins hlutfallsleg. Sé haldið áfram með dæmið og breyting vegna þriðju kynslóðar reiknuð, þá yrði breytingin aðeins 2,39% en ekki 3% þar sem 2,39% eru 79,71% af 3% alveg eins og 7.500 er 79,71% af 9.409. Hér í töflunni að neðan er haldið áfram með dæmið og miðað við að hækkun verði á leyfilegum lífmassa í 3. kynslóð en óbreyttum lífmassa í 4. kynslóð vegna þess að afföll voru á milli 10% og 20%:

Kynslóð	Hámarkslífmassi	Leyfilegur lífmassi	Nýttur lífmassi	Afföll	Breyting %	Nýr leyfilegur lífmassi
1	10.000	10.000	10.000	25%	-3%	9.700
2	10.000	9.700	9.700	25%	-3%	9.409
3	10.000	9.409	7.500	10%	2,39%	9.634
4	10.000	9.634	7500	15%	0	9.634

Tafla 1: Dæmi um áhrif afallakerfis m.v. hlutfallslega skerðingu á nýtingu lífmassa

Aftur á móti getur nýr leyfilegur lífmassi ekki verið hærri en hámarkslífmassi. Getur rekstrarleyfishafa þar af leiðandi ekki fengið hækun á leyfilegum lífmassa ef að hinn leyfilegi lífmassi var á þeim tíma jafn mikill og hámarkslífmassi. Hins vegar getur safnast upp innistæða fyrir rekstraraðila. Þannig að ef rekstraraðil lendir á síðari stigum í að fá skerðingu kemur sú skerðing til frádráttar innistæðu, sbr. 6. mgr. ákvæðisins eins og er sýnt hér í töflu 4 hér að neðan.

Kynslóð	Hámarkslífmassi	Leyfilegur lífmassi	Nýttur lífmassi	Afföll	Breyting %	Nýr leyfilegur lífmassi	Innistæða
1	10.000	10.000	10.000	10%	3%	10.000	300
2	10.000	10.000	10.000	25%	-3%	10.000	-
3	10.000	10.000	10.000	25%	-3%	9.700	0

Tafla 2: Dæmi um áhrif afallakerfis þegar leyfilegur lífmassi yrði hærri en hámarkslífmassi

Líkt og tekið er fram í 5. mgr. ákvæðisins þá eru skerðingar vegna affalla til viðbótar við aðrar skerðingar. Ef að strokatburður verður hjá rekstrarleyfishafa þá getur laxahlutur einnig lækkað vegna sömu kynslóðar. Þó gildir sú sérregla í 7. mgr. ákvæðisins að ef til breytinga kemur vegna lúsa vegna sömu kynslóðar þá skal hámarksbreyting vegna affalla vera 1,5% en ekki 3%. Eru rökin fyrir þeirri reglu þau að oft myndu afföll leiða af lús og því rétt að breytingar vegna affalla komi ekki að öllu leyti til fram þegar breytingar eiga sér stað sem tengdar eru árangri varðandi lúsasmit.

Um 55. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og nær samhljóða 50. gr. frumvarpsins og vísast til skýringa við þá grein.

Um X. kafla.

Í X. kafla frumvarpsins er fjallað um eftirlit og viðbrögð við lúsasmiti. Tekur kaflinn bæði til laxalúsar (*Lepeophtheirus salmonis*) og fiskilúsar (*Caligus elongatus*) en þessar lúsategundir geta valdið miklum usla í sjókvíaeldi. Lúsasmit getur orðið að dýravelferðarmáli eins og sannaðist í október 2023 þegar lúsasmit náði hámarki í Tálknafirði með þeim afleiðingum að farga varð verulegum fjölda fiska. Helstu aðferðir við lúsameðhöndlun eru annars vegar lyfjagjöf, sem getur verið veitt í gegnum fóður eða með því að efni er hellt í sjókví, og hins vegar meðhöndlun án lyfjagjafar í svokölluðu meðhöndlunarskipi sem gerir kleift að meðhöndla lax gegn lús án lyfja. Um er að ræða meðhöndlanir eins og ferskvatnsmeðhöndlun, hitameðhöndlun og burstun. Meðferð í meðhöndlunarskipi drepur lúsina á öllum stigum og hefur nær engin umhverfisáhrif ólíkt lyfjameðferðum sem geta haft í för með sér umhverfisáhrif. Í frumvarpinu er notast við hugtakið lyfjameðhöndlun í stað efnameðhöndlunar eða lúsaeiturs enda eiga síðarnefndu heitin t.d. illa við um lyf sem gefin eru með fóðri.

Markmið frumvarpsins er annars vegar að tryggja að rekstrarleyfishafar hafi hvata til snemmtækrar íhlutunar gegn lúsasmiti á grundvelli dýravelferðar og eins að rekstrarleyfishafar reyni á grundvelli umhverfissjónarmiða heldur meðhöndlun án lyfja en með lyfjum.

Lúsasmit mun fylgja sjókvíaeldi um fyrirsjáanlega framtíð enda lúsinn hluti af vistkerfum sjávar og því einungis hægt að leitast við að lágmarka lúsasmit og fækka alvarlegum smitatburðum.

Um 56. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli en í 49. gr. reglugerðar nr. 540/2020 er gert ráð fyrir vöktun sníkjudýra og viðbragðsáætlun vegna lúsar líkt og í 1. mgr. greinarinnar.

2. mgr. veitir annars vegar Matvælastofnun heimild til krefjast þess að rekstrarleyfishafi framkvæmi sjálfur lúsatalningu en hins vegar að Matvælastofnun sjálf, eða aðili á hennar vegum, framkvæmi talninguna. Aðkomu annarra en rekstrarleyfishafa að lúsatalningu tryggir samræmi og áreiðanleika við talninguna.

Í 3. mgr. er sett fram mikilvægt ákvæði sem felur í sér takmörkun á lyfjameðferðum og skyldu til að hafa aðgang að meðhöndlunarskipi eða öðrum sambærilegum búnaði sem meðhöndlar lúsasmits án lyfja. Ástæður þess að æskilegt er að takmarka lyfjameðferðir eru neikvæð umhverfisáhrif í kringum kvíar sem eru meðhöndlaðar en einnig hættan á því að lúsinn myndi ónæmi gegn tilteknum lyfjum.

Í 4. mgr. kemur fram að kveða megi á um sérstakar aðgerðir af hálfu rekstrarleyfishafa ef að rannsóknir Hafrannsóknastofnunar gefa tilefni til að ætla að mikil hættan sé á lúsasmiti.

Um 57. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli en þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 58. gr.

Frumvarpsgreinin kveður á um punktakerfi vegna lúsasmits og viðbragða við því. Sú aðferð sem lögð er til við skráningu viðbragða við lús er að tiltekinn fjöldi punkta sé skráður

annars vegar í hvert skipti sem fjöldi lúsa fer fram úr tilteknu viðmiði á þeim tíma þegar talning fer fram og hins vegar í hvert skipti sem kynslóð fiska er meðhöndluð með lyfjum. Ekki er lagt til að viðmiðin sjálf séu sett í lög heldur að eðlilegra sé að setja viðmiðin í reglugerð, s.s. um þann fjölda og tegund lúsa sem varðar punktaskráningu. Sama gildir um þau lyf og þann fjölda lyfjagjafa sem varða punktasetningu.

Í lokamálslið 1. mgr. kemur fram sú regla að punkttagjöf skuli skerðast að tiltölu ef lúsasmit eða viðbrögð við því ná aðeins til hluta eldisstarfsemi á hverju smitvarnasvæði og að miðað verði við hlutfallslegan sjókvíafjölda. Ef að lyfjagjöf varðar einum punkti og á smitvarnasvæði eru t.d. 12 kvíar og aðeins ein sætir lyfjagjöf, þá er aðeins skráður 1/12 úr punkti fyrir þá lyfjagjöf. Það er því vel mögulegt að punkttagjöf verði ekki í heilum punktum heldur brotum út punktum.

Um 59. gr.

Frumvarpsgreinin er að mestu samhljóða 54. gr. að breyttu breytanda og vísast til þeirrar greinar um skýringar. Taflan hér að neðan setur fram breytingar á leyfilegum lífmassa vegna punkttagjafar skv. 59. gr. frumvarpsins. Taflan hér að neðan er þó ólík þeirra sem fylgir 54. gr. frumvarpsins að því leyti að hér er gert ráð fyrir að einnig komi til skerðingar vegna affalla hjá kynslóð 2 sem þýðir lífmassaskerðing upp á 6,5%.

Kynslóð	Hámarkslífmassi	Leyfilegur lífmassi	Nýttur lífmassi	Punktur/ Afföll	Breyting %	Nýr leyfilegur lífmassi
1	10.000	10.000	10.000	9	-5%	9.500
2	10.000	9.500	9.500	9 25%	-5% -1,5%	8.883
3	10.000	8.883	7.500	3	4,22%	9.258
4	10.000	9.258	7.500	5	0	9.258

Tafla 3 – Dæmi um áhrif punktakerfis og afallakerfis.

Sama gildir um áhrif punktakerfis og afallakerfis þegar ekki reynist unnt að hækka leyfilegan lífmassa vegna þess að hámarkslífmassa var þegar náð og vísast til skýringa við 54. gr. frumvarpsins um það efni.

Um 60. gr.

Frumvarpsgreinin kveður á um bann við eldi á lúsasmituðum fiski ef að tilraunir til meðhöndlunar hafa reynst árangurslausar eða hámarksfjölda meðferða hefur verið náð. Ef að fjöldi lúsa fer yfir viðmiðunarmörk, sem sett skulu fram í reglugerð, þrátt fyrir meðhöndlunir, þá er þrautaráðið að fjarlægja lúsasmitaðan fisk úr sjókvíum. Samkvæmt 1. mgr. ákvæðisins er rekstrarleyfishafa fengið nokkuð frelsi til þess að ákveða hvernig slíkt er gert en ljóst er að oft myndi sú aðgerð fela í sér að rekstrarleyfishafi kysi að slátra eða farga öllum fiski.

Í lokamálslið 1. mgr. er settur fram sá möguleiki að Matvælastofnun skyldi rekstrarleyfishafa til að slátra fiski sem er kominn yfir tiltekna viðmiðunarþyngd og byggir það á því sjónarmiði að illréttlætianlegt sé að beita lyfjameðhöndlun eða annarri meðhöndlun án lyfja þegar fiskur á hlutfallslega stutt eftir í sláturstærð. Allar meðhöndlunir geta haft neikvæð áhrif í för með sér, annað hvort m.t.t. umhverfissjónarmiða eða dýravelferðarsjónarmiða.

Um XI. kafla.

Í XI. kafla er fjallað um kynþroska lax og eldi hans. Kynþroski lax er almennt óæskilegur. Annars vegar verðfellur laxinn við kynþroska og hins vegar er kynþroska lax líklegri til að hafa áhrif á villt nytjastofna lax ef hann strýkur. Það er því almennt bæði hagur rekstrarleyfishafa og vistkerfis að kynþroska sé haldið í lágmarki.

Um 61. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og bannar eldi kynþroska lax þannig að þær aðstæður skapist að 1% fisks í sjókví sé kynþroska.

Samkvæmt 2. mgr. verður rekstrarleyfishafi skyldur til að fjarlægja kynþroska fisk úr sjókvíum við tiltekin mörk. Þau mörk eru lægri á tímabilinu júní til nóvember þegar villtur lax gengur í ár og meiri hætta er á tjóni ef að kynþroska fiskar sleppa. Þegar viðkomandi mörkum er náð verður að fjarlægja kynþroska fisk úr kvíum. Er rekstrarleyfishafa fengið nokkuð frelsi til þess að ákveða hvernig slíkt er gert en mögulegt að sú aðgerð myndi fela í sér að rekstrarleyfishafi kysi að slátra öllum fiski.

Um 62. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og þarfnast ekki sérstakrar skýringar.

Um 63. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli. Er annars vegar kveðið á um eftirlit með fjölda kynþroska laxa við slátrun. Hins vegar er í 2. mgr. kveðið á um sérstakar aðgerðir þegar hlutfall kynþroska fisks er komið yfir 0,5% en þá ber rekstrarleyfishafa að viðhafa aukið eftirlit.

Um XII. kafla.

Í XII. kafla eru ákvæði sem lúta að afturköllun rekstrarleyfis til sjókvíaeldis, annars vegar á grundvelli forsendubrests og hins vegar á grundvelli brota gegn ákvæðum laganna. Er miðað fyrir að heimildir til fella úr gildi eða afturkalla rekstrarleyfi samkvæmt frumvarpinu séu rýmri en samkvæmt gildandi lögum nr. 71/2008 þar sem frumvarpið gerir ráð fyrir að rekstrarleyfi séu ótímabundin og enn fremur að leyfi verði ekki endurskoðuð reglulega. Í staðinn er lagt upp með að rekstrarleyfi verði einfölduð þannig að þau vísi einkum til gildandi laga og reglna hverju sinni sem og að staðfesti heimild viðkomandi rekstrarleyfishafa til sjókvíaeldis á tilteknu smitvarnasvæði.

Um 64. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 15. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Markmið greinarinnar er að hvetja rekstrarleyfishafa til þess að nýta útgefin leyfi en sæta ella afturköllun leyfis. Með því að veita einum aðila rétt til að starfa á smitvarnasvæði eru aðrir aðilar útilokaðir frá starfsemi þar. Þótt að afturköllun rekstrarleyfis sé inngrip í atvinnufrelsi þess sem afturköllun sætir, þá er útilokun annarra frá starfsemi á viðkomandi smitvarnasvæði einnig takmörkun á atvinnufrelsi þeirra sem ekki hafa rekstrarleyfi. Rekstrarleyfi til sjókvíaeldis er forréttindi sem rekstrarleyfishöfum ber að nýta með ábyrgum hætti, m.a. þegar kemur að nýtingu þeirra gæða sem um ræðir.

Í 1. mgr. er kveðið á um að rekstrarleyfishafi verði, innan þriggja ára frá fyrstu útgáfu rekstrarleyfis, að nýta a.m.k. einu sinni 30% af hámarkslífmassa samkvæmt burðarþolsmati en elli verði rekstrarleyfið afturkallað. Sem dæmi mætti taka ef að smitvarnasvæði er með hámarkslífmassa upp á 10.000 tonn. Þá verður lífmassi fisks í eldi að ná 3.000 tonnum á

einhverjum tímavæðingum á fyrstu þremur árunum frá fyrstu útgáfu leyfis. Strangt til tekið gæti rekstrarleyfishafi náð 3.000 tonna lífmassa snemma dags en hafið slátrun seinna sama dag þannig að sú stund sem viðkomandi aðili þyrfti að hafa 3.000 tonn af fiski í sjó til að uppfylla skilyrði ákvæðisins gæti verið mjög stutt. Þá er heimilt að veita 12 mánaða undanþágu frá afturköllun ef að málefnaleg sjónarmið búa að baki töf á upphafi rekstrar.

Í 2. mgr. segir að afturkalla skuli rekstrarleyfi ef rekstur stöðvast alfarið í 2 ár, þó að gefnum fresti til úrbóta skv. 3. mgr. Þá segir enn fremur að leyfi verði fellt úr gildi ef að mesta nýting leyfilegs lífmassa á hverju ári er undir 50% að meðaltali á ári á fimm ára tímabili, þó að gefnum fresti til úrbóta skv. 3. mgr. Ef að mesta nýting á fyrsta athugunarári er 30%, 70% á öðru ári, 40% á þriðja ári, 60% á fjórða ári og 50% á fimmta ári, þá væri meðaltal mestu nýtingar á þessum fimm árum 50%.

Í 3. mgr. segir að gefa verði rekstrarleyfishafa skriflega viðvörðun og hæfilegan frest til úrbóta áður en rekstrarleyfi er fellt úr gildi. Mætti almennt ætla að hæfilegur frestur yrði ekki meiri en 12-18 mánuðir og að á þeim tíma yrði rekstrarleyfishafi að sýna jafnt og þétt fram á raunverulegar aðgerðir til þess að auka við framleiðslu sína til þess að ná megi aukinni nýtingu lífmassa.

Í 4. mgr. er kveðið á um viðbrögð við þeim vanda sem getur skapast þegar rekstrarleyfishafi hefur sætt ítrekuðum skerðingum skv. IX. og X. kafla með þeim hætti að hann hafi glatað meira en 40% af upphaflegum leyfilegum lífmassa smitvarnasvæðis vegna slíkra skerðinga. Þegar svo er komið er ljóst að hleypa þarf nýjum aðila að rekstri á viðkomandi smitvarnasvæði eða að endurmeta þarf möguleika á rekstri sjókvíaeldis á viðkomandi smitvarnasvæði yfirhöfuð. Skal Matvælastofnun fella rekstrarleyfi úr gildi þegar uppsöfnuð skerðing hefur náð 40% af upphaflegum leyfilegum lífmassa þegar rekstrarleyfishafi tók við smitvarnasvæði.

Í 5. mgr. eru tekin af tvímæli að ef rekstrarleyfishafi glatar rekstrarleyfi sem tengt er tilteknu smitvarnasvæði, þá glatar rekstrarleyfishafi jafnframt öllu tilkalli til að starfrækja sjókvíaelði á því tiltekna smitvarnasvæði og bjóða má smitvarnasvæðið upp að nýju. Gildi starfsleyfis breytir þar engu.

Um 65. gr.

Frumvarpsgreinin er nær samhljóða 16. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Gert er ráð fyrir að heimildir til þess að fella leyfi úr gildi séu rýmri en ella þar sem rekstrarleyfi skv. frumvarpinu yrðu ótímabundin. Þótt að niðurfelling rekstrarleyfis sé inngríp í atvinnufrelsi þess sem niðurfellingu sætir, þá er útilokun annarra frá starfsemi á viðkomandi smitvarnasvæði einnig takmörkun á atvinnufrelsi þeirra sem ekki hafa rekstrarleyfi. Rekstrarleyfi til sjókvíaeldis er forréttindi sem rekstrarleyfishöfum ber að nýta með ábyrgum hætti, m.a. með því að hlíta þeim reglum sem um starfsemina gilda.

Um XIII. kafla.

Í kaflanum er fjallað um Umhverfissjóð sjókvíaeldis. Ákvæði kaflans eru að miklu leyti sambærileg við ákvæði samsvarandi VI. kafla núgildandi laga. Sú meginbreyting er þó gerð á fyrirkomulagi sjóðsins að í stað þess að Hafrannsóknastofnun þurfi að sækja um í sjóðinn þá er lagt til að ákveðið hlutfall af úthlutunarfé sjóðsins skuli ávallt veitt til tiltekinna verkefna stofnunarinnar. Um efni kaflans vísast að öðru leyti til almennra athugasemda.

Um 66. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 20. gr. a. gildandi laga nr. 71/2008. Sú breyting er þó gerð á markmiðum sjóðsins að honum er einnig ætlað að efla menntun á sviði sjókvíaeldis. Þá er áréttuð sú regla, sem áður gildi en kom hvergi fram berum orðum í gildandi lögum, að ákvarðanir stjórnar séu endanlegar á stjórnarsýslustigi.

Um 67. gr.

Frumvarpsgreinin er samhljóða 20. gr. b. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um 68. gr.

Frumvarpsgreinin er samhljóða 20. gr. c. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um 69. gr.

Frumvarpsgreinin er samhljóða 20. gr. d. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um 70. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 20. gr. e. gildandi laga nr. 71/2008. Lagt er til að rekstrarleyfishafi skuli greiði gjald fyrir hvert tonn hámarkslífmassa hvers smitvarnasvæðis sem hann hefur rekstrarleyfi fyrir. Fjárhæð gjaldsins verður því óháð eldistegundum og eldisaðferðum líkt og í gildandi lögum.

Um 71. gr.

Frumvarpsgreinin er samhljóða 20. gr. f. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um 72. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli. Í 1. mgr. er kveðið á um að Umhverfissjóður sjókvíaeldis skuli veita 80% af úthlutunarfé sjóðsins til Hafrannsóknastofnunar. Skal því fé varið í verkefni Hafrannsóknastofnunar sem eru nánar tilgreind í ákvæðinu. Þarf Hafrannsóknastofnun því ekki að sækja um í sjóðinn en skilyrt er að fé sem veitt er til stofnunarinnar sé nýtt í þágu verkefna og rannsókna sem tilgreind eru í ákvæðinu. Með þessu móti skapast meiri fyrirsjáanleiki fyrir Hafrannsóknastofnun um úthlutun úr sjóðnum sem gerir stofnuninni kleift að skipuleggja verkefni betur fram í tímann.

Samkvæmt 2. mgr. skulu þau 20% sem eftir standa af árlegu úthlutunarfé sjóðsins úthlutað til styrktar rannsóknar- og menntaverkaefnum tengdum sjókvíaeldi á vegum annarra en Hafrannsóknastofnunar. Skal sjóðurinn auglýsa árlega eftir umsóknum um styrki til slíkra verkefna.

Um ákvæðið vísast að öðru leyti til almennra athugasemda frumvarpsins.

Um 73. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og þarfnast ekki skýringa.

Um 74. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 20. gr. g. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki skýringa.

Um XIV. kafla.

Í XIV. kafla er fjallað um töku sérstaks gjalds vegna sjókvíaeldis og Samfélagssjóðs sjókvíaeldis. Um efni kaflans vísast til almennra athugasemda.

Um 75. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 1. mgr. 1. gr. gildandi laga nr. 89/2019 og þarfnast ekki skýringa.

Um 76. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 2. gr. gildandi laga nr. 89/2019 en hefur tekið nokkrum breytingum.

Í 1. mgr. er kveðið á um að það sé á hendi Matvælastofnunar að ákvarða og birta fjárhæð gjaldsins mánaðarlega. Er þetta breyting frá gildandi lögum nr. 89/2019 þar sem slíkt var á hendi Fiskistofu sem bar að ákvarða og birta fjárhæð gjaldsins með auglýsingu eigi síðar en 1. desember hvert ár til að öðlast gildi fyrir komandi almanaksár.

Í 2. mgr. er lagt til að fjárhæð gjaldsins á hvert kílógramm slátraðs lax miðist við nýjasta mánaðarmeðaltal alþjóðlegs markaðsverðs á eldislaxi næsta almanaksmánuð fyrir ákvörðunardag skv. 1. mgr. Er þetta breytingin frá gildandi lögum nr. 89/2019 þar sem miðað er við nýjasta 12 mánaða meðaltal alþjóðlegs markaðsverðs. Er ástæða breytingarinnar einkum fólgin í því að heimsmarkaðsverð á laxi er mjög breytilegt milli mánaða. Í ljósi þess að upplýsingar um heimsmarkaðsverð eru aðgengilegar, er auðvelt að notast við mánaðarlegar upplýsingar í stað þess að miða við heimsmarkaðsverð fyrra árs. Sú breyting sem lögð er til er því talin leiða til þess að gjaldið endurspegli betur tekjur rekstrarleyfishafa á hverjum tíma. Um breytingar á gjaldhlutföllum samkvæmt málsgreininni vísast til almennra athugasemda um frumvarpsins.

Í 3. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds af slátruðum laxi sem alinn er í sjó með lokuðum eldisbúnaði. Um hugtakið lokaður eldisbúnaður vísast til orðskýringa 3. gr. frumvarpsins.

Í 4. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds af slátruðum laxi sem alinn er í sjó með hálf-lokuðum eldisbúnaði. Um hugtakið lokaður hálf-lokaður eldisbúnaður vísast til orðskýringa 3. gr. frumvarpsins.

Í 5. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds af slátruðum laxi sem alinn er skemur en 12 mánuði í sjó. Styttri tími í sjó minnkar álag á umhverfið og líkur á stroki. Styttri tími í sjó dregur jafnframt úr líkum á sjúkdómum sem og lúsaálagi.

Í 6. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds af slátruðum laxi sem alinn er með búnaði, tækni eða aðferð sem líkleg er til að draga úr umhverfisáhrifum, samkvæmt fyrirfram skilgreindum viðmiðum í reglugerð. Með ákvæðinu er gert ráð fyrir tæknilausnum og nýjungum sem hafa mögulega ekki litið dagsins ljós eða eru ekki sérstaklega útlistaðar í frumvarpinu, en geta falið í sér bætt umhverfisumgengi og dýravelferð.

Í 7. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds af slátruðum laxi sem aðeins er alinn einn vetur í sjó, þannig að slátrun fari fram eigi síðar en 20. október ári eftir útsetningu fisks. Sé lax aðeins alinn einn vetur í sjó má minnka líkur afföllum þar sem oft verða mestu afföllin yfir vetrarmánuðina.

Í 1. málslíð 8. mgr. er kveðið á um eigi fleiri en ein framleiðsluaðferð við samkvæmt 3-7. mgr. þá skuli lægsta gjaldahlutfall gilda. Sem dæmi má nefna að ef lax er alinn í skemur en 12 mánuði í lokuðum búnaði þá skal rekstrarleyfishafi greiða 25% af gjaldi skv. 2. mgr. Í 2. málslíð 8. mgr. er kveðið á um að fyrsta kynslóð fisks í starfsemi rekstrarleyfishafa sem alin er með þeim aðferðum sem um ræðir í 3-7. mgr. skuli vera undanþegin gjaldi.

9. mgr. er óbreytt frá 5. mgr. 2. gr. gildandi laga nr. 89/2019 og þarfnast ekki skýringa.

Í 10. mgr. er kveðið á um fjárhæð gjalds þegar um að ræða regnbogasilung og ófirjóan lax. Segir þar að fjárhæð gjalds í slíkum tilvikum skuli nema helmingi af gjaldi skv. þessari grein og kemur sú lækkun til viðbótar við aðra lækkun gjalds skv. 3-7. mgr. Sem dæmi má nefna að ef alinn er ófjór lax skemur en 12 mánuði í sjó þá greiðist ekki gjald samkvæmt grein þessari.

Um 77. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 3. gr. gildandi laga nr. 89/2019 að undanskilinni 5. mgr. sem er nýmæli. Þar er fjallað um að ráðherra skuli með reglugerð kveða á um slægingarstuðul sem notast skuli við útreikning gjaldstofns. Þær upplýsingar sem rekstrarleyfishafi afhentir Matvælastofnun eru annars vegar sláturtölur um óslægðan fisk og hins vegar um slægðan fisk. Mismunur milli þessara tveggja talna getur verið þónokkur og því mikilvægt að kveðið sé á um ákveðinn slægingarstuðul þegar gjaldstofninn er reiknaður.

Um 78. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 4. gr. gildandi laga nr. 89/2019. Gerð er þó sú breyting að gjaldið skal lagt á 12 sinnum á ári.

Um 79. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 5. gr. gildandi laga nr. 89/2019 og þarfnast ekki skýringa.

Um 80. gr.

Um er að ræða breytingu frá 1. mgr. 6. gr. gildandi laga nr. 89/2019 en tekið hefur verið tillit til breytinganna við ákvörðun þrepa samkvæmt 76. gr.

Um 81. gr.

Frumvarpsgreinin er að byggð á sambærilegu ákvæði 7. gr. gildandi laga nr. 89/2019.

Í 1. mgr. ákvæðisins er gerð sú breyting að hlutverk sjóðsins er nú að styrkja sjókvíaeldisbyggðir og þar með samfélög og stöðir atvinnulífs á þeim svæðum.

Í 2. mgr. ákvæðisins er kveðið á um skipan stjórnar sjóðsins. Er sú breyting gerð frá gildandi lögum að í stjórn sjóðsins skal sitja einn fulltrúi úr hópi sveitarstjórnarfólks í sjókvíaeldisbyggðum samkvæmt tilnefningu Sambands íslenskra sveitarfélaga.

3. mgr. ákvæðisins er að miklu leyti sambærileg við 3. mgr. 7. gr. gildandi laga nr. 89/2019. Í samræmi við þær meginbreytingar sem gerðar eru á fyrirkomulagi sjóðsins, er hins vegar gert ráð fyrir að úthlutun úr sjóðnum fari fram að frumkvæði stjórnar og án umsóknar frá sjókvíaeldisbyggðum.

Í 4. mgr. ákvæðisins er kveðið á um að úthlutanir úr Samfélagssjóði sjókvíaeldis skuli skiptast annars vegar á milli landshluta og hins vegar sjókvíaeldisbyggða innan viðkomandi landshluta. Fyrst skal reiknað hvernig skiptingin er milli landshluta og síðan skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða í viðkomandi landshluta. Kveðið verður á um í reglugerð hvernig skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða skuli háttað sem og hvaða sveitarfélög teljist til sjókvíaeldisbyggða.

5. mgr. er samhljóða 5. mgr. 7. gr. gildandi laga nr. 89/2019 og þarfnast ekki skýringa.

Í 6. mgr. er kveðið á um skyldu ráðherra til að kveða á um með nánari hætti um starfsemi sjóðsins. Skal með reglugerðinni kveða á um málsmeðferð, útreikning úthlutunarfjár og skiptingu úthlutunarfjár milli sjókvíaeldisbyggða, að fenginni tillögu stjórnar.

Ráðherra skal jafnframt kveða á um með reglugerð hvaða sveitarfélög teljist til sjókvíaeldisbyggða.

7. mgr. er samhljóða 7. mgr. 7. gr. gildandi laga nr. 89/2019 og þarfnast ekki skýringa.

Um 3. þátt

Þriðji þáttur laganna tekur til landeldis. Ákvæði laganna um landeldi eru til muna einfaldari en þau sem gilda um sjókvíaeldi. Eru fyrir því nokkrar ástæður. Í fyrsta lagi eru landeldisstöðvar ekki bundnar við tiltekin land- eða hafsvæði á forræði ríkisins og því ekki um úthlutun takmarkaðra almannagæða að ræða. Í öðru lagi eru leyfisveitingar m.a. á forræði sveitarfélaga og Orkustofnunar en aðkoma Matvælastofnunar og Hafrannsóknastofnunar er takmarkaðri en í sjókvíaeldi. Í þriðja lagi eru strok og sníkjudýr hverfandi eða lítt þekkt vandamál í landeldi, ólíkt sjókvíaeldi. Afföll og sjúkdómar geta orðið vandamál í landeldi en ástæður og viðbrögð að einhverju leyti önnur en í sjókvíaeldi. Markmið frumvarpsins þegar kemur að landeldi er að takmarka breytingar frá gildandi lögum nr. 71/2008. Á hinn bóginn tekur frumvarpið ekki á ýmsum mikilvægum málum sem snúa að landeldi s.s. leyfisveitingum Orkustofnunar. Ákvæði fyrsta og fimmta þáttar laganna gilda einnig um landeldi.

Um XV. kafla.

Í XV. kafla laganna er fjallað um smitvarnir og dýraheilbrigði í landeldi.

Um 82. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 14. gr. frumvarpsins og vísast þangað um skýringar. Sá greinarmunur er þó að 82. gr. frumvarpsins tekur aðeins til búnaðar og farartækja sem hafa verið í beinni snertingu við fisk.

Um 83. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 15. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 84. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 16. gr. frumvarpsins. Með frumvarpsgreininni er Matvælastofnun veitt heimild til að krefjast talningar upp úr sjókví. Ákvæðið er nýmæli. Tekið er fram að ríkt tilefni þurfi til enda getur rask við talningu haft neikvæð áhrif á velferð fiska. Meðal þess sem réttlætt gæti talningu væri grunur um verulegan strokatburð, alvarlegir sjúkdómar, eða fjöldadauði.

Um 85. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 17. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 86. gr.

Frumvarpsgreinin er að miklu leyti samhljóða 18. gr. frumvarpsins og vísast þangað um skýringar.

Um 87. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og á sér ekki hliðstæðu, eðli máls samkvæmt, í sjókvíældi. Markmið ákvæðisins er fyrst og fremst að tryggja, eins og kostur er, að smitefni eða eiturefni berist ekki frá landeldisstöðvun í villta fiskstofna. Ákvæðinu er almennt ekki ætlað að auka á skyldur rekstrarleyfishafa umfram það sem leiðir af ákvæði starfsleyfis samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir heldur er það fremur ætlað til áréttingar. Mætti ætla að Matvælastofnun myndi aðeins beita heimild ákvæðisins ef nokkur ástæða væri til að ætla að starfsleyfi hefði ekki að geyma ákvæði sem tækju á sama efni.

Um 88. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á svipuðum sjónarmiðum og IX. kafli laganna um afföll í sjókvíældi, þ.e. að stefnt skuli að því að lágmarka afföll. Afleiðingar affalla eru hins vegar ekki þær sömu í landeldi og í sjókvíældi. Þannig er enginn „leyfilegur lífmassi“ til staðar í landeldi sem miðar við hámarkslífmassa smitvarnasvæðis. Þau gæði sem felast í aðgengi að smitvarnasvæðum, og sem eru takmörkuð, eiga ekki við í landeldi. Því er ekki lagt til að afföll í landeldi leiði til sérstakra skerðinga á eldisheimildum eða framleiðslu. Afföll geta hins vegar haft aðrar afleiðingar fyrir rekstrarleyfishafa og skráningarskylda aðila enda gilda almennar reglur um dýravelferð um reksturinn sem endranær. Greinin þarfnast að öðru leyti ekki sérstakra skýringa.

Um 89. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 53. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 90. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 20. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 91. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 92. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 22. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 93. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 23. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um XVI. kafla.

Í XVI. kafla laganna er fjallað um rekstrarleyfi til landeldis. Kaflinn er að miklu leyti sambærilegur V. kafla laganna hvað varðar rekstrarleyfi með þó því veigamikla frávikum að reglur V. kafla um smitvarnasvæði og eldissvæði eiga ekki við um XVI. kafla.

Um 94. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 25. gr. frumvarpsins og þarfnast að ekki sérstakra skýringa.

Um 95. gr.

Frumvarpsgreinin er nær samhljóða 5. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Ein breyting frá gildandi lögum er að frumvarpsgreinin tekur eingöngu til landeldis. Greinin á sér ekki samsvörun í reglum frumvarpsins um sjókvíaelði. Greinin þarfnast að ekki sérstakra skýringa.

Um 96. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 4. gr. b gildandi laga nr. 71/2008 og 26. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 97. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 8. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 27. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 98. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 9. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 28. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 99. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 10. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og 29. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 100. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 10. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 30. gr. frumvarpsins og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 101. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 33. gr. frumvarpsins og vísast til athugasemda um þá grein um skýringar

Um XVII. kafla.

Í XVI. kafla laganna er fjallað um starfrækslu landeldisstöðva og eftirlit með þeim. Kaflinn er að miklu leyti sambærilegur VI. kafla laganna hvað varðar rekstrarleyfi með þó þeirri veigamikla fráviki að reglur V. kafla um smitvarnasvæði og eldissvæði eiga ekki við um XVI. kafla.

Um 102. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 11. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 34. gr. frumvarpsins og þarfnast að ekki sérstakra skýringa

Um 103. gr.

Frumvarpsgreinin er nýmæli og er ætlað að taka af vafa um að koma eigi í veg fyrir strok úr landeldisstöðvum. Eðli máls samkvæmt ætti strok úr landeldi að heyra til algerra undantekninga en viðbúið er að hætta sé á slíku ef að ástand búnaðar eða lagna er ekki sem skyldi. Þá er einnig mögulegt að strok eigi sér stað við flutning á fiski. Ekki er hægt mæla fyrir um sambærilegar afleiðingar vegna stroks úr landeldi eins og þær sem gilda um strok úr

sjókvíaeldi enda ekki gefinn út heildarlaxafjöldi fyrir landeldi þar sem áhættumat erfðablöndunar á aðeins við um sjókvíaeldi.

Um 104. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 13. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og 35. gr. frumvarpsins og þarfnast að ekki sérstakra skýringa.

Um 105. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 14. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 36. gr. frumvarpsins og þarfnast að ekki sérstakra skýringa.

Um XVIII. kafla.

Í XVIII. kafla laganna er fjallað um afturköllun rekstrarleyfis til landeldis og afskráningu smærri eldisstöðva.

Um 106. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 16. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og 65. gr. frumvarpsins og þarfnast að ekki sérstakra skýringa að öðru leyti en ítrekað skal að heimildir til afturköllunar eru rýmri en ella vegna þess að leyfi eru ótímabundin.

Um 107. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 16. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast að ekki sérstakra skýringa að öðru leyti en ítrekað skal að heimildir til afskráningar eru rýmri en ella vegna þess að leyfi eru ótímabundin.

Um 4. þátt

Fjórði þáttur laganna fjallar um hafeldi. Þessi þáttur laganna er allur nýmæli en byggir þó að miklu leyti í reynd á reglum sjókvíaeldis með vísun til þess þáttar laganna. Auk 4. þáttar þá eiga ákvæði 1., 2. og 5. þáttar laganna við um hafeldi. Vísast að öðru leyti til almennra athugasemda við frumvarpið um skipulag þessa þáttar.

Um XIX. kafla.

Í XIX. kafla laganna er fjallað almennt um hafeldi en með hafeldi er skv. 3. gr. frumvarpsins átt við sjókvíaeldi á svæðum sem eru hvort tveggja í senn utan friðunarsvæða skv. 7. gr. laga þessara og viðmiðunarlínu skv. 5. gr. laga nr. 79/1997 um veiðar í fiskveiðilandhelgi Íslands. Hafeldi og sjókvíaeldi eiga margt sameiginlegt og í grunninn má segja að aðalmunurinn felist í fjarlægð eldisstöðva frá landi. Sá skilsmunur hefur þó verulegar afleiðingar, ekki síst varðandi þær kröfur sem gerðar eru til sjókvía og annars eldisbúnaðar en almennt má búast við að kostnaður við hafeldisbúnað sé umtalsvert meiri en í sjókvíaeldi vegna meiri strauma og ölduhæðar lengra frá landi. Á hinn bóginn mætti búast við að botnsetur, áhætta af stroki og hætta tengd sníkjudýrum sé að einhverju leyti háð öðrum lögmaálum lengra frá landi og er það einkum sú staðreynd sem ýtir undir þróun í hafeldi.

Um 108. gr.

Líkt og önnur ákvæði 4. þáttar laganna er frumvarpsgreinin nýmæli. Í greininni er tekið fram að ákvæði laganna um sjókvíaeldi gildi einnig um hafeldi, þó með þeim breytingum sem leiða af ákvæðum 4. þáttar laganna.

Í 2. mgr. er fjallað um skilyrði þess að Matvælastofnun megi gefa út rekstrarleyfi og tilraunaleyfi. Eitt af markmiðum laganna þegar kemur að hafeldi er að tryggja að eldi verði ekki hafið áður en nægjanlegar grunnrannsóknir liggja fyrir. Er það bæði til þess að tryggja að vistkerfisáhrif séu ásætlanleg af starfseminni og til þess að skipuleggja megi hafeldið með sem skilvirkustum hætti m.t.t. staðsetningar smitvarnasvæða o.fl. Af þessu leiðir að engin leyfi verða gefin út áður en grunnrannsóknir liggja fyrir. Það er ófrávíkjanlegt skilyrði fyrir útgáfu rekstrarleyfis til hafeldis að burðarþolsmat og áhættumat erfðablöndunar liggja fyrir áður en rekstrarleyfi eru gefin út. Það er hins vegar hægt að gefa út tilraunaleyfi án þess að burðarþolsmat og áhættumat erfðablöndunar liggja fyrir enda ætti aðeins takmarkaðan fjölda fiska að þurfa til á tilraunastigi sem leiðir aftur til þess að botnsetur og hætta á stroki eru óveruleg.

Um 109. gr.

Ákvæðið er til áréttingar á því að afmarka þurfi smitvarnasvæða og að burðarþolsmeta þurfi viðkomandi vatnshlot til þess að hægt sé að hefja hafeldi. Þau vatnshlot sem hér skipta máli eru strandsjór utan friðunarsvæða skv. 7. gr. laga þessara og viðmiðunarlínu skv. 5. gr. laga nr. 79/1997 um veiðar í fiskveiðilandhelgi Íslands. Strandsjór myndar vatnshlot skv. lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála allt til einnar sjómílu utan grunnlínu landhelgi, sbr. skilgreiningu í 9. tl. 3. gr. þeirra laga. Í frumvarpsgreininni kemur fram burðarþolsmeta megi svæði utan skilgreindra vatnshlota sem í því tilfelli væri svæði utan einnar sjómílu frá grunnlínu landhelgi.

Um 110. gr.

1. mgr. frumvarpsgreinarinnar er til áréttingar á því að gera þurfi áhættumat erfðablöndunar fyrir svæði sem ætluð eru til hafeldis.

Í 2. mgr. er kveðið á um að viðbót við heildarlaxafjölda sem myndast við áhættumat erfðablöndunar fyrir hafeldissvæði skuli ekki bætast við heimildir þeirra sem þegar stunda hefðbundið sjókvíaeldi heldur skuli viðbótin boðin út.

Í 3. mgr. er kveðið á um að aðeins megi nýta nýjar heimildir skv. 2. mgr. í hafeldi en ekki í hefðbundnu sjókvíaeldi.

Um 111. gr.

Í ákvæðinu er fjallað um tilraunaleyfi til hafeldis. Með ákvæðinu er gert ráð fyrir að hægt sé að sækja um tilraunaleyfi til hafeldis án þess að burðarþolsmat eða áhættumat erfðablöndunar hafi farið fram. Útgáfa tilraunaleyfis getur verið mikilvægt skref til að kanna fýsileika þess hvort hægt sé að stunda hafeldi hér á landi. Vegna þeirrar undanþágu að ekki þurfi áhættumat erfðablöndunar né burðarþolsmat eru hins vegar sett skýr skilyrði fyrir að um afturkræfar tilraunir sé að ræða. Þá er einnig kveðið á með skýrum hætti að óheimilt sé að gefa út tilraunaleyfi ef einhver umsagnaraðila leggst gegn því.

Um 112. gr.

Í ákvæðinu er fjallað um tímabundna undanþágu frá greiðslu gjalda samkvæmt ákvæðum XIII. kafla um umhverfissjóð sjókvíaeldis og ákvæðum XIV. kafla um samfélagssjóð sjókvíaeldis. Ástæða undanþágunnar er aðallega tvíþætt. Í fyrsta lagi er fjárfestingakostnaður almennt líklegur til að vera meiri í hafeldi heldur en í hefðbundnu sjókvíaeldi þar sem búnaður í hafeldi þarf að standast meira veðurálag. Í öðru lagi er hafeldi skemur á veg komið í þróun búnaðar og framleiðslu heldur en sjókvíaeldi sem kallar með sama hætti á aukna fjárfestingu. Er eðlilegt að tekið sé tillit til þessara þátta við gjaldtöku.

Um XX. kafla.

Í XX. kafla laganna er fjallað um grunnrannsóknir sem eru nauðsynlegur undanfari leyfisveitinga í hafeldi. Með heitinu „grunnrannsóknir“ er vísað til þess að umræddar rannsóknir leggi grunn að þekkingu á fýsileika og skipulagningu hafeldis við Ísland. Grunnrannsóknir eru í vissum skilningi einungis upphafið að rannsóknnum tengdum hafeldi en fullvíst má telja að rannsóknir og þróun muni halda áfram eftir útgáfu leyfa til hafeldis. Það er jafnframt mögulegt að niðurstöður grunnrannsókna muni leiða í ljós að hafsvæði við Ísland henti ekki til hafeldis yfir höfuð. Með frumvarpinu er engin afstaða tekin til þess hvort hefja eigi hafeldi við Ísland, aðeins hverjar forsendur slíks eldis eiga að vera m.t.t. rannsókna og leyfisveitinga. Í samræmi við markmið laganna í heild, þá er markmið grunnsókna að tryggja traustan grundvöll fyrir verðmætasköpun á forsendum vistkerfis- og varúðarnálgunar. Líkt og með aðrar greinar lagareldis, þá eru það forsendur vistkerfis og villtra stofna sem ráða mögulegu umfangi hafeldisins.

Um 113. gr.

Í frumvarpsgreininni er settur rammi utan um grunnrannsóknir vegna hafeldis. Til þess að teljast grunnrannsóknir í skilningi laganna er það ófrávíkjanlegt skilyrði að viðkomandi rannsóknir séu unnar af Hafrannsóknastofnun eða í samvinnu við Hafrannsóknastofnun. Ástæða þessa er að Hafrannsóknastofnun er hlutlaus og leiðandi stofnun við rannsóknir og ráðgjöf tengdum íslensku hafsvæði. Rannsóknaratriði getur verið hvaðeina sem snýr að hafeldi en ekki síst áhrif þess á villta stofna, vistkerfi og eldisfiskana sjálfa. Rannsóknir geta snúið að umhverfisþáttum eingöngu eða umhverfisþáttum og búnaði.

Um 114. gr.

Í frumvarpsgreininni eru markmið rannsókna skilgreind. Sem fyrr segir er fjallað um atriði sem lúta að umhverfisþáttum en einnig rekstraröryggi og dýravelferð. Upptalning í ákvæðinu er ekki tæmandi.

Um 115. gr.

Í 1. mgr. frumvarpsgreinarinnar er kveðið á um að Hafrannsóknastofnun skuli afmarka rannsókn hverju sinni, bæði m.t.t. landfræðilegrar afmörkunar rannsókna, tímasetningar og tímalengd rannsókna sem og annarra atriða sem máli skipta við rannsókn á svæðum til hafeldi.

Í 2. mgr. frumvarpsgreinarinnar er kveðið á um að Hafrannsóknastofnun geti ákveðið hvenær rannsóknnum er lokið og hvenær þær hafa náð markmiðum sínum, sbr. 114. gr. frumvarpsins. Almennt myndi þetta ekki valda vandkvæðum en þó getur skapast núningur í samstarfi einkaaðila og Hafrannsóknastofnunar um það hvenær rannsóknnum telst lokið. Þegar á reynir þá verður álit Hafrannsóknastofnunar að gilda enda um hlutlausan og sérfróðan aðila að ræða.

Um 116. gr.

Markmið frumvarpsgreinarinnar er að veita lagastoð fyrir einkaréttarlegum samningum milli Hafrannsóknastofnunar og einkaaðila um samvinnu við grunnrannsóknir. Markmið með þessari lagaheimild er að tryggja aðkomu rekstraraðila að rannsókniferli á fyrstu stigum en einnig að hvetja einkaaðila til að leggja fram fjármagn í rannsóknir sem annars þyrftu að bíða eftir að öðrum rannsóknnum lyki eða að öðru leyti kynnu að verða aftarlega við forgangsröðun Hafrannsóknastofnunar.

Almennt yrði gert ráð fyrir að framlag einkaaðila myndi takmarkast við skilgreind fjárframlög en að Hafrannsóknastofnun myndi sjá um faglegan þátt samstarfsins. Það er þó ekki kveðið á um þetta í frumvarpsgreininni enda óþarfi að útiloka að einkaaðili gæti t.d. lagt til búnað, gögn eða jafnvel starfsfólk við rannsóknirnar.

Gert er ráð fyrir að ráðherra taki ákvörðun um hvort að grundvöllur sé fyrir samvinnu Hafrannsóknastofnunar við einkaaðila að gættum þeim atriðum sem talin eru í ákvæðinu en þau eru ekki tæmandi talin. Þá verður ráðherra að afla bindandi umsagnar Hafrannsóknastofnunar áður en ákvörðun er tekin um samvinnu við einkaaðila.

Þegar fyrir liggur ákvörðun ráðherra um samvinnu við einkaaðila skal gerður samningur milli viðkomandi aðila og Hafrannsóknastofnunar. Veigamesti þáttur samningsins er skilgreining þeirra rannsókna sem ráðist skal í, sem og skilgreining þess endurgjalds sem einkaaðili greiðir Hafrannsóknastofnun. Mikilvægt er, sem endranær, að samningur sé skýr og að umfang rannsókna m.t.t. aðferða, búnaðar, tímallengdar, kostnaðar o.s.frv. sé skilgreint með sem ítarlegustum hætti.

Í 4. mgr. frumvarpsgreinarinnar kemur fram að einkaaðili, sem fjármagnað hefur grunnrannsóknir Hafrannsóknastofnunar samkvæmt samningi, geti nýtt þær greiðslur sem runnið hafa til Hafrannsóknastofnunar á móti greiðslu tilboðsfjárhæðar til íslenska ríkisins vegna útboða smitvarnasvæða til hafeldis. Í ljósi þeirrar áhættu sem felst í fjármögnun rannsókna, en rannsóknir gætu t.d. leitt í ljós að tiltekið svæði eða aðferðir hentuðu ekki til hafeldis, þá er lagt til að við frádrátt frá tilboðsfjárhæð skuli fimmfalda kostnað vegna rannsókna. Sem dæmi þá myndi aðili, sem lagt hefði út 20 kr. í kostnað við rannsóknasamvinnu við Hafrannsóknastofnun, ekki þurfa að greiða neitt til íslenska ríkisins ef sami aðili fengi tilboð samþykkt í smitvarnasvæði upp á 100 kr. Til að taka af allan vafa, þá má nýta kostnað sem ekki nýtist við tilboð í tiltekið smitvarnasvæði við tilboð í annað smitvarnasvæði. Kostnað má hins vegar ekki nýta oftari en einu sinni til frádráttar.

Um 5. þátt

Fimmti þáttur laganna hefur að geyma ýmis sameiginleg ákvæði sem gilda um allar greinar lagareldis, þ.e. sjókvíaelði, landeldi og hafeldi. Mörg ákvæði þáttarins eiga sér fyrirmynd í ákvæðum gildandi laga nr. 71/2008.

Um XXI. kafla.

Í XXI. kafla laganna er safnað saman ýmsum ákvæðum sem eiga ekki endilega samleið með öðrum ákvæðum.

Um 117. gr.

Í frumvarpsgreininni er kveðið á um að ákvarðanir Matvælastofnunar um förgun, slátrun eða aðra meðferð fiska sem miða að því að tryggja dýravelferð eða vernda vistkerfi skapar hvorki Matvælastofnun, íslenska ríkinu né öðrum stjórnvöldum bótaskyldu. Byggir ákvæðið á því sjónarmiði að varúðar- og vistkerfisnálgun sé viðhöfð við framkvæmd laganna sem og í starfsemi rekstraraðila. Með sama hætti verði að virða ákvæði laga þegar kemur að velferð eldisdýra. Taki Matvælastofnun ákvarðanir sem miða að því að tryggja að rekstrarleyfishafar til laga varðandi meðferð dýra og áhrif á umhverfi, þá er óeðlilegt að slíkt skapi íslenska ríkinu eða einstökum stjórnvöldum bótaskyldu. Verður almennt að játa Matvælastofnun og öðrum stjórnvöldum rúmt mat í þessi tilliti, sérstaklega þegar kemur að velferð dýra. Ótti stjórnvalda við skaðabótaskyldu má ekki verða til þess að hafa áhrif á mikilvæg verkefni eins og t.d. að hafa eftirlit með velferð dýra og að grípa til nauðsynlegra aðgerða.

Um 118. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 2-4. mgr. 2. gr. laga nr. 36/1992 um Fiskistofu, sbr. 8. gr. breytingalaga nr. 85/2022. Í athugasemdum með viðkomandi frumvarpsgrein síðarnefndu laganna sagði: „Lagt er til að Fiskistofa fái heimild til að nota fjarstýrð loftför í eftirlitsstörfum sínum sem eru búin myndavélum til upptöku, eða annan fjarstýrðan búnað sem getur safnað upplýsingum. Ljóst er að sú vöktun sem lögð er fram í ákvæðinu er í eðli sínu rafræn vöktun og rafræn vinnsla persónuupplýsinga í skilningi laga um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga, nr. 90/2018, og þarf þar með að uppfylla skilyrði þeirra laga. Við samningu ákvæðisins var litið til laga um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga en í 14. gr. þeirra laga er fjallað um rafrænt eftirlit og skilyrði þess. Í skýringum við ákvæðið kemur fram að rafrænt eftirlit megi fara fram með leynd ef það styðst við skýra lagaheimild eða dóm. Um rafrænt eftirlit gilda reglur nr. 837/2006, um rafræna vöktun og meðferð persónuupplýsinga sem verða til við rafræna vöktun. Í 5. gr. reglnanna kemur fram að við rafræna vöktun skal þess gætt að ganga ekki lengra en brýna nauðsyn ber til miðað við þann tilgang sem að er stefnt. Skal gæta þess að virða einkalífsrétt þeirra sem sæta vöktun og forðast alla óþarfa íhlutun í einkalíf þeirra. Við ákvörðun um hvort viðhafa skuli rafræna vöktun skal því ávallt gengið úr skugga um hvort markmiðinu með slíkri vöktun sé unnt að ná með öðrum og vægari raunhæfum úrræðum.

Um 119. gr.

Frumvarpsgreinin fjallar um þjónustuaðila og verktaka sem starfa fyrir rekstrarleyfishafa. Rekstrarleyfi, sem og flestar reglur frumvarpsins, gildandi laga og reglugerða lúta að háttsemi rekstrarleyfishafa. Með ákvæðinu er rekstrarleyfishafi gerður ábyrgur fyrir því að þeir aðilar sem hann skiptir við lúti sömu kröfum og rekstrarleyfishafi sjálfur. Það er ótækt að rekstrarleyfishafi geti falið öðrum aðila þau verkefni sem rekstraraðili sjálfur ber ábyrgð á og að sú þjónusta sem sá aðili kynni að veita falli þannig utan eftirlits og viðurlaga sem Matvælastofnun kynni að ákveða.

Um 120. gr.

Frumvarpsgreinin lýtur að framsali, leigu og veðsetningu rekstrarleyfa og byggir á 17. gr. gildandi laga nr. 71/2008. Almenn er skynsamlegt að heimila framsal og leigu rekstrarleyfa enda gerir það rekstraraðilum kleift að framselja rekstur sinn í heild án óvissu um hvort framsalshafi fái heimild til þess að reka viðkomandi rekstur áfram. Oft myndi hins vegar framsal rekstrar fara þannig fram að eignarhlutur í rekstrarleyfishafa, ef hann er lögaðili, yrði framseldur og þá með viðkomandi leyfum. Ekki er gert ráð fyrir að samþykki Matvælastofnunar þurfi til þótt endanlegir eigendur að rekstrarleyfishafa breytist, þ.e. í þeim tilfellum þegar rekstrarleyfishafi er lögaðili. Markmið reglunnar um að skriflegt samþykki þurfti til framsals eða leigu er fyrst og fremst að tryggja að framsalshafi hafi burði til þess að sinna hinni rekstrarleyfisskyldu starfsemi lögum samkvæmt.

Það nýmæli er lagt til varðandi veðsetningar rekstrarleyfa að til slíks þurfi ekki skriflega heimild Matvælastofnunar. Í stað þess er lagt til að leyfi Matvælastofnunar þurfi við hvert það framsal sem á sér stað við fullnustu veðréttarins.

Þá er lagt til að ákvæði um þinglýsingu veðsetningar sem leitt var í lög sem nýmæli með 17. gr. frumvarps til laga nr. 57/2006, verði fellt niður. Ekki var skýrt með athugasemdum við frumvarpið hvert markmið þinglýsingar væri né í hvaða þinglýsingabók slík þinglýsing ætti

að eiga sér stað. Um réttarvernd veðsetningar gagnvart þriðja manni fer því skv. almennum reglum eftir því sem við á.

Um XXII. kafla.

Í XXII. kafla laganna er fjallað um skil og birtingu upplýsinga.

Um 121. gr.

Frumvarpsgreinin snýr að aukinni samvinnu stofnana og samnýtingu gagna, sem og einföldun á viðmóti stjórnsýslu gagnvart rekstrarleyfishöfum. Ekki er talið fýsilegt að kveða með ýtarlegum hætti í frumvarpinu á um eiginleika og útfærslu hins miðlæga gagnakerfis en ljóst er að óskilvirkt er að hinir ýmsu leyfisveitendur og önnur stjórnvöld séu að safna t.d. sömu upplýsingum ítrekað frá rekstrarleyfishöfum.

Um 122. gr.

Frumvarpsgreinin byggir á 19. gr. b gildandi laga nr. 71/2008 en þó er gerð sú breyting í 2. mgr. að vísað er til mikilla affalla í stað óeðlilegra affalla í ljósi þess að afföll eru almennt óumflýjanleg við fiskeldi.

3. mgr. frumvarpsgreinarinnar er nýmæli sem er ætlað að veita svokölluðu mælaborði fiskeldis, sem birt er á vefsíðu Matvælastofnunar, beina stoð í lögum enda hefur mælaborðið sannað sig sem mikilvægt og handhægt verkfæri við upplýsingamiðlun.

Um 123. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 19. gr. c gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um XXIII. kafla.

Í XXIII. kafla laganna er fjallað um gjaldtöku vegna lagareldis og vátryggingarskyldu.

Um 124. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 14. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 125. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 4. mgr. 14. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 126. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg lokamálslið 11. mgr. 14. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 127. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 14. gr. b gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um XXIV. kafla.

Í XXIV. kafla laganna er fjallað um reglugerðarheimildir og refsíákvæði.

Um 128. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 129. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 18. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 130. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. a gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 131. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. b gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 132. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. c gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 133. gr.

Frumvarpsgreinin er nokkuð sambærileg 21. gr. d gildandi laga nr. 71/2008. Bent er á að þeim atriðum sem varða sektum hefur fjölgað frá gildandi lögum. Þá er lögð til sú breyting að stjórnvaldssektir geti numið allt að 10% af heildarveltu síðasta rekstrarárs hjá hinum leyfisskylda aðila. Þegar Matvælastofnun ákveður hlutfallið skal tekið tillit til eðlis, umfangs og alvarleika brot, hvað það hefur staðið lengi, samstarfsvilja hins brotlega og hvort um ítrekað brot er um að ræða. Þannig er ákvörðun um fjárhæð sektar háð fjölpættu mati sem ætlað er að tryggja að fjárhæðin sé í samræmi við eðli og umfang brots hverju sinni. Þá er lagt til í 4. mgr. að unnt sé að lækka stjórnvaldssekt ef einstaklingur eða lögaðili hefur haft frumkvæði að því að láta Matvælastofnun í té upplýsingar eða gögn sem mikilvæg eru til að upplýsa um viðkomandi brot.

Um 134. gr.

Í ákvæðinu er að finna nýmæli, þar sem lagt er til að Matvælastofnun sé heimilt að ljúka máli með sátt í þeim tilvikum þegar sá brotlegi gengst við broti eða óskar eftir að ljúka máli með sátt. Er lagt til að Matvælastofnun fái slíka heimild til að greiða fyrir úrlausn mála og spara málsaðilum og stofnunni tíma með því að ljúka máli með sátt í stað einhliða ákvörðunar Matvælastofnunar um beitingu viðurlaga. Heimildinni má þó aðeins beita ef ekki er um meiriháttar brot að ræða eða refsiviðurlög liggja við broti. Þá er mælt fyrir um að sátt er bindandi og ef málsaðili brýtur gegn henni, er Matvælastofnun heimilt að fella sátt úr gildi og getur þá tekið málið til meðferðar á ný og þá eftir atvikum gert hinum brotlega stjórnvaldssekt eða aðra ráðstöfun samkvæmt frumvarpinu.

Um 135. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 21. gr. e gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 136. gr.

Frumvarpsgreinin er sambærileg 22. gr. gildandi laga nr. 71/2008 og þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um 137. gr.

Ákvæðið er nýmæli sem kveður á um að Umhverfisstofnun skuli ekki hafa heimild til að beita þvingunar- og refsíúrræðum samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir vegna sömu atvika og kynnu að varða þvingunar- og refsíúrræðum af hálfu Matvælastofnunar samkvæmt lögum þessum. Ákvæðinu er ætlað að stuðla að skýrri verkaskiptingu stofnananna tveggja og jafnframt að koma í veg fyrir tvöfalda refsingu rekstrarleyfishafa. Að jafnaði ættu valdheimildir stofnananna ekki að skarast þar sem að verksvið Matvælastofnunar lýtur einkum að eftirliti með eldisþáttum starfseminnar og dýravelferð meðan að Umhverfisstofnun hefur eftirlit með umhverfistengdum þáttum. Ef að valdmörk stofnananna skarast hins vegar í reynd, þá er miðað við að úrræði og aðgerðir Matvælastofnunar samkvæmt lögum þessum gangi framár.

Um XXV. kafla.

Í XXIV. kafla laganna eru ákvæði um gildistöku og breytingar á lögum.

Um 138. gr.

Gildistakan er miðuð við 1. september 2024 og falla þá um leið úr gildi ákvæði laga nr. 71/2008, um fiskeldi, og laga nr. 89/2019, um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóð.

Um 139. gr.

Í ákvæðinu er kveðið á um breytingar á ýmsum öðrum lögum í samræmi við efni frumvarpsins.

Í 1. tölul. er lagt til að gera breytingu á lögum um lax- og silungsveiði nr. 61/2006. Lagt er til að við lögina bætist ný grein 35. gr. a. Í ákvæðinu er kveðið á um að hverjum þeim sem starfrækir búnað með fastri staðsetningu til talningar, myndunar eða flokkunar fiskis í ám sé skylt að láta viðeigandi stofnanir té gögn úr þeim búnaði. Geta upplýsingar úr slíkum búnaði skipt miklu máli fyrir umræddar stofnanir svo þau geti sinnt störfum sínum. Má í þeim efnum t.d. nefna ráðgjöf vegna áhættumats erfðablöndunar. Í 2. mgr. frumvarpsgreinarinnar er kveðið á um að Hafrannsóknastofnun, að fengnu leyfi Fiskistofu, og í samráði við landeigendur og veiðiréttarhafa, geti látið setja upp fiskiteljara samkvæmt ákvæðinu. Veiti veiðiréttarhafar ekki heimild til uppsetningar búnaðar skal villtur nytjastofn í viðkomandi á ekki vera hluti áhættumats erfðablöndunar samkvæmt lögum um lagareldi enda er það ekki síst á ábyrgð veiðiréttarhafa að taka þátt í mótvægisáðgerðum sem stuðla að því að vernda villta nytjastofna.

Í 2. tölul. er lagt til að gerð verði breyting á lögum um varnir gegn fisksjúkdómum nr. 60/2006. Með breytingunni er *í fyrsta lagi* ætlunin að breyta skipan fisksjúkdómanefndar. Um breytinguna vísast til almennra athugasemda frumvarpsins. *Í öðru lagi* er lagt til að 10. gr. laganna verði breytt þannig að viðbrögð sem fjallað er um í ákvæðinu nái ekki til sníkjudýra heldur einungis til sjúkdóma. Ástæða breytinganna felst einkum í því að núgildandi fyrirkomulag getur reynst tímafrekt þegar brýnt er að hægt sé að bregðast skjótt við. Þess í stað er lagt til að viðhaft verði það fyrirkomulag sem 2. mgr. 35. gr. frumvarps þessa kveður á um. Vísast að öðru leyti til frekari skýringa í almennum athugasemdum frumvarpsins. *Í þriðja lagi* er lagt til að breyting verði gerð á 2. mgr. 11. gr. laganna. Felst sú breyting einkum

í því að veita lagastoð fyrir reglugerðarheimild þar sem kveðið er á um heimild Matvælastofnunar til að gefa út heilbrigðisvottorð vegna útflutnings á lagardýrum. Tengist þessi breyting þeirri breytingu sem fjallað er um í 3. tölul. hér að neðan.

Í 3. tölul. eru lagðar til breytingar á lögum um Rannsóknadeild fisksjúkdóma nr. 50/1986. Lagðar eru til breytingar á 2., 5., 10., 11., og 14. gr. laganna sem fela í sér að það verði ekki í höndum Rannsóknadeildar fisksjúkdóma að gefa út heilbrigðisvottorð. Meginverkefni deildarinnar felast í dag í því að annast rannsóknir á fisksjúkdómum og sjúkdómsgreiningar á fiskum. Útgáfa heilbrigðisvottorða hefur hins vegar um langt skeið verið hjá Matvælastofnun og þykir því rétt að ekki verði lengur kveðið á um að útgáfa heilbrigðisvottorða sé á hendi Rannsóknadeildar fisksjúkdóma. Lagðar eru jafnframt til breytingar á 16. gr. laganna sem fela í sér breytingar á innheimtu kostnaðar. Er lagt til að 2. mgr. 16. gr. falli brott þar sem rétt þykir að kostnaður sem hlýst af rannsóknum sem ákvæðið fjallar um sé greiddur úr hendi rekstrarleyfishafa og fari eftir gjaldskrá hverju sinni.

Í 4. tölul. eru lagðar til breytingar á lögum um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri nr. 34/1991. Ákvæðið byggir bæði á 1. og 2. tl. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 34/1991 um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri. Að uppsetningu byggir ákvæðið á 1. tl. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 34/1991 en að efni byggir ákvæðið frekar á 2. tl. 1. mgr. sömu greinar. Saman tekið, þá byggir ákvæði frumvarpsins á að aðilar á (1) Evrópska efnahagssvæðinu, (2) í aðildarríkjum að stofnsamningi um Fríverslunarsamtök Evrópu og (3) í Færeyjum geti allir fengið rekstrarleyfi til lagareldis á Íslandi. Sé rekstrarleyfishafi lögaðili, þá myndi duga að rekstrarleyfishafi væri undir yferráðum aðila á sömu svæðum. Þó er nýmæli að finna í ákvæðinu sem yrði c-liður 3. tölul. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 34/1991 en þar er gert ráð fyrir að lögaðili sem fengi rekstrarleyfi gæti verið undir yferráðum aðila utan heimilaðra lögsagna ef að sá síðarnefndi væri í dreifðu eignarhaldi. Hér mætti setja fram sem dæmi rekstrarleyfishafa sem væri sænskt félag. Eigandi þess væri aftur norskt félag. Samkvæmt c-lið 3. tölul. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 34/1991 gæti norska félagið t.d. verið í eigu ótengdra alþjóðlegra sjóða með heimilisfesti utan heimilaðra lögsagna ef að hver sjóður ætti 10% í félaginu.

Um ákvæði til bráðabirgða I.

1. mgr. bráðabirgðaákvæðis I tekur til þeirrar aðstöðu sem er fyrir hendi við gildistöku laganna að fleiri en einn rekstrarleyfishafi séu með starfsemi á einu smitvarnasvæði þrátt fyrir almennt bann við slíku samkvæmt frumvarpinu. Ákvæðið setur fram almennar reglur sem þarf að fylgja þegar þannig er ástatt, m.a. varðandi samræmda útsetningu fiska og seiða, hvíld eldissvæða innan smitvarnasvæðis, smitvarnir, viðbrögð við lúsasmiti o.s.frv., allt í samræmi við ákvæði laganna. Mætti með nokkurri einföldun segja að þeir aðilar sem starfrækja sjókvíaeldi á sama smitvarnasvæði þurfi í reynd að haga mörgum rekstraratriðum eins og um einn og sama aðilann væri að ræða. Í lokamálslið ákvæðisins er kveðið á um að öll rekstrarleyfi sem brjóta í bága við 12. gr. skuli falla niður ekki síðar en 1. júlí 2028. Er nauðsynlegt að færa gildandi rekstrarleyfi til samræmis við ákvæði frumvarpsins en gefa þó sanngjarnan tímafrest til aðlögunar. Þá er ekki síður vonast til þess að rekstrarleyfishafar nýti frestinn til 1. júlí 2028 til þess að ná samningum sín í millum um flutning starfsemi milli smitvarnasvæða, sbr. bráðabirgðaákvæði II þar að lútandi.

Starfræki tveir eða fleiri rekstrarleyfishafar sjókvíaeldi á sama smitvarnasvæðinu eftir gildistöku laga þessara þá skulu reglur IX. kafla um afföll og X. kafla um lús gilda sameiginlega um slíka rekstrarleyfishafa. Hér er um íþyngjandi reglu að ræða en reglan byggir á því að aðstæður á smitvarnasvæði séu á sameiginlegri ábyrgð þeirra sem stunda þar sjókvíaeldi. Þannig felst það í reynd í hugtaksskilgreiningu smitvarnasvæða að þau eru svæði þar sem smit

getur borist milli eldissvæða eða sjókvíaeldisstöðva. Komi upp sjúkdómar eða lúsasmit, þá verða áhrif af slíku metin sameiginlega á öllu smitvarnasvæðinu og verður ábyrgð rekstrarleyfishafa þannig óskipt. Í samræmi við sameiginlega ábyrgð rekstrarleyfishafa samkvæmt framangreindu þá skal skerðing eða aukning leyfilegs lífmassa vegna lúsa eða affalla skiptast milli viðkomandi rekstrarleyfishafa í hlutfalli við leyfilegan lífmassa hvors um sig á viðkomandi smitvarnasvæði.

Um ákvæði til bráðabirgða II.

Ákvæðinu er ætlað að skapa grundvöll fyrir samningum milli rekstrarleyfishafa vegna flutnings á milli smitvarnasvæða svo að þeir geti uppfyllt skilyrði laganna um að aðeins einn rekstrarleyfishafi starfræki sjókvíaeldi á smitvarnasvæði. Ákvæðið veitir frest til 1. júlí 2028. Auglýsa þarf ný rekstrar- og starfsleyfi en leyfin eru ekki háð umhverfismati framkvæmda enda rúmist umfang eldis samkvæmt nýjum rekstrar- og starfsleyfum innan eldri rekstrar- og starfsleyfa á viðkomandi smitvarnasvæðum. Í öllu falli skulu ný leyfi einnig vera í samræmi við strandsvæðaskipulag. Almennt er það allra hagur að stjórnvöld liðki fyrir flutningi rekstrarleyfishafa milli smitvarnasvæða og því ætti ekki að skýra heimildir þessa ákvæðis þröngt heldur með hliðsjón af tilgangi þess.

Í 2. mgr. segir að þrátt fyrir ákvæði laga þessara geti ráðherra, án aðkomu eða umsagna Hafrannsóknastofnunar eða Matvælastofnunar, ákveðið skiptingu hafsvæða í smitvarnasvæði með reglugerð. Skal sú heimild gilda til 1. júní 2029. Ákvæði þessu yrði líklega aðeins beitt í undantekningatilfellum til þess að styðja við markmið og tilgang 1. mgr. bráðabirgðaákvæðisins.

Um ákvæði til bráðabirgða III.

1. mgr. ákvæðisins er ætlað að koma í veg fyrir að rekstrarleyfishafi, sem hefur rekstrarleyfi til tiltekins rekstrar við gildistöku laganna, sé í þeirri stöðu að glata starfsleyfi vegna þess að nýting lífmassa sé ekki nægjanleg samanborið við hámarkslífmassa viðkomandi smitvarnasvæðis. Ákvæðið miðar við að lífmassi samkvæmt rekstrarleyfi sem er í gildi fyrir gildistöku laganna sé leyfilegur lífmassi en að rekstrarleyfishafa sé heimilt að sækja um hækkun á leyfilegum lífmassa skv. 32. gr. laga þessara.

2. mgr. ákvæðisins er komin til af sömu ástæðu og 1. mgr. en hins vegar er ekki gert ráð fyrir að meiri lífmassa sé úthlutað ef fleiri en einn rekstrarleyfishafi starfrækja sjókvíaeldi á viðkomandi smitvarnasvæði.

3. mgr. er einungis ætlað að taka af allan vafa um að rekstrarleyfishafi, sem er einn með starfsemi á tilteknu smitvarnasvæði við gildistöku laga þessara, þurfi líkt og endranær, að fara að ákvæðum laganna varðandi afmörkun eldissvæða, samræmi við strandsvæðaskipulag og umhverfismat eftir því sem við á.

Um ákvæði til bráðabirgða IV.

Ákvæðinu er ætlað að gera skil milli umsókna um rekstrarleyfi nokkru fyrir gildistöku frumvarpsins. Lagt er til að um meðferð og afgreiðslu umsókna um rekstrarleyfi fyrir sjókvíaeldi, sem borist hafa Matvælastofnun fyrir 1. júlí 2023 og sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar fyrir gildistöku laga þessara, skuli fara samkvæmt eldri lögum. Um meðferð og afgreiðslu umsókna um rekstrarleyfi fyrir sjókvíaeldi, sem borist hafa Matvælastofnun 1. júlí 2023 og síðar og sem ekki hafa verið endanlega afgreiddar fyrir gildistöku frumvarpsins, skuli fara samkvæmt frumvarpinu ef að lögum verður. Með þessu er að nokkru leyti séð við því að aðilar sæki gagnert um rekstrarleyfi í aðdraganda lagasetningar

til þess að láta eldri lög gilda um umsóknina eða tiltekna þætti hennar. Ákvæðið bannar þó ekki afgreiðslu umsókna sem berast eftir 1. júlí 2023. Dagsetningin 1. júlí 2023 miðast við að í júní 2023 hóf matvælaráðuneytið kynningu á væntanlegri lagasetningu fyrir hagaðilum.

Um ákvæði til bráðabirgða V.

Ákvæðinu er ætlað að taka af allan vafa um að núverandi rekstrarleyfishafar, sem hafa fengið útgefin leyfi til eldis á frjóum laxi, skuli áfram hafa hlutfallslega sama rétt til slíks eldis þrátt fyrir umfangsmiklar breytingar laganna sem lúta að framsetningu heimilda á grundvelli áhættumats erfðablöndunar. Hér mætti taka sem dæmi rekstrarleyfishafa sem hefur heimild til eldis á 30.000 tonnum af frjóum laxi af heildarlífmassa upp á 103.500 tonn samkvæmt áhættumati erfðablöndunar en það eru 29% af heildartonnafjölda. Ef heildarlaxafjöldi, samkvæmt sama dæmi, væri t.d. 50.000.000 fiskar þá fengi viðkomandi rekstrarleyfishafi laxahlut upp á 29% sem svaraði til tæplega 14,5 milljóna laxafjölda.

Um ákvæði til bráðabirgða VI.

Ákvæðið þarfnast ekki sérstakra skýringa.

Um ákvæði til bráðabirgða VII.

Ákvæðinu er ætla að innleiða gjald vegna Samfélagssjóðs sjókvíaeldis í skrefum. Ákvæðið er sambærilegt við ákvæði til bráðabirgða við lög nr. 89/2019 um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóð.

Um ákvæði til bráðabirgða VIII.

Ákvæðið er endurskoðunarákvæði sem kveður á um að frumvarpið, ef að lögum verður, skuli endurskoða eigi síðar en 1. júní 2029. Við endurskoðun laganna skal sérstaklega horfa til árangurs, eða skorts á árangri, varðandi umhverfisþætti. Til umhverfisþátta teljast m.a. lús, afföll og stök. Þá skal endurmeta stöðu laganna m.t.t. landeldis og hafeldis að fenginni reynslu af rannsóknum, framkvæmdum og rekstri, eftir því sem við á. Við endurskoðun laganna er sem endranær heimilt að líta til tækniþróunar og nýrra aðstæðna sem hafa áhrif til breytinga.

Einnig skal endurskoða þrepaskiptingu gjalds vegna skv. 2. mgr. 76. gr. og skal þá m.a. litið til þróunar heimsmarkaðsverðs á eldislaxi og rekstrarafkomu rekstrarleyfishafa. Erfitt er að sjá fyrir þróun í heimsmarkaðsverði á eldislaxi, þróun rekstrarkostnaðar, verðbólgu, vaxatumhverfis o.fl. sem allt getur haft áhrif á getu rekstrarleyfishafa til greiðslu gjalds vegna Samfélagssjóðs sjókvíaeldis. Er óumflýjanlegt að gjaldtaka verði endurskoðuð ásamt öðrum ákvæðum laganna 2029.

Um ákvæði til bráðabirgða IX.

Ákvæðinu er ætlað að taka af vafa um að Umhverfissjóður sjókvíaeldis samkvæmt frumvarpinu sé sami lögaðili og Umhverfissjóður sjókvíaeldis skv. lögum nr. 71/2008 um fiskeldi. Með sama hætti er tekinn af vafi um að Fiskeldissjóður skv. lögum nr. 89/2019 um töku gjalds vegna fiskeldis í sjó og fiskeldissjóð sami lögaðili og Samfélagssjóður sjókvíaeldis. Þá er tekið fram í ákvæðinu að sjóðunum sé heimilt að ljúka greiðslum vegna þeirra umsókna sem þegar hafa verið afgreiddar og samþykktar af sjóðunum fyrir gildistöku laganna.

Um ákvæði til bráðabirgða X.

Ákvæðinu er ætlað að veita ráðherra svigrúm til að undirbúa reglugerðir fyrir gildistöku frumvarpsins í heild. Stjórnslagslaganna byggir að miklu leyti á skilgreindum smitvarnasvæðum og eldisstýringu á grundvelli áhættumats erfðablöndunar og er mikilvægt að reglugerðir sem afmarka smitvarnasvæði og ákvarða heildarlaxafjölda séu tilbúnar og taki gildi sem næst gildistöku laganna í heild.

DRÖG